

การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ (Action Learning) ณ จังหวัดน่าน
หลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๐
ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

“การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ (Action Learning)”เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำบทเรียน ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในพื้นที่จริงได้นำไปใช้ในการบริหารราชการ และสร้างมูลค่าเพิ่มประสบการณ์การบริหารราชการให้แก่ผู้เข้าอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานได้กว้างขวางมากขึ้น โดยกำหนดพื้นที่การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในพื้นที่ (Action Learning) ทั้ง ๑๐ หมู่บ้านในจังหวัดน่าน ซึ่งได้แก่

- กป.๑ บ้านปางสา หมู่ที่ ๓ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา
- กป.๒ บ้านหัวนา หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าข้าว อำเภอกู่เพียง
- กป.๓ บ้านทุ่งผิง หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา
- กป.๔ บ้านน้ำมวบ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา
- กป.๕ บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ ๑ ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน
- กป.๖ บ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลผายแก้ว อำเภอกู่เพียง
- กป.๗ บ้านเรือง หมู่ที่ ๓ ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน
- กป.๘ บ้านวังตาว หมู่ที่ ๗ ตำบลสะเนียน อำเภอเมืองน่าน
- กป.๙ บ้านดอนเฟือง หมู่ที่ ๒ ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน
- กป.๑๐ บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำเกียน อำเภอกู่เพียง

ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าอบรมหลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๐ ได้เก็บรวบรวมข้อมูล ณ สถานที่จริง โดยร่วมมือกับประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ให้ทราบถึงปัจจัยภายในและปัจจัยจากภายนอกของหมู่บ้านที่ส่งผลต่ออุปสรรคหรือความสำเร็จในการประกอบสัมมาอาชีพของ คนในชุมชนที่ผู้เข้าอบรมได้เข้าไปศึกษา และทางราชการสามารถนำบทเรียนจากปัจจัยที่ได้วิเคราะห์ สามารถนำไปปรับใช้กับระบบการทำงานทางการเงิน การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดอบรมปรับทัศนคติและทักษะต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป ซึ่งมีหัวข้อกรณีศึกษา ดังนี้

“การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นเพื่อวิถีชีวิตชุมชน”

กรอบการศึกษาเรียนรู้ Action Learning เพื่อ เข้าใจ เข้าถึง วิถีชีวิตชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน

๑.๑ ประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานชาติพันธุ์ของผู้อาศัย เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน การบริหารจัดการชุมชนภายใต้กรอบหรือบริบทของชนบทธรรมนิยม วัฒนธรรม

๑.๒ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การใช้ชีวิต การจัดการชีวิตและครอบครัวของผู้คนแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน ผู้คนแต่ละระดับชั้นทางเศรษฐกิจสังคม

๑.๓ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนในด้านการผลิต การประกอบอาชีพ การรักษาพยาบาล การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การศาสนา การสร้างความสงบทางจิตใจ และการจัดการกิจการสาธารณะต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในและระหว่างชุมชน

๑.๔ ลักษณะทางชีวภาพและกายภาพของชุมชน ทรัพยากรและปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นฐานชีวิตให้แก่ชุมชนที่ศึกษาและชุมชนอื่นในพื้นที่ลุ่มน้ำเดียวกันหรือแหล่งนิเวศน์เดียวกัน และมีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ เช่น แหล่งน้ำ การจัดการชลประทาน สภาพความสมบูรณ์ของดิน ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และระบบนิเวศน์ของพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในชุมชน เป็นต้น

๑.๕ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกิดจากแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ บทบาทรัฐในการพัฒนาชนบท และพลังของเศรษฐกิจระบบตลาดเสรี เช่น การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ตามนโยบายรัฐบาล การเข้ามาของระบบเงินตราและระบบทุน ระบบสินเชื่อ การส่งเสริมวิสาหกิจ ในชุมชน และการผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม ตามความต้องการของตลาด เป็นต้น

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

๒.๑ ศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของภาครัฐ ที่มีผลกระทบต่อการใช้หรือการประกอบอาชีพภายในชุมชน ระบบการบริหารจัดการเงินทุน ระบบการผลิตเชิงเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งปัจจัยความเสี่ยงในการเกิดหนี้สิน และความเสี่ยงในการไม่สามารถชำระหนี้ภายในชุมชน

๒.๒ การวิเคราะห์โอกาสหรือข้อจำกัดในการจัดการปัญหาของชุมชนในปัจจุบันว่าควรได้รับการสนับสนุนในประเด็นใดเป็นสำคัญ หรือการดำเนินแนวทางการพัฒนาชุมชนภายใต้ของจำกัดที่มีอยู่ รวมทั้งแนวทางการลดข้อจำกัดที่มีอยู่ เป็นต้น

๒.๓ การวิเคราะห์ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมทั้งมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการกำหนด ติดตาม และประเมินผลอย่างไรบ้าง

๒.๔ การวิเคราะห์ภาพรวมของภาคการเกษตรในพื้นที่ โดยสามารถพิจารณาเป็นห่วงโซ่ ตั้งแต่เรื่องวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด รวมทั้งความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

๒.๕ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาว่าภาครัฐต้อง มีการปรับเปลี่ยนนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติอย่างไรให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ หรือชุมชนเอง จะต้องได้รับการสนับสนุนในด้านใดบ้าง จึงจะมีศักยภาพด้านการจัดการตามเจตนารมณ์ของภาครัฐ รวมทั้งพิจารณาข้อจำกัดที่เป็นตัวแปรสำคัญในการบริหารจัดการจัดการชุมชน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๓.๑ บทบาทของภาครัฐ และผลลัพธ์ของการนำนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐไปปฏิบัติในพื้นที่ เช่น นโยบายการจัดการ น้ำ ดิน ป่า การส่งเสริมเกษตร สินเชื่อการเกษตร การรับจำนำข้าว วิชาหกิจ ชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ที่ส่งผลกระทบต่อ ชุมชนในพื้นที่

๓.๒ ผลลัพธ์โดยรวมที่เกิดขึ้นจากนโยบายต่างๆ ของภาครัฐก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับวิถี ชีวิตของชาวบ้านภายในชุมชนในเชิงบวกและลบอย่างไร ชุมชนและครัวเรือนมีความเสี่ยงในด้านต่างๆ อย่างไร

๓.๓ ความคิดเห็นและความสามารถของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากโครงการกิจกรรมต่างๆ ภายใต้ นโยบายแต่ละด้านที่มีการดำเนินการในชุมชน

ข้อมูลจังหวัดน่าน

ตราประจำจังหวัด

ข้อมูลทั่วไป / ข้อมูลสถิติ

ชื่ออักษรไทย	น่าน
ชื่ออักษรโรมัน	Nan
ผู้ว่าราชการ	นายไพศาล วิมลรัตน์
ต้นไม้ประจำจังหวัด	กำลังเสือโคร่ง
ดอกไม้ประจำจังหวัด	เสี้ยวดอกขาว
พื้นที่	๑๑,๔๗๒.๐๗๒ ตร.กม. (อันดับที่ ๑๓)
ประชากร	๔๗๙,๕๑๘ คน (พ.ศ. ๒๕๕๘) (อันดับที่ ๕๗)
ความหนาแน่น	๔๑.๗๙ คน/ตร.กม. (อันดับที่ ๗๕)
คำขวัญประจำจังหวัด	แข่งเรือลือเลื่อง เมืองงาช้างดำ จิตรกรรมวัดภูมินทร์ แดนดินส้มสีทอง เรื่องรองพระธาตุแช่แห้ง

ภูมิศาสตร์

จังหวัดน่านมีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาซึ่งวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนด้านเหนือและตะวันออกซึ่งเป็นรอยต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดอยภูคาในเขตอำเภอป่าเป็นยอดเขาที่สำคัญของจังหวัด ส่วนพื้นที่ราบจะอยู่บริเวณตอนกลางของจังหวัด และตามลุ่มน้ำต่างๆ แหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัดคือแม่น้ำน่าน ซึ่งมีต้นกำเนิดทางตอนเหนือของจังหวัด แล้วไหลลงไปยังเขื่อนสิริกิติ์ในจังหวัดอุตรดิตถ์ และบรรจบกับแม่น้ำปิงที่จังหวัดนครสวรรค์ เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำสา ลำน้ำว้า ลำน้ำสมุน ลำน้ำปัว ลำน้ำย่าง ลำน้ำแหง เป็นต้น

ภูมิอากาศ

มีลักษณะอากาศแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อนแบบ ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว โดยมีความแตกต่างของฤดูอย่างชัดเจน

- ฤดูร้อน ระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน อากาศร้อนถึงร้อนจัด
- ฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม - กันยายน มีฝนตกชุก จากอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
- ฤดูหนาว ระหว่างเดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์ อากาศหนาวถึงหนาวจัด จากอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

อาณาเขต

- ทิศเหนือและตะวันออก ติดต่อกับประเทศลาว
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพะเยาและจังหวัดแพร่

ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดน่าน>

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑

หมู่บ้านปางสา ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ สภาพทั่วไป

๑.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านปางสา หมู่ ๓ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่านในหมู่บ้าน เล่าขานต่อกันมาว่า เมื่อประมาณร้อยกว่าปีมาแล้วมีชาวบ้านตาลชุม ตำบลตาลชุม กลุ่มหนึ่งได้เข้าไปทำสวนเมี่ยง (เมี่ยง คือ ใบชาชนิดหนึ่ง ชาวเหนือนิยมนำมาทำเป็นของขบเคี้ยว) และมีต้นปออยู่จำนวนมาก พอเก็บเมี่ยงได้แล้วก็ไปขายไม่ได้ จึงตั้งรกรากอยู่ที่นี่ ที่พัดทางสมัยก่อนเรียกว่า “ปาง” ประกอบกับมีต้นสาจำนวนมาก จึงเรียกตรงนี้ว่า “ปางสา” ต่อมาชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งมาจากบ้านนาออกและชาวบ้านห้วยแก้วเข้ามาทำไร่ มีประมาณ ๔ – ๕ ครัวเรือน ได้แก่ พ่อใจ มาธิ , พ่อหนานยศ มะศักดิ์ , นายวงศ์ ถาวังยศ , พ่อตะ ต๊ะน้อย ได้พาญาติพี่น้องเข้ามาทำไร่มากขึ้น และแยกย้ายกันไปตั้งครอบครัวใหม่เพิ่มขึ้น จนกลายเป็นหมู่บ้านตั้งบ้านอยู่ริมห้วยน้ำฮ้า มีน้ำไหลตลอดปี จึงเรียกชื่อว่า “บ้านไฮ่น้ำฮ้า” (คำว่า ไฮ แปลว่า ไร่) แรกๆไม่มีวัดและโรงเรียน ชาวบ้านทำบุญตักบาตรที่วัดจอมจันทร์และเรียนหนังสือที่โรงเรียนจอมจันทร์ อยู่ในเขตการปกครองของบ้านจอมจันทร์ ต่อมาทางราชการได้ส่งครูมาสอนหนังสือ คือ นายทวีศักดิ์ วุฒิสอน เป็นครูคนแรกที่เป็นโรงเรียนชั่วคราว และได้จัดตั้งโรงเรียนเป็นเอกเทศมีนายบัญชา ธรรมไชย (ครูแก้ว) เป็นครูใหญ่คนแรก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้แยกตั้งหมู่บ้านใหม่มีนายตะ อุดชัย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านปางสา” ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างอารามชั่วคราวขึ้นหลังหนึ่งไว้ทำบุญตักบาตร โดยนิมนต์พระจากวัดจอมจันทร์มาทำพิธี ปัจจุบันมีวัดและมีพระจำพรรษาอยู่

ปัจจุบันบ้านปางสา หมู่ ๓ อยู่ในเขตการปกครองของตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีผู้นำมาแล้วทั้งหมด ๓ คน ประกอบด้วย

๑. นายตะ อุดชะ	ดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ – ๒๕๒๙
๒. นายแสง อินแก้ว	ดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ – ๒๕๕๖
๓. นายคมสัน อภิวัน	ดำรงตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน

๑.๑.๒ ที่ตั้ง / อาณาเขต

บ้านปางสา หมู่ที่ ๓ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเวียงสาประมาณ ๒๕ กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองน่านประมาณ ๓๒ กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านนาเหลืองใน ตำบลนาเหลือง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลไหล่น่าน

๑.๒ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่มีความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ จะเห็นได้จากงานพิธีกรรมต่างๆในหมู่บ้าน เช่น สงเคราะห์ สู่ขวัญ สืบชะตาคน สืบชะตาน้ำ สืบชะตาบ้าน ทำบุญข้าวใหม่ เลี้ยงผีชาวบ้าน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่

การกิน อาหารหลักของชาวบ้านคือข้าวเหนียว

การพูด การสื่อสารใช้ภาษาพื้นเมือง

๑.๓ ข้อมูลสาธารณูปโภค - สาธารณูปการ

๑. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ๑ แห่ง

๒. หอกระจายข่าว ๑ แห่ง

๓. ประปา ๒ แห่ง ระบบประปาในหมู่บ้าน น้ำผลิตน้ำประปามาจากท่อบห้วยเอี้ย ห้วยฮ้า และน้ำฝน

๔. โรงเรียนบ้านปางสา ๑ แห่ง

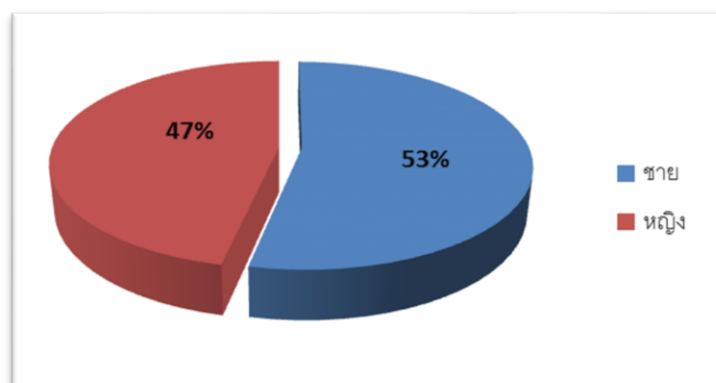
๑.๔ ข้อมูลประชากร

บ้านปางสา มีทั้งหมด ๑๐๔ ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น ๓๙๗ คน รายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

๑.๔.๑ ประชากรจำแนกตามเพศ

ลำดับ	เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑	ชาย	๒๑๖	๕๓.๔๑
๒	หญิง	๑๘๑	๔๖.๕๙
รวม		๓๙๗	๑๐๐.๐๐

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสภาเกษตรจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๘

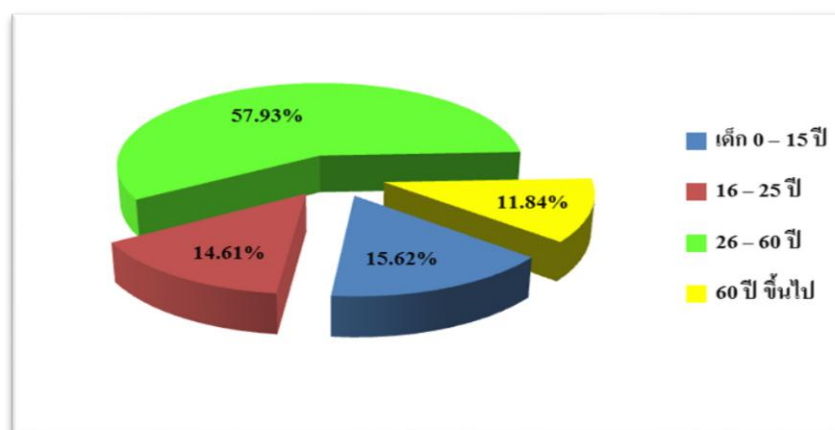

กราฟเปรียบเทียบสัดส่วนประชากร

๑.๔.๒ ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ

ลำดับ	ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑	เด็ก ๐ - ๑๕ ปี	๖๒	๑๕.๖๒
๒	๑๖ - ๒๕ ปี	๕๘	๑๔.๖๑
๓	๒๖ - ๖๐ ปี	๒๓๐	๕๗.๙๓
๔	๖๐ ปี ขึ้นไป	๔๗	๑๑.๘๔
รวม		๓๙๗	๑๐๐.๐๐

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๘

กราฟเปรียบเทียบสัดส่วนอายุประชากร

๑.๕ ข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือน

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์) รับจ้าง และหาของป่า รายได้ของประชาชนมาจากภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ พืชหลักคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งรายได้จะไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพดิน ฟ้า อากาศ และราคาที่กำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง และมีรายได้บางส่วนที่อยู่นอกภาคการเกษตร เช่น การหาของป่า เป็นต้น

ปฏิทินการเกษตร

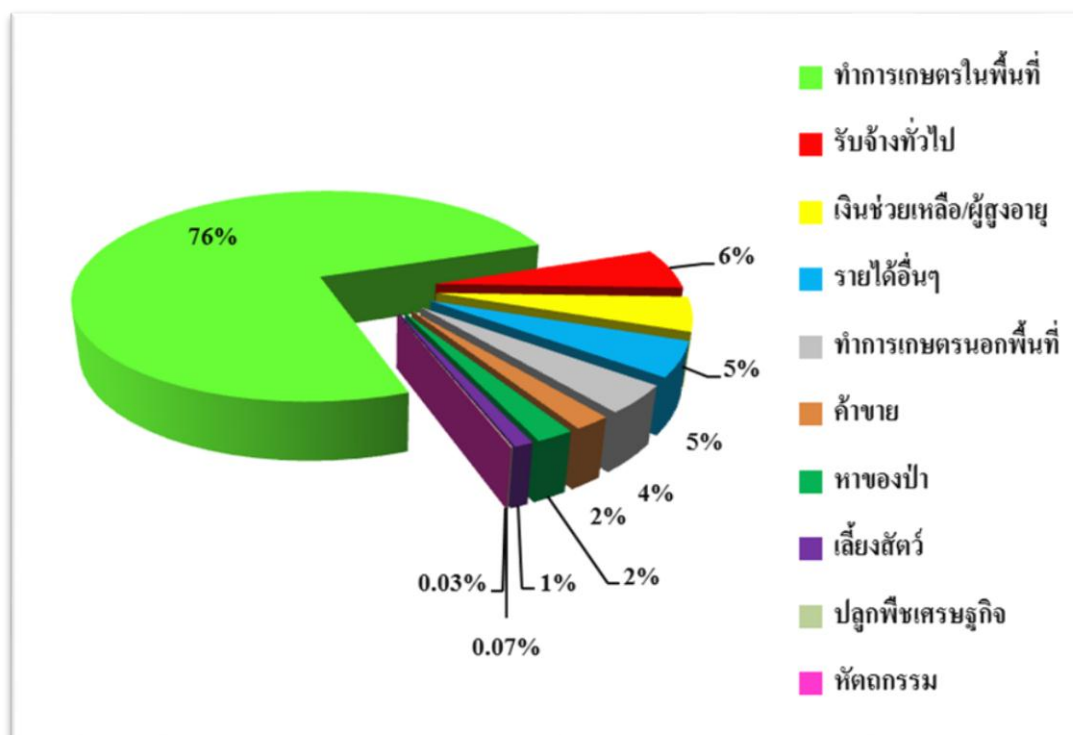
ลำดับ	กิจกรรม	ช่วงเวลา (เดือน)
๑	เก็บข้าวโพด	พ.ย. - มี.ค.
๒	กรีดยางพารา	พ.ค. - ก.พ.
๓	เก็บมะขามเปรี้ยว/หวาน	มี.ค. - เม.ย.
๔	เตรียมพื้นที่ปลูกข้าวโพด	พ.ค. - ก.ค.
๕	ปลูกข้าวโพด	พ.ค. - ก.ค.
๖	เลี้ยงสัตว์	ก.ย. - ธ.ค.

๑.๕.๑ รายได้ครัวเรือน

ประชากรในหมู่บ้านปางสามมีรายได้รวมทั้งหมด ๑๑,๕๔๗,๗๙๙ บาท โดยเฉลี่ยเป็นครัวเรือนๆ ละ ๑๑๑,๐๓๖ บาท รายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ลำดับ	ประเภทรายได้	บาท	ร้อยละ
๑	ทำการเกษตรในพื้นที่	๘,๗๔๑,๑๐๕	๗๖
๒	รับจ้างทั่วไป	๖๗๘,๓๕๐	๖
๓	เงินช่วยเหลือ/ผู้สูงอายุ	๕๓๑,๗๔๐	๕
๔	รายได้อื่นๆ	๕๒๑,๑๐๐	๕
๕	ทำการเกษตรนอกพื้นที่	๔๗๙,๐๔๔	๔
๖	ค้าขาย	๒๔๖,๖๐๐	๒
๗	หาของป่า	๑๘๒,๕๖๐	๒
๘	เลี้ยงสัตว์	๑๕๔,๖๐๐	๑
๙	ปลูกพืชเศรษฐกิจ	๘,๔๐๐	๐.๐๗
๑๐	หัตถกรรม	๔,๓๐๐	๐.๐๓
รวม		๑๑,๕๔๗,๗๙๙	๑๐๐.๐๐
เฉลี่ยต่อครัวเรือน		๑๑๑,๐๓๖	

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๘

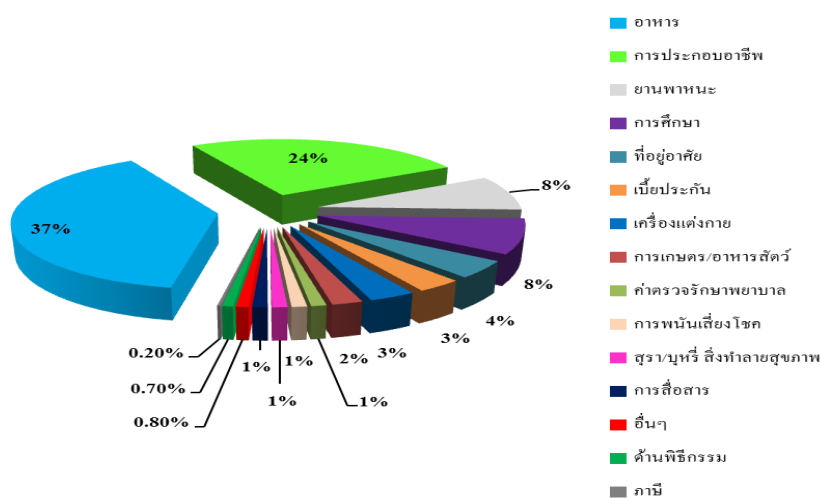
กราฟเปรียบเทียบสัดส่วนข้อมูลประเภทรายได้

๑.๕.๒ รายจ่ายครัวเรือน

ประชากรในหมู่บ้านปางสามมีรายจ่ายรวมทั้งหมด ๑๓,๐๑๑,๑๖๐ บาท โดยเฉลี่ยเป็นครัวเรือนๆ ละ ๑๒๕,๑๐๗ บาท รายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ลำดับ	ประเภทรายจ่าย	บาท	ร้อยละ
๑	อาหาร	๔,๘๖๕,๒๔๐	๓๗
๒	การประกอบอาชีพ	๓,๑๓๔,๙๐๘	๒๔
๓	ยานพาหนะ	๑,๑๑๐,๔๑๔	๘
๔	การศึกษา	๑,๐๖๐,๕๕๐	๘
๕	ที่อยู่อาศัย	๕๕๖,๑๘๐	๔
๖	เบี้ยประกัน	๔๐๓,๐๐๕	๓
๗	เครื่องแต่งกาย	๓๙๗,๒๑๓	๓
๘	การเกษตร/อาหารสัตว์	๓๓๘,๘๗๐	๒
๙	ค่าตรวจรักษาพยาบาล	๒๖๐,๐๙๐	๑
๑๐	การพนันเสี่ยงโชค	๒๒๔,๓๙๘	๑
๑๑	สุรา/บุหรี่ สิ่งทำลายสุขภาพ	๒๒๑,๙๑๐	๑
๑๒	การสื่อสาร	๒๐๑,๐๒๐	๑
๑๓	อื่นๆ	๑๐๘,๘๗๕	๐.๘
๑๔	ด้านพิธีกรรม	๙๙,๕๗๕	๐.๗
๑๕	ภาษี	๒๘,๙๑๒	๐.๒
รวม		๑๓,๐๑๑,๑๖๐	๑๐๐.๐๐
เฉลี่ยต่อครัวเรือน		๑๒๕,๑๐๗	

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสภาเกษตรจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๘

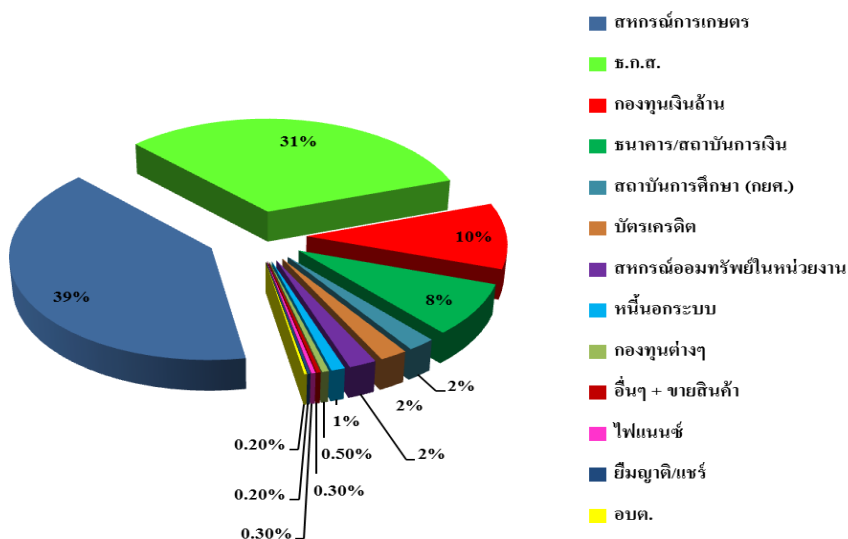

๑.๕.๓ หนี้สินครัวเรือน

ประชากรในหมู่บ้านปางสามมีหนี้สินรวมทั้งหมด ๔๑,๕๖๔,๖๖๕ บาท โดยเฉลี่ยเป็น ครัวเรือนๆ ละ ๓๙๙,๖๖๐ บาท รายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ลำดับ	ประเภทหนี้สิน	บาท	ร้อยละ
๑	สหกรณ์การเกษตร	๑๖,๕๐๐,๐๐๐	๓๙
๒	ร.ก.ส.	๑๓,๒๐๕,๑๖๒	๓๑
๓	กองทุนเงินล้าน	๔,๕๐๐,๐๐๐	๑๐
๔	ธนาคาร/สถาบันการเงิน	๓,๔๐๐,๒๘๒	๘
๕	สถาบันการศึกษา (ยศ.)	๑,๑๖๘,๐๐๐	๒
๖	บัตรเครดิต	๑,๐๗๗,๓๘๑	๒
๗	สหกรณ์ออมทรัพย์ในหน่วยงาน	๑,๐๐๘,๗๔๐	๒
๘	หนี้นอกระบบ	๔๙๗,๐๐๐	๑
๙	กองทุนต่างๆ	๒๒๐,๐๐๐	๐.๕
๑๐	อื่นๆ + ขายสินค้า	๑๔๒,๒๕๐	๐.๓
๑๑	ไฟแนนซ์	๑๔๒,๒๕๐	๐.๓
๑๒	ยืมญาติ/แซร์	๑๐๐,๖๐๐	๐.๒
๑๓	อบต.	๑๐๐,๐๐๐	๐.๒
รวม		๔๑,๕๖๔,๖๖๕	๑๐๐.๐๐
เฉลี่ยต่อครัวเรือน		๓๙๙,๖๖๐	

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดน่าน ปี ๒๕๕๘

กราฟเปรียบเทียบสัดส่วนข้อมูลประเภทหนี้สินครัวเรือน

๑.๕.๔ กองทุนต่างๆในหมู่บ้าน

๑. กองทุนพัฒนาสตรี จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท สมาชิก คร้วเรือนละ ๑ คน วัตถุประสงค์เพื่อหมุนเวียนกู้ยืมเพื่อการเกษตร ปีละ ๒๐ รายละไม่เกิน ๖,๐๐๐ บาท

๒. กองทุนเลี้ยงไก่ จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท สมาชิก ๒๐ คน วัตถุประสงค์เพื่อหมุนเวียนกู้ยืมเลี้ยงไก่เพื่อบริโภคในครัวเรือนรายละไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท

๓. กองทุนเงินออมสัจจะ จำนวน ๔๐๐,๙๑๐ บาท สมาชิก ๑๒๕ คน วัตถุประสงค์เพื่อหมุนเวียนกู้ยืมเพื่อทำการเกษตร รายละไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท

๔. กองทุนหมู่บ้าน จำนวน ๔,๕๐๐,๐๐๐ บาท สมาชิก คร้วเรือนละ ๑ คน คน วัตถุประสงค์เพื่อหมุนเวียนกู้ยืมเพื่อทำการเกษตร รายละไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท

๕. กองทุน อบต. จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๖ ทรัพยากรธรรมชาติ

๑.๖.๑ **แหล่งน้ำธรรมชาติ** ลำห้วยสายหลักมีจำนวน ๖ สายไหลผ่านบริเวณพื้นที่ทำการเกษตร แต่ไม่สามารถใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรได้เต็มที่ เนื่องจากพื้นที่การเกษตรมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ ๓๓๐ - ๓๘๐ เมตร และลำห้วยแต่ละสายอยู่ต่ำกว่าพื้นที่ทำการเกษตร ฤดูแล้งสภาพลำห้วยจะแห้งไม่มีน้ำ ลำห้วยสำคัญประกอบด้วย

- ห้วยน้ำฮ้ำ ไหลผ่านบริเวณหมู่บ้านเพื่อใช้ในการอุปโภค เกิดจากห้วยขอนแก่น (แ่งขวา) ไหลมารวมกันกับห้วยน้ำฮ้ำ (แ่งซ้าย) บริเวณที่เรียกว่าสามสบ วัดค่าความเร็วการไหลของน้ำได้ ๑๗ ลิตร/นาที่ (วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๘)

- ห้วยไผ่ ห้วยเหี้ย ห้วยโป่ง ไหลผ่านบริเวณพื้นที่การเกษตรในแต่ละจุด

แหล่งน้ำเพื่อบริโภค เป็นทำนบขนาดเล็กอยู่บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน สูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าใช้สำหรับผลิตน้ำประปาเพื่อบริโภคร้อยละ ๗๕ ของครัวเรือน ส่วนที่เหลือใช้บ่อน้ำที่ขุดไว้ของแต่ละหลังคาเรือน

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม่มี อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

๑.๖.๒ **ป่าไม้** ป่าชุมชนบ้านปางสา มีจำนวนทั้งหมด ๑๗ แปลง เนื้อที่รวม ๑,๖๒๘.๘๘ ไร่ มีลักษณะเป็นป่าเต็งรังสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่พบในพื้นที่มีทั้งประเภทไม้เนื้อแข็งและไม้เนื้ออ่อน ดังนี้

- ประเภทไม้เนื้อแข็ง เช่น ต้นประดู่ ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นตาเสือ ต้นกระพี้จั่น ต้นชิงชัน ต้นสัก ต้นมะติง ต้นก่อ ต้นเมียด ต้นผักหวาน ต้นตะขบ ไผ่ชาง เป็นต้น

- ประเภทไม้เนื้ออ่อน เช่น ต้นจิว ต้นปอ ต้นตับเต่า ต้นมะเเฒ่า เป็นต้น

ป่าชุมชนบ้านปางสาเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ เช่น ผักหวาน หน่อไม้ และเห็ดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาบริโภคและยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากจะเป็นป่าต้นน้ำ แหล่งผลิตอาหารและของป่าที่สำคัญแล้ว ยังเป็นที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ด้วย นอกจากนี้ทางหมู่บ้านยังได้มีการเข้าร่วม

“โครงการธนาคารต้นไม้”ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยใช้พื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านในการเข้าร่วมโครงการจำนวน ๒ แปลง คือ ธนาคารต้นไม้หลังโรงเรียนบ้านปางสา และธนาคารต้นไม้บริเวณวัดปางสา

ตารางข้อมูลป่าชุมชนบ้านปางสา จำนวน ๑๗ แปลง

ลำดับ	ชื่อป่าชุมชน	ชนิดของป่า	พิกัด X	พิกัด Y	เนื้อที่ (ไร่)
๑	ป่าม่อนกองหิน	ป่าเต็งรัง	๖๙๖๕๓๕	๒๐๖๒๓๑๐	๔๕.๔๕
๒	ธนาคารต้นไม้หลังโรงเรียน	ป่าเต็งรัง	๖๙๖๙๔๐	๒๐๖๑๙๓๓	๔.๕๙
๓	ธนาคารต้นไม้บริเวณวัด	ป่าเต็งรัง	๖๙๗๑๑๓	๒๐๖๑๘๖๐	๑.๓๐
๔	ดงชาวบ้าน	ป่าเต็งรัง	๖๙๗๑๕๗	๒๐๖๑๕๕๔	๑๑.๙๘
๕	ป่าช้าเก่า๑	ป่าเต็งรัง	๖๙๗๔๘๐	๒๐๖๑๙๑๐	๑๓.๒๕
๖	ป่าช้าเก่า๒	ป่าเต็งรัง	๗๐๐๙๘๔	๒๐๖๒๒๓๘	๓๖.๘๕
๗	ป่าห้วยซอด	ป่าเต็งรัง	๖๙๘๗๗๕	๒๐๖๑๗๕๗	๗๙.๗๑
๘	ป่าห้วยต๋าก	ป่าเต็งรัง	๖๙๘๗๑๖	๒๐๖๑๔๔๖	๑๒๐.๐๙
๙	ป่าขุนห้วยต๋าก	ป่าเต็งรัง	๖๙๙๖๘๕	๒๐๖๑๐๙๖	๙.๐๙
๑๐	ป่าม่อนหันธาตุนอก	ป่าเต็งรัง	๖๙๙๗๘๐	๒๐๖๐๙๖๘	๕.๖๗
๑๑	ป่าม่อนหันธาตุใน	ป่าเต็งรัง	๗๐๐๐๘๓	๒๐๖๐๙๐๓	๑๓.๐๙
๑๒	ป่าห้วยขอนแก่น	ป่าเต็งรัง	๗๐๑๙๔๓	๒๐๖๐๕๕๔	๑,๐๘๖.๗๐
๑๓	ป่ากิไล ๑๐ (แปลง ๑)	ป่าเต็งรัง	๗๐๐๕๑๕	๒๐๖๓๑๓๘	๓๖.๒๕
๑๔	ป่ากิไล ๑๐ (แปลง ๒)	ป่าเต็งรัง	๗๐๑๐๒๗	๒๐๖๓๑๔๕	๑๓.๕๘
๑๕	ป่ากิไล ๑๐ (แปลง ๓)	ป่าเต็งรัง	๗๐๐๕๔๖	๒๐๖๓๘๙๘	๒๐.๘๓
๑๖	ป่ากิไล ๑๑ (แปลง ๑)	ป่าเต็งรัง	๗๐๑๕๙๔	๒๐๖๒๘๔๐	๙๙.๗๑
๑๗	ป่ากิไล ๑๑ (แปลง ๒)	ป่าเต็งรัง	๗๐๒๑๙๓	๒๐๖๓๑๕๗	๓๐.๗๕
รวม					๑,๖๒๘.๘๙

สถานการณ์ของหมู่บ้านปางสา

ปัญหาของหมู่บ้าน

ลำดับความสำคัญของปัญหาของหมู่บ้าน

๑. ปัญหาเรื่อง น้ำ
 - ขาดน้ำในการอุปโภค – บริโภค
 - ขาดน้ำในการทำการเกษตร
๒. ปัญหาเรื่อง การเกษตร
 - ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง
 - ราคาผลผลิตตกต่ำ
 - ขาดองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการทำการเกษตร
 - ขาดองค์ความรู้ด้านการตลาด
๓. ปัญหาเรื่อง ดิน
 - ดินเสื่อมคุณภาพ
 - ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์
 - การใช้สารเคมีในปริมาณที่มาก
๔. ปัญหาเรื่อง ป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย
๕. ปัญหาเรื่อง สิ่งแวดล้อม ไฟป่าและสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำ

ศักยภาพของหมู่บ้านและพื้นที่

๑. ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
๒. ชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน
๓. มีความสามัคคีและมีความเข้มแข็ง
๔. ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม
๕. มีความผูกพันในเครือญาติ
๖. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาบ้านปางสา ใช้เทคนิค SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อประเมินสถานภาพของบ้านปางสาในปัจจุบันและโอกาสการพัฒนาในอนาคต ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพภายในของบ้านปางสา โดยพิจารณาถึงข้อเท็จจริงและสภาวการณ์ของ บ้านปางสาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นสำคัญ ผลของการวิเคราะห์สามารถแสดงให้เห็นดังนี้ คือ

๑.๑ จุดแข็ง (Strength)

๑. ชุมชนมีความเข้มแข็ง
๒. มีแรงงานในพื้นที่

๓. เกษตรกรมีความขยันและกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ
๔. มีภูมิปัญญาท้องถิ่น
๕. มีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง

๑.๒ จุดอ่อน (Weakness)

๑. แหล่งน้ำในการเกษตรไม่เพียงพอ
๒. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์
๓. ราคาผลผลิตตกต่ำ
๔. มีการใช้สารเคมีในการเกษตรมาก
๕. ต้นทุนการผลิตสูง
๖. การทำไร่เลื่อนลอย

๒. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

เป็นการวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังต่อไปนี้ คือ

๒.๑ โอกาส (Opportunity)

๑. แนวทางตามแนวพระราชดำริ
๒. นโยบายของรัฐบาล
๓. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี
๔. การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อสร้างความเข้มแข็งจากความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ

๒.๒ อุปสรรค (Threats)

๑. การขาดความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพ
๒. การขาดความรู้ความเข้าใจในการตลาด
๓. ไม่มีแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำการเกษตร
๔. การติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความลำบาก

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้าน โดยผ่านทางเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของหมู่บ้านปวงสาทำให้ทราบว่า บ้านปวงสาเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรและประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม คือ การทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านต่างๆ อาทิเช่น แหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตรไม่เพียงพอ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้นทุนการผลิตสูง และราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรไม่สม่ำเสมอ ส่งผลให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านค่อนข้างลำบาก สภาเกษตรกรจังหวัดน่านจึงได้จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อไป

แผนพัฒนาหมู่บ้าน

๑. วิสัยทัศน์ “ประชาเป็นสุขถ้วนหน้า ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

๒. พันธกิจ

- ๒.๑ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภค - บริโภค และการทำการเกษตร
- ๒.๒ พัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในพื้นที่
- ๒.๓ พัฒนาและแก้ไขปัญหาเรื่องดินในพื้นที่
- ๒.๔ พัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านป่าไม้
- ๒.๕ พัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นและยั่งยืน
- ๒.๖ สร้างงาน สร้างอาชีพ สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพเกษตรกร

๓. ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์/โครงการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาด้านแหล่งน้ำ

กลยุทธ์

- ๓.๑.๑ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภค - บริโภค
- ๓.๑.๒ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาด้านการเกษตร

กลยุทธ์

- ๓.๒.๑ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้องในด้านการทำการเกษตร
- ๓.๒.๒ ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์
- ๓.๒.๓ ส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน
- ๓.๒.๔ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ด้านกลไกการตลาดให้กับเกษตรกร
- ๓.๒.๕ การแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาด้านที่ดิน

กลยุทธ์

- ๓.๓.๑ การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการถือครองที่ดิน
- ๓.๓.๒ การปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนาด้านป่าไม้

กลยุทธ์

- ๓.๔.๑ การแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า
- ๓.๔.๒ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์

- ๓.๕.๑ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในพื้นที่
- ๓.๕.๒ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

บ้านปางสา มีระบบการจัดการชุมชนโดยอาศัยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นองค์การในการบริหาร ปกครองดูแลราษฎรในหมู่บ้าน ผสมผสานกับวัฒนธรรมประเพณีที่ดี งานสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตลอดจนความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ทำให้การบริหารจัดการชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีโครงสร้างการบริหารงาน ดังนี้

๑. นายคมสัน อภิวัน	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
๒. นายประสิทธิ์ อินแก้ว	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓. นายอัษฎากรณ์ ต๊ะยศ	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๔. นายนิทัศน์ อินแก้ว	ตำแหน่ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
๕. นางพูน พรหมวงศ์ยศ	ตำแหน่ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
๖. นายวาณิช อินแก้ว	ตำแหน่ง ผู้รักษาความสงบภายในหมู่บ้าน

แบ่งการปกครองออกเป็นคุ้มต่าง ๆ และมีคณะกรรมการหมู่บ้าน รับผิดชอบเป็นฝ่ายต่าง ๆ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ในการบริหารงานหมู่บ้านผู้นำใช้หลักประชาธิปไตยเป็นแนวทางในการปกครองราษฎรและใช้ความจริงใจตั้งใจในการทำงาน และประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้จนราษฎรเกิดการยอมรับ มีการใช้หลักรัฐศาสตร์นำหน้าหลักนิติศาสตร์ ใช้กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน และหัวหน้าคุ้มมาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และมีการแบ่งมอบหน้าที่ในการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างชัดเจน มีการออกกฎของหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นข้อบังคับให้ราษฎรถือปฏิบัติจนเกิดความสงบร่มเย็น ราษฎรเกิดความสามัคคี ไม่มีความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาท แต่อย่างใด

หมู่บ้านมีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้านและมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน หลังจากที่ผู้ใหญ่บ้าน ได้ไปประชุมรับนโยบายจากอำเภอ และนำข้อมูลข่าวสาร นโยบายมาประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย เพื่อให้ราษฎรได้รับทราบข้อมูลนโยบายจากภาครัฐ

เนื่องจากสภาพชุมชน อยู่อาศัยแบบเครือญาติ ทำให้ประชาชนในพื้นที่อยู่ด้วยกันอย่างสามัคคี ใช้ หลักบ้าน วัดและโรงเรียน หรือบวร มาเป็นตัวหนุนเสริมในการบริหารจัดการหมู่บ้าน

ตัวอย่าง

กฎระเบียบของหมู่บ้าน

๑. ยิงปืนโดยไม่มีเหตุอันควรในหมู่บ้าน ปรับนัดละ ๕๐๐ บาท
๒. ก่อเหตุทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน ปรับเข้ากองกลาง ๕๐๐ บาท เจ้าทุกข์แล้วแต่กรณี
๓. ก่อเหตุในงานปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐ บาท ถ้าทำงานล้มคิดตามความค่าเสียหาย
๔. ตัดไม้ทำลายป่าในเขตหมู่บ้าน ปรับต้นละ ๕๐๐ บาท
๕. จับปลาโดยใช้ยาเบื่อ หรือ สุนัขน้ำทิ้งปรับ ๑,๐๐๐ บาท
๖. ฆ่าสัตว์ในวันสำคัญ ปรับ ๑,๐๐๐ บาท
๗. งดเว้นการเลี้ยงอาหารดิบในงานพิธีต่างๆ
๘. ห้ามจำหน่ายหรือค้ายาเสพติด(ยาบ้า) เด็ดขาด

สำหรับการบริหารจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในพื้นที่หมู่บ้านได้มีการตั้งกฎกติกา เพื่อบังคับใช้ในหมู่บ้าน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ ดังนี้

การบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านปางสา

๑. กำหนดกติกาชุมชนโดยความเห็นชอบของที่ประชุมหมู่บ้าน
๒. กำหนดให้ราษฎรในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้
๓. เข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
๔. ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในการสร้างฝายชะลอน้ำ
๕. สำรวจจัดเก็บข้อมูลสภาพป่าไม้ ชนิดไม้ และพื้นที่ของป่าชุมชน
๖. เก็บข้อมูลพิกัดป่าชุมชน จัดทำแผนที่ และจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบสารสนเทศ (GIS)

กฎระเบียบการใช้พื้นที่ป่าชุมชน

๑. ห้ามตัดไม้ในเขตป่าชุมชน จับได้ปรับต้นละ ๕,๐๐๐ บาท
๒. หากเกิดภัยพิบัติกับบ้านเรือน ทำให้เสียหายต้องการสร้างบ้านใหม่ ต้องขออนุญาต

คณะกรรมการหมู่บ้านก่อน

๓. ของป่าประเภทเห็ด หน่อไม้ ผักหวาน รวมถึงของอื่น คณะกรรมการอนุญาตให้เก็บมาทำอาหารได้

๔. ประเภทไม้ไผ่ทุกชนิดตัดมาใช้ประโยชน์ได้ แต่ห้ามนำมาขายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

การจัดการการเงินของหมู่บ้าน หมู่บ้านปางสา มีกองทุนหมู่บ้าน ที่มีคณะกรรมการบริหารกองทุน เพื่อประโยชน์ และสวัสดิการของหมู่บ้านและนำดอกผลมาดำเนินการกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ และจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก

การสร้างรายได้ของหมู่บ้าน มีกลุ่มอาชีพ มีกลุ่มอาชีพแปรรูปไม้ไผ่ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ มีการรวมกลุ่ม กลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ฯลฯ

การรักษาความสงบเรียบร้อย มีการจัดตั้งกลุ่มป้องกันไฟป่าและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ การสำรวจข้อมูลป่า ที่ทำกินป่าชุมชน สำรวจแหล่งน้ำ

ด้านสาธารณสุข มีอสม. จำนวน ๑๐ คน ดูแลเชิงป้องกัน ปัญหาสาธารณสุขของประชาชนในหมู่บ้าน

ด้านการท่องเที่ยว อยู่ระหว่างการริเริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงฤดูหนาว เพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายของภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าราษฎรมีความพึงพอใจที่รัฐบาล และกระทรวง กรม จังหวัด ได้กำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณ ลงในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะในยุครัฐบาลปัจจุบันที่ตอบสนองต่อปัญหาความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงดำเนินการแล้วสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรให้ดีขึ้น โดยเฉพาะโครงการที่อยู่ในรูปแบบประชารัฐ เช่น โครงการตำบลละ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท โครงการหมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท โครงการหมู่บ้านละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท และโครงการกองทุนหมู่บ้านละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการด้วยตนเอง แต่มีข้อสังเกตบางโครงการที่มีเงื่อนไขที่กระชั้นในขั้นตอนการจัดทำเสนอโครงการทำให้การจัดทำโครงการขาดความรอบคอบ และความคุ้มค่าของโครงการ

แต่บางโครงการที่เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางโดยไม่ได้เกิดจากความต้องการของราษฎรในพื้นที่ จะไม่เป็นที่ยอมรับของราษฎรเพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาของราษฎรได้อย่างตรงจุด เช่น โครงการปลูกป่าสร้างรายได้ในที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากปลูกแล้วราษฎรไม่สามารถใช้ประโยชน์จากต้นไม้เหล่านั้นได้ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายหรือการจัดทำโครงการควรจะต้องคำนึงถึงบริบทของแต่ละพื้นที่ การสั่งการมาจากส่วนกลางในภาพรวมไม่สามารถใช้กับบางพื้นที่ได้ ควรเป็นโครงการที่มีลักษณะที่เสนอจากพื้นที่ขึ้นไป

โครงการปลูกป่า ที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จ ไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ป่า ได้อย่างแท้จริงควรปรับวิธีคิดให้คนอยู่กับป่า หรือการปลูกป่าในใจคน ตามหลักการทรงงาน

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑. ด้านอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้น้อยไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว เช่น ข้าวโพด เป็นรายได้หลักของประชาชน ชาวอาชีพเสริม รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับราคาข้าวโพด ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาได้ เป็นเกษตรที่พึ่งพิงธรรมชาติคือปริมาณน้ำฝนตามสภาวะอากาศ หากปีใดราคาข้าวโพดตกต่ำหรือเจอปัญหาภัยแล้งก็จะเกิดผลกระทบเป็นความเสี่ยง

๒. ปัญหาที่ดินทำกิน พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่ ได้แก่ ข้าวโพด ยางพารา ฯลฯ ที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ชาวเอกสารสิทธิในที่ดินทำให้ราษฎรไม่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ การพัฒนาปลูกพืชชนิดอื่น ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และซื้อมาขายไป เช่น ปลูกข้าวโพดทั้งปี ไร่ซื้อข้าวสาร

๓. ความเจริญภายนอกเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ด้านวัตถุดิบ เช่น ค่าใช้จ่ายโทรศัพท์ ปัญหาเด็ก เยาวชน

๔. ด้านสุขภาพ มีการใช้สารเคมีในการเกษตรแบบดั้งเดิม ทำให้ประชาชนในพื้นที่เป็นโรคไม่ติดต่อร้ายแรง เช่น ซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

๕. สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรป่าไม้ ถูกทำลายเนื่องจากความจำเป็นต้องการใช้พื้นที่ในด้านการเกษตรกรรม ขาดการบำรุงรักษาดิน ขาดความชุ่มชื้น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง นอกจากนั้นยังมี ขยะการบริหารจัดการขยะมูลฝอยยังไม่ถูกวิธี หมอกควัน ไฟป่า เนื่องจากมีการเผ้วถางในการทำเกษตร

๖. สังคม สมาชิกในครัวเรือนอพยพย้ายถิ่นไปทำงานต่างจังหวัด เกิดสังคมผู้สูงอายุ

๒. ความอยู่ดีมีสุข ของคน ครอบครัว และชุมชน

๑. ชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี

๒. มีวัฒนธรรมที่เอื้ออาทรต่อกัน แบบชนบทและดำรงวิถีชีวิตแบบพอเพียงอยู่เป็นส่วนใหญ่

๓. มีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังมีความหลากหลาย และมีการอนุรักษ์กำหนดขอบเขตป่าอนุรักษ์และชุมชนมีส่วนดูแลรักษา ชาวบ้านมีจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น และสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มากมาย มาต่อยอดฟื้นฟูรักษาให้กลับมาสู่สภาพปกติได้

๔. มีเส้นทางคมนาคมที่สามารถติดต่อประเทศเพื่อนบ้านได้

๕. ความอยู่ดีมีสุข

๖. มีแหล่งต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีธรรมชาติที่สวยงาม

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

- การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑. ชุมชนมีการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี มีความร่วมมือระหว่างผู้นำท้องถิ่นและท้องถิ่น และประชาชนในรูปแบบประชาธิปไตย

๒. ท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารพัฒนาและแก้ไขปัญหา

๓. มีกิจกรรมด้านส่งเสริมด้านสุขภาพ/กีฬา

๔. ชาวบ้านมีการจัดการภัยพิบัติร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น มีการติดตั้งสัญญาณเตือนภัยพิบัติดินโคลนถล่ม ในหมู่บ้านปางสา สายด่วนแจ้งเหตุฉุกเฉิน ๑๖๖๙

๕. ชาวบ้าน/ราษฎร มีส่วนร่วมในการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางท้องถนน โดยได้รับรางวัลการดำเนินงานป้องกันการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุทางถนนระดับตำบล ๑ ใน ๒๐ ของทีม ซึ่งเป็นการประกวดระดับประเทศ ของกรมควบคุมโรคประจำปี ๒๕๖๐

- การบริหารพัฒนาระดับตำบล อำเภอ

๑. อำเภอมีการบูรณาการส่วนราชการเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เช่น แหล่งน้ำ/ป่าไม้ ภูเขาหัวโล้น ไฟป่า และหมอกควัน การติดตั้งเครื่องวัดสภาพอากาศ หมอกควัน และรายงานผ่านระบบออนไลน์แบบตลอดเวลา

๒. ภาคประชารัฐ มูลนิธิ เข้ามาหนุนเสริมในหน่วยงานในพื้นที่ เช่น สภาเกษตรกร โครงการปิดทองหลังพระ มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ มูลนิธิรากแก้ว เข้ามาช่วยเหลือในด้านองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน

๓. เป็นโมเดลต้นแบบของจังหวัด โครงการบริหารจัดการเรื่องส่งเสริมอาชีพ

๔. เวียงสาเป็นเมืองหน้าด่านในด้านการท่องเที่ยว

๕. เป็นต้นแบบของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

๖. มีโฮมสเตย์ นำร่องเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนาคต

๗. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อม เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ มีการจัดหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทุกวันศุกร์

- ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

๑. ชุมชนมีความพร้อมในการรองรับการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการ ๙๑๐๑ ตำบลละ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท ปุ๋ยชีวภาพ/ ขยายพันธุ์พืช

๒. ผู้นำมีความโปร่งใส ดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล เอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

๓. ท้องถิ่น ท้องที่ และประชาชนมีความสามัคคี ประองดอง

๔. มีการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร และประสิทธิภาพรวดเร็ว มีตัวอย่างของความสำเร็จการจำหน่ายสินค้าทางระบบอินเทอร์เน็ต

ตัวอย่างโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่

บ้านปางสา หมู่ที่ ๓ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้ดำเนินการตามโครงการปรับเปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ไปสู่การเกษตรแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียง และกิจกรรม เอามื้อสามัคคี “จอบเปลี่ยนปางสา” เพื่อเป็นต้นแบบของการ แก้ไขปัญหาเขาหัวโล้น การบริหารจัดการน้ำ การนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ รวมถึงหลักการทรงงาน ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ตามแนวทาง โคก หนอง นา โมเดล

กิจกรรมดังกล่าวเป็นการหนุนเสริมทางจิตใจ และหนุนเสริมทางเทคนิคจากผู้มีประสบการณ์ประชาชนในพื้นที่สามารถนำหลักการออกแบบทำการเกษตรภายใต้การออกแบบพื้นที่ตามแนวพระราชดำริ คนอยู่กับป่า หลักการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน นำไปพัฒนา ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่พื้นที่ เป็นต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินในพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ถูกบุกรุก ในการแก้ปัญหาป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน (เขาหัวโล้น) เพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำได้ในคราวเดียวกัน

มีการนำราษฎรในพื้นที่มาอบรมแบบสมัครใจ เป็นต้นต้นแบบ ในการนำหลักการออกแบบทำการเกษตรภายใต้การออกแบบพื้นที่ตามแนวพระราชดำริอยู่กับป่า หลักภูมิสังคมอย่างยั่งยืน นำไปพัฒนาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่พื้นที่ตนเอง ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินในพื้นที่ป่าต้นน้ำที่ถูกบุกรุก

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้โคกหนอง นา โมเดล มาใช้ในพื้นที่บ้านปางสา และชุมชนอื่นๆ

๑. การกำหนดพื้นที่ทดลองของบ้านปางสา มีความกว้างขวางของพื้นที่มาก อาจจะทำให้ความสำเร็จในระยะใกล้สำเร็จ ได้อยาก

๒. ควรจะมีการขยายผล การจัดการความรู้ การบันทึกข้อมูลความสำเร็จหรืออุปสรรคในการดำเนินการสำหรับเกษตรกรรายอื่น ๆ รวมถึงการต่อยอด เช่น การท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ตัวอย่างความสำเร็จ

๓. การศึกษาดูงาน หาความรู้เพิ่มเติม จากตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกษตรกร

๔. ข้าราชการที่ทำงานกับชาวบ้านต้องเกาะติด ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด

ตัวอย่างการนำแนวทางโครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่บ้านปางสา

บ้านปางสา หมู่ที่ ๓ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา ได้นำหลักการภายใต้ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรและชนบท มาดำเนินการในพื้นที่ของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ โดยมีการสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับดิน ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม และดำเนินการและหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และตามแนวทาง ๘ ขั้นตอนสู่การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพแหล่งน้ำ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในระยะแรกได้มีการก่อสร้างฝายและการส่งเสริมเกษตรผสมผสานในหมู่บ้าน ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าว

การก่อสร้างฝายตามโครงการปิดทองหลังพระ ทางกลุ่มมีข้อเสนอแนะในการดำเนินการ ดังนี้

๑. การกำหนดจุดสำรวจและก่อสร้างตำแหน่งที่ตั้งฝาย พิจารณาคัดเลือกจากความต้องการใช้น้ำของชุมชนเป็นหลัก แต่ทั้งนี้ ควรคำนึงถึงด้านเทคนิคและวิชาการ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ฝายมีความคงทนถาวร

๒. การใช้ประโยชน์จากฝายในอนาคต ควรกำหนดการวางแผนระบบส่งน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ และความต้องการใช้น้ำของชุมชนด้านการเกษตร

๓. ควรมีการตรวจสอบฝายและบำรุงรักษาเพื่อให้ความพร้อมสำหรับการใช้งาน หากมีการชำรุดควรการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดี

แต่อย่างไรก็ตามฝายที่ก่อสร้างอาจมีบางจุด ชำรุดเสียหายจากกระแสน้ำ ความไม่มั่นคงถาวร ซึ่งหมู่บ้านเห็นชอบร่วมกันจะซ่อมแซมให้กลับสู่สภาพเดิมตามแนวทางโครงการปิดทองหลังพระตามตัวอย่างที่กลุ่มได้ไปสำรวจร่วมกับผู้นำในพื้นที่

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๒

หมู่บ้านห้วยนา หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าน้ำ อำเภอกุเวียง จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

สภาพปัญหาและความต้องการที่ได้จากเวทีประชาคมและอื่น ๆ

๑.๑ ด้านสังคม

- ในปัจจุบันค่านิยมด้านวัตถุเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีพ ทำให้ประชาชนต้องทำงานเพื่อให้ได้มา ซึ่งสิ่งของและเงินทองเพื่อสนองความต้องการตามค่านิยม ด้วยเหตุดังกล่าวเป็นการก่อให้เกิดผลกระทบด้านความสัมพันธ์ของครอบครัวด้วยความรีบเร่งทำงานแข่งกับเวลาทำให้ความอบอุ่นและความสัมพันธ์ ในครอบครัวลดน้อยลงอาจจะส่งผลให้บุตรหรือคนในครอบครัวก่อปัญหาที่กระทบต่อสังคมหรือชุมชน

- การได้รับผลกระทบจากเสียงในโรงงานผลิตน้ำแข็งในหมู่บ้าน ในกรณีที่ได้รับผลกระทบจากเสียงโรงงานผลิตน้ำแข็ง ทางหมู่บ้านร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้ประชุมหารือกับเจ้าของกิจการโรงงานผลิตน้ำแข็งในเรื่องผลกระทบจากโรงงานดังกล่าว ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเจ้าของโรงงานในการปรับปรุงโรงงาน รวมไปถึงระบบการทำงานและขั้นตอนการผลิต ซึ่งโรงงานผลิตน้ำแข็งได้ให้ความร่วมมือในการปรับปรุงดังนี้

- ปรับปรุงก่อสร้างรั้วคอนกรีตให้สูงขึ้นกว่าเดิมเพื่อลดเสียงจากการทำงานของเครื่องจักร

- ปรับปรุงต่อเติมโรงงานโดยขยายโรงงานออกเป็น ๒ โรงงาน เนื่องจากเดิมมีเครื่องจักรอยู่จำนวน ๑ เครื่อง การผลิตน้ำแข็งจำหน่ายไม่ทันจึงทำให้โรงงานต้องผลิตน้ำแข็งในช่วงเวลากลางคืนเพื่อจำหน่ายให้ลูกค้าได้ตามต้องการ ปัจจุบันมีการขยายโรงงานและเพิ่มเครื่องจักรอีก ๑ เครื่องจึงทำให้การผลิตน้ำแข็งเปิดโรงงานเฉพาะกลางวันเท่านั้น ซึ่งแก้ปัญหาได้ในระดับที่เป็นที่พึงพอใจของครัวเรือนที่ใกล้เคียง

- มีการจัดอบรมและตั้งกฎระเบียบในการขับขี่พาหนะในการรับส่งน้ำแข็งของพนักงาน

- มีการปรับปรุงก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานเพิ่มเติม

- จากการวิเคราะห์ในเวทีชุมชนแล้วพบว่า ในจำนวน ๑ ครอบครัว มีคนติดสุร่าจำนวน ๑ คน ซึ่งติดมาเป็นเวลานานแล้ว ปัจจุบันอยู่ในระหว่างการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดอบรม การแนะนำ การชักชวนเพื่อบำบัด โดยการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหมู่บ้านในการตั้งมาตรการชุมชน ในส่วนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้จัดอบรมให้ความรู้และกระบวนการของการปฏิบัติตนเองในการเลิกเสพสุร่า โดยความร่วมมือของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ปัจจุบัน บ้านห้วยนาได้ดำเนินกิจกรรมตามโครงการลด ละ เลิก การดื่มสุร่าและสูบบุหรี่ ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนหันมาสนใจด้านสุขภาพกันมากขึ้นและเป็นผล ทำให้ประชาชนมองเห็นโทษของการดื่มสุร่าและสูบบุหรี่ และทำให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีโดยการจัดการของชุมชนในการควบคุมดูแลผู้ที่ติดสุร่าในหมู่บ้าน ในส่วนของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

นานได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการนำผู้ป่วยไปบำบัดและทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้จัดทำแผนชุมชนในการเฝ้าระวัง ควบคุม และป้องกัน โรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่

๑.๒ ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาการใช้ปุ๋ยธรรมชาติทำการเกษตรลดลง มีการนำสารเคมีมาใช้ในการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงใช้ปุ๋ยหมักจากธรรมชาติ การนำสารเคมีเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน ทำให้เกิดปัญหาต่อผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่ไม่ได้ใช้สารเคมี เนื่องจากทำให้ราคาตกต่ำจากสาเหตุสารฆ่าแมลงและกำจัดวัชพืชตามไปด้วย ทางหมู่บ้านจึงได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้และสนับสนุนการทำปุ๋ยหมักจากธรรมชาติ พร้อมทั้งอบรมให้ความรู้และดำเนินการผลิตน้ำยาอเนกประสงค์ใช้เองในครัวเรือน โดยประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและร่วมดำเนินกิจกรรมตามโครงการดังกล่าว

๑.๓ ด้านการเมืองการปกครอง

มีบางครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน ส่งผลให้ประชาชนบางส่วน มีการเข้าใจผิดและอาจส่งผลต่อการปกครองในหมู่บ้าน ด้วยเหตุผลสำคัญเนื่องจากครัวเรือนดังกล่าวมีอาชีพค้าขายและมีกิจการอยู่ในอำเภอเมืองน่าน แต่ยังคงเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการจัดกิจกรรม หรือจัดหางบประมาณสมทบทุนสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน โดยทางหมู่บ้านได้ดำเนินการประสานกับครัวเรือนดังกล่าวให้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราวไป

ในปัจจุบันมีการประชุมประชาคมจัดตั้งมาตรการชุมชนเพื่อให้เป็นกฎระเบียบของชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ให้งดดื่มและจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงานศพ โดยกรรมการจะดำเนินการเก็บเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ศพที่ทายาทจะได้รับไว้เป็นประกัน จำนวน ๒,๐๐๐ บาท

- หากไม่มีการจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงาน กรรมการจะคืนเงินประกันให้ทายาท ภายหลังจากงานศพเสร็จสิ้นลง

- หากมีการจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงาน กรรมการจะนำเงินประกันดังกล่าว ไปดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

๒. หากบุคคลใดสร้างปัญหาหรือทะเลาะวิวาทอันเนื่องมาจากการดื่มสุราหรือไม่ดื่มสุราก็ตามอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่หมู่บ้านหรือก่อให้เกิดความรำคาญ ทำให้ทรัพย์สินของหมู่บ้านและทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย ภายหลังจากสอบสวนข้อเท็จจริงแล้วว่ามีคามผิด ให้ดำเนินการปรับเป็นเงินจำนวน ๑,๐๐๐ บาท

๓. หากบุคคลใดก่อความไม่สงบทั้งในหมู่บ้านและสถานที่อื่นด้วยการลักทรัพย์ ทำลายทรัพย์สินสาธารณะ ทรัพย์สินของหมู่บ้าน ทรัพย์สินของทางราชการ ให้ดำเนินการปรับเป็นเงินจำนวน ๑,๐๐๐ บาท พร้อมกับคืนทรัพย์สินให้เจ้าของทรัพย์สินหรือชดใช้ค่าเสียหาย เป็นเงินสดให้แก่เจ้าของทรัพย์สินในกรณีที่คืนทรัพย์สินไม่ได้ หรือหากยอมความไม่ได้ให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

๔. หากบุคคลใดก่อความไม่สงบทั้งในหมู่บ้านและสถานที่อื่น ด้วยกรยิงปืนโดยไม่มีเหตุอันควรจำเป็นในการกระทำนั้น ให้ดำเนินการปรับเป็นเงินจำนวน ๑,๐๐๐ บาท

๕. หากบุคคลใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งเสพและจำหน่ายทั้งในหมู่บ้านและสถานที่อื่น หรือการกระทำอันเป็นเหตุให้เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่หมู่บ้านหรือส่วนตัวบุคคลใดก็ตาม หรือการกระทำใดๆ ที่เป็นเหตุให้ขัดข้องและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการบริหารงานหมู่บ้าน ให้ดำเนินการปรับเป็นเงินจำนวน ๓,๐๐๐ บาท และดำเนินคดีตามกฎหมาย

๖. ห้ามมิให้มั่วสุมในสถานที่ราชการหรือที่สาธารณะเกินเวลา ๒๒.๐๐น.ในกรณีที่ไม่มีเหตุจำเป็น หากฝ่าฝืนให้แจ้งผู้ปกครองว่ากล่าวตักเตือน หากบุคคลคนเดิมมีพฤติกรรมเหมือนเดิมให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ฝ่ายรักษาความสงบดำเนินการดำเนินการตามลำดับต่อไป

๗. ห้ามมิให้มีการเผาขยะที่มีจำนวนมากในชุมชนหรือพื้นที่ทำการเกษตรอันเป็นเหตุก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ หรือหมอกควัน หากมีการกระทำความผิดดังกล่าวและก่อให้เกิดหมอกควันและก่อให้เกิดความรำคาญในชุมชนให้ดำเนินการปรับเป็นเงินจำนวน ๕๐๐ บาท

๘. การกำหนดบดทลงโทษให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการฝ่ายรักษาความสงบ ที่ได้ประกาศแต่งตั้งไปแล้วตามประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ฉบับลงวันที่ ๑๗ เดือน กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ทั้งนี้มาตรการชุมชนดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านประชาคมหมู่บ้านแล้วเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ และคณะกรรมการหมู่บ้านเห็นควรแล้วตามประกาศนี้ โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันประกาศมาตรการชุมชนนี้เป็นต้นไป

๑.๔ สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายในจากการจัดเวทีชุมชนและจากข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ นำมาวิเคราะห์เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็งของชุมชน ได้ดังนี้

จุดอ่อน

๑. มีคนในครัวเรือนบางครัวเรือนมีพฤติกรรมการกินอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่ปลอดภัย

๒. ประชาชนอายุ ๓๕ ปีขึ้นไปบางส่วนไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อคัดกรองความเสี่ยงฯ เนื่องจากไม่มีเวลา และอาจคิดว่าไม่จำเป็น

๓. ครัวเรือนถูกรบกวนจากมลพิษ

๔. ประชาชนมีรายได้ไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. จำนวน ๑ ครัวเรือน

๕. มีคนติดสุราในชุมชน จำนวน ๑ คน และไม่มีรายได้ประจำ

๖. ประชาชนบางส่วนมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย

๗. ถนนลูกรังทำกินยังไม่ได้รับการพัฒนา

จากการวิเคราะห์จุดอ่อนของชุมชนทำให้พบว่าจุดอ่อนของชุมชนแม้จะมีไม่มากเท่าที่ค้นพบได้ แต่สามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสอันดีงามได้ โดยใช้จุดอ่อนของชุมชนเป็นหลักในการเสริมสร้างให้จุดอ่อน เป็นแนวทางในการสร้างโอกาสให้แก่ชุมชนด้านต่าง ๆ จนเกิดเป็นจุดแข็งและสามารถจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ เพื่อแก้ไขบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

จุดแข็ง

๑. มีการใช้ปุ๋ยธรรมชาติในการเกษตร

๒. ลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

๓. การผลิตน้ำยาอเนกประสงค์ใช้เอง

๔. มีหมอพื้นบ้าน
๕. มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชน
๖. มีการอนุรักษ์ดนตรีพื้นเมือง
๗. มีการสนับสนุนเยาวชนในการเล่นดนตรีพื้นเมือง ชับซอ และฟ้อนเงี้ยว
๘. มีการอนุรักษ์ประเพณีทางศาสนา เช่น ประเพณีแปดเป็ง รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีสงกรานต์ ฟังธรรมที่วัด ประเพณีกินอ้อ
๙. การกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดของบุตรหลานที่เดินทางไปทำงานต่างจังหวัด และดำหัวผู้สูงอายุ
๑๐. มีการจัดทำโครงการ ลด ละ เลิก เหล้าบุหรี่
๑๑. ประชาชนมีความสามัคคี
๑๒. มีการจัดการของชุมชนที่ดี
๑๓. เยาวชนมีการฝึกสอนรุ่นน้องในการเล่นกีฬาเพื่อเป็นนักกีฬาตัวแทนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ตามลำดับ

๑๔. มีการออกกำลังกายมากขึ้น
๑๕. มีผู้นำชุมชนที่ดีมีคุณภาพ
๑๖. มีบุคคลต้นแบบด้านสุขภาพ
๑๗. มีกองทุน ๙ บาทเพื่อสุขภาพ
๑๘. มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารปลอดภัยในชุมชน

จากการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสแม้จะมีเพียงจำนวนน้อยแต่ก็สามารถทำให้ชุมชนมีโอกาสนในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ดังนี้

- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
- กลุ่มกองทุนโคเนื้อบ้านห้วยนา
- กลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ
- กลุ่มสนใจประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง
- กลุ่มสตรีก้าวหน้า ห้วยนาแหนม
- กลุ่มธนาคารขยะ
- กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่
- กลุ่มเลี้ยงปลา
- กลุ่มเลี้ยงสุกร
- กลุ่มลดการใช้สารเคมี โดยการหมักปุ๋ยชีวภาพ(จากพืชสด)
- กลุ่มกองทุน ๙ บาท เพื่อสุขภาพบ้านห้วยนา
- กลุ่มผู้สูงอายุ
- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่มอปพร.
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์
- กลุ่มพัฒนาบทบาทสตรี

๑.๕ สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอก

ข้อจำกัด

๑. พื้นที่ทำการเกษตรของคนในชุมชนบางบางแห่งยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรเช่น ลำเหมือง ฝาย
๒. ถนนที่ทำกินยังไม่มียงบประมาณเพียงพอในการพัฒนาเพื่อให้สะดวกต่อการขนย้ายผลิตผลทางการเกษตร
๓. งบประมาณในการพัฒนาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับหน่วยงานภาครัฐ
๔. ปัญหาทุกปัญหาของหมู่บ้านยังติดขัดอยู่ที่ความคิดของคนในชุมชนบางส่วนยังคงรอการช่วยเหลืองบประมาณจากภาครัฐอย่างเดียว

โอกาส

๑. ถนนบางสายการสัญจรไม่สะดวกจึงเป็นเหตุที่ทำให้มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์
๒. มีแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำน่าน ไหลผ่าน เพื่อทำการเกษตรและเป็นแหล่งทำมาหากิน
๓. มีต้นกำเนิดลำห้วยคำซึ่งไหลผ่านพื้นที่ทำการเกษตร เป็นต้นน้ำและแหล่งเก็บน้ำใช้ในการทำการเกษตร
๔. มีการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดประเพณีทางศาสนาทุกปี
๕. มีศิลปินแห่งชาติ
๖. ได้รับบจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการสร้างศาลาเพื่อใช้เป็นศูนย์ถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้าน
๗. มีองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
๘. มีการลดการใช้สารเคมีโดยใช้ปุ๋ยธรรมชาติในการทำการเกษตรเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการลงทุน
๙. พัฒนาการผลิตน้ำยาเอนกประสงค์เพื่อจำหน่ายเสริมรายได้
๑๐. การพัฒนาระบบการเลี้ยงโคหมุนเวียนจากเดิม ๑ ตัว ให้เพิ่มจำนวนแม่โคหมุนเวียนให้มากขึ้น
๑๑. กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้แห่งนอกจากจำหน่ายพวงหรีดแล้วต้องรับการอบรมวิชาชีพเสริมในการ จัดดอกไม้สดและประดิษฐ์ของชำร่วยหรืออื่น ๆ เพื่อจำหน่าย
๑๒. มีการจำหน่ายแหนมที่ผ่านกระบวนการผลิตที่ถูกสุขลักษณะ สะอาด ปลอดภัย
๑๓. กลุ่มธนาคารขยะสามารถนำขยะมารีไซเคิลให้เป็นผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อจำหน่าย
๑๔. มีผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ออกจำหน่าย
๑๕. การพัฒนาการแปรรูปจากปลาสดเป็นอาหารอื่นๆ จากกลุ่มเลี้ยงปลา
๑๖. กลุ่มเลี้ยงสุกรผลิตลูกสุกรที่มีคุณภาพออกสู่ตลาด
๑๗. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสาน ทำให้ชนรุ่นหลังสามารถนำความรู้มาพัฒนาอาชีพการจักสานเพื่อผลิตวัสดุที่เกิดจากการจักสานออกจำหน่ายในรูปแบบที่หลากหลาย

๑๘. ด้านการส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้การขับซอและอนุรักษ์ดนตรีพื้นเมืองทำให้เยาวชนมีศิลปะการเรียนรู้และวิชาติดตัวเพื่อนำไปพัฒนาอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านจากการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน

๑. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน จากการวิเคราะห์ควรได้รับการพัฒนา ดังนี้

๑.๑ การพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรในส่วนของทำนาและถั่วเหลือง ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากฝายที่มีอยู่ตื้นเขินเก็บน้ำได้น้อย รวมถึงลำเหมืองชำรุดเป็นแห่ง ๆ ทำให้น้ำรั่วไหลลงสู่ที่อื่น ทำให้น้ำไหลไปถึงที่ทำกินปลายทางเหลือน้อย ทั้งนี้แหล่งน้ำธรรมชาติยังมีเพียงพอต่อความต้องการ ทางหมู่บ้านได้จัดทำโครงการขุดลอกฝาย และดาดลำเหมือง เสนอองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในขณะนี้ยังไม่มียังงบประมาณในการก่อสร้าง ได้ระดมกำลังเกษตรกรขุดดินถมลำเหมืองเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนไปก่อน

๑.๒ การคมนาคม เนื่องจากถนนลูกรังที่ทำกินมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ และใช้เป็นเส้นทางขนย้ายผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาด ทางหมู่บ้านได้จัดทำโครงการเสนอองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก แต่ในปัจจุบันได้ดำเนินการประสานงานขอรับบริจาคจากหน่วยงานเอกชนและจากประชาชนเพื่อบดอัดเป็นถนนลูกรังบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรทุกปี

๒. ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ จากการวิเคราะห์ควรได้รับการพัฒนา ดังนี้

๒.๑. ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ มีการติดตามประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนของออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินให้กับประชาชนและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ

๒.๒. การสนับสนุนงบประมาณและส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน ต้องเน้นการส่งเสริมในทางการปรับปรุงการบริหารภายในกลุ่ม โดยบางกลุ่มยังไม่สามารถจัดหาตลาดรองรับที่มีคุณภาพและถาวรได้ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนมานั้นบางครั้งนำไปเป็นเงินกู้ของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ หน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณ ควรมีการติดตามประเมินผลหลาย ๆ ครั้ง เพื่อการพัฒนาของกลุ่มอาชีพอย่างจริงจัง ในส่วนของหมู่บ้านได้ดำเนินการประเมินกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มและนำผลการประเมินแจ้งให้ที่ประชุมทราบเป็นระยะ ๆ และจะดำเนินการ ขอสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพเรื่องการจัดทำบัญชี และการจัดหาตลาดรองรับผลผลิตของกลุ่มเพื่อความยั่งยืนและการพัฒนาอาชีพ

๓. ด้านการพัฒนาสังคม

ปัญหาของสังคมในชุมชนในปัจจุบันมุ่งเน้นไปในทางการพัฒนากระบวนการสร้างความคิดให้แก่กลุ่มเยาวชนที่จะเป็นกำลังของชาติต่อไปในอนาคต โดยอาศัยหลายๆ ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาดังกล่าว เพื่อมิให้เยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงไปในทางเกี่ยวข้องกับยาเสพติด พฤติกรรมการทุจริต และพฤติกรรมที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมโดยการบริโภคสื่อในทางที่ผิด การสร้างค่านิยมเกี่ยวกับการมีหรือใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยการส่งเสริมให้เยาวชนหันมาสนใจการกีฬา รักการอ่าน การเขียน ให้มากที่สุด เพื่อลดช่องว่างทางด้านความคิดที่สื่อไปในทางที่ไม่ดี โดยจะเป็นการลดการเกิดปัญหาในสังคมได้มาก ทางหมู่บ้านได้จัดทำโครงการกีฬาเยาวชนสานสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง

โครงการสร้างอาชีพเสริมรายได้ให้เยาวชนช่วงปิดภาคเรียน โครงการกีฬาสามสัมพันธ์ สี่คุ้ม และโครงการปฏิบัติภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อย ให้แก่กลุ่ม อบ.พร. เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครองที่จะสอดส่องดูแลบุตรหรือคนในครอบครัวรวมทั้งผู้ปกครองเพื่อลดการก่อปัญหาทางสังคม

๔. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในปัจจุบันการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะพัฒนาหลายๆ ด้านควบคู่กันไป ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การสร้างอาชีพให้แก่ประชาชน หากประชาชนอยู่ดีกินดี ย่อมมีกำลังใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทางหมู่บ้านจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชน มีรายได้เป็นหลัก และพัฒนาความคิด ความต้องการ ปัจจัยสี่ การดำรงตนอยู่ในสังคมด้วยความเป็นธรรม ควบคู่กันไปด้วย โดยได้จัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ โครงการสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ โครงการฝึกอบรมอาชีพ และอีกหลายๆ โครงการเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนอยู่ดีกินดี แล้วการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ จะตามมาภายหลัง โดยอาจจะไม่ต้องลงทุนทางความคิดหรืองบประมาณแต่อย่างใด

๕. ด้านการสาธารณสุข/สุขอนามัย

ในปัจจุบันสภาพการดำรงชีวิตของประชาชน ต้องอาศัยความรวดเร็วและรีบเร่งในการทำงานแข่งกับเวลา ประชาชนบางคนไม่ได้สนใจด้านอาหารที่บริโภค ความสะอาดสภาพแวดล้อม แม้แต่สุขภาพของตนเอง และอาจเป็นสาเหตุที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพได้ การเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมกรบริโภค การออกกำลังกาย การเกิดโรคระบาดส่วนหนึ่งมาจากการรับประทานอาหารที่ไม่ปลอดภัย การไม่รักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาดปล่อยให้เกิดเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค และเพาะพันธุ์พาหะนำโรค จึงมุ่งเน้นให้ประชาชนบริโภคอาหารปลอดภัย ออกกำลังกาย ดูแลรักษาสุขภาพแวดล้อมให้สะอาดน่าอยู่ การดูแลตนเองด้านความสะอาด การป้องกันตนเองในขณะประกอบอาชีพ และอีกหลายประการ หากปฏิบัติตามวิธีการให้เกิดการถูกสุขลักษณะ ชีวิตและสังคมในชุมชนจะปลอดภัยจากโรคร้ายต่างๆ ทางหมู่บ้านได้ดำเนินการจัดทำโครงการส่งเสริมพัฒนา เฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุม โรค ความปลอดภัยในอาชีพ และโครงการด้านสาธารณสุขอีกหลายโครงการ เพื่อดำเนินการใหม่ และดำเนินการต่อเนื่องจากที่เคยปฏิบัติเป็นประจำตลอดมา เพื่อความเป็นปกติสุขของประชาชน

๖. ด้านการดูแลความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้าน/ชุมชน จะมีกิจกรรมที่ดำเนินการเป็นประจำทุกๆ ระยะเวลา เกี่ยวกับการรณรงค์เรื่องขยะ การเผาวัชพืชในที่โล่ง การอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติ การอนุรักษ์ส่งเสริมการปลูกป่า รณรงค์ลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยได้จัดทำโครงการเพาะต้นกล้า และปลูกต้นไม้ประดับเสริมในพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้าน ขึ้นมาใหม่อีกโครงการหนึ่งเพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกป่าอีกทางหนึ่ง

วิสัยทัศน์หมู่บ้าน

“ศักยภาพชุมชนพร้อม ออมเงินทุน หนุนเศรษฐกิจเฟื่องฟู สุวิถีพอเพียง”

โดยมีกลยุทธ์เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ ดังนี้

เนื่องจากบ้านหัวนาเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงด้านความสามัคคี ความพร้อม และการร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน จึงได้มีแนวทางในเป็นพัฒนา ดังนี้

๑. กลวิธีในการดำเนินการพัฒนาให้ชุมชนมีความพร้อมย่อมมาจากพื้นฐานชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำร่วมประเมิน และร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึงการเริ่มดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ต้องใช้ชุมชนเป็นฐาน เมื่อชุมชนมีส่วนร่วม ใช้ทุนของชุมชน ประเมินผลงานโดยชุมชน ดังนั้นผลประโยชน์ก็ต้องชุมชนเป็นผู้รับ เมื่อชุมชนได้รับผลประโยชน์แล้ว กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนนั้นหมายถึงศักยภาพชุมชนต้องพร้อมอยู่เสมอ

๒. เมื่อได้รับการพิจารณาจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้เป็นหมู่บ้านนำร่องในด้านการพัฒนาชุมชน การพัฒนารูปแบบการให้บริการด้านสุขภาพ ด้านเกษตรยั่งยืน ฯลฯ ชุมชนต้องส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชนให้มีความพร้อมอยู่เสมอ

๓. เมื่อชุมชนมีศักยภาพพร้อมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และได้รับผลประโยชน์แล้วย่อมมีการพัฒนา ในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ให้ยั่งยืนต้องใช้เงินทุนเป็นส่วนช่วยเสริมกิจกรรม เมื่อชุมชนคิดเอง ทำเอง ใช้ทุนของชุมชนเอง เพราะฉะนั้น เงินทุนย่อมไม่สูญหาย มีแต่จะช่วยกันส่งเสริมการออมเพื่อการลงทุนในภายภาคหน้า และสะสมเงินออมไปเรื่อย ๆ ไว้ใช้เป็นทุนในยามที่หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถสนับสนุนเงินทุนในช่วงนั้นๆ หรือกิจกรรมบางอย่างได้ เมื่อศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชนทำให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมาย มีการออมเงินไว้เป็นทุนในยามขาดแคลน ผลผลิตย่อมตามมา

๔. เมื่อผลผลิตเกิดขึ้นแล้วต้องมีการจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนใช้ในยามจำเป็นเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองในชุมชน

๕. ในส่วนของการทำงานเป็นทีม เป็นกลุ่ม หรือรวมหลาย ๆ กลุ่ม นอกจากความเข้มแข็งของชุมชนแล้ว ย่อมนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจกรรมหรือปัญหาด้านการจำหน่ายผลผลิต แต่เมื่อดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มแล้ว สมาชิกภายในกลุ่มต้องมีการแสดงความคิดเห็น หรือหาช่องทางในการจำหน่ายผลผลิต หรือประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนต่อไป เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐปัจจุบันเน้นให้มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมนำไปสู่ความยั่งยืน

๖. ศักยภาพชุมชนพร้อม ออมเงินทุน หนุนเศรษฐกิจเฟื่องฟู พร้อมทั้งหมดแล้ว การกำหนดวิสัยทัศน์ทั้งสามอย่างนี้ รวมกันแล้วเป็นการดำเนินกิจกรรมแบบชุมชนพึ่งตนเอง ผลผลิตเกิดขึ้นชุมชนก็ดำเนินการเอง ร่วมคิดเอง ทำเอง ใช้เงินทุนของชุมชนเอง รับผลประโยชน์โดยชุมชนเอง นั่นก็หมายถึงการนำไปสู่การดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียง กิจกรรมที่ดำเนินการโดยชุมชนที่มีศักยภาพพร้อมแล้วย่อมเป็นการดำเนินกิจกรรมแบบยั่งยืน

คณะทำงานจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย

๑. นายประยงค์ ธนะมา	ตำแหน่ง	กำนัน
๒. นายชนาธิป บัวทอง	ตำแหน่ง	สารวัตรกำนัน
๓. นายนำชัย พิไฉดี	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
๔. นายชูชาติ นากองแก้ว	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
๕. นายเชี่ยวชาญ แก้วศรีวงศ์	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ
๖. นายนายฤทธิ์ คิตดี	ตำแหน่ง	กรรมการการคลัง
๗. นายประทุน สมคำ	ตำแหน่ง	กรรมการการคลัง
๘. นายอัฐรพล เสนจอม	ตำแหน่ง	เลขานุการ
๙. นางนงคราญ สมฤทธิ์	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
๑๐.นางพินรัตน์ เครือวัลย์	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเหรัญญิก
๑๑.นางสุกัญญา นาปัญญา	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑๒.นายสนิท พิขเคียน	ตำแหน่ง	กรรมการ (ส.อบต.)
๑๓.นายประสิทธิ์ นามวงศ์	ตำแหน่ง	กรรมการ (ส.อบต.)

ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา ผลกระทบต่อชุมชนและวิธีการแก้ไขปัญหา

สภาพปัญหา	สาเหตุปัญหา	ผลกระทบ ต่อชุมชน	วิธีการแก้ไขปัญหา
คนในครัวเรือนรับประทาน อาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่ปลอดภัย	ความเคยชิน ในการ รับประทานอาหารประเภท สุกๆ ดิบๆ	หากติดเชื้อจะทำให้เกิดโรค ระบาด ในชุมชน	๑. มอบหมายให้ อสม.ดำเนินการชี้แจง ทำความเข้าใจในการปฏิบัติตนเกี่ยวกับ การบริโภคอาหารปลอดภัย ๒. ประชุมชี้แจงให้ประชาชนปฏิบัติ ตามกิจกรรมโครงการอาหารปลอดภัยที่ ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
คนอายุ ๓๕ ปี ขึ้นไปไม่ได้รับ การตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อคัดกรองความเสี่ยง ฯ	คิดว่าตนเองสุขภาพแข็งแรง	หากมีโรคประจำตัว จะทำให้สูญเสีย งบประมาณ ใน การรักษา	๑. ประชุมชี้แจงและแจ้งข้อมูลการ ตรวจคัดกรองความเสี่ยงโดยเน้นให้ อสม. ลงพื้นที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการคัด กรองความเสี่ยงให้ แต่ละครัวเรือน ในละแวกของ อสม.
ครัวเรือนไม่มีความมั่นคง ในที่อยู่อาศัยและไม่มีบ้าน ในสภาพถาวร	ไม่มีเงินเพียงพอ ในการ ก่อสร้าง	เป็นภาระของญาติพี่น้อง และสังคม	ครัวเรือนดังกล่าวได้รื้อถอนสิ่งปลูก สร้างเพื่อทำการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ แต่ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง เนื่องจาก บุตรต้องการย้ายที่ทำงานใหม่จึงได้ ลาออกจากที่ทำงานเดิมและอยู่ระหว่างการ หางานใหม่จึงทำให้งบประมาณใน การก่อสร้างไม่เพียงพอ
ครัวเรือนถูกรบกวน จากมลพิษ	การตั้งโรงงาน ในย่านชุมชน	เกิดความรำคาญและก่อ มลพิษทางเสียง	ครัวเรือนดังกล่าวอยู่ติดกับโรงงานน้ำแข็ง เสียงเครื่องจักรอาจดังรบกวน แต่ ทางหมู่บ้านและอบต.ท่านาว ได้หารือ ร่วมกับเจ้าของกิจการและได้รับการ ปรับปรุงสภาพแวดล้อม พร้อมกับ ก่อสร้างรั้ว ขึ้นสูงเพื่อลดการรบกวน ของเสียง

สภาพปัญหา	สาเหตุปัญหา	ผลกระทบ ต่อชุมชน	วิธีการแก้ไขปัญหา
คนอายุ ๑๕ - ๖๐ ปี อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้	ไม่สนใจที่จะศึกษาเล่าเรียน	เป็นภาระต่อสังคมด้านการ เรียนรู้	๑. ประชุมชี้แจงและประสานงานกับ กศน. อ.ภูเพียงเพื่อดำเนินการ ส่งเสริมให้ประชาชนศึกษาต่อให้จบ การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และ เน้นการศึกษาให้แก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับ การศึกษา โดยได้ดำเนินการมาอย่าง ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน
- คนอายุ ๑๕-๖๐ปี ไม่มีอาชีพและรายได้ - คนอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ไม่มีอาชีพและรายได้			๑. ได้ดำเนินการจัดทำโครงการส่งเสริม อาชีพให้แก่กลุ่มอาชีพทุกกลุ่มใน หมู่บ้าน ๒. จัดหาอาชีพเสริมให้กับประชาชนใน หมู่บ้านตามความถนัด เช่น โครงการ ปลูกพืชปลอดสารพิษ, โครงการเลี้ยง ปลาในกระชัง ฯลฯ ๓. ดำเนินการประสาน จัดหาและ ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก หน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมพัฒนา อาชีพให้กับประชาชน และกลุ่มอาชีพ ในหมู่บ้าน
คนในครัวเรือนมีรายได้ เฉลี่ยน้อยกว่าคนละ ๓๐,๐๐๐ บาท	ประสบปัญหาด้านครอบครัว	เป็นภาระต่อสังคมในการ ดูแลช่วยเหลือ	ปัญหาดังกล่าวเนื่องจากในครอบครัว ประสบปัญหาทางสังคมโดยบุตรคนแรก ตี๋มสุราเป็นประจำไม่มีรายได้ประจำ ส่วนบุตรคนเล็กทำงานต่างจังหวัด แต่ ไม่ได้ส่งเงินมาจุนเจือค่าใช้จ่ายของ ครอบครัว ประกอบกับมารดาเมื่ออายุ ๗๘ ปี ซึ่งถือว่าสูงอายุแล้วไม่สามารถ ประกอบอาชีพที่มีรายได้เป็นกอบเป็น กำได้ และทางหมู่บ้านได้ประสานงาน กับสำนักงานพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์จังหวัดน่าน เพื่อ ดำเนินการแก้ไขช่วยเหลือแต่ทาง ครอบครัวไม่ยอมรับความช่วยเหลือ บางอย่าง ปัจจุบันอยู่ระหว่าง ดำเนินการหาทางแก้ไข
- คนในครัวเรือนตี๋มสุรา - คนในครัวเรือนสูบบุหรี่	กลุ่มใจไม่มี งานทำ เรียกร้อง ความสนใจ อยากลองจนติด และสูบมา นานตั้งแต่เป็นหนุ่มจนเลิก ไม่ได้	เมาแล้วสร้างความรำคาญ ให้ชุมชน เกิดอันตราย ต่อสุขภาพ ของคนในชุมชน	๑. ทางหมู่บ้านได้จัดทำโครงการลด ละ เลิกบุหรี่และสุรา โดยดำเนินการอย่าง ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และได้ตั้ง มาตรการชุมชนพร้อมปิดประกาศแจ้ง ให้ประชาชนทราบแล้วในจำนวน ๑๑๕ คนดังกล่าวไม่มีตี๋มเป็นประจำ ๒. ทางหมู่บ้านยังดำเนินกิจกรรมตาม โครงการบูรณาการลดปัจจัยเสี่ยงด้าน สุขภาพมาโดยตลอด และมีการต่อยอด งบประมาณจาก สสส.ให้กับหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหา	สาเหตุปัญหา	ผลกระทบ ต่อชุมชน	วิธีการแก้ไขปัญหา
คนในครัวเรือนไม่มีส่วนร่วม ทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อ ประโยชน์ของชุมชน	ปัญหาด้านอาชีพและขาด การติดต่อเอาใจใส่กับคน ในชุมชน	เกิดความเหลื่อมล้ำใน สังคมด้านการได้รับการ ช่วยเหลือสิทธิประโยชน์ ต่าง ๆ	ครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับ ชุมชนเนื่องจากมีอาชีพค้าขายและเปิด ร้านอยู่ในอำเภอเมืองน่าน และมีการเข้า ร่วมกิจกรรมในลักษณะสนับสนุน ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการจัดกิจกรรม หรือ จัดหางบประมาณสมทบทุนสาธารณะ ประโยชน์ของหมู่บ้าน โดยทางหมู่บ้าน ได้ดำเนินการประสานกับครัวเรือน ดังกล่าวให้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว

โครงสร้างการบริหารจัดการชุมชน บ้านห้วยนา

ด้านเศรษฐกิจ	ด้านการรักษา ความปลอดภัยชุมชน	ด้านการศึกษา	ด้านสาธารณสุข	ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
<ul style="list-style-type: none"> • กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต • กองทุนแม่ของแผ่นดิน • กองทุนแก้ไขปัญหา ความยากจน(กข.คจ.) • กองทุนกลุ่ม สตรีแม่บ้าน • กองทุนหมู่บ้าน อพป. • การบริหารจัดการ ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง 	<ul style="list-style-type: none"> • จัดตั้งชุดรักษาความ สงบเรียบร้อยใน หมู่บ้าน (ชรบ.) • ตรวจสอบตราดูแลความ สงบเรียบร้อยใน หมู่บ้าน/ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> • ร่วมกับสถานศึกษา จัดตั้งคณะกรรมการ ดูแลสถานศึกษา ในชุมชน • ร่วมกับองค์กรเอกชน จัดหาทุนสนับสนุน การศึกษาแก่นักเรียน ที่ขาดแคลน 	<ul style="list-style-type: none"> • จัดตั้งอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำ หมู่บ้านตามเกณฑ์ ที่กำหนด (๑๒คน) • ตั้งกลุ่มรณรงค์/ ประชาสัมพันธ์ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ 	<ul style="list-style-type: none"> • การจัดตั้งกลุ่มดูแล สภาพแวดล้อมภายใน ชุมชนแนะนำส่งเสริม ให้มีการคัดแยกขยะ ในครัวเรือนและชุมชน • จัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวัง การลักลอบตัดไม้ ทำลายป่า

หมายเหตุ การบริหารงานภายใต้การกำกับดูแลของผู้ใหญ่บ้านตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๕๗ และระเบียบกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

บ้านห้วยนา เป็นชุมชนตามหลักการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นการรวมตัวกันภายใต้สิ่งแวดล้อมเดียวกัน เพราะ

(๑) มีความเป็นเครือญาติ เกี่ยวข้องผูกพันกันและมีความสัมพันธ์กันฉันญาติมิตร เกื้อกูลกันทั้งหมดหมู่บ้าน

(๒) มีความผูกพัน โดยความเป็นเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน

(๓) มีอาชีพ หน้าที่การงาน ความเชื่อ ศรัทธาในประเพณี วัฒนธรรมเดียวกัน

การบริหารจัดการหมู่บ้านได้ยึดหลักการบริหาร หมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ดังนี้

(๑) มีการวางแผนการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีระบบการวางแผนตั้งแต่ การจัดเก็บข้อมูล ข้อมูล จปฐ. กชช.๒ค. ข้อมูลอื่นๆ รวมถึงการจัดทำแผนชุมชนที่ใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาหมู่บ้าน

(๒) มีการจัดคุ้มหมู่บ้านเป็นระบบการทำงานที่แบ่งส่วนการบริหารหมู่บ้านออกเป็น ๙ คุ้ม

(๓) มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน จำนวน ๘ ข้อในการควบคุม กำกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่บ้านและใช้มาตรการทางสังคมในการลงโทษ

(๔) มีการนำแผนงาน/โครงการที่กำหนดไว้ไปดำเนินการ โดยมีการแบ่งความรับผิดชอบและบริหารจัดการ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

(๕) มีหน่วยงานราชการเป็นที่ปรึกษาและนำนโยบาย งบประมาณมาสนับสนุนในหมู่บ้าน โดยหน่วยราชการมีความเป็นเอกภาพและบูรณาการการทำงานเป็นอย่างดี

(๖) หน่วยงานปกครองท้องถิ่น(อบต.ท่านาว)สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี ปรากฏได้จากแผนพัฒนาหมู่บ้านได้รับการบรรจุเป็นแผนพัฒนาตำบลทั้งหมดและได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

ในประเด็นของการบริหารจัดการที่ดินโดยชุมชน แม้ว่าที่ดินที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์หรือเข้าไปใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จะเป็นที่ดินของรัฐ แต่จากการศึกษาพื้นที่พบว่า ชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการพื้นที่โดยมีการประชุม ทำบัญชีรายชื่อผู้ใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ และจากการวิเคราะห์ภาพรวมในภาคการเกษตรของชุมชน พิจารณาได้ว่ามีความเสี่ยงในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิตทางการเกษตร ได้แก่ วัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด เนื่องจากชุมชนยังคงใช้วิธีการเกษตรแบบดั้งเดิม ไม่มีการลดต้นทุนการผลิต ไม่สามารถเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านวัตถุดิบ ควรสนับสนุนแหล่งกักเก็บน้ำ การรณรงค์ให้มีการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชผักและผลไม้ แบบผสมผสานแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การใช้เกษตรอินทรีย์เพื่อลดค่าใช้จ่ายแทนปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลง

๒. ด้านองค์ความรู้ในการ แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยการอบรมเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการและศึกษาดูงานจากพื้นที่ ที่ประสบความสำเร็จ

๓. การส่งเสริมด้านการตลาด โดยจัดหาแหล่งรับซื้อผลผลิต และหาตลาดให้ในระยะยาว รวมทั้งการเพิ่มมูลค่าของสินค้าที่ผลิตโดยชุมชน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนา

ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนบ้านห้วยนา หมู่ที่ ๓ ตำบลท่านาว อำเภอกัญญาเพียง จังหวัดน่าน หน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญของรัฐบาลในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ นโยบายเรื่องดิน ป่า การส่งเสริมการเกษตร สินเชื่อการเกษตร การรับจำนำข้าว วิสาหกิจชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อชุมชนในการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑ น้ำ

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค น้ำเพื่อการเกษตร บ้านห้วยนามีแหล่งน้ำสำคัญ คือลำน้ำน่าน ซึ่งมีระยะทางน้ำไหลผ่านพื้นที่บ้านห้วยนาเพื่อใช้ในการเกษตร การใช้ประโยชน์ในการทำนาในช่วงฤดูการทำนา ส่วนในฤดูแล้งใช้ใน

การปลูกถั่วเหลือง ข้าวโพด กระเทียม ปลูกผักสวนครัว สามารถทำนาสองครั้งได้ ในบางพื้นที่ที่มีที่ดินติดเหมืองใส่ไถ่

ส่วนน้ำเพื่อการบริโภค ใช้แหล่งน้ำจากระบบประปาของการประปาส่วนภูมิภาค และประปาหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแดง ประชาชนในพื้นที่ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคและบริโภค

ปัญหาความต้องการในเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ปัจจุบันใช้เครื่องสูบน้ำด้วยไฟฟ้าส่งให้กับเกษตรกรในพื้นที่ตำบลท่าม่วง และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าม่วง ได้เสนอของบประมาณเพิ่มเติมเพื่อก่อสร้างระบบส่งน้ำจากลำน้ำน่านโดยใช้ระบบท่อหรือรางส่ง จะได้นำเสนอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับจังหวัดได้พิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป นอกจากนี้ยังติดปัญหาเจ้าของที่ดินที่ระบบส่งน้ำผ่านพื้นที่ไม่ยินยอมให้ระบบส่งน้ำผ่านที่ดินของตน

๓.๒ ดิน

บ้านห้วยนา มีพื้นที่ทำการเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่) จำนวน ๑,๕๐๐ ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย ๕๙๖ ไร่ พื้นที่สาธารณะ ๑๐๔ ไร่ ในเรื่องคุณภาพของดินไม่มีปัญหาในคุณสมบัติของดิน พืชผลทางการเกษตรของบ้านห้วยนา ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง กระเทียม และยางพารา

๓.๓ การรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

นโยบายยุติธรรมชุมชนเป็นนโยบายช่วยเหลือประชาชนด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรม การช่วยเหลือเหยื่อที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ บ้านห้วยนามีการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวในระดับท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันในหมู่บ้านคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มี การขับเคลื่อนในเรื่องของการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน ในขณะที่เดียวกันมีการออกกฎของหมู่บ้าน จำนวน ๘ ข้อ เพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและลดปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านและชุมชน

นโยบายป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน บ้านห้วยนา พบว่าเป็นหมู่บ้านสีขาว นับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดหมู่บ้าน

๓.๔ การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน

บ้านห้วยนา เป็นหมู่บ้านที่ขับเคลื่อนเรื่องการกำจัดขยะ เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าม่วง ดำเนินการกำจัดขยะในครัวเรือน โดยให้ทุกครัวเรือนทุกกลุ่มฝังกลบขยะห้ามเผา ส่วนขยะที่ขายได้ก็ให้นำไปขาย ขยะอันตรายก็คัดแยกไว้ รวบรวมไว้ให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำไปดำเนินการกำจัด

๓.๕ ลักษณะทางกายภาพ

หมู่บ้านห้วยนา มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบริมฝั่งน้ำและที่นา มีลำน้ำน่านสายใหญ่ไหลผ่าน และลำห้วยคำ ระยะทางบ้านห้วยนาอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเพียง ประมาณ ๕ กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดน่าน ประมาณ ๘ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๒,๒๐๐ ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อปลูกพืชไร่ พืชสวน เช่น ยางพารา ข้าวโพด ถั่วเหลือง กระเทียม ฯลฯ ผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติ ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านห้วยนา ส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนเป็นคนดี ไม่มีปัญหาในเรื่องอบายมุข การพนัน

ใน ประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ สุขภาพดีถ้วนหน้า มีการเฝ้าระวังโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแลไม่ถูกทอดทิ้ง ส่งผลต่อการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยประชาชนมีรายได้เฉลี่ยในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๖๒,๒๘๓.๓๐ บาทต่อคนต่อปี ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพหลายกลุ่ม มีกองทุนในหมู่บ้าน ๑๘ กองทุน มีการบริหารจัดการที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ความเสี่ยงของบุคคล

๑.) การเข้าสู่วัยชราหรือสูงอายุของประชาชน หมู่บ้านหัวนามีผู้สูงอายุ จำนวน ๑๑๑ คน แม้ในปัจจุบันชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์กันในเชิงเครือญาติตามวิถีชีวิตสังคมชนบท มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปประกอบกับภาวะการมีบุตรน้อยในชุมชนแห่งนี้ อาจส่งผลกระทบต่อ การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนได้ เช่นในกรณีการเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน และการปรับตัวปรับใจในการอยู่แบบโดดเดี่ยวในที่พักอาศัย อาจส่งผลให้เกิดภาวะซึมเศร้าที่มีผลกระทบต่อสภาวะจิตใจได้

๒.) ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บเนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมการเกษตร การใช้สารเคมี จำพวกยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ยากำจัดศัตรูพืช ฯลฯ โดยไม่มีระบบการกำจัดสารเคมีที่ตกค้างในที่ดิน สารเคมีเหล่านี้อาจจะแทรกซึมลงไปในพื้นที่ดินสู่แหล่งน้ำสาธารณะที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้คนในชุมชนในระยะยาวได้

ความเสี่ยงของครอบครัว

ด้านสาธารณสุข จากการวิเคราะห์สภาพพื้นที่และสำรวจความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนพบว่า ประชาชนบางคนไม่ได้ให้ความสำคัญกับอาหารที่ใช้บริโภค ความสะอาดของสภาพแวดล้อม แม้แต่สุขภาพ ของตนเอง อาจเป็นสาเหตุที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพได้ การเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมกรรมการบริโภค การออกกำลังกาย และสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

ความเสี่ยงของชุมชน

๑) การบริหารจัดการน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตร ได้แก่น้ำเพื่อใช้ในการทำนา และการปลูกถั่วเหลือง ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ แหล่งน้ำธรรมชาติยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทางหมู่บ้านยังมีความต้องการระบบกระจายน้ำ (คูส่งน้ำ) ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และสามารถส่งน้ำได้รวดเร็วทันตามความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ และเกษตรกรยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบกระจายน้ำที่มีอยู่ แม้ว่าจะมีน้ำต้นทุนจากแม่น้ำน่านอย่างสมบูรณ์แล้วก็ตาม มีเกษตรกรบางส่วนไม่ยินยอมให้สร้างระบบการกระจายน้ำผ่านที่ดินของตนเอง

๒) การเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนในอนาคต จากการพบปะกับผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มวัยแรงงาน ได้ไปศึกษาเล่าเรียนและประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อนโยบายหรือความต่อเนื่องในการบริหารจัดการชุมชนในอนาคต

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

ศึกษาจากข้อมูลดังนี้

๑. ผลการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๖๐ จำนวน ๕ ด้าน ๓๑ ตัวชี้วัด

หมวดที่ ๑ สุขภาพ ผ่านทุกตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๑ เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก ๒,๕๐๐๐ กรัม ขึ้นไป – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒ เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวยังน้อย ๖ เดือนแรกติดต่อกัน – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๓ เด็กแรกเกิด ๑๒ ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาดตามตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๔ ครีวเรือนกินอาหารสุกสะอาด ปลอดภัย และได้มาตรฐาน – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๕ ครีวเรือนมีการใช้ยาเพื่อบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นอย่างเหมาะสม – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๖ คนอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี

ตัวชี้วัดที่ ๗ คนอายุ ๖ ปี ขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วันๆ ละ๓๐ นาที – ไม่มีข้อมูล

หมวดที่ ๒ สภาพแวดล้อม ผ่านทุกตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ ๘ ครีวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพคงทนถาวร – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๙ ครีวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับเครื่องดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปีอย่างน้อย
คนละ ๕ ลิตรต่อวัน – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๐ ครีวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ ๔๕ ลิตรต่อวัน

ตัวชี้วัดที่ ๑๑ ครีวเรือนมีการจัดการบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและถูกสุขลักษณะ – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๒ ครีวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๓ ครีวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุภัยและภัยธรรมชาติอย่างถูกวิธี – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๔ ครีวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน – ไม่มีข้อมูล

หมวดที่ ๓ การศึกษา ผ่านทุกตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ ๑๕ เด็กอายุ ๓-๕ ปีได้รับบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๖ เด็กอายุ ๖-๑๔ ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๗ เด็กจบชั้น ม.๓ ได้เรียนต่อชั้น ม.๔ หรือเทียบเท่า – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๘ คนในครัวเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มีการ
ทำได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๑๙ คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี อ่าน เขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้ – ไม่มีข้อมูล

หมวดที่ ๔ การประกอบอาชีพ ผ่านทุกตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ ๒๐ คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีอาชีพและรายได้ – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒๑ คนอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้ – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒๒ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี – ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒๓ ครีวเรือนมีการเก็บออมเงิน – ไม่มีข้อมูล

หมวดที่ ๕ ค่านิยม ผ่านทุกตัวชี้วัด

- ตัวชี้วัดที่ ๒๔ คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา – ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๔
- ตัวชี้วัดที่ ๒๕ คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่ – ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๘
- ตัวชี้วัดที่ ๒๖ คนอายุ ๖ ปี ขึ้นไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
– ไม่มีข้อมูล
- ตัวชี้วัดที่ ๒๗ ผู้สูงอายุ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐหรือภาคเอกชน
– ไม่มีข้อมูล
- ตัวชี้วัดที่ ๒๘ ผู้พิการ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐหรือภาคเอกชน – ไม่มีข้อมูล
- ตัวชี้วัดที่ ๒๙ ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน
– ไม่มีข้อมูล
- ตัวชี้วัดที่ ๓๐ ครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น
– ไม่มีข้อมูล
- ตัวชี้วัดที่ ๓๑ ครอบครัวมีความอบอุ่น – ไม่มีข้อมูล

สรุปผลการวิเคราะห์บ้านหัวนา หมู่ที่ ๓ ตำบลท่านาว อำเภอกุยพิมาย จังหวัดน่าน

จากข้อมูล จปฐ. ทั้ง ๓๑ ตัวชี้วัด ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดคนในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านสุขภาพ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านการมีงานทำและรายได้ และด้านค่านิยม

๒. ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.๒ค.) ๗ ด้าน ๓๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. ด้านโครงสร้าง	๗ ตัวชี้วัด
๒. ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	๗ ตัวชี้วัด
๓. ด้านสุขภาวะและอนามัย	๓ ตัวชี้วัด
๔. ด้านความรู้และการศึกษา	๓ ตัวชี้วัด
๕. ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน	๕ ตัวชี้วัด
๖. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๕ ตัวชี้วัด
๗. ด้านความเสี่ยงของชุมชนและภัยพิบัติ	๓ ตัวชี้วัด

๓. บทเรียนที่ได้รับ

• ด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

บทเรียนที่ได้รับ: คณะกรรมการหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาความต้องการ เป็นการสอนให้ประชาชนรู้วิธีการแก้ไขปัญหา โครงการจัดทำแผนโดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลจากข้อมูล จปฐ.และกชช.๒ค. และข้อมูลปัญหาปัจจุบันมากำหนดเป็นปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน
๒. ร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว
๓. ร่วมกันจัดทำโครงการตามแนวทางแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน
๔. นำโครงการมาจัดทำแผนของหมู่บ้าน/ชุมชน

๕. จัดส่งแผน/โครงการให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/อำเภอพิจารณา

• ด้านการบริหารการพัฒนาในระดับตำบลและอำเภอ

๑. เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ เพื่อจัดลำดับความสำคัญโดยผ่านคณะกรรมการระดับตำบลและคณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ

๒. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผน/โครงการ ของหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบล มาบูรณาการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนตามลำดับปัญหาความสำคัญของพื้นที่

๓. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จัดโครงการนำผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชนไปศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการดำรงชีวิตตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

๔. ในการจัดทำแผนงาน/โครงการชุมชน หมู่บ้าน จะต้องมีการประสานการจัดทำแผนงาน/โครงการระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลและอำเภอ

๕. อำเภอควรจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการในภาพรวมของอำเภอ เพื่อบรรจุไว้ในแผนพัฒนาระดับจังหวัด

จากการสอบถาม พุดคุย และการประชุม (Focus Group)

ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนชาวบ้านด้านต่างๆ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๓๐ น.- ๑๑.๓๐ น. และ ๑๓.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น.

- ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน
- สภาพความเป็นอยู่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑) การสัมภาษณ์ พุดคุย ระดับครัวเรือน จำนวน ๔๐ ครัวเรือน

ที่	ชื่อ -สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่
๑	นายสมัคร แก้วศรีวงศ์	๗๔	๖๔	๒๑	น.ส.ชุตติมา ชัยคำ	๖๔	๓๔
๒	นางสมาน จอมดี	๕๖	๑๖๗	๒๒	นายธวัชชัย มาละ	๔๗	๑๐๓
๓	นายเกียรติ ศรีตนาไชย	๖๕	๓๑	๒๓	ด.ต.ประสิทธิ์ ยานะติ	๗๐	๖๙
๔	นางพวงศรี สมคำ	๕๖	๖๗	๒๔	นายสมาน ปันแก้ว	๖๔	๑๐๖
๕	นางคาราวรรณ กันจะนะ	๔๒	๖๒	๒๕	นายวัชรุต พิชญ์ธรรวัฒน์	๖๓	๗๓
๖	นายเชียวชาญ แก้วศรีวงศ์	๔๘	๑๓๑	๒๖	น.ส.ประกายฤทธิ์ คำเหมย	๔๓	๑
๗	นายสนอง ศรีนวลไชย	๖๖	๕๘	๒๗	นางดา พิษเคียน	๔๐	๔๗
๘	นายพจน์ ชัยคำ	๖๒	๒๐	๒๘	นายสนิท พิษเคียน	๕๘	๑๔
๙	นายกวง มาละ	๗๔	๔๕	๒๙	นายฤทธิ์ คิตติ	๗๑	๔๔
๑๐	นายประเสริฐ ติงเริง	๕๖	๑๕๔	๓๐	นางออน อินจันทร์	๖๑	๑๓๙
๑๑	นางพานิด ติงเฮิง	๔๔	๑๗	๓๑	นายประทุน สมคำ	๖๐	๑๓
๑๒	นายมนัส ศรีตนาไชย	๖๘	๑๔๖	๓๒	นายเดชา ติงอาจ	๕๖	๓๗
๑๓	นางวิไล สมมีชัย	๕๒	๑๑	๓๓	นายประยงค์ ธนะมา	๕๗	๕๑
๑๔	นางสุนิษา คำวงศ์	๖๙	๑๕๘	๓๔	นางมนทา ไชยเสน	๕๓	๑๖๒
๑๕	นายคงเดช ยาวีไชย	๕๘	๑๐๕	๓๕	นายประสิทธิ์ นามวงศ์	๕๙	๓๘
๑๖	นางปรานอม ทะสวน	๖๒	๑๑๙	๓๖	นายเจน นุบิง	๕๙	๑๑๒
๑๗	นายแบ่ง พุกอง	๙๒	๖๑	๓๗	นางสุรี คำอ้ายอาจ	๖๐	๔๙
๑๘	นางประภากร รอดศักดิ์	๖๓	๑๑๖	๓๘	นางศรีไพร ศรีสุขคำ	๖๑	๙๗

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่
๑๙	นางวันเพ็ญ บัวทอง	๖๑	๑๓๘	๓๙	นางลำไย สุทธะ	๖๔	๖๐
๒๐	น.ส.กฤษณา เสนจอม	๔๕	๙๔	๔๐	นายชวน นาปัญญา	๖๗	๑๒๗

๒) ตัวชี้วัดความ “อยู่เย็น เป็นสุข”หรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน” (Gross Village Happiness: GVH)

ด้วยการประเมินแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน ๖ ด้าน ซึ่งมีผลการประเมิน ดังนี้

๑. สุขภาวะ	คะแนน ๘๐
๒. เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง	คะแนน ๘๐
๓. ครอบครัวยุบอุ่น	คะแนน ๑๐๐
๔. ชุมชนบริหารจัดการดี	คะแนน ๙๐
๕. สภาพแวดล้อม	คะแนน ๑๐๐
๖. ชุมชนประชาธิปไตย	คะแนน ๑๐๐

รวมคะแนนประเมิน ๙๕ %

จากผลการวิเคราะห์ บ้านห้วยนา หมู่ที่ ๓ ตำบลท่านาว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้าน“เศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข”

• ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

๑. การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา

๑.๑ ชุมชนบ้านห้วยนา ต.ท่านาว เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาการเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตการเกษตร เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำน่าน มีน้ำสำหรับทำการเกษตรได้ตลอดปี แต่ปัจจุบันมีข้อจำกัดในด้านระบบจ่ายน้ำที่ไม่ทั่วถึงครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตร

๑.๒ พืชเกษตรที่สำคัญคือ ข้าว และถั่วเหลือง ซึ่งชาวบ้านมีทักษะความรู้ในการผลิตและผลผลิตต่อไร่อยู่ในระดับดี แต่มีข้อจำกัดคือ เกษตรกรยังใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชในระดับสูง ซึ่งจะเพิ่มผลเสียต่อสภาพดิน และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน

๑.๓ เกษตรกรในชุมชนบ้านห้วยนา มีการรวมกลุ่มอาชีพ และกลุ่มปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมงพื้นบ้าน แต่มีข้อจำกัดที่ยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิม คือผลิตข้าวก็ขายข้าว ผลิตถั่วเหลืองก็ขายเมล็ดถั่วเหลือง ไม่สามารถยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นได้ เกษตรกรมีพลังในการรวมกลุ่มแต่ขาดทักษะในการพัฒนาผลผลิตให้มีมูลค่าเพิ่ม ทำให้เสียโอกาส

๒. แนวทางการพัฒนาอาชีพของเกษตรกร

๒.๑ แนวคิด ใช้ศักยภาพของพื้นที่เกษตรที่อุดมสมบูรณ์ รวมกับความเข้มแข็งของเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่ม หากเพิ่มความรู้ ทักษะ ในการนำผลผลิตไปแปรรูป ก็จะทำให้เพิ่มมูลค่าของผลผลิตมากขึ้น และสามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนในอนาคตได้ หรือหากมีการปรับรูปแบบการปลูกพืชอินทรีย์ สามารถนำผลผลิตสู่ตลาดระดับบน (ห้างสรรพสินค้า) ซึ่งเป็นที่นิยมของคนในเมืองในการบริโภคอาหาร(เกษตร)ปลอดภัย

๒.๒ แนวทางการดำเนินงานมีขั้นตอนดังนี้

๑) การพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำ โดยออกแบบระบบการบริหารน้ำให้สามารถส่งน้ำ ด้วยระบบท่อ หรือส่งน้ำให้ทั่วถึง ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งพัฒนาระบบน้ำใต้ดินซึ่งมีความสมบูรณ์

๒) ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกพืชโดยเฉพาะข้าว และถั่วเหลือง แบบเกษตรอินทรีย์ โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืชที่ทำจากสารเคมี โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กไปหากลุ่มใหญ่

๓) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะถั่วเหลือง ที่ผลิตได้มากพอที่จะนำไปแปรรูปได้หลายอย่าง ได้แก่ ทำน้ำเต้าหู้ ถั่วคั่วเกลือ เป็นต้น หรือปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าว เช่น พันธุ์ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้บริโภค โดยทดลองปลูกจากแปลงเล็กและพัฒนาไปสู่แปลงใหญ่

๔) การพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การผลิตผลผลิตทางการเกษตรของหมู่บ้าน/ชุมชนมีมูลค่าสูงขึ้น และมีความยั่งยืนในอาชีพ

๒.๓ วิธีดำเนินการ

๑) เชิญวิทยากร หรือนักวิชาการ มาให้ความรู้ความเข้าใจต่อประชาชน เพื่อทำความเข้าใจ ซึ่ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ทั้งในแง่มูลค่า และสุขภาพ

๒) นำเกษตรกรที่สมัครใจ หรือมีความพร้อม ไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์

๓) การขยายเขตบริการเพื่อการเกษตร สามารถดำเนินการได้ ๒ แนวทาง

(๑) หมู่บ้าน/ชุมชนร่วมมือกันจัดทำโครงการ

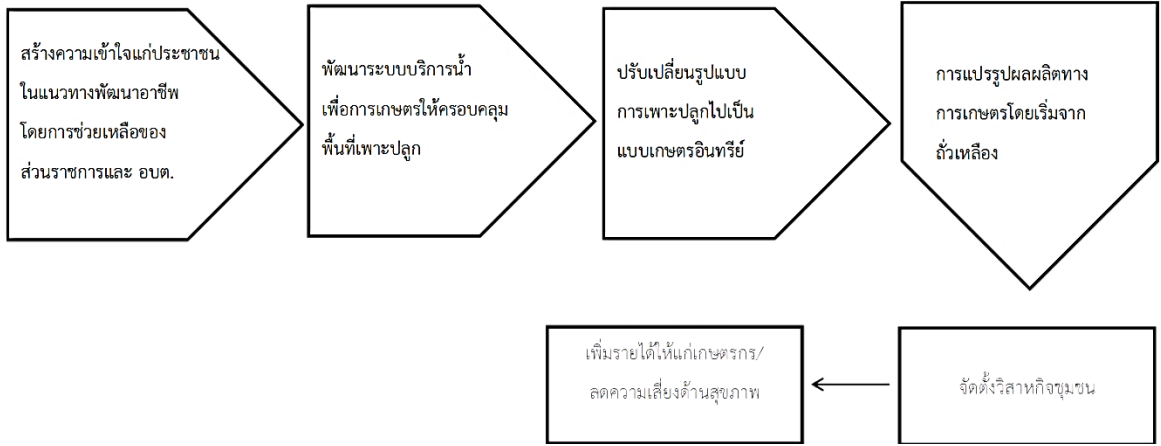
(๒) ขอรับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือส่วนราชการ

๔) การขยายพื้นที่/เครือข่าย ทำการเกษตรอินทรีย์ โดยเริ่มจากเกษตรกรที่มีความสมัครใจก่อน แล้วค่อยขยายพื้นที่เพาะปลูก

๕) การแปรรูปถั่วเหลือง เกษตรกรต้องได้รับการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะ ในการแปรรูปผลผลิตจากการเกษตร และการศึกษา/หาตลาดรองรับ การขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์/เครื่องมือ จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.ทำน้าว) ซึ่งพร้อมให้การสนับสนุน

๖) การยอมรับ/พร้อมรับการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของประชาชนบ้านห้วยนา จากการผลิตเพื่อขายเป็นการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า ควรมีการศึกษา ทำความเข้าใจ ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มประสบการณ์ และที่สำคัญควรดำเนินการจากเล็กคนกลุ่มน้อยไปหาคนกลุ่มใหญ่ แบบค่อยเป็นค่อยไป

รูปแบบการพัฒนาอาชีพของชุมชนบ้านห้วยนา

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๓
หมู่บ้านทุ่งผิง หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าใจถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและบุคคลสำคัญ

๑. **หัตถกรรม** ได้แก่ กล่องข้าว กระจตข้าว ตะกร้า กระบุง กระตัง เข่ง ไซตักปลา บั้งก็ กระบวย การทำไม้กวาดดอกหญ้าหมวกปอ

๒. **เครื่องดนตรี** ได้แก่ สะล้อ ซอ ซิ่งกลอง ขลุ่ย

๓. **ช่างฝีมือ** ได้แก่ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างตัดผม

สถานที่สำคัญ

สถานที่ที่เป็นแหล่งความรู้ ได้แก่ วัดอรุณศรี โรงเรียนทุ่งศรีทอง ศูนย์กระจายข่าวสารหมู่บ้าน(เสียงตามสาย) ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ป่าชุมชนบ้านทุ่งผิง และศาลพระภูมิเจ้าที่(ผีหอเชื่อบ้าน)

สภาพสังคม

การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา ชื่อ โรงเรียนทุ่งศรีทอง(เป็นโรงเรียนขยายโอกาส) อยู่ในหมู่บ้าน และมีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาลัยน่าน อยู่ห่างจากหมู่บ้าน ๑ กิโลเมตร

สาธารณสุข

สุขภาพของคนในชุมชนโดยประชากรส่วนใหญ่เป็นโรคความดัน เบาหวาน โรคถุงลมโป่งพอง ปวดเข่า ปวดหลัง คนในชุมชนมีการดื่มสุรา คิดเป็นร้อยละ ๓๐ สูบบุหรี่ คิดเป็นร้อยละ ๑ ค่านิยม กระแสสังคม การดื่มสุราในงานเลี้ยงต่างๆ และการใช้สารเคมีในการเกษตรมากทำให้เกิดสารพิษตกค้างในร่างกาย ทั้งผู้ใช้และผู้บริโภค มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านทุ่งผิง อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑ กิโลเมตร โรงพยาบาลประจำอำเภอคือ โรงพยาบาลเวียงสา อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑๗ กิโลเมตร

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ไม่ปรากฏปัญหาอันเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องจากหมู่บ้านมีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่เคร่งครัดไม่มีโจรผู้ร้าย หรืออาชญากรรม

คุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและชาวบ้านในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ที่ดี

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

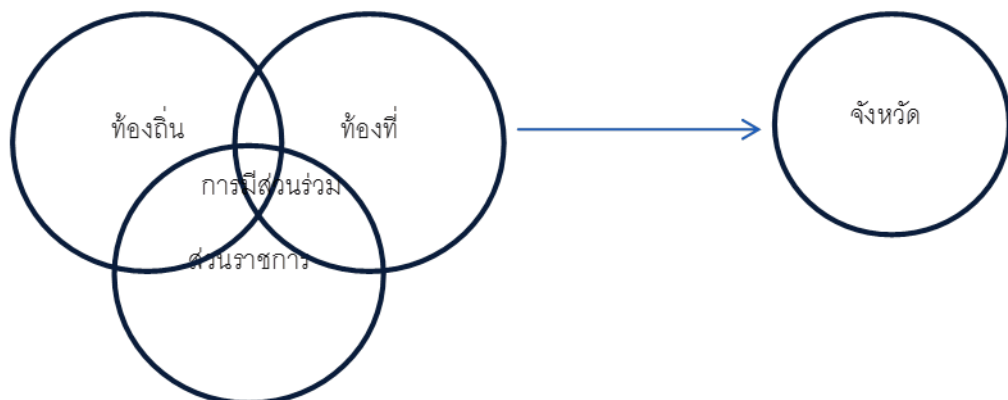
การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในหมู่บ้าน การแบ่งงาน การมอบหมายภารกิจ

- ผู้ใหญ่บ้าน
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- กรรมการหมู่บ้าน
- หัวหน้าคุ้ม

การบริหารการพัฒนาในระดับตำบล และอำเภอ

- ท้องถิ่น นายก/รองนายก/พนักงาน/ลูกจ้าง/ส.อบต.
- ท้องที่ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน
- กลุ่มต่างๆ ของบ้านทุ่งผิง หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งศรีทอง ประกอบด้วย
 - ◇ คณะกรรมการกลุ่มสตรีแม่บ้านทุ่งผิง
 - ◇ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทุ่งผิง
 - ◇ คณะกรรมการกองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) บ้านทุ่งผิง
 - ◇ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านทุ่งผิง
- ประชาชนชุมชน/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ๑. ด้านหอมพื้นบ้าน
 ๒. ด้านหอมทำขวัญ
 ๓. ด้านจักสานไม้ไผ่
 ๔. ด้านช่างไม้
 ๕. ด้านช่างปูน
 ๖. ด้านการเลี้ยงสุกร
 ๗. ด้านการเลี้ยงวัว
 ๘. ด้านการปลูกฟักทอง
 ๙. ด้านทำบายศรีสู่ขวัญ

การขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งผิง

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบาย

- ตำบลละ ๕ ล้านบาท
- กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- หมู่ละ ๒๐๐,๐๐๐ /๒๕๐,๐๐๐ บาท
- โครงการ ๙๑๐๑ ตามรอยเท้าพ่อ ได้ร่มพระบารมี เพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชนบ้านทุ่งผิง ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- (๑) โครงการมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล ตำบลละ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท บ้านทุ่งผิง ได้รับ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เป็นค่าก่อสร้างฝายน้ำล้น ๒ แห่งๆละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท จาก งบประมาณ ๒๕๕๘
- (๒) กองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งเป็นร้านชุมชน จัดจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นต่อประชาชนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งจะเป็นช่วงที่ประชาชนใช้บริการเป็นจำนวนมาก
- (๓) โครงการยกระดับหมู่บ้านขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชารัฐมีงบประมาณ ๒๕๕๙ หมู่ละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ขุดลอกสระน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้านเพื่อเพิ่มศักยภาพการรับน้ำให้มากขึ้นกว่าเดิม
- (๔) โครงการ ๙๑๐๑ ตามรอยเท้าพ่อภายใต้ร่มพระบารมี เพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน บ้านทุ่งผิงดำเนินการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ จำนวน ๑๐ กองๆละ ๓ ตัน รวมทั้งสิ้น ๓๐ ตัน เป็นเงิน ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท

โครงการทั้ง ๔ โครงการเป็นโครงการที่ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณตามสภาพพื้นที่เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำของหมู่บ้านทุ่งผิง ที่มีปัญหาในเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร รวมทั้งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน ดังนั้น เมื่อได้รับงบประมาณดังกล่าว สามารถตอบสนองความต้องการของราษฎรในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่ได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ทั้งหมด เนื่องจากในฤดูแล้ง น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ อ่างเก็บน้ำห้วยซิ่น ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีระดับน้ำต่ำ ไม่สามารถนำไปใช้ในพื้นที่หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งผิงได้ ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย บางรายต้องเข้าไปทำงานในเมือง เพื่อให้มีรายได้และสามารถส่งเงินกลับมาให้ครอบครัว เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้

คณะทำงาน กลุ่มปฏิบัติการกลุ่มที่ ๓ มีความเห็นว่า ขณะนี้ปัญหาในเรื่องน้ำอุปโภค บริโภค ได้รับการแก้ไขปัญหามาได้ในระดับหนึ่ง แม้มีปัญหาในเรื่องคุณภาพน้ำ แต่ก็สามารถแก้ไขได้ แต่ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ทั้งนี้ถ้าการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางสำเร็จ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการเกษตรอย่างยิ่ง ส่งผลให้มีน้ำใช้อย่างต่อเนื่อง เกษตรกรจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น รวมทั้งสามารถพัฒนาอ่างเก็บน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนแห่งใหม่ที่ชาวบ้านทุ่งผิงสามารถใช้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งโดยการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน เช่น การทำธรรมา การทำของที่ระลึก หัตถกรรม การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมะละกอ พืชผลทางการเกษตร เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนมีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

จากข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านทุ่งผิง หมู่ที่ ๓ สามารถนำมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ได้ดังนี้

จุดแข็ง

- มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการเกษตร
- มีพื้นที่ป่าชุมชน
- มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก
- ประชาชนความเข้มแข็ง กระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ

จุดอ่อน

- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ไม่เพียงพอ
 - คุณภาพและมาตรฐานความสะอาดของน้ำในการอุปโภค-บริโภคไม่เหมาะสมต่อการบริโภค
- ต้องซื้อน้ำจากบริษัทต่างๆในการใช้บริโภค

โอกาส

- มีแผนงาน/โครงการพัฒนาพิเศษด้านต่างๆ ในพื้นที่ เช่น โครงการปิดทองหลังพระ
- เกษตรอำเภอมีนโยบายส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์
- ใช้ประโยชน์จากสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาลัยน่าน

ราชภัฏอุตรดิตถ์ วิทยาลัยน่าน

อุปสรรค

- การซื้อขายผลผลิตการเกษตรผ่านระบบพ่อค้าคนกลาง

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการทำงานและศักยภาพ (SWOT Analysis) และข้อมูลที่ได้จากการประชุมประชาคมร่วมกับหมู่บ้าน เพื่อหารือแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทุ่งผิง เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เวลา ๑๙.๐๐ น. ณ ศาลาเอนกประสงค์ บ้านทุ่งผิง สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ความเสี่ยงปัญหาของบุคคล ครอบครัวและชุมชน

(๑) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ เนื่องจากระบบชลประทานและอ่างเก็บน้ำยังสร้างไม่เสร็จ อีกทั้งลำเหมือง ฝายน้ำเพื่อใช้ในการเก็บกักน้ำเสียหาย ส่งผลให้ไม่มีที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

- น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคไม่เพียงพอ มีหินปูนปนเปื้อน

(๒) ด้านเศรษฐกิจ

- ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้น (กู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, กองทุนหมู่บ้าน) เพื่อนำเงินไปลงทุนภาคการเกษตร โดยมีครัวเรือนเป็นหนี้คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ของครัวเรือนทั้งหมด

(๓) ด้านสังคมการเมืองการปกครอง

- ไม่มีปัญหา เนื่องจากชาวบ้านมีความสามัคคีปรองดอง ไม่มีความขัดแย้งเรื่องการเมือง

(๔) ด้านสุขภาพสาธารณสุข

- โรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีจากพืชผักที่ปลูกผลไม่มีสารพิษตกค้างรวมถึงสารพิษตกค้างในดิน

- โรคนี้ว เนื่องจากน้ำที่นำมาอุปโภค บริโภคมีหินปูน

- โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิต โรคไขมันในเส้นเลือดสูง เนื่องจากรับประทานอาหารที่มีไขมันและ คอลเลสเตอรอลสูง

- อาการปวดเข่า ปวดหลัง ที่เกิดจากยก/แบกของหนัก

(๕) ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

- ไม่มีปัญหา ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง มีวัดประจำหมู่บ้านและยังรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

- มีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ วิทยาลัยน่าน

(๖) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ไม่มีปัญหา เนื่องจากชาวบ้านได้ร่วมกันตั้งกฎข้อบังคับของหมู่บ้าน โดยผู้ใดฝ่าฝืนจะใช้กฎทางสังคม(Social Sungtion) ลงโทษ

- มีระบบการตรวจเวรยามของชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัวและชุมชน

- (๑) ชาวบ้านมีความสามัคคีร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ไม่มีความขัดแย้งในหมู่บ้าน

- (๒) ชาวบ้านได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ในหมู่บ้านมีโรงเรียนในระดับประถมศึกษาในสังกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งศรีทองรวมถึงมีระเบียบการเรียนการสอนจากสำนักงานการศึกษานอกระบบตามอัยาศัยตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา

- (๓) ไม่มีปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย/การทะเลาะวิวาท/ปัญหายาเสพติด

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี ๒๕๖๐ ของหมู่บ้านทุ่งผิง หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า

ด้านสุขภาพ

ประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน สามารถเข้าถึงระบบการรักษาได้ง่าย เนื่องจากมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านทุ่งผิง อยู่ในหมู่บ้าน และโรงพยาบาลเวียงสาที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑๗ กิโลเมตร และการสูบบุหรี่และดื่มสุราลดลงเนื่องจากการรณรงค์ของโครงการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน

ประชาชนในหมู่บ้านที่มีที่อยู่อาศัยที่คงทนถาวรบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาด สุขลักษณะถูกสุขลักษณะ ระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพในหมู่บ้านไม่มีมลพิษรบกวน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ด้านการมีงานทำและรายได้

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ (เกษตรกรรม , รับจ้าง) โดยมีรายได้เฉลี่ย ๘๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี (ข้อมูล จปฐ.ปี ๒๕๖๐) ซึ่งถือว่ามียาได้เฉลี่ยเกินเส้นความยากจน (๓๘,๐๐๐ บาท/คน/ปี)

ด้านค่านิยมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประชาชนไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากลูกหลานในครอบครัว อยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างสงบ อบอุ่น ครัวเรือนต่างๆ มีการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในชุมชนร่วมกัน

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๓.๑ การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

หมู่บ้านทุ่งผิงเป็นหมู่บ้านที่ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (หมู่บ้าน อพป.) มีการบริหารจัดการชุมชน โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการ ดังนี้

(๑) คณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะใช้วิธีการพบปะประชาชน หรือร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ในการประชุมแต่ละครั้ง เมื่อมีความเห็นต่าง จะใช้มติเสียงข้างมากในการตัดสินใจ

(๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน/ครัวเรือนในการบริหารจัดการชุมชน ได้แก่

- การจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาหมู่บ้าน
- การร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้านในการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการ

(๓) การรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กลุ่มกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มผู้นำชาวนา กลุ่มกองทุนสัมมาชีพชุมชน ฯลฯ

โครงสร้างการบริหารงานในหมู่บ้านจะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การบริหารในลักษณะปกครองท้องที่ จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำทางการบริหารในระดับหมู่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วในหมู่บ้านยังแบ่งการบริหารออกเป็นคุ้มต่างๆ รวม ๑๒ คุ้ม ซึ่งในแต่ละคุ้มจะมีสมาชิก จำนวน ๑๕-๒๐ ครัวเรือน มีการแบ่งการบริหารงานของหมู่บ้านเป็นคุ้มๆ จะช่วยในการบริหารงานและการสื่อสารระหว่างผู้บริหารของหมู่บ้านกับประชาชนในแต่ละครัวเรือนภายในหมู่บ้านในทุกๆ เรื่องที่เกิดขึ้น สรุปก็คือ เป็นการประสานงานระหว่างผู้นำหมู่บ้านกับประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้าน และอีกประการหนึ่ง ภายในหมู่บ้านก็จะมีผู้แทนของหมู่บ้าน เพื่อเป็นผู้แทนในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับท้องถิ่น เรียกว่า สมาชิก อบต. ซึ่งมี

บทบาทในการนำข้อเสนอ แนวคิด ในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยการนำข้อเสนอ แนวคิด ปัญหา และความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านไปสู่กระบวนการในการวางแผนเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งแผนงาน โครงการ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆภายใต้การเสนอแนวคิด การพัฒนา ร่วมกันแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

บ้านทุ่งผิง มีรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรีแม่บ้าน ประธานกองทุนต่างๆ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ผ่านมาสามารถบริหารจัดการด้านต่างๆ ได้อย่างราบรื่นและไม่ค่อยมีปัญหา เพราะเป็นการบริหารจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้าน สมาชิกจึงยอมรับในกฎกติกาที่มีร่วมกัน นอกจากนี้การนำบรมกลุ่มเป็นกองทุนต่างๆ สามารถบริหารจัดการและติดตามผลการดำเนินการได้ง่ายไม่มีหนี้เสียเกิดขึ้น การบริหารจัดการปัญหาหลายๆด้าน ดำเนินการโดยชุมชนเอง โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และอำเภอให้การสนับสนุน

๓.๒ การบริหารการพัฒนาในระดับ ตำบลและอำเภอ

การบริหารงานในระดับตำบลประกอบไปด้วย ผู้นำในการบริหารในลักษณะการปกครองท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำด้านการบริหารในระดับตำบล ในขณะเดียวกัน ก็มีองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งศรีทอง เป็นองค์กรในการบริหารในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนการวางแผนพัฒนาร่วมกันระหว่าง ฝ่ายปกครองท้องถิ่นและท้องถิ่นร่วมกัน และนำไปเข้าสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบล ร่วมกันต่อไป

ความสัมพันธ์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด จะเห็นได้ว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน ชุมชน จะถูกถ่ายทอดไปยังระดับตำบล (อบต.) ซึ่งมีแผนพัฒนาระดับตำบล เป็นเครื่องมือ ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนร่วมกัน หากเป็นแผนงานโครงการขนาดเล็ก อบต.ก็สามารถดำเนินการตั้งงบประมาณในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งหากเป็นโครงการขนาดใหญ่ก็จะส่งผ่านอำเภอ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์กลั่นกรองของคณะกรรมการระดับอำเภอ (กบอ.) เสนอมาที่จังหวัดเพื่อสนับสนุนงบประมาณ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาต่อไป

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานดังกล่าวจะถ่ายทอดผ่านผู้นำหมู่บ้าน ไปสู่ตำบล อำเภอ ไปสู่จังหวัด ซึ่งจะใช้แผนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ผ่านกระบวนการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่เพื่อร่วมกันพัฒนาให้มีความยั่งยืนต่อไป

๓.๓ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

คณะทำงาน กลุ่มปฏิบัติการที่ ๓ มีความเห็นว่า ขณะนี้ปัญหาในเรื่องน้ำอุปโภค บริโภค ได้รับการแก้ไขปัญหามาได้ในระดับหนึ่ง แม้มีปัญหในเรื่องคุณภาพน้ำบ้าง แต่ก็สามารถใช้การได้ แต่ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ทั้งนี้กรมชลประทานได้ดำเนินการก่อสร้าง

อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง อ่างเก็บน้ำห้วยซิ่น หมู่ที่ ๕ บ้านซิ่นใหม่ ตำบลทุ่งศรีทอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อภาคการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้มีน้ำใช้อย่างต่อเนื่อง ลำน้ำมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี เกษตรกรจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ พืชผลทางการเกษตรไม่เสียหายในฤดูแล้ง และทำให้ประชาชนสามารถทำนา ทำไร่ได้ตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ที่แน่นอนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามเมื่อ

พิจารณาโครงการที่ราชการไปดำเนินการในพื้นที่ของ บ้านทุ่งผงแล้ว จะเห็นว่าหลายโครงการได้ประโยชน์แก่ชุมชน และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลที่นำเสนอข้างต้นประกอบกับข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning ของหมู่บ้านทุ่งผง ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา ยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของหมู่บ้านทุ่งผง ดังนี้

๑) การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ขณะนี้ทางกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยซิ่น หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งศรีทอง ซึ่งโครงการดังกล่าวจะส่งน้ำให้ราษฎรใช้ประโยชน์ได้ภายในปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓ ดังนั้นเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์เห็นควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งศรีทอง ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน เพื่อศึกษาแนวทางและผลกระทบจากการกระจายน้ำให้ราษฎรทั้ง ๕ หมู่บ้าน ๙๐๑ ครัวเรือน ๒,๔๙๔ คน พร้อมทั้งออกแบบประมาณราคาค่าก่อสร้างแบบ ปร.๔ ปร.๕ ปร.๖ ในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ให้มีความเหมาะสมเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน

๒) สภาพปัญหาการใช้ที่ดิน

พื้นที่ตำบลทุ่งศรีทองอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ราษฎรไม่มีความมั่นคงในชีวิต ไม่สามารถนำที่ดินไปเพิ่มมูลค่าได้ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้กำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

(๑) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ ๑ เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำที่ควรสงวนไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร โดยเฉพาะ

(๒) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ ๒ เป็นพื้นที่ที่มีดัชนีชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเหมาะต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองจากลุ่มน้ำชั้นที่ ๑

(๓) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ ๓ เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการทำไม้ เหมืองแร่ และการปลูกพืช กสิกรรมประเภทไม้ยืนต้น

(๔) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ ๔ โดยสภาพป่าของลุ่มน้ำชั้นนี้ได้ถูกบุกรุกแล้วแผ้วถางเป็นที่ใช้ประโยชน์เพื่อกิจการพืชไร่เป็นส่วนใหญ่

(๕) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ ๕ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ ลุ่ม เนิน ลาดเอียงเล็กน้อย และส่วนใหญ่ป่าไม้ได้ถูกแผ้วถางเพื่อประโยชน์ด้านเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาและกิจการอื่นไปแล้ว

๓) การพัฒนาคน

ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นคือ การเรียนรู้เพื่อสร้างปัญญา ในชุมชนจะสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ซึ่งความรู้ที่ได้จากชุมชนเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนมากกว่าความรู้ในตำรา ซึ่งคนทุกคนมีความรู้ในตัว บางอย่างก็แจ่มชัด บางอย่างก็ค่อนข้างจืดแม้แต่ตนเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีความรู้ เช่น หมอทำขวัญ การจักสาน การแปรรูปอาหาร ฯลฯ การถ่ายทอด หรือการจัดการความรู้ระดับชาวบ้านที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นเรื่องสำคัญ ความรู้อันหลากหลายที่มาจากฐานชีวิตจริง และการปฏิบัติจริง สามารถพัฒนาไปสู่ความรู้ที่มีคุณค่าต่อภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมได้ การพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีและการรู้จักพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งชุมชนตำบล อำเภอจะต้องส่งเสริมความรู้ความสามารถ ความถนัดและทักษะของคนในชุมชนที่ตนเองรับผิดชอบให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นสรุปบทเรียนการเรียนรู้พื้นที่หมู่ที่ ๓ บ้านทุ่งผิง ตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านเห็นควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งศรีทอง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิกถอนพื้นที่ที่ประชาชนบุกรุกทำกินอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำคุณภาพชั้นที่๑-๒ คั้นให้ทางราชการใช้ประโยชน์ ส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำคุณภาพชั้นที่๓-๕ เห็นควรจัดสรรให้ราษฎรมีสิทธิทำกินแต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ยกเว้นตกทอดทางมรดกเท่านั้น เพื่อให้ราษฎรมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๔

บ้านน้ำมวบ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ ประวัติหมู่บ้าน บ้านน้ำมวบ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ที่ตั้ง บ้านน้ำมวบ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ห่างจากอำเภอประมาณ ๓๘ กิโลเมตร ห่างจังหวัดประมาณ ๕๕ กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมา ประชาชนชาวตำบลน้ำมวบ ส่วนมากเป็นเผ่าไทยลื้อ ชาวบ้านได้มาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๐๒ โดยมีนายพรานยิงกระทิงแต่ไม่ตายและติดตามมาที่ทุ่งก้อด เห็นสภาพเหมาะสมเลยทำเป็นที่พัก ต่อมาเมื่อมีคนร่วมกันและสร้างเป็นหมู่บ้านริมลำน้ำมวบ และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามลำน้ำ ชื่อ บ้านน้ำมวบ ตำนานคู่กับหมู่บ้านน้ำมวบ คือ เจ้าพ่อช่างงาแดง มีพญาขอม ปกครองอยู่บนดอยโหล่น และได้สมรสกับนางบัวเขียว มีลูกชายชื่อ เจ้าคำแดงซึ่งได้สมรสกับลูกสาวเจ้ากุกหลุกหล่ม เมืองลาวบ้านใหม่ ต่อมาก็ได้มอบบ้านน้ำมวบให้เจ้าคำแดง ปกครอง ซึ่งเจ้าพ่อช่างงาแดง ได้ฝังสมบัติไว้ที่บ้านน้ำมวบ ต่อมาได้เกิดสงครามขึ้นที่ประเทศลาว มีเงินฮ่อเข้ามารบกวณในสมัยรัชกาลที่ ๖ และได้มาขอกำลั้งที่เมืองนันทบุรี(เมืองน่านปัจจุบัน) ซึ่งได้จัดทหารเอกคนหนึ่งชื่อ เจ้าน้อย นันทานำทัพโดยท้าวจอมใจเหล็ก และท้าวแสนหาญ คำเป็ก และ พญาภาพ ตีเงินฮ่อจนแตกทัพ ต่อมา พ.ศ.๒๔๑๘ ท้าวจอมใจเหล็ก ท้าวแสนหาญ คำเป็ก ได้อพยพมาจากบ้านซึ่ง มาตั้งหลักฐานอยู่ที่บ้านน้ำมวบ และได้ตั้ง ศาลาน้ำคำไว้ ๑ หลัง ชื่อ ศาลเจ้าพ่อช่างงาแดง จนถึงปัจจุบันนี้เป็นนับถือกราบไหว้ ของคนในตำบลน้ำมวบและตำบลใกล้เคียง และปัจจุบัน (๒๕๕๐) ได้แยกเป็น ๑๒ หมู่บ้าน ๒ตำบล

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านกั้นฝ้าย หมู่ที่ ๒
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านต้นปอง หมู่ที่ ๓
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	แขวงไชยบุรี สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ลำน้ำมวบ

สภาพภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดชัน มีพื้นที่ราบเป็นแอ่งกระทะ และมีลำน้ำมวบอยู่เป็นแนวเขตของหมู่บ้าน

ประชากร จำนวน ๒๐๘ หลังคาเรือน ๖๒๘ คน

สถานที่สำคัญ วัดน้ำมวบและศาลเจ้าเจ้าพ่อช่างงาแดง

ประเพณีสำคัญ

- ประเพณีสงกรานต์สืบสานมาเป็นประจำทุกปี มีชาวบ้านทั้งที่ออกไปอยู่ที่อื่นนำบุตรหลานมาร่วมงานทั้งหมด
- ประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อช่างงาแดง (เลี้ยงปาง)
- ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี ๒๕๖๐) จำนวน ๖๒,๒๘๓.๓๐ บาท/คน/ปี

๑.๒ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ

จากข้อมูลทั่วไปและการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่จริงคณะผู้ศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ของบ้านน้ำมวบ ได้ ดังนี้

จุดแข็ง

๑. มีต้นทุนธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งลำน้ำ ภูเขา ทิวทัศน์
๒. มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณี
๓. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง
๔. เส้นทางคมนาคมสะดวก
๕. มีศูนยรวมจิตใจของชุมชน เช่น พระธาตุแดนทอง ศาลเจ้าพ่อช้างงาแดง

จุดอ่อน

๑. คุณภาพของดินทรุดโทรม
๒. การทำการเกษตรเชิงเดี่ยว
๓. ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์
๔. ขาดการบริหารจัดการน้ำที่ดี

โอกาส

๑. รัฐบาลมีนโยบายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
๒. เป็นพื้นที่โครงการปิดทองหลังพระ
๓. มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวได้
๔. มีภาคประชาชนนอกพื้นที่ สนับสนุนการพัฒนา เช่นกลุ่มรักน้ำมวบ

อุปสรรค

๑. การซื้อขายผลผลิตต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง
๒. การขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินทำได้ยาก

๑.๓ การจัดเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษา ยังได้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามประชาชนในเขตพื้นที่ จำนวน ๔๐ ราย ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานสมาชิกในครัวเรือน

จากที่สอบถามผู้ให้ข้อมูล จำนวน ๔๐ ราย เห็นว่าสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนหรือชุมชน จะมีอายุระหว่าง ๒๕ - ๖๐ ปี ประมาณร้อยละ ๕๔ ต่ำกว่า ๒๕ ปี ร้อยละ ๒๔ และสูงกว่า ๖๐ ปี ร้อยละ

๒๒ ชายและหญิงมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๕๐ รองลงมาคือระดับมัธยม ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีเพียงส่วนน้อย และประกอบอาชีพเกษตรกร ทำการเพาะปลูกในพื้นที่เป็นหลัก มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพรับจ้างซึ่งคนกลุ่มนี้จะออกไปทำงานนอกเขตจังหวัด

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพื้นฐานที่อยู่อาศัยและการถือครองที่ดิน

๑. ด้านที่อยู่อาศัย ประชาชนในหมู่บ้าน มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง พื้นที่ปลูกบ้าน อยู่ระหว่าง ๑ - ๒ งาน สูงสุด ๑ - ๒ ไร่ ลักษณะเป็นบ้านปูนกับไม้ มีไฟฟ้าใช้ทั่วถึงและมีมิเตอร์เป็นของตนเอง

๒. พื้นที่ทำกิน ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนที่อยู่ในพื้นที่โครงการปิดทองหลังพระ ประมาณรายละ ๒ - ๔ ไร่ เป็นที่ดินของตนเอง และ ส่วนที่สองคือพื้นที่นอกเขตโครงการฯ ประมาณรายละ ๑๐ - ๑๕ ไร่ สูงสุดประมาณ ๓๐ - ๔๐ ไร่

ตอนที่ ๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

๑. รายได้ภาคเกษตร

๑.๑ การทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการปิดทองหลังพระ ใช้น้ำจากห้วยโค้งช้าง มีพื้นที่ประมาณ ๒ - ๔ ไร่ ส่วนใหญ่ทำนา (ข้าวเหนียว) และเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน ไม่มีการทำการเพาะปลูกเพื่อขาย ผลผลิตประมาณ ๖๕๐ - ๗๕๐ กก./ไร่ ต้นทุนในการทำนา เป็นค่าพันธุ์ข้าว เฉลี่ย ๗๐๐ - ๘๐๐ บาท/ไร่ และปุ๋ย เฉลี่ย ๙๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท/ไร่ บางส่วนมีการจ้างแรงงานในการเพาะปลูก เช่น ค่าจ้างไถ ค่าจ้างในการดำนาและเกี่ยวข้าว

๑.๒ การทำการเกษตรในพื้นที่นอกพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการฯ เป็นการทำให้เพื่อจำหน่าย รายได้หลักมาจาก พืชหลักคือ ข้าวโพด ประมาณรายละ ๑๐ - ๑๕ ไร่ และยางพารา ประมาณรายละ ๑๕ - ๓๐ ไร่

ข้าวโพด ผลผลิตประมาณ ๗๐๐ - ๘๐๐ กก./ไร่ ราคาขายประมาณ ๘ - ๑๐ บาท/กก. รายได้จากการทำไร่ข้าวโพด ประมาณ ๗,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท/ไร่ ต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และสารเคมี นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าจ้างแรงงานและค่าขนส่ง ต้นทุนเฉลี่ยประมาณ ๔,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท/ไร่ ส่วนใหญ่เมื่อหักต้นทุนในการผลิตแล้วจะมีเงินเหลือ ประมาณ ๓,๐๐๐ บาท/ไร่

ยางพารา เป็นพืชที่ทำรายได้หลักเนื่องมีการปลูกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นการเก็บเกี่ยวผลผลิตเต็ม ต้นทุนในการผลิตจึงไม่สูงนัก ส่วนมากเป็นการกรีดเอง ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ ๙๐ - ๑๒๐ กก./ไร่ ราคาขายประมาณ ๑๘ - ๒๐ บาท/กก. รายได้จากการทำสวนยางพารา ประมาณ ๒,๐๐๐ - ๒,๕๐๐ บาท/ไร่ สำหรับต้นทุนการทำสวนยาง จะเป็นค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี และค่าขนส่ง เป็นหลัก ประมาณ ๘๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท/ไร่ ผลกำไรประมาณ ๑,๒๐๐ - ๑,๕๐๐ บาท/ไร่

๑.๓ การทำการเกษตรอื่น เช่น ปศุสัตว์ ประมง หรืออาชีพนอกภาคเกษตร เช่น หัตถกรรม มีเป็นส่วนน้อย ขณะเดียวกันผลผลิตทางการเกษตรยังไม่มีนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้เห็นมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการขายผลผลิตขั้นต้น

๒. รายได้อื่น

นอกจากภาคเกษตรแล้ว ยังมีบางส่วนรับจ้างนอกพื้นที่ สำหรับผู้สูงอายุหรือผู้ด้วยโอกาสได้รับการช่วยเหลือ/สงเคราะห์ตามสิทธิ์ ส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม

๓. รายจ่าย

ประชากรส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าวัตถุดิบประกอบอาหาร ของใช้ส่วนตัว เครื่องใช้ประจำบ้าน ค่าเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน ที่น่าสังเกตคือบางส่วนมีค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวสาร อาจเป็นเพราะไม่มีการปลูกข้าวเจ้าในพื้นที่ สำหรับค่าใช้จ่ายอื่นเกือบไม่มี

๔. หนี้สิน

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้ ตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ - ๔๐๐,๐๐๐ บาทแหล่งเงินกู้สำคัญ คือ สถาบันการเงิน (ธกส.) และกองทุนที่มีการดำเนินการอยู่ในหมู่บ้าน บางส่วนมีการชำระคืนเงินต้นตามกำหนด แต่ส่วนใหญ่จะมีหนี้สินค้างอยู่เป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง

๕. ทรัพย์สิน

ประชาชนส่วนใหญ่มีทรัพย์สินที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เต้าแก๊ส หม้อหุงข้าว เครื่องซักผ้า รถจักรยานยนต์ รถปิกอัพ ประมาณชนิดละ ๑ - ๒ ชิ้น ทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น รถแทรกเตอร์ รถไถ เครื่องจักรกลการเกษตร มีค่อนข้างน้อย ทุกบ้านมีจานรับสัญญาณดาวเทียม

ทรัพย์สินที่เป็นที่ดินส่วนมากไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ถึงจะไม่สามารถนำไปประเมินเพื่อทำนิติกรรมสัญญาตามกฎหมายได้ แต่เมื่อประเมินมูลค่าตามราคาที่เป็นอยู่แล้ว ปรากฏว่าเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงมาก เช่น ที่ดินพร้อมบ้านอยู่อาศัย มีมูลค่าตั้งแต่ ๓๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป ที่ดินทำการเกษตร มีมูลค่า ๓๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท/ไร่ ขึ้นไป

ตอนที่ ๔. ความสามารถในการจัดการชีวิตของครอบครัว

๔.๑ จากการสอบถามปรากฏว่าส่วนใหญ่จะไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ไม่สามารถควบคุมรายรับรายจ่ายได้ แต่จากข้อมูลที่ได้เห็นว่า ระหว่างคนที่มีรายได้และรายจ่ายพอๆ กันและไม่มีเงินเก็บออม กับคนที่มีเงินเหลือจากใช้จ่ายไว้เก็บออม มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน บางส่วนอาจต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้

๔.๒ ในเรื่องของการใช้ชีวิต เท่าที่พบเห็นว่าเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาหรืองานบุญต่างๆ จะร่วมลดอบายมุขต่างๆ เช่น สุรา เป็นต้น และส่วนมากจะใช้ชีวิตประจำวันโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

ในเรื่องการมีส่วนร่วมในกลุ่มหรือกิจกรรมส่วนรวมในชุมชน ส่วนใหญ่แต่ละครอบครัวจะเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนต่างๆ ในชุมชนต่อเนื่อง อย่างน้อย ๑ กลุ่ม ที่สำคัญ คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนปุ๋ย เป็นต้น

การส่งเสริมการผลิตภาคการเกษตรของชุมชน มีปัญหาการขาดปัจจัยการผลิตหลัก เช่น การต้องซื้อเมล็ดพันธ์ เช่น ข้าว ข้าวโพด เนื่องจากไม่มีการคัดหรือจัดเก็บเมล็ดพันธ์ไว้เพาะปลูกในปีต่อไป ทำให้มีต้นทุนด้านเมล็ดพันธ์เพิ่มขึ้น ด้านการแปรรูปยังไม่มีดำเนินการให้เห็น สำหรับตลาดที่ขายผลผลิตมีการเข้ามาซื้อในพื้นที่ทำให้ต้นทุนค่าขนส่งลดลงได้ แต่ราคาอาจจะต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ที่สำคัญคือการทำเกษตรยังไม่หลากหลาย มีพืชหลักเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวเหนียว ข้าวโพด

ยางพารา ปาล์ม ไม้ผล ไม้ยืนต้น จึงอาจมีความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การประกอบอาชีพด้านปศุสัตว์ยังมีน้อย การประมงมีปัญหาไม่มีแหล่งน้ำรองรับ ซึ่งภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน

๔.๓ สำหรับการเปลี่ยนแปลงหลังเข้าร่วมโครงการปิดทองหลังพระ พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะทำให้มีน้ำในการทำการเกษตรเพิ่มขึ้น มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาติดตามและให้การช่วยเหลือสนับสนุนเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่มี การต่อยอดหรือนำความรู้ใหม่มาใช้ในการทำมาหากินหรือกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตมากนัก ขณะเดียวกันพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากน้ำตามโครงการฯ ยังไม่ทั่วถึงและเพียงพอทำให้ได้รับประโยชน์ไม่เต็มที่ ทั้งนี้อาจเพราะระบบการบริหารจัดการการใช้น้ำยังไม่ดีพอ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน อยู่ในสถานะที่ดี มีความอบอุ่น และการมีส่วนร่วมค่อนข้างมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ส่วนใหญ่คิดว่ามีความมั่นใจในการดำรงชีวิต การทำมาหากิน ในระดับปานกลาง ถึงมั่นใจมาก และคิดว่าจะสามารถจัดการชีวิตของตนเอง การทำมาหากิน และใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้ด้วยตนเอง แม้ว่าในอนาคตจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการปิดทองหลังพระก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนได้เอง ทั้งนี้ ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะต้องเข้ามาจัดตั้งและสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มต่างๆ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง และลดการพึ่งพิงภาครัฐลง

๑.๔ การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน

คณะผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิเคราะห์ ความเข้มแข็งของชุมชน โดยพิจารณาจากทุนของชุมชนใน ๕ ด้าน คือ

(๑) ทุนมนุษย์ โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ คน เพศ สุขอนามัย การศึกษา ภูมิปัญญา) พบว่ามีช่วงวัย ดังนี้

- แรกเกิดถึง ๕ ปี มี ๓๒ คน
- ๖ - ๒๕ ปี มี ๑๑๒ คน
- ๒๖ - ๕๙ ปี มี ๒๙๔ คน
- มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป มี ๑๑๗ คน

ซึ่งพบว่าช่วงอายุมีการทดแทนระหว่างวัยกันได้และเพศชาย/หญิงอยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ชาย ๒๗๖ คน และหญิง ๒๗๙ คน

(๒) ทุนสังคม (ความไว้วางใจ ไว้นื้อเชื่อใจ การยอมรับกลุ่มองค์กรประชาชน) มีการยอมรับในผู้นำ และการมีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมต่าง ๆ มีคุณธรรม ๕ ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้นื้อเชื่อใจของประชาชน โดยดูได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหมู่บ้านที่นำเงินมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ๕ ประการ

(๓) ทุนกายภาพ (สิ่งอำนวยความสะดวก ปัจจัย ๔) บ้านน้ำมวบ มีสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน ที่สมบูรณ์ ในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต

(๔) ทุนธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในพื้นที่ และเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง เช่น วัด

พระธาตุแดนทอง ล่องแก่งลำน้ำว่า ถ้ำสาละ พระธาตุพบโชค ซึ่งในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนพัฒนา โดยภาคส่วนต่าง ๆ

(๕) ทุนการเงิน แหล่งเงินทุนในหมู่บ้านได้รับความสำคัญมากอันอาจเนื่องมาจากการที่พื้นที่ การเกษตรไม่มีเอกสารสิทธิ์ส่งผลให้ขาดโอกาสเข้าหาแหล่งเงินทุนภายนอก จึงทำให้แหล่งเงินทุน ภายในมีความเข้มแข็งมาก

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

บ้านน้ำมวบ เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากในพื้นที่ดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งลำน้ำมวบ และยึด ชนบทธรรมนิยมประเพณีมาอย่างเหนียวแน่น โดยมีวัดน้ำมวบและศาลเจ้าเจ้าพ่อช้างงาแดง เป็น ศูนย์กลาง ไม่เพียงแต่บ้านน้ำมวบเท่านั้น หากแต่เป็นของตำบลน้ำมวบด้วย ตามหลักการรวมกลุ่มของ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นการรวมตัวกันภายใต้สิ่งแวดล้อมเดียวกัน เพราะ

(๑) มีความเป็นเครือญาติ เกี่ยวข้องผูกพันกันและมีความสัมพันธ์กันฉันญาติมิตร เกื้อกูลกัน ทั้งหมดหมู่บ้าน

(๒) มีความผูกพัน โดยความเป็นเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน

(๓) มีอาชีพ หน้าที่การงาน ความเชื่อ ศรัทธาในประเพณี วัฒนธรรมเดียวกัน

การบริหารจัดการหมู่บ้านได้ยึดหลักการบริหาร หมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ดังนี้

(๑) มีการวางแผนการพัฒนาหมู่บ้าน

(๒) มีคณะกรรมการหมู่บ้าน

(๓) มีการจัดคุ่มหมู่บ้านเป็นระบบการทำงานที่แบ่งส่วนการบริหารหมู่บ้านออกเป็น ๕ คุ่ม ดังนี้

- คุ่มพัฒนา
- คุ่มประชาสามัคคี
- คุ่มอย่ากินเกินได้ อย่าใช้เกินมี
- คุ่มประชาพัฒนา
- คุ่มนายชนมดัม

(๔) มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน ทั้งหมด ๑๓ ข้อในการควบคุม กำกับหมู่บ้านและเป็นมาตรการ ทางสังคมในการลงโทษ

(๕) มีการนำแผนงาน/โครงการที่กำหนดไว้ไปดำเนินการ โดยมีการแบ่งความรับผิดชอบและ บริหารจัดการ ตลอดจนถึงติดตามประเมินผล

(๖) มีหน่วยงานราชการเป็นที่ปรึกษาและนำนโยบาย งบประมาณมาสนับสนุนในหมู่บ้าน โดยหน่วยราชการมีความเป็นเอกภาพและบูรณาการการทำงานเป็นอย่างดี

(๗) หน่วยงานปกครองท้องถิ่น(อบต.น้ำมวบ)สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเป็น อย่างดี ปรากฏได้จากแผนพัฒนาหมู่บ้านได้รับการบรรจุเป็นแผนพัฒนาตำบลทั้งหมดและได้รับการ สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

จากการที่ได้ศึกษาข้อมูลของบ้านน้ำมวบ สามารถจำแนกการบริหารจัดการชุมชนใน ด้านต่างๆ ได้ ดังนี้

๑. ด้านการบริหาร การบริหารงานหมู่บ้านบ้านน้ำมวบ ซึ่งเป็นหมู่บ้าน อพป. ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.๒๕๒๒ พบว่าผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ร่วมกันบริหารงานภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้เวทีของการประชุม ประชาคมของหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมากเพื่อร่วมกันคิด ทำ วิเคราะห์ รับผิดชอบต่อชนร่วมกัน โดยแบ่งคณะกรรมการออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

- (๑) คณะกรรมการพัฒนา มีหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพของราษฎรและพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ โดยร่วมมือกับคณะกรรมการฝ่ายอื่น ๆ และตามนโยบายของคณะกรรมการกลาง
- (๒) คณะกรรมการปกครอง มีหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรและดูแลกิจการในหมู่บ้านให้เป็นไปตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและนโยบายส่วนรวมของชาติ
- (๓) คณะกรรมการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดหน่วยกำลังคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านรวมทั้งจัดกำลังป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (๔) คณะกรรมการการคลัง มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงินของหมู่บ้าน
- (๕) คณะกรรมการสาธารณสุข มีหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลการอนามัย การวางแผนครอบครัว และการสุขาภิบาล ตลอดจนการรักษาภาวะแวดล้อมของหมู่บ้านและป้องกันอันตรายอันเกิดจากภาวะแวดล้อมในหมู่บ้าน
- (๖) คณะกรรมการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาการลูกเสือและเยาวชน ตลอดจนกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม การกีฬาและการพักผ่อนหย่อนใจ
- (๗) คณะกรรมการสวัสดิการและสังคม มีหน้าที่เกี่ยวกับสวัสดิการของราษฎรและสงเคราะห์ผู้ยากจนที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ตามความจำเป็น

๒. ด้านสังคม ชุมชนบ้านน้ำมวบมีความเข้มแข็ง มีสภาพสังคมที่เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยยึดหลักศาสนาและวัฒนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวซึ่งเห็นได้จากประเพณีการเลี้ยงเจ้าพ่อช่างงาแดง (เลี้ยงปาง) ในวันที่ ๑๒ เมษายน ของปี จะมีคนน้ำมวบในภูมิภาคต่าง ๆ กลับมาร่วมงานประเพณี นอกจากนี้การจัดตั้งกลุ่มรักน้ำมวบซึ่งเป็นการรวมตัวของชาวน้ำมวบในพื้นที่ต่าง ๆ รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อบ้านน้ำมวบ

๓. ด้านเศรษฐกิจ บ้านน้ำมวบ มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพืชที่สำคัญคือ ข้าวโพด ซึ่งจากการที่ดำเนินการเพาะปลูกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ประกอบกับพื้นที่เป็นที่ลาดตามไหล่เขาทำให้

ต้องลงทุนในการเพาะปลูกสูง นอกจากนี้การที่บ้านน้ำมวบอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน เกษตรกรส่วนใหญ่ ครอบครองที่ดินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าสู่แหล่งเงินทุนทำให้ต้องอาศัย เงินกองทุนประเภทต่าง ๆ ของหมู่บ้านจึงเห็นควรสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่ง เงินทุน การสนับสนุนจากภาครัฐ และสามารถนำเอกสารสิทธิ์ไปใช้ในการค้ำประกันเพื่อกู้เงิน หมุนเวียนในการทำหากิน ซึ่งเห็นควรสนับสนุนให้เช่าหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐอย่างมีเงื่อนไข หรือพิจารณาว่าพื้นที่แปลงใดไม่มีสภาพเป็นป่าสงวนแล้วอาจปรับเปลี่ยนเป็น ส.ป.ก. ต่อไป

๔. ด้านการบริหารจัดการน้ำ บ้านน้ำมวบ อยู่ติดกับลำน้ำมวบ ซึ่งใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับ อุปโภค บริโภค ถึงแม้จะมีน้ำตลอดปี และมีฝายกักเก็บน้ำถึง ๔ แห่ง แต่ก็ยังมีปัญหาไม่สามารถ บริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ ได้เกิดเหตุน้ำป่าไหลหลาก สร้าง ความเสียหายแก่บ้านที่อยู่บริเวณริมน้ำ

๕. ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ การบริหารจัดการที่ดินโดยชุมชน แม้ว่าที่ดินที่ชาวบ้านเข้าไป ใช้ประโยชน์หรือเข้าไปใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จะเป็นที่ดินของรัฐ แต่จากการศึกษาพื้นที่พบว่า ชุมชนมี ความสามารถบริหารจัดการพื้นที่โดยมีการประชุม ทำบัญชีรายชื่อผู้ใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ และ มีการติดตามป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกแผ้วถางที่ดินในเขตป่าสงวนเพิ่มเติมและจากการวิเคราะห์ ภาพรวมในภาคการเกษตรของชุมชน พิจารณาได้ว่ามีความเสี่ยงในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิตทาง ไม้ว่าจะเป็นเรื่องวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด เนื่องจากชุมชนยังคงใช้วิธีการเกษตร แบบดั้งเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนา

ในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนบ้านน้ำมวบ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน หน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญของรัฐบาลในการทำงานนโยบายไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็น นโยบายเรื่อง ดิน ป่า การส่งเสริมการเกษตร สินเชื่อการเกษตร วิสาหกิจชุมชน การรักษาสุขภาพ ความยุติธรรมในชุมชน การปราบปรามยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อชุมชนในการที่จะยกระดับความ เป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑ น้ำ

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำสำคัญ คือลำน้ำมวบ ซึ่งมีฝายกั้นน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำนาในช่วง ฤดูการทำนา ส่วนในฤดูแล้งใช้ในการปลูกข้าวโพด ปลูกผักสวนครัว มูลนิธิปิดทองหลังพระ ได้ ตระหนักถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำของเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวจึงได้ดำเนินการต่อเติมและปรับปรุง ฝายน้ำล้นโดยได้เพิ่มความสูงของสันฝายเพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำ และก่อสร้างคูส่งน้ำเพื่อลด ปริมาณการสูญเสียน้ำในระหว่างการจัดส่งเข้าพื้นที่การเกษตร และในปัจจุบันได้จัดให้มีการบริหาร จัดการน้ำ ไร่ร่วมกัน ๔ หมู่บ้าน ปัจจุบันมีสมาชิก ๔๐ ราย เป็นเกษตรกรของหมู่ที่ ๑, ๓, ๖ และ ๘ ให้บริการพื้นที่การเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่นา ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบัน

ผ่ายได้มีปัญหาของการตื่นขึ้น ควรที่จะได้มีการขุดลอกรวมทั้งก่อสร้างคูส่งน้ำเพิ่มเติมก็จะส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรเพิ่มมากขึ้น

ส่วนน้ำเพื่อการบริโภค ใช้แหล่งน้ำจากระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านซึ่งในปัจจุบันมีปัญหาการขาดแคลนในช่วงฤดูแล้งและในพื้นที่ลาดชันของหมู่บ้าน

ปัญหาความต้องการในเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำมวบ ได้เสนอของบประมาณก่อสร้างระบบผันน้ำจากลำน้ำมวบโดยใช้ระบบท่อ แต่มีปัญหาในเรื่องการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะต้องดำเนินการก่อสร้างผ่านพื้นที่ป่าของกรมป่าไม้ ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ จะได้นำเสนอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับจังหวัดได้พิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๓.๒ ดิน

บ้านน้ำมวบ มีพื้นที่ทำการเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่) จำนวน ๗,๐๐๐ ไร่ โดยเป็นพื้นที่ทำไร่ ๖,๐๐๐ ไร่ และทำนา ๑,๐๐๐ ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการครอบครองพื้นที่สืบทอดกันมา ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จากปัญหาที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อนโยบายการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องการส่งเสริมด้านการเกษตร พืชผลทางการเกษตรของบ้านน้ำมวบ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด และพืชสวนครัว นโยบายของรัฐบาลที่ช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งนโยบายช่วยเหลือเพื่อลดต้นทุนแก่เกษตรกร เพื่อลดต้นทุนการผลิต นโยบายสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกร เกษตรกรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์จะไม่ได้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้เสียสิทธิ์ที่จะได้รับความช่วยเหลือ

ในด้านสินเชื่อการเกษตร โดยเฉพาะการขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน เช่น ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การปล่อยสินเชื่ออยู่ในอัตราที่ต่ำเนื่องจากเกษตรกรไม่มีที่ดินไปเป็นหลักประกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้บุคคลที่เป็นสมาชิกภายในกลุ่มค้ำประกันสามคนแบบลูกหนี้ร่วม และเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน โดยมีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๗

ในด้านการส่งเสริมการเกษตร เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มีการส่งเสริมการปลูกโดยภาคเอกชน ทั้งในด้านปัจจัยการผลิต พันธุ์ข้าวโพด ปุ๋ย หรือเงินทุนโดยสหกรณ์การเกษตรเวียงสา แต่เมื่อมีปริมาณการปลูกมาก ราคาข้าวโพดตกต่ำเกษตรกรขาดทุน เป็นหนี้ แต่จากการศึกษาข้อมูลแม้ว่าราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่แน่นอน เกษตรกรบ้านน้ำมวบก็ยังปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพราะยังไม่มีพืชอื่นๆ ที่จะมาปลูกทดแทนข้าวโพดได้ด้วยเหตุผลต้องรักษาพื้นที่การเกษตรไว้ไม่ให้เป็นป่า เช่นนั้นทางราชการก็จะทวงคืนผืนป่าด้วยเหตุที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์

๓.๓ การรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

นโยบายยุติธรรมชุมชนเป็นนโยบายช่วยเหลือประชาชนด้านการไม่ได้รับความเป็นธรรม การช่วยเหลือเหยื่อที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ บ้านน้ำมวบ มีการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวในระดับท้องถิ่น ในขณะเดียวกันในหมู่บ้านคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ก็มีการขับเคลื่อนในเรื่องของการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน อพป. ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน ในขณะเดียวกันมีการออกกฎของหมู่บ้าน ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้าน ในขณะเดียวกันมีการออกกฎของหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ ข้อ เพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

๓.๔ การรักษาความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน

บ้านน้ำมวบ เป็นหมู่บ้านที่ขับเคลื่อนในเรื่องการกำจัดขยะ เพื่อแก้ไขปัญหาขยะล้นเมือง โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำมวบ ขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ การกำจัดขยะในครัวเรือน โดยให้ทุกครัวเรือนทุกหลุมฝังกลบขยะห้ามเผา ส่วนขยะที่ขายได้ก็ให้นำไปขาย ขยะอันตรายก็คัดแยก รวบรวมไว้ให้องค์การบริหารส่วนตำบลนำไปดำเนินการ

๓.๕ ลักษณะทางกายภาพ บ้านน้ำมวบ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาสูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน แห่งชาติ แต่สภาพป่าถูกบุกรุกทำลาย เพื่อนำไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อปลูกพืชไร่ พืชสวน เช่น ำ ข้าวโพด การบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติมีมาช้านาน การฟื้นฟูสภาพป่าต้องใช้เวลาหลายปี ในขณะเดียวกันบ้านน้ำมวบมีป่าชุมชนที่ประชาชนได้ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาไว้ให้ป่ามีสภาพสมบูรณ์ มีการกำหนดปรับแนวเขตให้มีความชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุก มีการปลูกป่า การดูแลรักษาป่า การจัดทำแนวกันไฟ โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นคณะทำงานในการขับเคลื่อน มีการออกกฎหมายหมู่บ้านเกี่ยวกับการห้ามบุคคลตัดไม้ทำลายป่า การห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด การห้ามจุดไฟเผาป่า

ผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำนโยบายของรัฐไปปฏิบัติ ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านน้ำมวบ ส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนเป็นคนดี ไม่มีปัญหาในเรื่องอบายมุข การพนันในพื้นที่ ปัญหาการดื่มสุราในพื้นที่ ประชาชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ สุขภาพดีถ้วนหน้า มีการเฝ้าระวังเบาหวาน ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแลไม่ถูกทอดทิ้ง ส่งผลต่อการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่มีหนี้สินส่วนตัว มีกองทุนในหมู่บ้าน ๒๑ กองทุน มีการบริหารจัดการที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้เฉลี่ย ๗๒,๘๗๐ บาท/คน/ปี

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ความเสี่ยงของบุคคล

๑) การเข้าสู่วัยชราหรือสูงอายุ ในหมู่บ้านนี้มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑๑๗ คน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนยังเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติตามวิถีชีวิตสังคมชนบท มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปประกอบกับภาวะการมีบุตรน้อยในชุมชนแห่งนี้ อาจส่งผลกระทบต่อดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ในกรณีการเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน และการปรับตัวปรับใจในการอยู่แบบโดดเดี่ยวในที่พักอาศัย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดภาวะซึมเศร้ามีผลกระทบต่อสภาวะจิตใจได้

๒) ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมนอกเขตที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้พื้นที่ดินเพื่อขยายผลในการผลิตพืชผลทางการเกษตร ส่วนหนึ่งอาจมีการลักลอบบุกรุกแผ้วถางที่ดินป่าสงวนแห่งชาติโดยใช้สารเคมี จำพวกยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ฯลฯ โดยมิได้มีระบบการกำจัดสารเคมีที่ตกค้างในที่ดิน ซึ่งสารเคมีเหล่านี้จะแทรกซึมลงในที่ดินสู่แหล่งน้ำ สาธารณะที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้คนในชุมชนระยะยาวได้

๓) การกู้ยืมเงินนอกระบบ รายได้ส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นรายได้ที่มาจากภาคเกษตรกรรม ไม่มีรายได้เสริมที่แน่นอน ในระหว่างรอผลการเก็บเกี่ยวผลผลิตตามฤดูกาล บางครัวเรือนจึงอาศัยการกู้ยืมเงินนอกระบบ เช่น การหยิบยืมเงินจากบุคคลอื่นโดยปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการกู้ยืมเงินและต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๘ ต่อปี หรือการนำเงินจากพ่อค้าคนกลางไปซื้อวัสดุเพื่อใช้ในการเกษตรก่อนการเก็บเกี่ยว เนื่องจากไม่มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือได้กู้เงินจากในระบบ เช่น สหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน หรือกองทุนหมู่บ้านไปแล้ว และส่วนใหญ่ทำการเกษตรในที่เขตป่าสงวนแห่งชาติจึงไม่เอกสารสิทธิในการยื่นคำประกันเพื่อกู้เงินจากสถาบันการเงิน จึงเกิดการกู้ยืมเงินนอกระบบและเกิดเป็นหนี้สะสมส่วนบุคคลที่มีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต

ความเสี่ยงของครอบครัว

๑) หนี้ครัวเรือนชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมนอกเขตที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายจึงใช้ทรัพยากรร่วมกันในครัวเรือน เมื่อบุคคลใดในครอบครัวมีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้หรือลงทุนในการเกษตรกรรมจึงเกิดเป็นหนี้สินรวมในภาคครัวเรือน ประกอบกับเมื่อใดที่ภาวะเศรษฐกิจหรือราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำลงจะส่งผลกระทบต่อภาระหนี้สินและเกิดภาวะหนี้สินสะสมที่มีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ทำการเกษตรไปตามชีวิตปกติไม่ได้มีการลดต้นทุนทางการผลิตหรือสร้างผลผลิตให้มากขึ้นต่อหน่วยการผลิต

๒) ด้านสาธารณสุข จากการวิเคราะห์สภาพพื้นที่และสำรวจความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนพบว่า ที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีที่ราบเพื่อการเกษตรไม่มาก อยู่ในพื้นที่สูงตามแนวเขา จึงส่งผลให้ไม่สามารถบริโภคอาหารครบตามหลักโภชนาการ กล่าวคือส่วนใหญ่บริโภคพืชผักผลไม้ที่ปลูกในพื้นที่ ซึ่งอาจมีสารเคมีตกค้างและเจือปน ส่วนโปรตีนที่ได้จากอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อวัว หมู ไก่ หรือปลาทะเล ไม่สามารถหาได้ทั่วไปในพื้นที่และมีราคาแพง จึงอาหารส่งผลต่อสุขภาพของคนในครอบครัว และอาจต้องมีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้นในเรื่องสุขภาพต่อไปในอนาคต

ความเสี่ยงของชุมชน

๑) การบริหารจัดการพื้นที่ป่าเนื่องจากเป็นสังคมการเกษตรจำเป็นต้องใช้พื้นที่โดยที่ดินที่ทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดชันลงสู่ที่ราบลุ่มที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน/ตำบล ที่มีลำน้ำมวบไหลผ่านกลางตำบล แม้ชาวบ้านจะเข้าไปถือครองใช้ประโยชน์มาเป็นระยะเวลาช้านาน แต่ก็ไม่มีเอกสารสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ครอบครองตามกฎหมาย ส่งผลให้ขาดความมั่นคงในทางสังคมและเศรษฐกิจ และชุมชนไม่สามารถเข้าไปจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน ไม่สามารถดำเนินการในลักษณะการจัดการป่าชุมชนเหมือนบางพื้นที่ของประเทศ และในบางกรณีชุมชนอาจมีความเสี่ยงในการถูกดำเนินคดีต่อการบุกรุกที่ดินของรัฐได้

๒) การไม่มีสิทธิถือครองที่ดินตามกฎหมาย เมื่อไม่มีสิทธิครอบครองอย่างถูกต้องตามกฎหมายและไม่มีเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ จึงไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงิน เพราะไม่สามารถนำเอกสารสิทธิไปค้ำประกันการกู้เงิน และไม่สามารถขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐเนื่องจากที่ดินที่ทำการเกษตรตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

๓) การบริหารจัดการน้ำแม้หน่วยงานภาครัฐหรือองค์การพัฒนาระดับท้องถิ่นจะลงพื้นที่สนับสนุนงบประมาณ ให้คำแนะนำในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ แต่ในความเป็นจริงพบว่า ไม่สามารถกระทำได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ เช่นในบริเวณพื้นที่สูงของหมู่บ้านสามารถทำการเกษตรได้เพียงครั้งเดียวต่อปีเนื่องจากขาดน้ำที่จะใช้ในภาคเกษตรกรรมของพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งการเกิดภัยน้ำป่าไหลหลากเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๔ ที่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ที่อยู่อาศัยและทรัพย์สิน ของประชาชนเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลาดชัน ประกอบกับพื้นที่ป่าในการชะลอน้ำได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นพืชที่ทำการเกษตรโดยส่วนใหญ่ปลูกข้าวโพด ทำให้กระแสน้ำที่ไหลหลากแรงและเร็วก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งหากไม่มีการวางระบบแจ้งเตือน หรือการป้องกันพื้นที่ก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

๔) การเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนในอนาคตจากการพบปะผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน นายองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิก นักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้สูงอายุ และไม่พบว่ามีคนรุ่นใหม่เข้ามาสนับสนุนหรือศึกษาการบริหารเพื่อรับช่วงต่อ กล่าวคือในชุมชนไม่มีลักษณะการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อเข้ามาทดแทนผู้บริหารชุมชน เมื่อพ้นวาระหรือเกษียณอายุอาจส่งผลกระทบต่อนโยบายหรือความต่อเนื่องในการบริหารจัดการชุมชน

๕) การประสานการทำงานกับหมู่บ้านใกล้เคียง บ้านน้ำมวบมีที่ตั้งในที่ลุ่มอยู่รวมกลุ่มกับหมู่บ้านอื่นๆอีก ๔ หมู่บ้าน ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้สารเคมีของเกษตรกรในพื้นที่ทำการเกษตร การบริหารจัดการขยะ หากดำเนินการหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง ก็ไม่สามารถทำให้เกิดผลเกิดประโยชน์สูงสุด จึงมีความจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ซึ่งอาจต้องสร้างแนวร่วมการจัดทำเป็นวาระหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ เพื่อให้มีการขับเคลื่อนงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดผลขึ้นทันที

ในภาพรวมของความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน คณะผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อมูลบางประการให้บ้านน้ำมวบเห็นถึงสภาพปัญหา หรือความเสี่ยงที่บ้านน้ำมวบ ดังนี้

๑. การเฝ้าระวังสารพิษในกระแสเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไป โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านสันรุ่งเรือง ตำบลน้ำมวบ ได้ดำเนินการเฝ้าระวัง สารพิษในกระแสเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ในช่วงปี ๒๕๕๑ - ๒๕๖๑ ดังนี้

ผลการเฝ้าระวังสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ในช่วงปี ๒๕๕๑ - ๒๕๖๑

ปีงบประมาณ	ผู้รับการตรวจ	ผลการเจาะเลือด					
		ปกติ/ปลอดภัย	ร้อยละ	เสี่ยง	ร้อยละ	ไม่ปลอดภัย	ร้อยละ
๒๕๕๑	๑๒๙	๘๑	๗๓.๗๙	๔๖	๒๔.๖๖	๒	๑.๕๕
๒๕๕๒	๓๘๘	๑๖๔	๔๒.๒๗	๑๖๖	๔๒.๗๘	๕๘	๑๔.๙๕
๒๕๕๓	๓๘๔	๑๕๘	๕๒.๑๕	๑๖๘	๓๒.๗๕	๕๘	๑๕.๑๐
๒๕๕๔	๕๑๕	๑๖๘	๓๒.๖๒	๒๓๐	๔๔.๖๖	๑๑๗	๒๒.๗๒
๒๕๕๗	๖๘๗	๕๙	๘.๕๙	๓๗๑	๕๔.๐๐	๒๕๗	๓๗.๔๑
๒๕๖๑	๕๖๘	๓๑๒	๕๔.๙๓	๒๑๐	๓๖.๙๗	๔๖	๘.๑๐

จากผลของการเฝ้าระวังสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ในช่วงปี ๒๕๕๑ - ๒๕๖๑ ตามตารางข้างต้นพบว่า ปริมาณการตรวจพบสารเคมีในเลือดของเกษตรกรและประชาชนทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้นและที่ต้องให้ความสำคัญคือพื้นที่การเกษตรอยู่ในพื้นที่ลาดชัน และมีลำน้ำมวบไหลผ่านกลางตำบลทำให้มีโอกาสสูงที่สารเคมีตกค้างจากภาคการเกษตรไหลลงสู่ลำน้ำ และเกษตรกรที่ทำนาและพืชผักสวนครัว ก็นำน้ำไปใช้เพื่อการเกษตร จึงมีความเสี่ยงที่ผู้บริโภคจะได้รับผลข้างเคียงจากสารเคมีตกค้าง นอกจากนี้การที่ผลการตรวจพบว่าสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไปมีแนวโน้มสูงขึ้น ก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรโดยตรง

**ผลการเฝ้าระวังสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไปตำบลน้ำมวบปี ๒๕๖๑
ณ เดือน มกราคม ๒๕๖๑**

หมู่บ้าน	ผู้รับการตรวจ	ผลการเจาะเลือด					
		ปกติ/ปลอดภัย	ร้อยละ	เสี่ยง	ร้อยละ	ไม่ปลอดภัย	ร้อยละ
หมู่ที่ ๑ บ้านน้ำมวบ	๐	๐	๑๐๐.๐๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
หมู่ที่ ๒ บ้านกันฝาย	๐	๐	๑๐๐.๐๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
หมู่ที่ ๓ บ้านต้นปออง	๗๑	๒๑	๒๙.๕๗	๔๑	๕๗.๗๕	๙	๑๒.๖๘
หมู่ที่ ๕ บ้านน้ำปี	๐	๐	๑๐๐.๐๐	๐	๐.๐๐	๐	๐.๐๐
หมู่ที่ ๖ บ้านสันรุ่งเรือง	๑๐๒	๖๙	๖๖.๙๙	๒๙	๒๘.๑๖	๕	๔.๘๕
หมู่ที่ ๘ บ้านธารทอง	๑๔๑	๓๓	๒๓.๔๐	๘๑	๕๗.๔๕	๒๗	๑๙.๑๕

ผลการเฝ้าระวังสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไปตำบลน้ำมวบ ปี ๒๕๖๑ ณ เดือน มกราคม ๒๕๖๑ ถึงแม้ว่าบ้านน้ำมวบจะยังไม่ได้รับการตรวจ แต่เมื่อพิจารณาถึงผลของการเฝ้าระวังในหมู่บ้านข้างเคียงคือหมู่ที่ ๖ บ้านสันรุ่งเรือง และหมู่ที่ ๘ บ้านธารทอง พบว่าผลการเฝ้าระวังสารพิษในกระแสดเลือดในเกษตรกรและประชาชนทั่วไป มีความเสี่ยง/ไม่ปลอดภัย ร้อยละ ๓๓.๐๑ และ ๓๖.๖๐ ตามลำดับ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ น้ำของเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินของบ้านน้ำมวบ

การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้ศึกษาได้หารือและได้ร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้แก่บ้านน้ำมวบ ดังนี้

๑. การสร้างการรับรู้ร่วมกัน ให้ชาวบ้านน้ำมวบได้รับรู้สถานการณ์ของพื้นที่ ว่าเป็นอย่างไร รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและยาว ทั้งต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนและสัตว์ในพื้นที่

๒. การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น อำเภอ สาธารณสุข เกษตรสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญห โดยจะต้องยกระดับความสำคัญขึ้นเป็นวาระในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เพื่อให้ได้รับความสำคัญในการแก้ไขปัญหา

๓. การแสวงหาทางเลือกในการลด งด ทดแทน การใช้สารเคมีในภาคการเกษตร โดยหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต้องหาแนวทาง ทางเลือกสิ่งทดแทนสารเคมีเช่นการ พัฒนาบำรุงดิน การพักดิน การปลูกพืชทดแทน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มาเป็นทางเลือก เพื่อปรับลด ปริมาณ ลดเวลา ลดพื้นที่การใช้สารเคมีในแปลงเกษตรกรรมในพื้นที่

๒. การบริหารจัดการขยะ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำมวบ ได้จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณในการบริหารจัดการขยะในพื้นที่เขตรับผิดชอบตำบลน้ำมวบ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๐ ดังนี้

(๑) รายรับ ได้ดำเนินการจัดเก็บจากครัวเรือน ๆ ละ ๑๐ บาท/ครัวเรือน/เดือน จัดเก็บจากสถานประกอบการ ๆ ละ ๒๐ บาท/แห่ง/เดือน รวม ๑,๒๕๖ ราย/เดือน รวมทั้งสิ้น ปีละ ๑๖๘,๑๒๐ บาท

(๒) รายจ่าย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานบริหารจัดการขยะมี ดังนี้

- ค่าตอบแทนพนักงาน ๓ ราย	๓๒๔,๐๐๐ บาท
- ค่าดูแลรักษารถ	๔๘,๐๐๐ บาท
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	๕๐,๐๐๐ บาท
- ค่าฝักรถ	๒๐,๐๐๐ บาท
รวมทั้งสิ้น ปีละ	๔๔๒,๐๐๐ บาท

เมื่อได้พิจารณาในภาพรวมของการบริหารงบประมาณข้างต้น พบว่ามีรายจ่ายสูงกว่ารายรับจำนวน ๒๗๓,๘๘๐ บาท/ปี หรือ ๒๒,๘๒๓ บาท/เดือน

การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้ศึกษาได้หารือและได้ร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้แก่บ้านน้ำมวบ ดังนี้

(๑) การสร้างการรับรู้ร่วมกัน ให้ชาวบ้านน้ำมวบได้รับรู้สถานการณ์ของพื้นที่ ว่าเป็นอย่างไร รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและยาว ทั้งต่อสภาพแวดล้อมและงบประมาณในการดำเนินงานในพื้นที่

(๒) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยจะต้องยกระดับความสำคัญขึ้นเป็นวาระในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เพื่อให้ได้รับความสำคัญในการแก้ไขปัญหา

(๓) การแสวงหาทางเลือกในการลด ลดปริมาณขยะและนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์มาใช้ใหม่ ๗ R คือ

- Refuse การปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงสิ่งของหรือบรรจุภัณฑ์ที่จะสร้างปัญหาขยะรวมทั้งเป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กล่องโฟม หรือ ขยะมีพิษอื่น ๆ

- Refill การเลือกใช้น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์น้อยชิ้นกว่า ขยะก็น้อยกว่าด้วย

- Return การเลือกใช้น้ำดื่มบรรจุภัณฑ์ที่สามารถส่งคืนบรรจุภัณฑ์กลับสู่ผู้ผลิตได้ เช่น ขวดเครื่องดื่มประเภทต่าง ๆ

- Repair การซ่อมแซมเครื่องใช้ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ไม่ให้กลายเป็นขยะ

- Reuse การนำบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ใช้ถุงผ้าไปซื้อแป้งแทนถุงก๊อบแก๊บ

- Recycle การแยกขยะที่ยังใช้ประโยชน์ได้ให้ส่งต่อการจัดเก็บและส่งแปรรูป เช่น บรรจุภัณฑ์ พลาสติก แก้ว กระจก เครื่องดื่มต่าง ๆ

- Reduce การลดการบริโภคและหาทางเลือกเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

๓. การเตรียมความพร้อมรับน้ำป่าไหลหลาก ตำบลน้ำมวบ จำนวน ๘ หมู่บ้าน ๘๔๒ หลังคาเรือน เป็นพื้นที่เสี่ยงที่จะก่อให้เกิดภัยน้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม เนื่องจากเป็นหมู่บ้าน ที่มีที่ตั้งในหุบเขาและติดลำน้ำสาขาหลายสาย ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เกิดเหตุก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเรือนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงกว่า ๑๐๐ หลังคาเรือน และในปัจจุบันการทำการเกษตรบริเวณที่ราบเชิงเขา และที่ไหล่เขา โดยปลูกข้าวโพดที่เป็นพืชหลักของ ตำบล หมู่บ้านยังเป็นตัวเร่งให้เกิดความเสียหายต่อกายดังกล่าวได้เพิ่มมากขึ้น

การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้ศึกษาได้หารือและได้ร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้แก่บ้านน้ำมวบ โดยจะประสานงานกับศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต ๑๕ เชียงราย และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดน่านลงมาดำเนินการวางแผนและเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารการสำรวจข้อมูลของทางราชการของบ้านน้ำมวบ โดยพิจารณาข้อมูลจากการสำรวจจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๖๐ และการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.๒ ค.) ปี ๒๕๖๐ ดังนี้

๑) ผลการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๖๐ ๕ ด้าน ๓๑ ตัวชี้วัด

หมวดที่ ๑ สุขภาพ ๗ ตัวชี้วัด มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัด ที่ ๖ และ ๗ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๑ เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก ๒,๕๐๐ กรัม ขึ้นไป

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๒ เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวน้อย ๖ เดือนแรกติดต่อกัน

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๓ เด็กแรกเกิด ๑๒ ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรคระบาดตามตารางสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๔ ครรภ์เรื้อรังกินอาหารสุกสุก ปลอดภัย และได้มาตรฐาน

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๕ ครรภ์เรื้อรังมีการใช้ยาเพื่อบำบัด บรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นอย่างเหมาะสม

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๖ คนอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี

-ไม่ผ่านเกณฑ์ ๗๕ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๘

ตัวชี้วัดที่ ๗ คนอายุ ๖ ปี ขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ วันๆละ ๓๐ นาที

-ไม่ผ่านเกณฑ์ ๔ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๐.๗๖

หมวดที่ ๒ สภาพแวดล้อม ๗ ตัวชี้วัด มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัด ที่ ๒,๓,๔,๖

และ ๗ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๘ ครรภ์เรื้อรังมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพคงทนถาวร

-ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๙ ครรภ์เรื้อรังมีน้ำสะอาดสำหรับเครื่องดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปีอย่างน้อย

คนละ ๕ ลิตรต่อวัน - ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๓

ตัวชี้วัดที่ ๑๐ ครรภ์เรื้อรังมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ ๔๕ ลิตรต่อวัน

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๖

ตัวชี้วัดที่ ๑๑ ครรภ์เรื้อรังมีการจัดการบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและถูกสุขลักษณะ

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๖ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๓.๗๗

ตัวชี้วัดที่ ๑๒ ครรภ์เรื้อรังไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ

- ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๑๓ ครรภ์เรื้อรังมีการป้องกันอุบัติเหตุและภัยธรรมชาติอย่างถูกวิธี

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๖

ตัวชี้วัดที่ ๑๔ ครรภ์เรื้อรังมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑ ครรภ์เรื้อรัง คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๓

หมวดที่ ๓ การศึกษา ๕ ตัวชี้วัด มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัด ที่ ๒ และ ๕ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๑๕ เด็กอายุ ๓-๕ ปี ได้รับการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนนวัยเรียน

- ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๑๖ เด็กอายุ ๖-๑๔ ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๙

ตัวชี้วัดที่ ๑๗ เด็กจบชั้น ม.๓ ได้เรียนต่อชั้น ม.๔ หรือเทียบเท่า

- ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๑๘ คนในครัวเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มียาน
ทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ - ไม่มีผู้ตกเกณฑ์

ตัวชี้วัดที่ ๑๙ คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี อ่าน เขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๖

หมวดที่ ๔ การมีงานทำและรายได้ ๔ ตัวชี้วัด มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ ทั้ง ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๒๐ คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีอาชีพและรายได้

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๗๙

ตัวชี้วัดที่ ๒๑ คนอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๗

ตัวชี้วัดที่ ๒๒ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๘ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๓

ตัวชี้วัดที่ ๒๓ ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๓๔ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๓๘

หมวดที่ ๕ ค่านิยม ๘ ตัวชี้วัด มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕ ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัด ที่ ๑,๒,๓,๗ และ ๘ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ ๒๔ คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๔

ตัวชี้วัดที่ ๒๕ คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓๗

ตัวชี้วัดที่ ๒๖ คนอายุ ๖ ปี ขึ้นไป ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘๒

ตัวชี้วัดที่ ๒๗ ผู้สูงอายุ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐหรือภาคเอกชน

- ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒๘ ผู้พิการ ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐหรือภาคเอกชน

- ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๒๙ ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน

- ไม่มีข้อมูล

ตัวชี้วัดที่ ๓๐ คริวเรือมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชน หรือท้องถิ่น

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๒ คริวเรือ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๖

ตัวชี้วัดที่ ๓๑ ครอบครัวมีความอบอุ่น

- ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕ คริวเรือ คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๔

สรุปผลการวิเคราะห์บ้านน้ำมวบ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

จากข้อมูล จปฐ. ทั้ง ๓๑ ตัวชี้วัด ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑๘ ตัวชี้วัด โดยจำแนก ได้ดังนี้

๑. หมวด พบว่า หมวดที่มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดสูงสุด มีดังนี้

- หมวดที่ ๔ การมีงานทำและรายได้
- หมวดที่ ๒ สภาพแวดล้อม
- หมวดที่ ๕ ค่านิยม ตามลำดับ

๒. ตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์สูงสุด มีดังนี้

- ตัวชี้วัดที่ ๒๑ คนอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้
ไม่ผ่านเกณฑ์ ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๐๗
- ตัวชี้วัดที่ ๒๓ คริวเรือมีการเก็บออมเงิน
ไม่ผ่านเกณฑ์ ๓๔ คริวเรือ คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๓๘
- ตัวชี้วัดที่ ๒๔ คนในคริวเรือไม่ดื่มสุรา
ไม่ผ่านเกณฑ์ ๑๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๔

ซึ่งจากการพิจารณา จากผลของข้อมูลดังกล่าวพบว่าสอดคล้องจากข้อมูลที่ได้จัดเก็บจากแบบสอบถามที่ได้ข้อมูลว่าส่วนใหญ่จะไม่มีการทำงานชื้อคริวเรือ ทำให้ไม่สามารถควบคุมรายรับรายจ่ายได้ แต่จากข้อมูลที่ได้เห็นว่า ระหว่างคนที่มีรายได้และรายจ่ายพอๆ กันและไม่มีเงินเก็บออมกับคนที่มีเงินเหลือจากใช้จ่ายไว้เก็บออม มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน บางส่วนอาจต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้

ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.๒ ค.)

ในการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.๒ ค.) ใน ๗ ด้าน ๓๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. ด้านโครงสร้าง ๗ ตัวชี้วัด
๒. ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ๗ ตัวชี้วัด
๓. ด้านสุขภาวะและอนามัย ๓ ตัวชี้วัด
๔. ด้านความรู้และการศึกษา ๓ ตัวชี้วัด

๕. ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน ๕ ตัวชี้วัด
 ๖. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕ ตัวชี้วัด
 ๗. ด้านความเสี่ยงของชุมชนและภัยพิบัติ ๓ ตัวชี้วัด
- โดยข้อมูลที่จัดเก็บได้สามารถนำมาสรุปสภาพปัญหาของบ้านน้ำมวบได้ ดังนี้
๑. มีปัญหามาก ๒ ตัวชี้วัด
 - ๑.๑ การได้รับการศึกษา
 - ๑.๒ ความปลอดภัยจากภัยพิบัติ
 ๒. มีปัญหาปานกลาง ๒ ตัวชี้วัด
 - ๒.๑ ผลผลิตจากการเกษตรอื่น
 - ๒.๒ การกีฬา
 ๓. มีปัญหาน้อย ๕ ตัวชี้วัด
 - ๓.๑ คุณภาพน้ำ
 - ๓.๒ การมีงานทำ
 - ๓.๓ คุณภาพดิน
 - ๓.๔ การเรียนรู้โดยชุมชน
 - ๓.๕ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชน
- ระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ ๓

บทเรียนที่ได้รับในด้าน

๑. การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

คณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. และประชาคมหมู่บ้านได้ร่วมในการจัดทำแผนหมู่บ้านชุมชน เพื่อค้นหา วิเคราะห์ปัญหาความต้องการ แก้ไขปัญหา โครงการจัดทำแผนโดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

 - ๑) รวบรวมข้อมูลจากข้อมูล จปฐ.และกชช.๒ ค. และข้อมูลปัญหาปัจจุบันมา กำหนดเป็นปัญหาของหมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน
 - ๒) ร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว
 - ๓) ร่วมกันจัดทำโครงการตามแนวทางแก้ไขปัญหามาของหมู่บ้าน
 - ๔) ทำโครงการมาจัดทำแผนหมู่บ้าน
 - ๕) ส่งแผน/โครงการให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/อำเภอพิจารณา เพื่อจัดสรรงบประมาณ
๒. การบริหารการพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

๑) เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ เพื่อส่งต่อข้อมูลและบรรจุไว้ในความต้องการทุกระดับ

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำแผน/โครงการ ของหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบล มาบูรณาการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และจัดสรรงบประมาณตามลำดับปัญหาความสำคัญ

๓) การขอใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าให้เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย

๔) การให้ความสำคัญและการจัดทำวาระตำบล อำเภอ ในด้านการลดการใช้สารเคมีในการเกษตร

๕) การให้ความสำคัญและการจัดทำวาระตำบล อำเภอ ในด้านการบริหารจัดการขยะ โดยใช้หลัก ๗ R

๖) การบริหารจัดการน้ำในด้านอุปโภคบริโภค น้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงการป้องกันและลดความเสี่ยงภัยน้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่ม

๗) การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากตำบลน้ำมวบมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในพื้นที่ และเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง เช่น วัดพระธาตุแดนทอง ล่องแก่งลำน้ำว่าถ้าสาถี่ พระธาตุพบโชค ซึ่งในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนพัฒนา โดยภาคส่วนต่าง ๆ

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๕

บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ ๑ ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ ประวัติความเป็นมา

(๑) ความเป็นมา

หมู่บ้านศรีนาป่าน หมู่ที่ ๑ ตำบลเรือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านตั้งอยู่ติดเทือกเขาที่กั้นเขตแดนจังหวัดน่าน กับจังหวัดพะเยามีประชากร ๑๕๓ ครัวเรือน ๔๘๑ คน เป็นชาย ๒๔๑ คนและหญิง ๒๔๐ คนเป็นอีกหนึ่งชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน จากคำบอกเล่าจากพ่ออ้อยแม่อ้อย บอกเล่าเรื่องราวครั้งอดีตของบรรพบุรุษของพวกเขาว่า บ้านศรีนาป่าน – ตาแวน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มียุคจากการตั้งวัดในปี พ.ศ.๒๐๗๕ (๔๗๔ปี) ก่อตั้งชุมชนโดยการนำของเจ้าคำเครื่อง เจ้าคำเขียว เจ้ายอดชมพู่ซึ่งหนีทัพมาจากเมืองปัว และเมืองล้านช้าง ได้รวบรวมญาติพี่น้องประชาชนที่หนีทัพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่ห้วยหลวง (ปัจจุบันคือน้ำตกห้วยหลวง) ประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง ทำไร่ ทำนา และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านป่าเมี่ยง”

ต่อมาหมู่บ้านถูกน้ำป่าและน้ำจากห้วยหลวงท่วม ทั้งยังถูกพวกข้าศึกโจมตีบ่อยครั้ง ชาวบ้านจึงพากันหลบหนี ไปซ่อนตัวอยู่ในป่า จนเหตุการณ์บ้านเมืองสงบ ปู่อินทร์ เครือญาติของเจ้าคำเครื่องเจ้าคำเขียว เจ้ายอดชมพู่ ได้พาชาวบ้านที่หนีจากป่ามาปลูกบ้านเรือนที่หนองหญ้านาป่าน และได้ร่วมมือกับท้าวสีมา ปู่แสนสี สร้างวัดขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านได้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและตั้งชื่อว่า “วัดป่าน” ตามชื่อของหนองหญ้าเป็นชื่อหมู่บ้าน และเปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านศรีนาป่าน-ตาแวน” ในปัจจุบัน

บันทึกจากหนังสือของพ่ออ้อยหนานอโนชัย วงศ์ราช ซึ่งตัวท่านได้เสียชีวิตไปเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๗ ท่านได้เขียนประวัติของบ้านศรีนาป่าน (ป่าเมี่ยง) เอาไว้ว่าเดิมบ้านป่าเมี่ยงมีบ้านเรือนอยู่ประมาณ ๔-๗ หลังคาเรือน ชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่ทำนาทำสวน ลักษณะของบ้านเรือนเป็นบ้านไม้หลังเล็กๆ มุงด้วยหญ้าคา ยกพื้นสูงป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า ที่มีทั้งช้าง เสือ และสัตว์ป่าดุร้ายมากมายหลายชนิด

ผู้คนที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา สิบสองจุไทย เดินทางมาตั้งฐานหลายที่ เช่น ด่านเชียงฮ่อน เชียงลม มาอาศัยอยู่ที่บ้านป่าเมี่ยง ประมาณ พ.ศ.๑๘๗๒ ดั้งมีหลักฐานอยู่ที่บ้านหอเจ้าหลวงป่าเมี่ยงมากมาย เช่น เสื้อผ้า ปืนยาว หอก ดาบ ศิลา เครื่องใช้สอยต่างๆ ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ชาวบ้านที่อพยพมาจากสิบสองปันนาชอบกินเมี่ยง จึงได้นำพันธุ์เมี่ยงติดตัวมาจากที่อยู่อาศัยเก่าเพื่อมาปลูก ณ บริเวณป่าบ้านศรีนาป่าน จะเห็นได้ว่าเมี่ยงเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้านและยังรวมไปถึงเจ้าผู้ปกครองนครด้วยดังมีบันทึกไว้ว่า

ครั้งสมัยของพระเจ้าติโลกราช พระองค์ได้เสด็จยังเมืองน่าน และได้เสด็จประภาสป่ามาเรื่อยๆ จนมาพัก ณ บริเวณบ้านป่าเมียง ชาวบ้านก็ได้นำเมียงที่หมักเสร็จแล้วมาถวาย พระองค์เสวย และติดพระทัยเป็นยิ่งนัก จึงสั่งให้เอาไปถวายอีกเมียง จึงกลายเป็นของที่ใช้ถวายเจ้าเมืองมาอย่างต่อเนื่องติดต่อกันมานานนับร้อยปี

เช่นเดียวกับคำบอกเล่าของ พ่ออุ้ยศรีล้อย วงศ์คำ ปราชญ์และอดีตผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “เราเดินทางอพยพมาจากสิบสองปันนา มาอยู่ที่บ้านร้างพอตั้งบ้านเรือนได้ก็เริ่มสร้างวัด พอคนมากขึ้นบางส่วนก็ขยับขยายไปอยู่อีกหมู่บ้านพอย้ายไปก็ไปตั้งวัดขึ้นมาอีก จากนั้นก็อพยพมาอยู่บ้านห้วยแรง และมาที่บ้านตาแวนที่มีวัดพระเจ้าทองทิพย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้านอย่างมาก จนกระทั่งท้ายสุดคนก็ย้ายมาอยู่กันที่บริเวณบ้านศรีนาปาน ที่มีวัดศรีนาปานเป็นศูนย์กลางจิตใจ ในช่วงปี พ.ศ.๒๐๗๕ ส่วนสาเหตุการที่คนอพยพโยกย้ายกันมานั้นก็เป็นเพราะว่าชุมชนเดิมเริ่มขยายตัว คนมากขึ้น บางส่วนก็ต้องอพยพเพื่อไปหาที่อยู่อื่น และที่นาที่ทำกินที่ดึกกว่า โดยตอนแรกเริ่มเลยนั้น คนที่ย้ายมาประมาณ ๖-๗ ครอบครัว ในการย้ายนั้น ชาวบ้านก็เอาวิถีชีวิตมาด้วย อย่างเคยปลูกเมียงก็เอาพันธุ์เมียงมาปลูกในทุกที่ที่ย้ายไปตั้งบ้านเรือนด้วย ดังนั้นทุกหลังคาเรือนก็จะสืบทอดที่สวน ที่ทำกินสืบทอดกันไป เรียกได้ว่าอยู่ร่วมกันไม่มีกฎเกณฑ์ ที่ดินที่ทำกินก็เอาแนวร่องน้ำปันที่ดินกัน ใครจับจองที่ตรงไหนก็จะสืบทอดกันไปถึงลูกถึงหลาน

(๒) วิถีชีวิต

นับแต่มีการตั้งชุมชนบ้านศรีนาปานมานับหลายร้อยปี ชาวบ้านอยู่กันด้วยวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยกัน มีการจัดการชุมชน บ้านเรือนด้วยวิถีจารีตชุมชน ชุมชนบ้านศรีนาปาน เป็นชุมชนเก่าแก่ มีอาชีพผูกพันกับธรรมชาติมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ คือทำการทำสวนเมียงและชา ท้องถิ่น ดังนั้นการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ สั่งสอนให้ผู้คนเหล่านี้เคารพต่อธรรมชาติเป็นอย่างมาก อันจะเห็นได้จากประเพณีหลายประเพณีที่เป็นกุศโลบาย ในการดูแลรักษาพื้นที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในการประกอบอาชีพและที่อยู่อาศัย”

(๓) ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ราษฎรออาศัยที่ราบบริเวณลำห้วยไหลผ่าน ทำการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และปลูกพืชผัก โดยมีพืชเศรษฐกิจ คือ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง และเมียง การทำนาจะทำได้ฤดูเดียว จึงมีข้าวสำหรับบริโภคในหมู่บ้านเท่านั้น หาดอาหารได้แก่ เมียง หน่อไม้ และเห็ด เป็นอาหาร

พืชเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ เมียง (ชาอัสสัม) เป็นพืชตระกูลชา ที่บรรพบุรุษของชาวศรีนาปาน ตาแวนปลูกไว้ตามร่มเงาของไม้ใหญ่ ทำให้ชาวบ้านศรีนาปานมีอาชีพและรายได้จากการขายเมียงตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน การขายใบเมียงมี ๒ ลักษณะคือ ๑) ขายใบเมียงหนึ่งในราคากำละประมาณ ๒-๓ บาท ๒) ขายใบเมียงที่หมักดองแล้วราคากำละ ๓-๔ บาท

(๔) ลักษณะทางชีวภาพและกายภาพของชุมชน ทรัพยากรและปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นฐานชีวิตให้แก่ชุมชน

ป่าเมี่ยงและสารพัดพืชไพร ในป่าใกล้ตัวเมืองบ้านศรีนาปาน ต.เรื่อง อ.เมือง จ. น่าน ชุมชนเล็ก ๆ ที่พลิกวิกฤตของชุมชนให้กลายเป็นโอกาสงดงาม จนบัดนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งเรียนรู้แนวการยืนอยู่ด้วยขาของตนเองของชุมชน แหล่งส่งออกชาอินทรีย์ไปทั้งในและต่างประเทศ มีบริการท่องเที่ยวเดินป่าที่มีเส้นทางเดินป่าธรรมชาติงดงาม เมล็ดพันธุ์เมี่ยง หรือต้นชาอัสสัม ที่ชาวบ้านจากสิบสองปันนานำติดตัวมา บัดนี้กลายเป็นป่าเมี่ยงแน่นขนัดไปทั้งดอยเกือบ ๕ พันไร่ เรียกว่าทั้งหมู่บ้านอยู่กลางป่าเมี่ยง ศรีนาปานก็เหมือนอีกหลายพื้นที่ที่มีป่า ครั้งหนึ่งเคยถูกบุกรุกทำลายป่าอย่างหนัก ทั้งคนภายในและภายนอก จนถึงขั้นวิกฤติเมื่อกว่า ๒๐ ปีก่อนเพราะป่าสุดท้ายกำลังจะหมดไป คนในตำบลเรื่องจึงต้องจับเข้าค่ายและกลายมาเป็นการจัดการป่าด้วยกัน พวกเขาตั้งกลุ่มที่เรียกว่า”เรื่องรักษ์ป่า” ร่วมกันกำหนดกติกาในการควบคุมป่า แบ่งป่าออกเป็น ป่าต้นน้ำซึ่งห้ามแตะโดยเด็ดขาด ,ป่าเมี่ยง ตั้งอยู่ระหว่างเขตป่าอนุรักษ์กับเขตป่าไม้ใช้สอย ส่วนใหญ่ป่าเหล่านี้จะมีผู้ครอบครองสิทธิ์และใช้ประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันก็มีการอนุรักษ์ป่าไปด้วย ส่วนป่าใช้สอย มีพื้นที่ประมาณ ๒ พันไร่ ยังมีส่วนที่เป็น ป่าชุมชน สงวนไว้สำหรับนำมาใช้มีพื้นที่ ๗๔ ไร่ และพื้นที่ป่าพิธีกรรม สงวนไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ป่าสุสาน ป่าวัดร้าง และป่าหอเจ้าหลวง ป่าเมี่ยง ชาวบ้านสามารถหาเก็บกินของป่าได้เพื่อยังชีพ เช่น เห็ด หน่อไม้ โดยเป็นไปตามวัฏจักรของพืชในป่า ส่วนในป่าเศรษฐกิจที่ปลูกสวนเมี่ยงนั้น การแบ่งสรรจะกำหนดโดยคู่มือที่หากมีต้นเมี่ยงต้นหนึ่งอยู่ระหว่างเขตแดนของสองครัวเรือน ต้นตรงกลางนั้นจะแบ่งกันใช้ แบ่งกันเก็บคนละครึ่ง ไม่มีการรื้อกล้าแย่งกัน ขณะที่ไม้อื่น ๆ ในสวนเมี่ยง ก็สามารถเก็บกินได้หมด

(๕) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกิดจากแรงกดดันจากปัจจัยภายนอก

ถนนกลืนกินคนจากหมู่บ้าน ปัญหาใหม่มาถึงเมื่อความเจริญรุกเข้ามา ทุนนิยมกรากเข้ามาแทนคนแปลกหน้าที่หวังเข้ามาลักลอบตัดป่าเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน คุณบุญทวี ทนชัยแกนนำในการจัดการบ้านศรีนาปาน บอกว่า

คนรุ่นใหม่ไม่อยากทำป่าเมี่ยงอีกต่อไป “คนรุ่นใหม่เรียนหนังสือและอยากไปทำงานในเมือง ทิ้งให้คนแก่ทำเมี่ยง คำถามคือ เราจะกันไปเรื่อย ๆ อย่างนี้หรือ” นอกจากเรื่องคนสืบทอดแล้ว ไม้พินก็เป็นอีกปัญหา เพราะการนั่งเมี่ยงต้องใช้พินจำนวนมาก พินหายากมากขึ้น พินที่ใช้ต้องมาจากต้นที่มีอายุ ๑๐ ปี ขึ้นไป การจัดการป่าที่เข้มข้นทำให้ชาวบ้านต้องซื้อพินจากข้างนอก รายจ่ายทวีจนน่าตกใจ

จากเมี่ยงมาสู่ชา คุณบุญทวี บอกว่าชาวบ้านคิดกันหนักว่าจะพ้นวงวนปัญหาเรื่องขาดคนและขาดพินรวมทั้งความซบเซาของการค้าขายเมี่ยงได้อย่างไร “เราเริ่มคิดเรื่องทำชา เอาเงินลงขันกันไปดูงานที่ ภูฟ้า อ.แม่ลาว และ อ.แม่สลอง จ.เชียงราย ทำให้เราเจอทางออก โดยเฉพาะการไปดูงานที่โรงงานใบชาโชคจำเริญ อ.แม่สลอง เราได้เรียนรู้มากขึ้น ทั้งเรื่องการทำชา ชนิดของชา กลับมาบ้าน เหมือนมีพลังเพิ่มขึ้น เริ่มกลับมาดูแลต้นเมี่ยงของตัวเอง เก็บใบส่งตัวอย่างให้หลายแห่งตรวจสอบ สุดท้ายส่งไปที่ประเทศจีน ต่อมาทางจีนก็นำผู้เชี่ยวชาญมาดูที่ชุมชน ทำให้เกิดการลงทุนทำชาาร่วมกัน”

ในปี ๒๕๔๖ กลุ่มผลิตชาตำบลเรือง เกิดขึ้นโดยมีสมาชิกเข้าร่วมกว่า ๓๐ คน ปัจจุบัน มีกว่า ๑๐๐ คน

การเปลี่ยนกระบวนการเก็บเกี่ยวจากเมี่ยงสุชา ทำให้เกิดการจัดการกับเศรษฐกิจครัวเรือนรูปแบบใหม่ จากเดิมชาวบ้านเก็บเมี่ยงหากินปีต่อปี เดือนต่อเดือน รอพ่อค้าคนกลางเข้ามารับ ราคาเมี่ยงก็ไม่มากนัก ขณะที่การทำชา ในช่วงสองปีแรกนั้นอยู่ในระหว่างดำเนินการตัดแต่งจะเก็บได้ในช่วงปีที่สาม เมื่อเก็บเกี่ยวได้ ผู้ลงทุนตั้งโรงงานจะรับซื้อชาสด ในราคากิโลกรัมละ ๑๕ บาท รายได้จากการทำชานี้เอง ทำให้ชาวบ้านสนใจและเดินเข้ามาาร่วมมากขึ้นชาวบ้านปรับปรุงบำรุงต้นชาเก่าดั้งเดิมที่เคยเก็บใบแก่ทำเป็นใบเมี่ยง เริ่มหันมาเก็บเป็นใบชาคุณภาพดี ยอดอ่อนไม่เกิน ๓ ใบ ตัดแต่งกิ่งทุกเดือนกุมภาพันธ์ ตัดแต่งทรงพุ่มเดือนมิถุนายนของทุกปี ทำให้ยอดชาสมบูรณ์ ช่วยให้ต้นชาแตกใบอ่อน เก็บใบชาอ่อนกันทุก ๑๐ วัน ชาของศรีนาป่าเป็นชาอินทรีย์แท้ทั้งหมู่บ้านเสียด้วย

บ้านศรีนาป่ามีภาคีที่สำคัญๆ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ จังหวัด มูลนิธิฮักเมืองน่าน องค์กร Save project บริษัทใบชาโชคจำเริญ และรวมทั้งหน่วยงานท้องถิ่นอย่าง อบต.ที่เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณส่งเสริมกลุ่มอาชีพกว่า ๓๐ กลุ่ม

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑชาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ศรีนาป่า-ตาแวน มีพื้นที่ปลูกชาเมี่ยง ๕,๐๐๐ ไร่ เป็นชาอินทรีย์ทั้งหมด พื้นที่ปลูกชาอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยชุมชนเป็นผู้จัดการดูแลป่าทั้งหมด ในช่วงเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มผลิตชา ทางกลุ่มได้รับความช่วยเหลือด้านการแปรรูปจากประเทศอินเดียและกรมส่งเสริมการเกษตร มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๖ หลังจากนั้นได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอาหาร สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑความรู้ที่ได้จากการดูงานในครั้งนี้ทางกลุ่มเกษตรกรจะได้นำมาปรับเป็นแนวทางในการดำเนินงานของโครงการหมู่บ้านเมี่ยงต่อไปในอนาคต “จุดเริ่มต้น...เราไม่เอาสัมปทานป่า”

ความเปลี่ยนแปลงแรกเข้ามายังชุมชน ในปีพ.ศ.๒๕๑๔ สมัยนั้น พ่ออุ้ยศรีลีย์ วงศ์คำ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองชาวบ้านโดยที่อยู่ร่วมกันกับป่าอย่างพึ่งพิงไม่อยากทำลาย จนกระทั่งปีพ.ศ.๒๕๑๗ มีนายทุนต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนเพื่อจะสัมปทานป่า ทำให้ชาวบ้านมีการประชุมร่วมกัน ภายใต้การนำประชุมของพ่ออุ้ยศรีลีย์ “เราเรียกประชุมกันเลย เพราะเราไม่อยากให้ป่าแก่นายทุน เราไม่อยากให้มีการเซ็นสัญญา เอาเงินมาให้ชาวบ้านเพื่อไปทำลายป่า จากการประชุม ชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าเราต้องมีการตั้งคณะกรรมการเดินป่า ดูแลป่าขึ้นมา

ทำให้เกิดคณะกรรมการ ๖ คนเพื่อทำหน้าที่ดูแลป่า กลายเป็นจุดเริ่มที่มีการเข้ามาดูแลเรื่องการใช้ป่า ใช้ไม้ ใครจะตัดไม้แปงบ้านก็ต้องขอ ต้องบอกกัน ที่เราไม่อยากให้สัมปทาน เพราะเราเห็นประโยชน์จากป่า คิดดูว่าตอนนั้น หากจะมีเยอะมาก สัตว์ป่าน้อยใหญ่มากมาย เช่น ช้างจะมีเยอะมาก เรียกได้ว่าอุดมสมบูรณ์มากๆ เลย ชาวบ้านเดินเข้าป่าเก็บเอาใบตองเอาสิ่งต่างๆ จากป่ามาขายบ้าง

มาทำเครื่องใช้บ้าง เช่น หมวก ฯลฯ” จากจุดเริ่มต้นของความคิดในการปกป้องการสัมปทานป่าครั้งนั้น ได้ก่อเกิดคณะกรรมการดูแลป่าบ้านศรีนาปานขึ้น ที่ทำหน้าที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๗

โดยคณะกรรมการดูแลป่าชุดแรก ให้ความสำคัญกับป่า และปลูกจิตสำนึกให้พี่น้องรักป่า ดูแลต้นน้ำลำธาร ใช้น้ำการเกษตร อุปโภคบริโภคจะแห้ง เอาบทเรียนจากที่อื่นมาเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านฟัง ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ก็ร่วมกันรักษาป่า รักษาต้นน้ำ เห็นเชื่อมโยงระหว่างสวนเมี่ยงและป่า อาศัยกันละกัน ถ้าไม่มีป่า ต้นเมี่ยงก็จะอยู่ไม่ได้ เพราะเมี่ยงอาศัยความชุ่มชื้นของป่า

ต่อมาในปีพ.ศ.๒๕๒๘ สมัยพ่ออุ้ยแดง วิสมกำ และพ่ออุ้ยวาท พ่อน้อย เป็นผู้ใหญ่บ้าน แนวคิดเรื่องการจัดการป่าโดยชุมชนก็ขยายไปเชื่อมโยงกับการทำงานของสภาตำบลเรื่อง ซึ่งสภาตำบลมีบทบาทในการรวบรวมคนในตำบลหลากหลายอาชีพเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการทำงาน เช่น แพทย์ สารวัตรตำรวจ แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ในช่วงนี้เองการตัดไม้ทำป่าเริ่มขยายวงกว้างทั่วในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ มีชาวบ้านลักลอบเข้าไปตัดไม้บ่อยครั้ง ทำให้สภาตำบลต้องเข้ามาช่วยดูแลป่าอย่างหนัก จับผู้ลักลอบตัดไม้ได้บ้างไม่ได้บ้าง ...และเค้าร่างของการทำลายป่าก็เพิ่มมากขึ้นทุกทีๆ

จุดวิกฤติหนักๆ เกิดขึ้นในช่วงปีพ.ศ.๒๕๓๐ - ๒๕๓๕ เกิดการลักลอบเข้าป่าตัดไม้มาขายจำนวนมาก สภาพป่าเข้าขั้นวิกฤติหนัก ชาวบ้านระดมสรรพกำลังทั้งจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำฝ่ายต่างๆ ในชุมชน เช่น ฝ่ายรักษาความสงบ ฝ่ายสาธารณสุข ศึกษา ป้องกัน แม้กระทั่งกลุ่มแม่บ้านเข้ามาตรวจตรา ดูแลป้องกัน ด้วยเห็นร่วมกันว่า หากปล่อยให้มีการลักลอบตัดกันได้อย่างเรื่อยๆ ไม่ช้าไม่นานสุดท้ายป่าก็จะหมด นอกจากการลักลอบตัดไม้แล้ว ยังเกิดกรณีชาวบ้านขออนุญาตตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน แต่ชุมชนกลับพบว่า ปีแล้วปีเล่าบ้านก็ยังไม่เสร็จ และก็ยังตัดไม้อยู่ตลอดเวลา เกิดคำถามว่าแล้วไม่ไปไหนหมด

จากจุดปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา ๕ ปีนั้น หลังจากนั้นชาวบ้านได้พยายามอย่างหนักที่จะร่วมกันดูแลป่าแต่สุดท้ายก็ไม่สามารถจัดการ ควบคุมผู้ลักลอบได้ และสถานการณ์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้เกิดการนำเอาปัญหามาแลกเปลี่ยนกันในระดับชุมชนหลายชุมในตำบลอย่างกว้างขวาง และการตั้งวงคุยกันครั้งนั้นก็นำมาสู่ก้าวสำคัญของการอนุรักษ์จัดการป่า ในนามกลุ่ม **เรื่องรักษ์ป่า**

เรื่องรักษ์ป่า มีส่วนสำคัญในการหลอมรวมคนในชุมชนหลายหมู่ที่พึงพิงอาศัยป่าเข้ามาเป็นกลไกในการจัดการดูแลป่าร่วมกัน เกิดการระดมแรง ระดมทุนเพื่อทำกองทุนดูแลป่าโดยขอบริจาคหลังคาเรือนละ ๕ บาท จากจำนวนครัวเรือน ๑,๐๐๐ กว่าครัว ทั้งนี้ กลุ่มเรื่องรักษ์ป่า มีบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าในระดับตำบล หากแต่ชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการนั้นมีเพียง ๒ ชุมชนเท่านั้น คือ บ้านศรีนาปานจำนวนสมาชิก ๑๔๕ คน ส่วนบ้านตาแวน จำนวนสมาชิก ๑๓๗ คน โดยที่ทุกคนในชุมชนจะถือเป็นสมาชิกกลุ่มเรื่องรักษ์ป่า ที่มีบทบาทหน้าที่ปกป้องฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าตำบลเรื่องร่วมกัน ภายใต้กฎกติกาที่ชาวบ้านร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดขึ้นมา

“ป่า” : “สวนเมี่ยง”

จากเมล็ดพันธุ์เมี่ยงที่ชาวบ้านจากสิบสองปันนานำติดมาด้วย นับตั้งแต่สมัยอพยพเข้าสร้างบ้านแปง(สร้าง)เมืองนั้น หลายชั่วอายุคนที่ต้นเมี่ยงเติบโต ขยายกิ่งก้าน สาขาเต็มพื้นที่ป่าในตำบล

เรื่อง เมื่อถามว่าต้นเมี่ยงมีมานานหรือยัง คนรุ่นพ่ออู้อยู่แม่อู้อยู่ตอบเพียงว่า “เท่าที่จำความได้ เกิดมาก็เห็นแล้ว”

ดังนั้นสำหรับชาวบ้านตำบลเรื่อง การปลูกเมี่ยงจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในวงจรชีวิต เป็นวิถีเก่าแก่ที่มาพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ...ทั้งนี้ ชุมชนบ้านศรีนาป่าอน มีพื้นที่ปลูกเมี่ยง(ชาอัสสัม) ประมาณ ๔,๘๐๐ ไร่ โดยส่วนใหญ่จะปลูกเมี่ยง อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ตามเชิงเขา

เมี่ยงกับชีวิต จึงเป็นวงจรความสัมพันธ์สำหรับคนบ้านศรีนาป่าอน รวมทั้งเป็นฐานชีวิต และฐานคิดที่สำคัญของชุมชน เพราะสวนเมี่ยงของชาวบ้าน คือ สวนป่าที่ชาวบ้านอิงอาศัย หากเดินเข้าไปในป่าของชุมชนบ้านศรีนาป่าอนก็จะพบต้นเมี่ยงน้อยใหญ่เติบโตคลอเคล้ากับต้นไม้ขนาดพันธุในพื้นป่า

ด้วยเหตุนี้ วิธีการปลูกเมี่ยง จึงเชื่อมโยงกับฐานคิดสำคัญหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของป่า เพราะสำหรับชาวบ้านแล้ว เมี่ยงที่อร่อย เมี่ยงที่เจริญเติบโต คือ เมี่ยงที่โตในป่า ดังนั้นชาวบ้านจึงทำสวนเมี่ยง โดยการปลูกต้นเมี่ยงแซมร่วมกับแนวป่า ผสมต้นเมี่ยงธรรมชาติเข้ากับต้นเมี่ยงที่ปลูกเสริม ด้วยเหตุนี้ ทั้งป่าและสวนเมี่ยงจึงดูกลมกลืนกัน โดยปล่อยให้สวนเมี่ยงโตร่วมกับป่า เพราะต้นเมี่ยงนั้นจะเติบโตได้ดีกับสภาพอากาศในป่า ที่ไม่ร้อนเกินไปหรือร่มเกินไป

ธรรมชาติของเมี่ยงเช่นนี้เอง ชาวบ้านจึงดูแลป่า ดูแลธรรมชาติพร้อมๆ กับดูแลสวนเมี่ยงของพวกเขา โดยการไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง สวนเมี่ยงจึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ป่า โดยเป็นส่วนที่เกื้อกูลอิงอาศัย และเศรษฐกิจของชุมชนก็เกิดขึ้นอย่างสอดคล้องและดูแลรักษาป่าไปด้วย รวมทั้งก่อเกิดรูปแบบการผลิตที่เรียกว่า วนเกษตรสวนเมี่ยง ซึ่งในพื้นที่ที่ทำสวนเมี่ยง ไม่ใช่จะมีเฉพาะต้นเมี่ยง หากแต่ยังมีต้นไม้หลายอย่างขึ้นรกมากมาย ทั้งต้นที่กินได้ เช่น หมาก ทั้งปลูกทั้งขึ้นเอง เช่น ต้นหวาย หน่อไม้ สมุนไพร สารพัดชนิดตั้งแต่พืชกินได้ พืชสมุนไพร รวมทั้งพืชกินหน่อ และกินเครือด้วย

รายได้จากเมี่ยง

การเก็บเกี่ยวเมี่ยง สามารถเก็บได้ ๔ รุ่นต่อปี คือ

- รุ่นที่ ๑ เก็บเกี่ยว เดือน พฤษภาคม – ต้นมิถุนายน
- รุ่นที่ ๒ เก็บเกี่ยว เดือน กรกฎาคม
- รุ่นที่ ๓ เก็บเกี่ยว ปลายเดือน สิงหาคม – ต้นกันยายน
- รุ่นที่ ๔ เก็บเกี่ยว เดือน พฤศจิกายน (เมี่ยงเหมย คือ ถ้ามีความชื้นในอากาศก็จะให้

ผลผลิต)

ทั้งนี้ ผลผลิตเฉลี่ยจะอยู่ที่ ๙๐๐ – ๑,๕๐๐ กิโลกรัม/ไร่ (ใบเมี่ยงสด) และราคาผลผลิตใบเมี่ยงสดจะขายกิโลกรัมละ ๘ บาท เมี่ยงที่หนึ่งแล้วกิโลกรัมละ ๑๑ บาท รายได้เฉลี่ยอยู่ที่ ๗,๒๐๐ – ๑๒,๐๐๐ บาท/ปี

ปัจจุบัน หลังการเก็บเกี่ยวเมี่ยงแล้ว แต่ละครัวเรือนก็จะจัดการเก็บเกี่ยวเมี่ยงและจัดการมัด โดยที่จะมีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อ ขณะที่สมัยก่อนนั้น พ่ออู้อยู่ศรีลือ วงศ์คำ และพ่อบุญผาย นันไชย ระลึกถึงความหลังครั้งวัยหนุ่ม ใบหน้าเปื้อนยิ้มชนิดๆ และเล่าว่า “สมัยก่อน พอเก็บเมี่ยงได้แล้ว บางทีก็จะมีพ่อค้าขี่วัวเดินเข้ามาซื้อเมี่ยง หรือบางทีเราเองก็หาบถุงมัดเมี่ยงออกไปขายข้างนอก เวลา

ออกไปขายครึ่งหนึ่งก็นอนค้างแรมระหว่างทาง บางทีเราก็ไม่ได้ขาย เราเก็บเมียงมาแลกเปลี่ยนกันบ้าง อย่างเมียงแลกข้าว แลกพริก เพราะอย่างสมัยก่อนนั้น ชุมชนเราเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ข้าวอาจไม่พอกิน เราก็ต้องเอาเมียงไปแลกข้าวสาร แลกปลา เกลือ พริก เราก็เอาเมียงแลก ไม่ถึงกับขาย ร้อยมัด ร้อยกำ หกสลึง จนมีคำพูดติดปากกันว่า ข้าวเสี้ยง เมียงป่ง หรือ คนเป็นบ่าวเอาเงินมาหมด เมียงก็โตที่มีความหมายว่า เราเอาเมียงแลกข้าว หรือเอาเมียงไปขายก็ตาม พอเรากินข้าวหมด หรือใช้เงินหมดแล้ว ก็พอดีกับเวลาที่เมียงก็โตอีกครั้ง เอากลับไปแลกเปลี่ยนหรือไปขายได้พอดี”

เมื่อเมียงมีความสัมพันธ์กับป่าอย่างมากมายเช่นนี้ การจัดการป่าจึงมีความหมายรวมถึงการจัดการสวนเมียงด้วย ดังนั้น หลังจากชุมชนต้องเผชิญกับวิกฤติป่าถูกทำลาย เกิดการลักลอบตัดไม้ อย่างมากมาย จนการก่อเกิดองค์กรชุมชน ในนามกลุ่มเรื่องรักษป่า จึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการรักษา อนุรักษ์ป่าและรักษาสวนเมียงของชุมชน โดยชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกลไกในการควบคุมดูแลร่วมกัน ที่มีกฎเกณฑ์ กติกาที่ชาวบ้านร่วมกันออกแบบ และยอมรับ โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น ๓ ส่วน คือ

ป่าต้นน้ำ เป็นบริเวณเขตป่าอนุรักษ์เพราะเป็นป่าต้นน้ำ เป็นต้นกำเนิดลำห้วยสำคัญๆ อย่างลำห้วยหลวง ห้วยตาแวน ห้วยวะ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้สำหรับการบริโภค อุปโภค และการเกษตร ส่วนห้วยน้ำดังเป็นแหล่งน้ำสำหรับผลิตประปาภูเขา ในเขตป่าต้นน้ำ มีการห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด

ป่าเมียง เป็นพื้นที่ป่าที่มีการปลูกเมียงแซมอยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ ตั้งอยู่ระหว่างเขตป่าอนุรักษ์กับเขตป่าไม้ใช้สอย ส่วนใหญ่ป่าเหล่านี้จะมีผู้ครอบครองสิทธิ์และใช้ประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันก็มีการอนุรักษ์ป่าไปด้วย

ป่าใช้สอย มีพื้นที่ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)จะเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยไม้เบญจพรรณ รวมทั้งพื้นที่ทำการเกษตร

แกนนำแต่ละหมู่บ้าน ในกลุ่มได้มีกฎกติกาประชาคมตำบลเรื่องรักษป่า เพื่อเป็นกฎระเบียบที่ให้ชาวบ้านในตำบลได้ถือปฏิบัติร่วมกันในการรักษาป่าไม้ มีดังนี้

๑. การตัดไม้ให้แจ้งคณะกรรมการทราบก่อน
๒. ไม้ที่ยึดได้ให้นำมาใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านเท่านั้น ห้ามขายเด็ดขาด
๓. ผู้ใดตัดไม้โดยมิได้แจ้งคณะกรรมการทราบ ถ้าถูกจับได้
 - ครั้งที่ ๑ โทษปรับ และทำทัณฑ์บน
 - ครั้งที่ ๒ โทษปรับ, ตัดออกจากสมาชิกสภาปณิกิจสงเคราะห์ และเงินกองทุนทุกประเภท
๔. การแบ่งเขตรักษาป่า แบ่งออกเป็น ๓ เขต
 - ๔.๑ หมู่ ๓,๕,๖
 - ๔.๒ หมู่ ๑,๒,๔,๗
 - ๔.๓ หมู่ ๘
๕. ห้ามตัดไม้ข้าวหลาม และไม้ไผ่ทุกชนิด เพื่อจำหน่ายให้แก่คนต่างพื้นที่โดยเด็ดขาด

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่กลับมีปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคน โดยที่ประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งยังคงมีจำนวนมาก มักจะเป็นผู้เสียเปรียบด้านรายได้ และโอกาสในการเข้าถึงบริการต่างๆ ที่รัฐจัดสรรให้ อย่างไรก็ตามบางชุมชนในชนบทกลับพยายามปรับตัวด้วยการฟื้นฟูวิถีการดำรงชีพที่เน้นการพึ่งตนเอง ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนมากขึ้น

ลักษณะและทิศทางของการปรับตัวของชุมชนชนบท เป็นการพยายามปรับวิถีการดำรงชีพหรือการทำมาหากินให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นแต่ละชุมชน โดยมุ่งเน้นเพื่อพึ่งตนเองเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การปรับตัวด้านการทำมาหากินที่พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยในการผลิต มีการรวมตัวตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาที่เน้นการพึ่งพาตนเองด้วยการช่วยเหลือระหว่างสมาชิกด้วยกันในระดับชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มพัฒนาอาชีพบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ที่เน้นการระดมเงินออมจากสมาชิกในชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์และเอื้อต่อการดำรงชีพของคนในชุมชน

การพัฒนาชุมชนชนบทและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญมาก ด้านนโยบายในสังคมไทย และน่าจะยังคงสำคัญไปอีกนาน เพราะสัดส่วนของคนที่ยังดำรงชีพในชนบทและต้องพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรยังคงมีสูง เมื่อเทียบกับประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน อีกทั้งการพัฒนาไปตามแนวทางทุนนิยมที่มุ่งเน้นความเป็นอุตสาหกรรมที่ผ่านมาไม่ได้ประสบผลสำเร็จสูงมากนัก ที่จะดึงดูดแรงงานในชนบทให้อพยพเข้ามาทำงานและใช้ชีวิตในเมืองอย่างเหมาะสม มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข

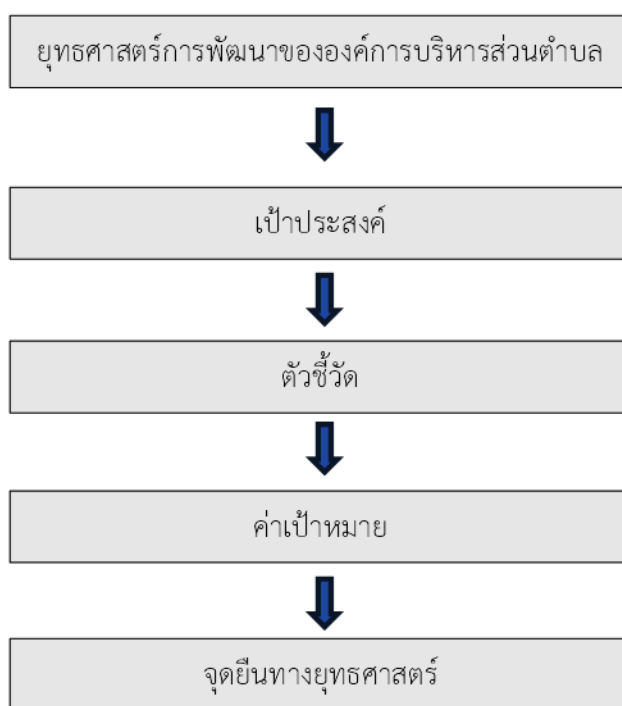
ที่ผ่านมานโยบายสาธารณะ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชนบท ของประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนพอสมควร จากที่ให้ความสนใจน้อยและให้รัฐมีบทบาทนำในช่วงแรกๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดผลกระทบทางลบ และนำมาซึ่งปัญหาที่ไม่พึงประสงค์หลายประการที่ต้องแก้ไข มาให้ความสำคัญมากขึ้น พร้อมกับการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่นๆ ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา โดยเน้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา อีกทั้งยังเน้นการสร้างเสริมพลัง เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้นำและสมาชิกชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ปัญหาและบริบทของชุมชน อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางที่น่าสนใจ

บทเรียนจากผลกระทบของนโยบายการพัฒนาของรัฐในช่วงแรกๆ ของการใช้แผนพัฒนาของชาติ ทำให้ชุมชนชนบทส่วนหนึ่งมีการปรับตัวไปสู่การพัฒนาที่พึ่งตนเอง และให้ความสำคัญกับความสมดุลของวิถีการดำรงชีพกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้สำเร็จ แต่ก็ยังเป็นส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับชุมชนชนบททั่วประเทศ

การบริหารการพัฒนาในระดับตำบลและหมู่บ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลเรื่องทั้งหมด มีภารกิจหน้าที่ในการดูแลทางน้ำทางบกและสาธารณูปโภคต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน โดยการ

มอบหมายให้ทุกหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ของตำบลเรื่อง ในการนี้ ได้บูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งรวบรวมมาจากความต้องการตามแผนชุมชนดังกล่าว ในภาพรวมแล้วยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง มุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิตและความมั่นคงของมนุษย์ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพลังงาน ด้านการบริหารจัดการและบริการ และด้านการจัดการวิถีชีวิตชุมชนพื้นที่ต้นน้ำ

การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

๑. การวิเคราะห์กรอบการจัดทำยุทธศาสตร์ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
 - ๑) การประเมินสถานะแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ด้านสิ่งแวดล้อม
 - ๑.๑) จุดแข็ง (Strengths)
 - (๑) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนสังคมอย่างเข้มแข็งอาทิเช่น สภาดเด็กและเยาวชนชมรมผู้สูงอายุ ประชาคมตำบล เป็นต้น
 - (๒) องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องมีข้อมูลเชิงวิชาการที่หลากหลาย (ด้าน ดิน น้ำ ป่า)
 - (๓) องค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องมีข้อมูลเชิงวัฒนธรรมประเพณี เช่น บวช ป่าสืบชะตาลำน้ำห้วยหลวง ประเพณีวันลอยกระทง

๑.๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

(๑) ข้อจำกัด ทางภูมิรัฐศาสตร์ของพระองค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชทางเศรษฐกิจต่าง ๆ นอกจากนี้การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายไปเรื่อย ๆ แหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอและขาดการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบคุณภาพอากาศต่ำมีมลพิษและฝุ่นละอองที่เกิดจากการเผาป่าเกินมาตรฐาน และมีปัญหาจากขยะ เป็นต้น ปัญหาสำคัญของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดมีแนวโน้มสูงขึ้น คือการบุกรุกพื้นที่ป่า เนื่องจากถูกบุกรุกถูกทำลายไปเรื่อย ๆ ซึ่งสาเหตุหลักของการบุกรุกพื้นที่ป่าคือ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ปลูกข้าวโพด และมีแนวโน้มขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วและประชากรวัยเด็กลดลงเป็นแรงกดดันให้ต้องปรับโครงสร้างการผลิต การบริการ โดยโครงสร้างประชากรตำบลเรื่อง กำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุในระดับที่รวดเร็วในขณะที่ประชากรในวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของกำลังภาคแรงงาน รวมทั้งการจัดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ

(๒) มีการบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นทุกปีเพื่อทำการเกษตรและเตรียมพื้นที่ทำให้มีการเผาส่งผลให้เกิดปัญหาหมอกควัน ไฟป่า และปัญหาอุทกภัย

(๓) ดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นทุกปี

(๔) มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวส่งผลให้มีการชะล้างพังทลายของหน้าดินและการทำให้ดินเสื่อมสภาพรวมถึงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารและมีผลต่อการเรียนรู้ในเชิงระบบของเกษตรกร การส่งเสริมการวางแผนการตลาดไม่ทั่วถึง

(๕) การบริหารจัดการขยะมูลฝอยและการจัดการน้ำเสีย มีการใช้สารเคมี การเกษตรกรรม

๑.๓) โอกาส (Opportunities)

มีการจัดการที่ดินโดยให้มีโฉนดชุมชนรวมทั้งรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการบริการต้นน้ำอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนส่งเสริมแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน

๑.๔) อุปสรรค หรือภาวะคุกคาม (threats)

(๑) นโยบายของรัฐบาลบางนโยบายมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ที่ดินบนที่สูงรวมถึงไม่สอดคล้องการบริหารของตำบลเรื่อง บางโครงการของภาครัฐท้องถิ่นไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและไม่ได้แก้ไขปัญหาค้นหาที่ต้นเหตุ

(๒) ผลกระทบจากระบบขนส่งของโรงไฟฟ้าหงสา(อนาคต) สายไฟฟ้าแรงสูงพาดผ่านมีผลต่อสุขภาพเช่นกัน เช่น มะเร็ง ระบบสืบพันธุ์ตลอดจนการฟุ้งกระจายของสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่มีผลต่อสุขภาพ โดยเฉพาะ ระบบทางเดินหายใจ

๒) การประเมินสถานะแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) ปัจจัยนอก (โอกาสและอุปสรรค) ด้านเศรษฐกิจ

๒.๑) จุดแข็ง (Strengths)

(๑) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ เช่น การทำสวนเมี่ยง ซึ่งเป็นพืชตระกูลชาเป็นการปลูกไว้จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง และมีผลิตภัณฑ์ชาที่เป็นภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของตำบลเรื่อง

(๒) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เช่น ภูชะลอน ห้วยหลวง ดอยหมอก

๒.๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

(๑) แนวโน้มอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้สมัครงานมีความต้องการทำงานสอดคล้องกับตำแหน่งว่างที่มีอยู่ และต้องการทำงานในจังหวัด ส่งผลให้ผู้สมัครงานมีความต้องการทำงานจำนวนมาก แต่ตำแหน่งว่างมีน้อย รวมทั้งแรงงานขาดทักษะฝีมือและระบบประกันสังคมยังไม่ครอบคลุม แรงงานส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา จึงขาดทักษะฝีมือแรงงาน นับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัดรวมทั้งมีแรงงานเพียงจำนวนน้อยที่ได้รับการคุ้มครอง ตามระบบประกันสังคม สาเหตุสำคัญเป็นเพราะประชากร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ (ส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตร และหัตถกรรมต่าง ๆ) ตลอดจนมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรสูง

(๒) ขาดองค์ความรู้และสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาองค์ความรู้ให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและบริการ

(๓) ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์วัตถุดิบในพื้นที่รวมทั้งขาดการรวมตัวขององค์กรเกษตร การพัฒนาการตลาดสินค้าเกษตร

๒.๓) โอกาส (Opportunities)

(๑) มีการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(๒) กระแสความต้องการบริโภคมากขึ้น

๒.๔) อุปสรรค หรือภาวะคุกคาม (threats)

(๑) กฎหมายการนำเข้าแรงงานไม่เอื้ออำนวย/ไม่คล่องตัว

(๒) แรงงานระดับล่างคนไทยไม่เลือกทำ (เลือกงาน)

(๓) การเสนอของบประมาณจากจังหวัดไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของจังหวัด

(๔) ระเบียบกฎหมาย ขั้นตอนการพัฒนาแหล่งน้ำไม่เอื้อต่อการพัฒนา

(๕) พื้นที่ทำกินมีจำกัดขาดแคลนเทคโนโลยีด้านการเกษตร

๓) การประเมินสถานะแล้วล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ด้านสังคม

๓.๑) จุดแข็ง (Strengths)

(๑) เยาวชนมีการรวมกลุ่ม/มีสภาเด็กและเยาวชน

(๒) เยาวชนมีศักยภาพด้านกีฬา

๓.๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

(๑) เยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยง เนื่องจากมีค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ไม่รู้เท่าทันสื่อ, โฆษณา มีปัญหาในครอบครัว ขาดความเข้มงวดในการใช้กฎหมายในการควบคุมสถานบันเทิง กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ทำให้เข้าถึงสื่ออบายมุขได้ง่าย

(๒) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแต่ยังขาดการพัฒนากลไกการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้รับสวัสดิการไม่ครอบคลุม ไม่เพียงพอ

๓.๓) โอกาส (Opportunities)

นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ

๓.๔) อุปสรรค หรือภาวะคุกคาม (threats)

(๑) ประเพณีเอื้อให้มีพฤติกรรมเสี่ยง ขาดการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

(๒) วัฒนธรรมบริโภคนิยม ไหลเข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์

๔) การประเมินสถานะแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ด้านความมั่นคง

๔.๑) จุดแข็ง (Strengths)

(๑) มีบุคลากรต้นแบบมาก มีบุคลากรในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่และมีการรณรงค์เกี่ยวกับยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง

(๒) มีหน่วยงานด้านความมั่นคง ภาคประชาสังคมเข้มแข็งมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา และขยายผลเครือข่ายภาคประชาสังคม

(๓) มีสถานีตำรวจภูธรเรื่อง อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเรื่อง

๔.๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

(๑) มีการกระจายงบประมาณไม่ทั่วถึงและไม่สามารถแก้ไขปัญหาชาวบ้านได้อย่างแท้จริงขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ของแต่ละสายงาน

๔.๓) โอกาส (Opportunities)

(๑) นโยบายของรัฐบาลเอื้อต่อการปฏิบัติงาน

(๒) บุคลากรที่มาจากหน่วยงานอื่นได้นำประสบการณ์ใหม่ ๆ มาแลกเปลี่ยน

องค์ความรู้

(๓) มีหน่วยงานอื่นในพื้นที่สนใจมาศึกษาวิจัยในตำบลเรื่องมาก

๔.๔) อุปสรรค หรือภาวะคุกคาม (threats)

ความล่าช้าของการอนุมัติงบประมาณไม่สอดคล้องกับระยะเวลาที่ต้องดำเนินกิจกรรม/โครงการ

๕) การประเมินสถานะแล้วล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) โดยรวม

SO = การนำข้อได้เปรียบของจุดแข็ง ภายในและโอกาสภายนอกมาใช้

(๑) ส่งเสริม/สนับสนุน/พัฒนาอุตสาหกรรมบริการ/การท่องเที่ยว/วัฒนธรรม การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของตำบลเรื่อง

(๒) เตรียมความพร้อมด้านบุคลากร การสร้างอาชีพ

(๓) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ไฟฟ้า การศึกษา สาธารณสุข ประปา ระบบโทรคมนาคม) เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว

(๔) พัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งในการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรและอื่น ๆ อย่างยั่งยืนตามแนวทางพระราชดำริเพื่อความมั่นคง

(๕) จัดทำคลังสมอง ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านทุกระดับ

(๖) ขยายและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้ครอบคลุมเพิ่มขึ้น

WO = การแก้ไขจุดอ่อนภายในโดยพิจารณาจากโอกาสภายนอกที่เป็นผลดีต่อองค์กร

(๑) พัฒนาศักยภาพบุคลากรรองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวบริการ การเกษตร

(๒) รณรงค์ ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและส่งเสริมการตลาดให้สามารถแข่งขันได้ทั้งในภูมิภาค และในประเทศเพื่อเข้าสู่ตลาดสากล

ST = การแก้ไขหรือลดอุปสรรคภายนอกโดยนำจุดแข็งภายในมาใช้

(๑) พัฒนาเสริมสร้างเครือข่ายภาคประชาชนให้เข้มแข็งเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำป่าไม้ เพื่อลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม

(๒) ร่วมมือ/แลกเปลี่ยนกับประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนาแรงงานระหว่างพื้นที่

(๓) ขยายเครือข่ายเยาวชนและมีการสนับสนุนการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

(๔) รณรงค์การผลิต/บริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์/ใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีในการผลิต

(๕) สร้างงานสร้างอาชีพในพื้นที่ เพื่อให้บุตรหลานคืนถิ่น ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน

(๖) นำนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลมาจัดการกับผู้ค้ายาเสพติดอย่างจริงจัง

(๗) ขยายผลโครงการในพระราชดำริเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

WT = การแก้ไขหรือลดความเสียหาย อันเกิดจากจุดอ่อนภายในองค์กรและอุปสรรคภายนอก

- (๑) ผลักดัน/ส่งเสริมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและลดการบุกรุกพื้นที่โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- (๒) สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การจัดหาตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
- (๓) เสริมสร้างกลไกลดความเสี่ยงของเยาวชน ให้มีความเข้มแข็ง
- (๔) ส่งเสริมให้มีมาตรการทางสังคมและข้อบังคับของ อปท.
- (๕) จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ
- (๖) อนุรักษ์การงดให้สารเคมีในพืชผักผลไม้

๒) การประเมินสถานการณ์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้อง

(๑) การเปลี่ยนแปลงในประเทศที่จะกระทบต่อ อปท.

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะส่งผลต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 แนวโน้มการยกฐานะจาก อปท. เป็นเทศบาลทั่วประเทศ
 แนวโน้มการควมรวมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ในตำบลเดียวกันให้มืองค์กรเดียว
 การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการจัดสรรงบประมาณให้ อปท.

(๒) การเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคที่จะส่งผลต่อ อปท.

AEC หรือ Asean Economics Community คือการรวมตัวของชาติใน
 อาเซียน ๑๐ ประเทศ โดยที่ ไทย พม่า ลาว เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย
 กัมพูชา และบรูไน เพื่อที่จะให้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน จะมีรูปแบบคล้ายๆกลุ่ม Euro
 Zone นั้นเองจะทำให้มีผลประโยชน์อำนาจการต่อรองต่าง ๆ กับคู่ค้าได้มากขึ้น และการนำเข้า และ
 ส่งออกของชาติในอาเซียนก็จะเสรี ยกเว้นสินค้าบางชนิดที่แต่ละประเทศอาจจะขอไว้ไม่ลดภาษีนำเข้า
 (เรียกว่าสินค้าอ่อนไหว)

ข้อสรุป และข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

สรุปผลการศึกษามุขบ้านเป้าหมายในเขตโครงการปิดทองหลังพระฯ สืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน

กลุ่มปฏิบัติการ (กป.๕) ได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลหมู่บ้านศรีนาปาน หมู่ที่ ๑ ตำบลเรือง อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ โดยการสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย รวม ๔๐ คน ให้ทำการตอบคำถามจากแบบสอบถามที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) กำหนดให้ จึงขอสรุปผลการการสำรวจได้ดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลพื้นฐานสมาชิกในครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีจำนวน ๔๐ ตัวอย่าง มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวม ๑๕๒ คน มีอายุเฉลี่ย ๔๔ ปี โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๒.๖๓) เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง ๕๖ - ๗๐ ปี (ร้อยละ ๓๐.๙๒) มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ ๕๕.๙๒) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกของครัวเรือนเกือบ ๓ ใน ๔ (ร้อยละ ๗๓.๐๓) เป็นแรงงานหลักที่หารายได้เข้าสู่ครอบครัว ซึ่งมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ ๕๔.๗) ทำการเกษตร (เกษตรกร) ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดน่าน (ร้อยละ ๗๘.๙)

๒. ข้อมูลพื้นฐานที่อยู่อาศัยและการถือครองที่ดิน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีบ้านอยู่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่โครงการ (ร้อยละ ๑๐๐) โดยมีที่ดินที่ปลูกบ้านอยู่อาศัย เนื้อที่รวม ๑๓ ไร่ ๓ งาน ๑๓ ตารางวา กลุ่มตัวอย่างถือครองที่ดินมากที่สุด จำนวน ๒ แปลง มีเนื้อที่รวม ๑๗ ไร่ - งาน - ตารางวา และถือครองที่ดินน้อยที่สุด จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ - ไร่ - งาน ๓๖ ตารางวา ซึ่งบ้านที่ราษฎรกลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ มีและมีหม่อมมีเตอร์เอง (ร้อยละ ๑๐๐) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๖๕.๐๐) สร้างบ้านด้วยปูนและไม้ และอีกส่วนสร้างบ้านด้วยไม้ (ร้อยละ ๓๕.๐) ส่วนการถือครองที่ดินพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ดินทำกินในเขตโครงการเป็นของตนเอง (ร้อยละ ๙๑.๑๘)

๓. สภาพเศรษฐกิจ ผลการศึกษา แบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

๓.๑ รายได้จากการเกษตรในรอบปีที่ผ่านมา

๑) รายได้จากการเกษตร ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่าง มีพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่ในพื้นที่โครงการฯ เนื้อที่รวม ๑๔๙ ไร่ ๐ งาน ๗๑ ตารางวา โดยมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญ คือ ห้วยหลวง ห้วยสอด ฝายน้ำล้น และน้ำฝน รายได้จากการเกษตร โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวโพด ข้าว ถั่วเหลือง และเงาะ โดยในปี พ.ศ.๒๕๖๐ สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกร เป็นเงิน ๓๙๖,๙๙๙, ๑๖๓,๓๑๐ ๒๖,๙๐๐ และ ๒๐,๐๐๐ บาท/ปี ตามลำดับ ส่วนยางพาราและสวนป่าสัก ราษฎรเพิ่งเริ่มดำเนินการปลูก ยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

สำหรับพื้นที่อยู่นอกพื้นที่โครงการ พบว่า มีราษฎรเพียงบางส่วนหรือบางครอบครัว ที่ออกไปทำการเกษตร โดยชนิดพืชที่ปลูก คือ มะม่วง และยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้

ผลผลิตส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อผลผลิตในพื้นที่ชุมชนหรือนำผลผลิตไปขายในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดน่าน

๒) รายได้จากการทำปศุสัตว์ พบว่า มีราษฎรเพียงบางส่วนหรือบางครอบครัวเท่านั้นที่เลี้ยงสัตว์ โดยมีชนิดพันธุ์สัตว์ที่สำคัญคือ ไก่พื้นเมือง ปลาตุ๊ก และกบ ซึ่งผลผลิตบางส่วนจะใช้เป็นอาหารในครัวเรือนส่วนที่เหลือจะนำไปขาย ต่อไป(ตารางที่ ๕)

๓) รายงานนอกภาคเกษตร ประกอบด้วยได้จากหัตถกรรมซึ่งพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างยึดการทำหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม โดยชนิดผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ คือ ดอก ซึ่งสร้างรายได้เสริมให้ราษฎรปีละ ๑๙,๑๔๐ บาท รองลงมาคือ การสานหมวก อีกอาชีพหนึ่งสร้างรายได้ให้ราษฎร คือ อาชีพค้าขาย ชนิดสินค้าที่สร้างรายได้สูงสุดคือ ข้าวโพดต้ม ปีละ ๙๐,๐๐๐ บาท รองลงมาคือ ถั่วต้ม ใบตอง และผลไม้

ส่วนรายได้จากอาหารธรรมชาติในแต่ละฤดูพบว่า ในช่วงฤดูฝนราษฎรจะเข้าไปเก็บหาของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน โดยของป่าที่สร้างรายได้สูงสุด คือ เมียง ปีละ ๖๐,๘๐๐ บาท รองลงมา คือ หน่อไม้ และเห็ด

สำหรับรายได้อื่นๆ ที่สำคัญ คือ รายได้จากการรับจ้างในพื้นที่ ปีละ ๖๑๓,๒๐๐ บาท รองลงมาคือ รายได้จากการรับจ้างนอกพื้นที่ ปีละ ๒๓๕,๕๐๐ บาท

๓.๒ เงินออม

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการออมเงินด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งประเภทของเงินออมที่ราษฎรมีความเชื่อถือ คือ การฝากเงินกับธนาคาร มียอดเงินฝากรวม ๖๖๓,๔๐๐ บาท รองลงมาคือ การออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน เก็บที่บ้าน และซื้อหุ้นจากกลุ่ม/กองทุน เป็นจำนวนเงิน ๔๑,๐๐๐,๓๘,๐๐๐ และ ๒๘,๘๐๐ บาท ตามลำดับ

๓.๓ เงินช่วยเหลือ

ผลการศึกษา พบว่า ครัวเรือนราษฎรกลุ่มตัวอย่างมีกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน ๓๙ ราย คิดเป็นเงินจำนวน ๒๙๕,๐๐๐ บาทต่อปี และมีกลุ่มราษฎรที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้พิการ จำนวน ๓ ราย คิดเป็นเงินจำนวน ๒๗,๖๐๐ บาทต่อปี

๓.๔ รายจ่าย

๑) ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค – บริโภค ผลการศึกษาพบว่า ค่าใช้จ่ายด้านวัตถุดิบที่ซื้อ มาประกอบทำอาหารแต่ละมื้อ มีค่าใช้จ่ายรวมต่อปีสูงสุด ๑,๒๓๖,๕๕๐ บาท รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา ค่ายานพาหนะและการเดินทาง และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ในบ้าน เป็นเงิน ๑๔๒,๖๐๐,๑๑๐,๑๖๐ และ ๙๙,๕๔๐ บาทต่อปี

๒) ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภค – บริโภคพบว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการพนัน เสี่ยงโชคมีค่าใช้จ่ายรวมต่อปีสูงสุด ๒๑,๙๒๐ บาทต่อปี ส่วนค่าใช้จ่ายเรื่องเบี้ยประกัน และค่าภาษี มีค่าใช้จ่ายเพียง ๔,๐๐๐ และ ๓,๕๒๒ บาทต่อปี

๓) ค่าใช้จ่ายเพื่อการประกอบอาชีพ พบว่ารายได้หลักของราษฎรกลุ่มตัวอย่างมาจากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม ซึ่งค่าใช้จ่ายด้านการเกษตร ประกอบด้วย เงินลงทุนด้านการปลูกพืช และ เงินลงทุนด้านการเลี้ยงสัตว์ มีค่าใช้จ่าย ๒๗๒,๒๕๐ และ ๓๘,๒๖๐ บาทต่อปี

๓.๕ หนี้สิน

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหนี้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงิน เพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพทำการเกษตร ใช้จ่ายในครัวเรือน ซ่อมแซมบ้าน สร้างบ้าน และการศึกษาบุตร มีมูลค่าหนี้รวม ๓,๒๒๑,๒๘๐ บาท ส่วนแหล่งเงินกู้ที่เป็นสหกรณ์/กลุ่มกองทุนต่างๆในชุมชน และกองทุนหมู่บ้าน/กองทุนเงินล้าน มีมูลค่าหนี้รวม ๕๕๐,๐๐๐ และ ๓๙๓,๓๑๕ ซึ่งวัตถุประสงค์ในการกู้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ทุนประกอบอาชีพทำการเกษตร ใช้จ่ายในครัวเรือน ซ่อมแซมบ้านพักและซื้อรถยนต์ เป็นต้น

๓.๖ ทรัพย์สิน

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในยุคปัจจุบัน โดยบ้านอยู่อาศัย เป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่ารวมสูงสุด ๖,๖๔๐,๐๐๐ คือที่ดิน มีมูลค่ารวม ๕,๖๐๔,๐๐๐ บาท ส่วนทรัพย์สินอื่นๆ เช่น โทรศัพท์พัดลมตู้เย็น เต้าแก๊สหม้อหุงข้าวไฟฟ้าเตารีดไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ รถยนต์และรถไถเดินตาม เป็นต้น ล้วนเป็นทรัพย์สินที่มีความสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

๔. ความสามารถในการจัดการชีวิตของครอบครัว

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๙๕.๐) ไม่มีการการจดบันทึกค่าใช้จ่ายรายวันของครัวเรือน หรือทำบัญชีครัวเรือน การจัดการสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ ๖๗.๕) มีพอกินพอใช้และมีเหลือเป็นเงินออม โดยราษฎรกลุ่มตัวอย่าง ๓ ใน ๔ (ร้อยละ ๗๕.๐) ไม่ยุ่งเกี่ยวอบายมุข

การเข้าร่วมการเป็นสมาชิกของกองทุน หรือกลุ่มกิจกรรมในชุมชน พบว่า ราษฎรร้อยละ ๕๔.๑ เข้าร่วมกิจกรรมของกองทุนภายในชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้านเงินออมกลุ่มแม่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ และกองทุนเกษตรกรก้าวหน้า โดยร้อยละ ๙๐.๙๑ ของราษฎรที่เป็นสมาชิกของกองทุน ยังเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม/กองทุน อย่างต่อเนื่อง

ผลการเปลี่ยนแปลงหลังเข้าโครงการปิดทองหลังพระฯ มากที่สุดคือ มีน้ำทำการเกษตร (ร้อยละ ๔๕.๐) รองลงมาคือ ผลผลิตเพิ่มรายได้เพิ่มรายจ่ายลดสร้างอาชีพ และลดความเสียหายจากการเกิดอุทกภัยในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐, ๒๐.๐, ๓๑.๒๕ และ ๗.๕ ตามลำดับ

การนำความรู้ไปใช้ พบว่า มีราษฎรเพียง ร้อยละ ๔๓.๒๕ ที่นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ ความรู้ด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชการปลูกผัก และการเลี้ยงสัตว์ และความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกิดการสร้างรายได้ ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น มีแหล่งอาหาร และการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น

สำหรับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ราษฎร ร้อยละ ๘๕.๐ เห็นว่ามีการพูดคุยและอบอุ่นใกล้ชิดกันดี เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทุกครั้ง (ร้อยละ ๖๗.๕๐) มีความมั่นใจในความมั่นคงของชีวิตด้านการทำมาหากินมาก (ร้อยละ ๖๐) และถ้าโครงการปิดทองหลังพระฯ ถอนตัวออกไป ราษฎรสามารถจัดการผลผลิตและการทำงานมาหากินได้เอง (ร้อยละ ๗๕.๐)

สรุปผลจากแบบสำรวจจากการลงพื้นที่บ้านศรีนาปาน หมู่ที่ ๑ ตำบลเรือง อำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อศึกษาและเรียนรู้ชุมชนถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ พบว่า ความเสี่ยงของบ้านศรีนาปาน ประกอบด้วย

ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัวและชุมชน

๑. แหล่งน้ำ

บ้านศรีนาปาน เป็นพื้นที่ที่อยู่ในโครงการปิดทองหลังพระ แต่ปัญหาแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและเป็นความต้องการอันดับแรกของหมู่บ้าน ยังได้รับการแก้ไขไม่ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน แหล่งน้ำที่มีอยู่เป็นแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การดำเนินการเก็บแหล่งน้ำไว้ใช้เองในฤดูแล้งในพื้นที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน การบริหารจัดการน้ำจึงเป็นเรื่องของเกษตรกรเอง ต่างคนต่างใช้ ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตรกรรม หรือปลูกพืชที่ใช้น้ำมาก จึงมีแนวทางที่ป้องกันความเสี่ยง ดังนี้

(๑) การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากพื้นที่บ้านศรีนาปานเพิ่งเข้าร่วมโครงการปิดทองหลังพระ แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน มีการขอมแซมฝาย รวมทั้งก่อสร้างฝายกักเก็บน้ำใหม่ยังไม่แล้วเสร็จ จึงมีความจำเป็นต้องหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมรวมทั้งพัฒนาแหล่งน้ำให้มากขึ้น รวมทั้งกักเก็บน้ำในรูปแบบต่างๆ เช่น ขุดบ่อ ขุดสระ เป็นต้น โดยพิจารณาดำเนินการให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนบ้านศรีนาปาน ในการร่วมมือกับขุดลอกแหล่งน้ำที่ตื้นเขิน ขุดสระ ขุดบ่อ ให้เพียงพอจนกว่าโครงการปิดทองหลังพระจะวางระบบและพัฒนาแหล่งน้ำแล้วเสร็จ

(๒) การบริหารจัดการน้ำ บ้านศรีนาปานจะต้องวางระบบการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร จะต้องวางแผนการใช้น้ำอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน เพื่อลดความเสี่ยงและการกระทบกระทั่งที่จะเกิดในอนาคต

๒. การประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากการลงพื้นที่บ้านศรีนาปานพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ การปลูกพืชโดยขาดความรู้และการใช้สารเคมี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข จึงจำเป็นต้องลดความเสี่ยงในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

(๑) การไม่มีเอกสารสิทธิที่ดิน สภาพปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน โดยเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน โดยเอกสารที่เป็นสิทธิทำกิน สปก. ๔-๐๑ สค. ๑ จึงไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง ไม่สามารถแปลงสินทรัพย์เป็นทุนในการประกอบอาชีพได้ จึงควรหาวิธี

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหานี้สิน และความยากจนต่อไป

(๒) ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัจจุบันผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ตกต่ำ เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น สินค้าล้นตลาด ปัญหาพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลง มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ซึ่งความเสี่ยงที่เกิดขึ้นนี้ จะแก้ไขได้โดยวิธีวิเคราะห์ราคาสินค้าทางการเกษตรแต่ละประเภทก่อนลงมือเพาะปลูก และตั้งกลุ่มรวบรวมจำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองและ ตัดวงจรพ่อค้าคนกลาง

(๓) การปลูกพืชโดยขาดความรู้ ปัญหาการปลูกพืชโดยขาดความรู้เกิดจากไม่มีเทคโนโลยีในการปลูกพืช ปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องการใช้น้ำสูง เกษตรกรขาดความรู้ในการวิเคราะห์ การตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเพาะปลูก จึงจำเป็นต้องมีศูนย์เรียนรู้ หรือถ่ายทอด เทคโนโลยีที่ทันสมัยไว้ให้ความรู้ เพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้น

(๔) การใช้สารเคมี สภาพปัญหาปัจจุบันมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช รวมทั้ง ปุ๋ยเคมีกันอย่างกว้างขวาง ทำให้ดินมีสารเคมี ผลผลิตมีสารเคมีตกค้าง ควรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หรือ ยามาแมลงด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

๓. เงินทุนในการประกอบอาชีพ

(๑) ภาระหนี้สินของเกษตรกร เกษตรกรบ้านศรีนาปานส่วนใหญ่เป็นหนี้กองทุน หมู่บ้าน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยสาเหตุการกู้เงินส่วนใหญ่เพื่อเป็น เงินทุนในการประกอบอาชีพ หรือเป็นเงินทุนให้บุตรหลานเล่าเรียน จึงจำเป็นต้องหารายได้เพื่อผ่อนชำระหนี้ และต้องหาอาชีพเสริมเพื่อลดความเสี่ยงในการผ่อนชำระหนี้

(๒) การต่อยอดส่งเสริมอาชีพ จากปัญหาหนี้สินของเกษตรกรบ้านศรีนาปาน ที่มีความ จำเป็นต้องหารายได้เพิ่มขึ้นเพื่อลดภาระในการชำระหนี้ จึงควรส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับเกษตรกรใน หมู่บ้านในรูปแบบต่างๆเช่น จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร ขายผลิตภัณฑ์ที่ระลึก เป็นต้น

๔. การคมนาคม

การคมนาคมในหมู่บ้านสัญจรไปมาไม่สะดวก ควรปรับปรุงถนนให้ได้มาตรฐานเพื่อ รองรับการขน สินค้าการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

๕. การอพยพแรงงาน

บ้านศรีนาปานมีประชากรในวัยแรงงานได้ออกจากพื้นที่ไปทำงานในเมือง ทำให้ในพื้นที่ มีแต่คน สูงอายุและเด็ก ส่งผลให้หมู่บ้านขาดกำลังหลักในการพัฒนาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

๖. ขาดองค์ความรู้

บ้านศรีนาปานเป็นหมู่บ้านที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสูง แต่ยังขาดองค์ ความรู้ในการต่อยอดเพื่อการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อรองรับความเสี่ยง ดังนี้

(๑) การขาดองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ บ้านศรีนาปานจะต้องมีการค้นคว้าหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการของตลาด เพื่อรองรับความเสี่ยงและหาอาชีพเสริมเพื่อเสริมรายได้ ลดรายจ่าย

(๒) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายไม่จำเป็นโดยการถ่ายทอดผ่านศูนย์เรียนรู้ หรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี

ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

บ้านศรีนาปานเป็นชุมชนที่มีความอบอุ่น มีความรักสมัครสมานสามัคคี มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนสูง ก่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุข ดังนี้

๑. ชุมชนเข้มแข็ง

ประชาชนในชุมชนมีการรวมพลังที่เข้มแข็ง มีผู้นำ ผู้บริหารที่มีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และประสานทุกฝ่ายในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนในหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง แก้ไขปัญหาของหมู่บ้านโดยกระบวนการประชาคม

๒. วิถีพอเพียง

ประชาชนในหมู่บ้านดำรงชีวิตด้วยวิถีพอเพียง มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในการดำรงชีวิต มีการช่วยเหลือแบ่งปัน เอื้ออาทร เป็นสังคมที่น่าอยู่ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จากการดำรงชีวิตด้วยวิถีพอเพียงทำให้ในหมู่บ้านมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีขโมย ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปลอดภัย ทุกคนต่างมีอาชีพและรายได้ เกิดความปลอดภัยในที่สุด

บทเรียนที่ได้รับ

๑. การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ให้เกิดความน่าอยู่ ดังนี้

(๑) การจัดทำแผนพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อให้เกิดการใช้น้ำอย่างครอบคลุม ครอบคลุม

(๒) การต่อยอดแผนชุมชน แผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และลดรายจ่าย

(๓) ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรม ผ่านทางศูนย์เรียนรู้ หรือศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยเกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการปลูกพืชตามความต้องการของตลาด หรือเกษตรผสมผสาน

(๔) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการลงพื้นที่พบว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวของชุมชนที่สามารถทำให้เกิดรายได้ของประชาชนในพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านอื่นๆ หรือสามารถจัดการให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในรูปแบบโฮมสเตย์ได้

๒. การบริหารการพัฒนาในระดับตำบลและอำเภอ

(๑) บูรณาการแผนในระดับพื้นที่ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด การบริหารจัดการทั้งระบบ การเสนอแผนตามบทบาทหน้าที่ (Function) แผนตามนโยบายรัฐบาล (Agenda) และแผนของพื้นที่ (Area)

(๒) การสร้างเครือข่ายการบริหารในระดับพื้นที่ โดยการสำรวจความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สร้างเครือข่ายและความต้องการในพื้นที่อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(๓) การจัดเตรียมเสนอโครงการต่างๆ ให้พร้อม เพื่อรองรับการจัดทำงบประมาณ

๓. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล

โครงการตามนโยบายรัฐบาลที่ผ่านมา ได้แก่ โครงการ ๙๑๐๑ ตามรอยเท้าพ่อภายใต้ร่มพระบารมี เพื่อการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน บ้านศรีนาปานได้นำงบประมาณไปดำเนินโครงการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อจำหน่ายให้แก่เกษตรกรในราคาถูก เพื่อลดรายจ่ายให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ภายหลังจากดำเนินโครงการทำให้ประชาชนลดรายจ่าย มีรายได้จากการขายผลผลิตเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

๑. เชิงนโยบาย

- (๑) วาระสำคัญของหมู่บ้านคือการพัฒนาแหล่งน้ำ
- (๒) จัดทำแผนชุมชนให้รองรับงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรร
- (๓) บูรณาการแผนงาน/โครงการในทุกระดับอย่างเป็นระบบ

๒. เชิงบริหาร

- (๑) ประสานโครงการชลประทานจังหวัด ช่วยเหลือในการพัฒนาแหล่งน้ำ
- (๒) แก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม
- (๓) พัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าหมู่บ้านสู่พื้นที่การเกษตร รองรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๖

หมู่บ้านน้ำใส ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ ประวัติความเป็นมาบ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน

ปี พ.ศ.๒๔๕๐ มีราษฎรของหมู่บ้านปัวชัย หมู่ที่ ๗ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่าน จำนวน ๑๐ หลังคาเรือน ประชากรประมาณ ๖๐ คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีที่นาได้อพยพไปทำไร่ และหาของป่า ที่ห้วยน้ำใสห่างจากตัวเมืองประมาณ ๒๔ กิโลเมตร ซึ่งได้อยู่กินกันมาประมาณ ๓๐ ปี หมู่บ้านก็ได้เพิ่มขยายจำนวนหลังคาเรือนมากขึ้นอีก ๒๐ หลังคาเรือน ประชากรก็เพิ่มขึ้นหนึ่งร้อยกว่าคน เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๒ ทางราชการได้แต่งตั้งให้มีผู้ใหญ่บ้านขึ้น ชาวบ้านได้เลือกนายทอง บุญยั้ง เป็นผู้ใหญ่บ้าน ดำรงตำแหน่งได้ ๕ ปี พ.ศ.๒๔๘๗ นายทอง บุญยั้ง ได้ลาออก ทางราชการได้แต่งตั้งนายชื่น คำก้อน เป็นผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๐๑ ทางราชการได้มีคำสั่งให้ย้ายหมู่บ้านออกจากพื้นที่เพราะว่าระยะทางไกล ทางราชการติดต่อลำบาก จึงได้ส่งย้ายไปอยู่ที่ปางสัก (ชื่อเดิมของหมู่บ้านคือบ้านปางป่าสัก) ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านน้ำใสในปัจจุบัน

ปี พ.ศ.๒๔๖๐ มีราษฎรบ้านท่าล้อ หมู่ที่ ๑ ตำบลฝายแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดน่าน โดยการนำของ พ่อคำ ยาโน ได้นำเพื่อนบ้าน จำนวน ๕ หลังคาเรือน ประชากรประมาณ ๓๐ คน ได้เข้ามาอาศัยทำไร่ ทำสวนที่ห้วยน้ำตัวน ตั้งหมู่บ้านที่บ้านต้นเตื่อ ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๔ กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก กรมการปกครองได้มีคำสั่งให้ย้ายหมู่บ้านต้นเตื่อมารวมกับบ้านปางสัก และตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่เป็นบ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลฝายแก้ว อำเภอกุญแจ จังหวัดน่านมี ๒๕ ครัวเรือน ประชากร ๑๐๐ คน ซึ่งมีนายชื่น คำก้อน เป็นผู้ใหญ่บ้าน และเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๗ นายชื่น คำก้อน ได้ลาออกจากผู้ใหญ่บ้าน และได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นมาใหม่ คือ นายสาร นิลอุปา เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ปี พ.ศ.๒๕๑๐ นายสาร นิลอุปา ได้ทำเรื่องขอตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านชื่อ โรงเรียนบ้านน้ำใส มีนักเรียนทั้งหมด ๓๑ คน มีอาจารย์ วราธร วัชรเกียรติพงษ์ เป็นอาจารย์สอนคนแรก และได้รับคำสั่งจากนายธวัช ธาราวรรณ กำนันตำบลฝายแก้ว ทำแนวเขตที่ทำกินซึ่งมีเขต ดังนี้ ทิศตะวันออกติดถนนสายอำเภอแม่จริม ทิศตะวันตกติด ลำน้ำกุ่ม สันห้วยหมาใจแก้ว ต้นเคราะห์ สันม่อนหินแป้น สันห้วยก้อน สบห้วยก้อน ลงน้ำกุ่ม ทิศเหนือติด ทางเข้าบ้านห้วยไฮ เข้าปางกุ่มดุ่ม สันป่างก่อ สันคำเหิน ลงน้ำกุ่ม ทิศใต้ติด สันกับข้างดอยยาวออกตามทางโป่งมะเกลือตามสายอำเภอแม่จริม

ปี พ.ศ.๒๕๒๗ นายแก้ว ทากการ ได้ติดต่อทางการไฟฟ้าจังหวัดน่านให้มาติดตั้งไฟฟ้าให้กับทางหมู่บ้านน้ำใส

ปี พ.ศ.๒๕๓๙ นายจรัส กุลฟอง ได้ติดต่อกับ รพช. ให้สร้างถนนลาดยางเข้าหมู่บ้านจากเดิมที่เป็นถนนลูกรังซึ่งทำให้การเดินทางลำบาก

ปี พ.ศ.๒๕๔๑ ทางชลประทานจังหวัดน่าน ได้สร้างอ่างเก็บน้ำให้หนึ่งแห่ง ซึ่งใช้งบประมาณ ๑๒ ล้านบาท

ปี พ.ศ.๒๕๔๓ โรงเรียนบ้านน้ำใสมีจำนวนนักเรียนน้อย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้มีคำสั่งยุบโรงเรียนบ้านน้ำใสไปรวมกับโรงเรียนบ้านทุ่งน้อย โรงเรียนบ้านน้ำใสรวม ๓๒ ปี

ปี พ.ศ.๒๕๕๐ หมู่บ้านน้ำใสมีทั้งหมด ๑๐๘ หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น ๓๙๙ คน ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำไร่ โดยมีนายบุญอยู่ มีคำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมีนายมนัส ยาโน เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๙

๑.๒ สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นสันเขาและป่าไม้ หมู่บ้านตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา มีลำน้ำต่วน ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางทิศตะวันออกบริเวณดอยน้ำต่วน เขตพื้นที่บ้านห้วยไฮ เกิดเป็นลำห้วยไหลผ่านหมู่บ้านน้ำใส และมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กกั้นลำห้วยน้ำใส ขนาดความจุ ๖๙๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร สร้างเมื่อปี ๒๕๔๑ โดยกรมชลประทาน อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน อันมีป่าไม้ต้นน้ำค่อนข้างสมบูรณ์และสัตว์ป่าชุกชุม ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของหมู่บ้านน้ำใส และตำบลฝายแก้ว โดยลำน้ำไหลไปลงอ่างเก็บน้ำน้ำต่วน หลังจากนั้นไหลผ่านฝายน้ำต่วนก่อนไหลสู่แม่น้ำน่าน ซึ่งทำให้หมู่บ้านน้ำใสมีน้ำค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ และสภาพดินเหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม

อาณาเขตติดต่อ

บ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มีอาณาเขตการปกครองติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยไฮ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านน้ำต่วน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านห้วยคำ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านเมืองจั่ง

การคมนาคม

การเดินทางจากที่ว่าการอำเภอมีย่านจำนวน ๑ เส้นทาง มีถนนถึงหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางจำนวน ๒๓ กิโลเมตร ถนนคอนกรีต ๓ กิโลเมตร ถนนดิน ๗ กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาในการเดินทาง ๓๐ นาที ไม่มีรถโดยสารประจำทาง ราษฎรใช้ยานพาหนะส่วนตัวในการเดินทาง ด้วยรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ส่วนตัว และรถรับส่งเด็กนักเรียนขององค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว

๑.๓ ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของบ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลฝายแก้ว เป็นสังคมชนบท ประชากรอพยพมาจากหลายพื้นที่ และมีการแต่งงานกับคนต่างถิ่น รวมถึงมีประชากรจากต่างจังหวัดเข้ามาซื้อที่ดินทำอาชีพสวนยางพาราเพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนเล็ก ๆ ครอบครัวยุคใหม่ของหมู่บ้านน้ำใส ปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร แต่ก็ยังมีจำนวนไม่น้อยที่

เป็นครอบครัวใหญ่ คือ ครอบครัวที่มีสามี ภริยาอยู่หลายคู่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน การแต่งงานจะเป็นแบบสามีเดียว ภริยาเดียว ห้ามแต่งงานระหว่างผู้สืบสายโลหิต การสืบสกุลถือผู้ชายเป็นหลัก บิดาหรือฝ่ายชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค สายสกุลดั้งเดิมสำคัญในหมู่บ้าน คือ สกุลปวน้อย สกุลนิลอุปา และสกุลทาการ มีประชากรทั้งหมด ๑๓๐ ครัวเรือน ๔๑๑ คน เป็นชาย ๑๙๘ คน หญิง ๒๑๓ คน นับถือพุทธศาสนา ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน และสูงอายุเพิ่มมากขึ้น

การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี

ประชากรส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และชั้นประถมศึกษาตามลำดับ ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ สำหรับวัฒนธรรมประเพณี เป็นแบบที่พบเห็นได้ทั่วไปทางภาคเหนือตอนบน มีการอาศัยอยู่รวมกันครอบครัวและสังคมพื้นที่ชนบทที่มีภาวะพึ่งพิงกัน เอื้ออาทรต่อกัน ไปมาหาสู่กัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีงานรื่นเริงต่างๆ ตลอดปี ซึ่งมีพิธีกรรมต่างๆ ตามหลักพุทธศาสนา มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น กิจกรรมร่วมในชุมชน เช่น การเอามือ งานทำบุญ งานศพ กีฬาชุมชน การแข่งเรือ และกิจกรรมวันพัฒนา

๑.๔ ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชน

บ้านน้ำใสมีปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลสำคัญที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้นำภูมิปัญญามาใช้ในการดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากอดีตมาถึงปัจจุบันจำนวนหลายท่าน แต่ละท่านมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกันหลายด้าน เช่น

๑) ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการดำรงชีพ ประกอบด้วย การปลูกข้าวไร่ การขยายพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน (พอเพียง) การจักสานตอกไม้ไผ่ การหาของป่า พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยาและอาหาร สุราพื้นบ้าน เป็นต้น

๒) ภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมความเชื่อ ประกอบด้วย การบายศรีสู่ขวัญ การสะเดาะเคราะห์ หมอดู การเลี้ยงผีย่าเหล็ก อ่านตัวเมือง ศิลปินพื้นบ้าน เป็นต้น

๑.๕ ลักษณะทางเศรษฐกิจ

พื้นที่ดินทำกินและทรัพยากร พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน จำนวน ๗,๐๐๐ ไร่ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารสิทธิ์ประเภท สปก. และพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่การเกษตร ๔,๐๐๕ ไร่ ป่าชุมชน ๑,๐๐๐ ไร่ และที่สาธารณะหมู่บ้าน ๒๖๐ ไร่ เป็นที่ดินทำกินของตนเอง ๓,๙๕๐ ไร่ และที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ๔๐๕ ไร่

แหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร

๑) บ่อน้ำตื้น	จำนวน	๒๐ แห่ง
๒) บ่อน้ำบาดาล	จำนวน	๒ แห่ง
๓) ประปาหมู่บ้าน	จำนวน	๑ แห่ง

๔) อ่างเก็บน้ำ	จำนวน	๑ แห่ง
๕) ฝ่ายกักน้ำ	จำนวน	๒ แห่ง
๖) สระน้ำสาธารณะ	จำนวน	๒ แห่ง
๗) สระน้ำในไร่นาสวนตัว	จำนวน	๑๔ แห่ง

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ ๘๓ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพด, ยางพารา ไม้ผล อาชีพหาของป่า และอาชีพรับจ้าง รับราชการ และค้าขาย คิดเป็นร้อยละ ๑๗

อาชีพรอง ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ จะเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคและขาย ได้แก่ ไก่, วัว การเลี้ยงปลา การทำจักสาน การปลูกพืชผัก ปลูกสวนป่า เป็นต้น

รายได้ของครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย ๑๖๗,๘๙๐ บาทต่อปี หรือ ๕๑,๔๖๗ บาทต่อคนต่อปี รายจ่ายของครัวเรือน ๑๒๗,๔๕๙ บาทต่อปี หรือ ๓๙,๕๔๔ บาทต่อคนต่อปี และมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย ๕๗,๖๔๓ บาท หรือ ๑๕,๘๘๑ บาทต่อคนต่อปี หนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้สินเพื่อการเกษตร จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสหกรณ์

๑.๖ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเป็นแรงกดดันจากภายนอกที่สำคัญ

แรงกดดันสำคัญจากภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นเรื่องสำคัญของชุมชน บ้านน้ำใส แยกเป็นด้าน ๆ ตามช่วงเวลาที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑) ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี และตลาดเสรี เมื่อปี ๒๕๒๙ ชุมชนได้เริ่มเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของตนเองจากเดิมเป็นการทำข้าวไร่ หาของป่าเพื่อยังชีพไม่มีต้นทุนในการผลิต ผลผลิตได้มาเก็บไว้บริโภค ที่เหลือแบ่งปันและขายเป็นรายได้ อันเป็นระบบพึ่งพาตนเองและพึ่งพิงกันและกัน ในชุมชน เปลี่ยนมาเป็นการทำไร่ข้าวโพดเพื่อขาย จะต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก ต้องลงทุนตั้งแต่การเตรียมดิน เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช การเริ่มต้นกู้ยืมเพื่อการลงทุนจากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการ สถาบันการเงิน และภาคเอกชน ประชาชนมีรายได้ที่เป็นตัวเงินมากขึ้น แต่บ้างปีก็ประสบปัญหาหาค่าตกต่ำ ทำให้แต่มีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสหกรณ์การเกษตรมากขึ้น มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้มากขึ้น มีการตัดไม้ทำลายป่า สารเคมีปนเปื้อนในลำน้ำ และสายน้ำเริ่มแห้งลงจนไม่มีน้ำในฤดูแล้ง สภาพดินเสื่อมโทรมลงจากการเปิดหน้าดิน มีการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ปัญหาหมอกควันจากการเผาป่า และซังข้าวโพดเพื่อเตรียมแปลงในฤดูการผลิตต่อไป จนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ตลอดระยะเวลาถึงปัจจุบัน แม้แต่มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในปี ๒๕๔๑ ก็ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ต่อการเกษตรในพื้นที่ จนถึงปี ๒๕๔๙ มีนโยบายของรัฐส่งเสริมการปลูกยางพารา มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ มีการลดจำนวนพื้นที่ปลูกข้าวโพดลงส่วนหนึ่ง และส่งผลให้ชุมชนมีช่องทางรายได้ที่หลากหลายมากขึ้น ประกอบกับเกษตรกรบางรายมองเห็นปัญหาของการทำไร่ข้าวโพดได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นระบบเกษตรผสมผสานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการแนะนำของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ

มูลนิธิปิดทองหลังพระได้เข้ามาให้การแนะนำสนับสนุน มีการปลูกสวนป่าไม้สัก การปลูกผลไม้และพืชผักเพิ่มขึ้น

๒) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างมาก เช่น ในปี ๒๕๒๗ มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกครัวเรือน ปี ๒๕๓๙ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้ก่อสร้างถนนลาดยางเข้าถึงหมู่บ้าน ปี ๒๕๔๐ ตำบลฝายแก้วจัดตั้งเป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล มีงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นที่ในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง มีถนนคอนกรีตตามถนนซอยต่าง ๆ มีระบบประปาหมู่บ้าน ในปี ๒๕๔๑ มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำบ้านน้ำใส โดยกรมชลประทาน ปี ๒๕๓๘ กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน จนถึงปี ๒๕๔๔ เกิดกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามมาโดยงบประมาณหมู่บ้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน เกิดสิ่งที่เป็นผลดีต่อชุมชนหลายประการ เช่น การคมนาคมติดต่อกับอำเภอ จังหวัด และตลาดภายนอกสะดวกขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตมากขึ้น และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น แต่ในทางกลับกันก็ส่งผลในทางลบ เช่น ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และหนี้สินครัวเรือนสูงขึ้น คนหนุ่มสาววัยแรงงานอพยพไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น ปัญหายาเสพติดเข้ามาในชุมชน เป็นต้น

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

ระบบการจัดการชุมชนของหมู่บ้านน้ำใส แง่ออกได้ ดังนี้

๒.๑ ระบบการจัดการชุมชนตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยเฉพาะตามกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ กำหนดให้มีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ปกครอง และบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่บรรดาราษฎรที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย โดยมีหน้าที่หลัก คือ

๑) อำนวยความเปนธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัย ให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน

๒) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน สงเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องที่

๓) ประสานอำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔) รับฟังและนำปัญหาความเดือดร้อน และทุกข์สุขความต้องการที่จำเป็นของประชาชน ไปแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ

๕) ให้การสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือระเบียบ แบบแผน ของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร

๓) อบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ สามารถเรียกประชุมราษฎรได้ตามสมควร

๔) แจงให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดป้องกันอันตรายอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมถึงการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ประสบภัย

๕) จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

๑๐) ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนัน หรือทางราชการ และรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย

๑๑) ปฏิบัติตามภารกิจ หรืองานอื่นตามที่กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

๒.๒ ระบบบริการจัดการหมู่บ้าน ได้มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นคุ้มบ้าน จำนวน ๗ คุ้ม ได้จัดให้มีหัวหน้าคุ้มเป็นผู้ดูแลช่วยเหลือในการปกครองและพัฒนาในแต่ละคุ้มบ้าน ดังนี้

๒.๓ ระบบที่หมู่บ้านได้ออกกฎระเบียบของหมู่บ้านใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน เพื่อหมู่บ้านมีความสงบเรียบร้อย ซึ่งมีจำนวน ๙ ข้อ ดังนี้

๑) ผู้ที่ก่อเรื่องทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านปรับ ๑,๐๐๐ บาท

๒) ขับรถเร็วและส่งเสียงดังรำคาญปรับ ๕๐๐ บาท

๓) ขาดการร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านเกิน ๓ ครั้ง ตัดความช่วยเหลือให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างของหมู่บ้าน

๔) งานฉาบปูนกิจจะมีเวรนอน โดยจัดตามหมวด ถ้าขาดปรับ ๒๐๐ บาท

๕) ห้ามพ่นยาหรือใช้สารเคมีใกล้บริเวณอ่างเก็บน้ำ ถ้าฝ่าฝืนตัดการใช้น้ำประปาหมู่บ้าน

๖) ผู้ใช้น้ำประปาต้องมีส่วนร่วมกิจกรรมในด้านต่างๆ ของหมู่บ้านและมีบ้านเลขที่ ถ้าต่อน้ำเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากกรรมการปรับ ๓,๐๐๐ บาท

๗) ห้ามนำสิ่งผิดกฎหมายทุกชนิดเข้ามาในหมู่บ้าน ฝ่าฝืนแจ้งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย

๘) จุดไฟเผาป่าในเขตหมู่บ้านปรับ ๕,๐๐๐ บาท

๙) ลักลอบตัดไม้ไผ่โดยไม่ได้รับอนุญาตปรับ ๓,๐๐๐ บาท

จากการศึกษากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของภาครัฐพบว่า มีกฎหมายหลายฉบับที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการชุมชน ในที่นี้คณะทำงานศึกษาวิจัยขอเสนอ พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติฯ และ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติฯ มาเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติตามอำนาจของพ.ร.บ. ทั้งสองฉบับ เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการพัฒนาที่ดินเพื่อทำการเกษตรตามวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นโดยข้อจำกัดที่สำคัญจากการที่ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ทำ

การเกษตร จึงเห็นควรสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรที่ทับซ้อน หรืออยู่ในที่ดินของรัฐ ให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน การสนับสนุนจากภาครัฐ และสามารถนำเอกสารสิทธิ์ไปใช้ในการค้าประกันเพื่อกู้เงินหมุนเวียนในการทำหากิน ซึ่งเห็นควรสนับสนุนให้เช่าหรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐอย่างมีเงื่อนไข หรือพิจารณาว่าพื้นที่แปลงใดไม่มีสภาพเป็นป่าสงวนแล้วอาจปรับเปลี่ยนเป็น ส.ป.ก. เพิ่มเติมต่อไป

ในประเด็นของการบริหารจัดการที่ดินโดยชุมชน แม้ว่าที่ดินที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์หรือเข้าไปใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จะเป็นที่ดินของรัฐ แต่จากการศึกษาพื้นที่พบว่า ชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการพื้นที่โดยมีการประชุม ทำบัญชีรายชื่อผู้ใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ และมีการติดตามป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกแผ้วถางที่ดินในเขตป่าสงวนเพิ่มเติมและจากการวิเคราะห์ภาพรวมในภาคการเกษตรของชุมชน พิจารณาได้ว่ามีความเสี่ยงในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิตทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด เนื่องจากชุมชนยังคงใช้วิธีการเกษตรแบบดั้งเดิม ไม่มีการลดต้นทุนการผลิต ไม่สามารถเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนภาครัฐจะต้องให้สนับสนุนองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) เรื่องโครงสร้างพื้นฐานการผลิต ควรสนับสนุนแหล่งกักเก็บน้ำและระบบการบริหารจัดการน้ำ การรณรงค์ให้เปลี่ยนไปปลูกพืชผักผลไม้แบบผสมผสานแทนพืชเชิงเดี่ยว การใช้เกษตรอินทรีย์เพื่อลดค่าใช้จ่ายแทนปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลง

๒) ให้องค์ความรู้ในการการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยการอบรมทางวิชาการและดูงานที่ประสบความสำเร็จ

๓) การส่งเสริมด้านการตลาด โดยจัดหาแหล่งรับซื้อและหาตลาดในระยะยาว รวมทั้งการสร้างมูลค่าของสินค้าที่ผลิตโดยชุมชน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

ในหัวข้อนี้จะขอกล่าวถึงโครงการวางระบบท่อส่งน้ำอ่างน้ำใส เพื่อการเกษตรด้วยระบบท่อของบ้านน้ำใส หมู่ที่ ๕ ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตามยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท จังหวัดน่าน ร่วมกับมูลนิธิปิดทองหลังพระ และองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว โครงการดังกล่าวข้างต้นได้นำแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินงาน คือ การสร้างความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และความสมดุลในชีวิต ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งเน้นบริหารจัดการที่ลงไปทำในพื้นที่เป้าหมาย สร้างกระบวนการเรียนรู้ของทุกหน่วยงาน และชุมชนให้ “ระเบิดจากข้างใน” และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา เพื่อค้นหาทางแก้ไขด้วยตนเองก่อน

โครงการดังกล่าว ราษฎรเป็นเจ้าของ ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การออกแบบ และลงมือทำเอง ส่วนราชการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ โดยโครงการนี้เป็นการดำเนินการต่อยอดโครงการพัฒนา

แหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งได้ดำเนินการก่อสร้างโดยกรมชลประทาน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ เพื่อที่จะใช้ในการบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์ได้เต็มประสิทธิภาพ และเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำอื่นๆ ซึ่งราษฎรพร้อมจะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

การขับเคลื่อนโครงการดังกล่าวมีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

๑. ผู้ว่าราชการจังหวัดทำความเข้าใจกับหัวหน้าส่วนราชการและมอบนโยบาย

๑.๑ จังหวัดจัดประชุมส่วนราชการ องค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง อำเภอ ท้องที่/ท้องถิ่น เพื่อซักซ้อม ชี้แจง สร้างความเข้าใจแนวทางปฏิบัติตามโครงการ

๑.๒ นำส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง อำเภอ ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)/ท้องถิ่น (ผู้บริหาร พนักงาน ช่าง อปท. ศึกษาดูงานพื้นที่ซ่อมแซมฝาย โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒. การสำรวจสภาพความชำรุดเสียหายของแหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ เขื่อนฝาย ระบบส่งน้ำ

๒.๑ อำเภอแต่งตั้งชุดปฏิบัติการตำบล (ปลัดอำเภอ พัฒนาการประจำ เกษตรตำบล สาธารณสุขประจำตำบล ฯลฯ) ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ก่อนลงพื้นที่สำรวจ

๒.๒ ชุดปฏิบัติการประจำตำบลร่วมกับช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ ท้องถิ่น ครูภูมิปัญญา ลงพื้นที่สำรวจความเสียหาย จุดที่ชำรุดของแหล่งน้ำที่ประสงค์จะดำเนินการซ่อมแซมตามแบบสำรวจที่จังหวัดส่งให้ โดยมีเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน หน่วยป้องกันรักษาป่า (กรมป่าไม้) เจ้าหน้าที่อุทยาน หน่วยจัดการต้นน้ำ และหน่วยทหารในพื้นที่สนับสนุน การปฏิบัติงาน

๓. การเขียนแบบ ถอดแบบ และเซ็นรับรองแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓.๑ ช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงพื้นที่สำรวจสภาพความชำรุดเสียหายของ ฝาย อ่างเก็บน้ำ ระบบส่งน้ำร่วมกับผู้นำชุมชน และสเก็ตซ์ภาพร่างของการซ่อมแซมในเบื้องต้น

๓.๒ ช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขียนแบบแปลน และประมาณการเฉพาะค่า วัสดุอุปกรณ์ตามราคากลาง ไม่มีค่าจ้างแรงงาน และใช้เครื่องจักรเฉพาะงานที่เกินศักยภาพของแรง คน มีรายละเอียดของผู้เขียนแบบ/ออกแบบ ผู้อนุมัติแบบ งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินงาน

๓.๓ สามารถปรับปรุงแบบตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นจริงเพื่อให้เกิดความมั่นคง แข็งแรง ตามความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับหลักวิชาการ

๔. คำนวณผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ ก่อน-หลังซ่อมแซมปรับปรุงฝาย อ่างเก็บน้ำ นายอำเภอมอบหมายปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบ ร่วมกับ เกษตรอำเภอ แก่เหมือง แก่ฝายและแกนนำ หมู่บ้าน คำนวณผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ ก่อน-หลัง ซ่อมแซมปรับปรุงแหล่งน้ำเปรียบเทียบกับ

๕. การคืนข้อมูลและประเมินความพร้อมชุมชน

๕.๑ ชุดปฏิบัติการประจำตำบล ร่วมกับ ช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ ท้องถิ่น ครูภูมิปัญญา จัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน นำเสนอผลการสำรวจและ วิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจพื้นที่ดำเนินงานโครงการ ได้แก่ ความเสียหายของแหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ ระบบส่งน้ำ รูปแบบการซ่อมแซม ปรับปรุงและประโยชน์ที่ได้รับ ให้ที่ประชุมพิจารณาแสดงความ คิดเห็น ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

๕.๒ มติที่ประชุมประชาคม ต้องให้ความเห็นชอบให้ดำเนินงานตามโครงการ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ ของผู้รับประโยชน์ และมีบันทึกข้อตกลงประชาชนในหมู่บ้านสละแรงงานหมุนเวียน มาร่วมซ่อมแซม ตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ จนกว่าจะแล้วเสร็จตามกำหนด

๕.๓ ชุดปฏิบัติการประจำตำบลจัดส่งเอกสาร/ข้อมูลการสำรวจพื้นที่ดำเนินการตามโครงการที่ผ่านมติประชาคมหมู่บ้านเสนออำเภอเพื่อรวบรวมโครงการ ฯ ส่งจังหวัด

๖. การกลั่นกรองโครงการ

๖.๑ จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองโครงการซ่อมแซม ปรับปรุง เสริมฝาย อ่างเก็บน้ำ การส่งน้ำด้วยระบบท่อ ประกอบด้วย ผู้แทนส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนภาคประชาสังคม มีหน้าที่พิจารณาการกลั่นกรองโครงการ และจัดลำดับความสำคัญของโครงการ เสนอผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมีเกณฑ์การพิจารณาโครงการ ดังนี้

- เป็นโครงการปรับปรุง ซ่อมแซม ไม่สร้างใหม่ และนำน้ำไปใช้เพื่อการเกษตร
- ระบุความชำรุดเสียหาย โดยลงพื้นที่ร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ช่างองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น

- การเขียนแบบ ถอดแบบ ประมาณการวัสดุ และค่าใช้จ่าย (ปรับแบบตามภูมิประเทศ)

- หลักฐานการประชาคมประเมินพร้อมชาวบ้าน และการเสียสละแรงงาน มาร่วมทำงาน

- คิดคำนวณประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับก่อนและหลังการซ่อมแซมปรับปรุง

๖.๒ จังหวัดมีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบการออกแบบโครงการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาโครงสร้างในกรณีที่โครงการใดต้องพิจารณาความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้างเป็นพิเศษ อีกครั้งหนึ่ง ก่อนเสนอคณะกรรมการกลั่นกรอง ฯ

๗. การอนุมัติโครงการ

๗.๑ คณะกรรมการกลั่นกรอง ฯ จัดทำรายละเอียดโครงการที่ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกลั่นกรอง ฯ เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติโครงการ

๗.๒ จังหวัดแจ้งการอนุมัติโครงการ ฯ ให้อำเภอดำเนินการตามโครงการซ่อมแซม โดยคืนข้อมูลและชี้แจงประชาชนได้รับทราบถึงโครงการที่ได้รับอนุมัติ พร้อมจัดทำแผนปฏิบัติการให้ประชาชนในหมู่บ้านสละแรงงานหมุนเวียนมาซ่อมแซม

๗.๓ แจ้งสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน และองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว เพื่อประสานการใช้พื้นที่ในการดำเนินโครงการ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังกัดกระทรวง

๘. เริ่มกิจกรรมปรับปรุงวางระบบการส่งน้ำด้วยระบบท่อ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เช่น ท่อพีวีซี พร้อมอุปกรณ์เชื่อมต่อระบบท่อน้ำกับประตูน้ำอ่างเก็บน้ำชลประทาน ฯลฯ ที่ใช้ในการปรับปรุงระบบส่งน้ำ ส่งเข้าพื้นที่ก่อนเริ่มดำเนินการ ๗ วัน

การต่อยอดโครงการวางระบบการส่งน้ำด้วยระบบท่อ โดยการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร โดยจัดทำเป็นเมนูการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ต่อยอดการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบาย

ของรัฐบาล ให้มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ให้ดำเนินงานในทิศทางเดียวกัน สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำรินโยบายชาติ และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และเป็นประโยชน์กับประชาชนอย่างแท้จริง

โครงการดังกล่าว ประชาชนในหมู่บ้านน้ำใสได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมสำรวจชุมชน เรียนรู้และตัดสินใจดำเนินการโครงการ รวมทั้งมีข้อตกลงในการสละแรงงานในหมู่บ้านจากครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ทุกรายมาลงแรงดำเนินการ ซึ่งประชาชนจะได้ประโยชน์จากน้ำในการปลูกไม้ผล พืชผัก การเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลา เป็นการเพิ่มแหล่งอาหาร และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน โดยมีความคิดว่าน้ำเป็นต้นทุนที่สำคัญที่มีอยู่มากมาย ความร่วมมือทั้งจากภาคประชาชน ภาคเอกชน ความเอาใจใส่ของส่วนราชการที่เข้ามาสนับสนุนช่วยช่วยเหลือ ทุกภาคส่วนที่มีการบูรณาการการทำงานให้ครบวงจรการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ความเสี่ยงของบุคคล

๑) การเข้าสู่วัยชราหรือสูงอายุ ในหมู่บ้านนี้มีผู้สูงอายุอยู่คนเดียวหรืออยู่ตามลำพังหลายครอบครัว เนื่องจากลูกหลานแยกครอบครัวไปอยู่ต่างถิ่น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันชุมชนยังเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติตามวิถีชีวิตสังคมชนบท มีการช่วยเหลืออุปถัมภ์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปประกอบกับภาวะการมีบุตรน้อยในชุมชนแห่งนี้ อาจส่งผลกระทบต่อดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ในกรณีการเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉิน และการปรับตัวปรับใจในการอยู่แบบโดดเดี่ยวในที่พักอาศัย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดภาวะซึมเศร้ามีผลกระทบต่อสภาวะจิตใจได้

๒) ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ จากไข้เลือดออกยังคงระบาดในหมู่บ้าน และเนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมการเกษตรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้พื้นที่ดินเพื่อขยายผลในการผลิตพืชผลทางการเกษตร โดยการเผาป่าและวัสดุการเกษตร และการใช้สารเคมี จำพวกยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ฯลฯ ที่มีได้มีระบบการกำจัดสารเคมีที่ตกค้างในที่ดิน สารเคมีเหล่านี้จะแทรกซึมลงไปในดิน และแหล่งน้ำสาธารณะที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้คนในชุมชนระยะยาวได้

ความเสี่ยงของครอบครัว

๑) หนี้ครัวเรือนชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายจึงใช้ทรัพยากรร่วมกันในครัวเรือน เมื่อบุคคลใดในครอบครัวมีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้หรือลงทุนในการเกษตรกรรม และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สูงขึ้น จึงเกิดเป็นหนี้สินรวมในภาคครัวเรือน ประกอบกับเมื่อใดที่ภาวะเศรษฐกิจหรือราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำลงจะส่งผลกระทบต่อภาระหนี้สินและเกิดภาวะหนี้สินสะสมที่มีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ทำการเกษตรไปตามชีวิตปกติไม่ได้มีการลดต้นทุนทางการผลิตหรือสร้างผลผลิตให้มากขึ้นต่อหน่วยการผลิต

๒) ด้านการศึกษาของเด็กในหมู่บ้านต้องเดินทางไปเรียนนอกหมู่บ้านตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เนื่องจาก โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านยุบ จึงต้องเดินทางด้วยรถโดยสารรับและส่งทุกวันมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัย

๓) ราคาผลิตผลทางการเกษตรหลักของแต่ละครัวเรือน คือยางพารา และข้าวโพดที่ไม่แน่นอน และตกต่ำทำให้รายได้ครัวเรือนไม่มั่นคง กระทบต่อการใช้ชีวิตให้มีคุณภาพ และการลงทุนผลิตในรอบต่อไปจนเกิดเป็นภาวะหนี้สินต่อเนื่อง

ความเสี่ยงของชุมชน

๑) การบริหารจัดการพื้นที่ป่าเนื่องจากเป็นสังคมการเกษตรจำเป็นต้องใช้พื้นที่โดยที่ดินที่ทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แม้ชาวบ้านจะเข้าไปถือครองใช้ประโยชน์แต่ก็ไม่มีเอกสารสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ครอบครองตามกฎหมาย ส่งผลให้ขาดความมั่นคงในทางสังคมและเศรษฐกิจ และชุมชนไม่สามารถเข้าไปจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน ไม่สามารถดำเนินการในลักษณะการจัดการป่าชุมชนเหมือนบางพื้นที่ของประเทศ และในบางกรณีชุมชนอาจมีความเสี่ยงในการถูกดำเนินคดีต่อการบุกรุกที่ดินของรัฐได้

๒) การไม่มีสิทธิถือครองที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยตามกฎหมาย เมื่อไม่มีสิทธิครอบครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และไม่มีเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ จึงไม่มีความมั่นคง และไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงิน เพราะไม่สามารถนำเอกสารสิทธิไปค้ำประกันการกู้เงิน และไม่สามารถขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐ เนื่องจากที่ดินที่ทำการเกษตรตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

๓) การบริหารจัดการน้ำแม้หน่วยงานภาครัฐหรือองค์การพัฒนาภาคเอกชนจะลงพื้นที่สนับสนุนงบประมาณ ให้คำแนะนำในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ แต่ในความเป็นจริงพบว่า ไม่สามารถกระทำได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ เช่น ในบริเวณพื้นที่สูงของหมู่บ้านสามารถทำการเกษตรได้เพียงครั้งเดียวต่อปีเนื่องจากขาดน้ำที่จะใช้ในภาคเกษตรกรรมของพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงน้ำดื่มน้ำใช้ในครัวเรือนจะต้องซื้อทุกครัวเรือน เนื่องจากความไม่เชื่อมั่นในคุณภาพน้ำดิบในหมู่บ้าน และระบบการจัดการน้ำสะอาดของหมู่บ้านเอง

๔) การเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนในอนาคตจากการพบปะผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และสมาชิก นักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้สูงอายุ และไม่พบว่ามีคนรุ่นใหม่เข้ามาสนับสนุนหรือศึกษาการบริหารเพื่อรับช่วงต่อ กล่าวคือในชุมชนขาดการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อเข้ามาทดแทนผู้บริหารชุมชน เมื่อพ้นวาระหรือเกษียณอายุอาจส่งผลกระทบต่อนโยบายหรือความต่อเนื่องในการบริหารจัดการชุมชน

๕) การกั๊ยืมเงินกองทุนต่าง ๆ ของประชาชนได้รับผลกระทบจากรายได้ที่ไม่แน่นอน และพอเพียง เป็นรายได้ที่มาจากภาคเกษตรกรรม ไม่มีรายได้เสริมที่แน่นอน ในระหว่างรอผลการเก็บเกี่ยวผลผลิตตามฤดูกาล บางครัวเรือนจึงอาศัยการกั๊ยืมเงินมาบริโภค มีหนี้จากแหล่งเงินทุนหลายก้อนแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต เมื่อครบกำหนดชำระหนี้กองทุนไม่สามารถชำระหนี้ได้

๖) ปัญหาสุขภาพติดโรคระบาดเข้ามาในหมู่บ้านเนื่องจากมีคนภายนอกอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในทรัพย์สินด้วยหมู่บ้านมากขึ้น มีความเสี่ยงต่อเยาวชนในหมู่บ้าน และส่งผลต่อปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน ในท่ามกลางความเสี่ยงดังกล่าว ชาวบ้านน้ำใส ก็มีความสุขอยู่ด้วย ดังนี้

ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล

๑) บ้านน้ำใสมีผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ นายมนัส ยาโน และ มีสมาชิก อบต. ได้แก่ นางอุบล ป้วน้อย และจิตอาสาอีกจำนวนหลายท่าน ร่วมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความคิดเชิงบวกมีความสนใจและตั้งใจในการพัฒนาร่วมกัน มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดอง ไม่มีความขัดแย้ง ราษฎรจึงมีความสุข

๒) ในหมู่บ้านมีปราชนุญ และภูมิปัญญาของชุมชนที่สามารถนำมาสร้างเป็นอาชีพ และสร้างความรักความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เช่น การจักสานด้วยไม้ไผ่ หมอขวัญการบายศรีสู่ขวัญ หมอสมุนไพโร เป็นต้น

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว

๑) แต่ละครัวเรือนในบ้านน้ำใสมีแหล่งรายได้ และแหล่งอาหารจากหลายช่องทางเพิ่มขึ้น สามารถจะพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) การอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ การเอื้ออาทรแบ่งปันกัน และการส่งต่อการพัฒนาจากผู้นำรุ่นก่อนมาสู่ผู้นำรุ่นใหม่โดยไม่เกิดความขัดแย้งในหมู่บ้าน สามารถขับเคลื่อนหมู่บ้านได้อย่างต่อเนื่อง

ความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

๑) หมู่บ้านมีน้ำต้นทุนตามธรรมชาติที่เพียงพอ และมีระบบจัดการน้ำของชุมชน เช่น อ่างเก็บน้ำชลประทานขนาดเล็ก ระบบประปาหมู่บ้าน บ่อบาดาล เป็นต้น

๒) ที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้เมืองและตลาด มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนา เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ

๓) มีกองทุนชุมชนของตนเอง และการสนับสนุนเงินทุนจากราชการหลายกองทุน ทำให้สามารถพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ หากมีระบบการจัดการที่ดี

๔) การได้รับการสนับสนุนการพัฒนาจากองค์กรการบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง และการทำงานร่วมระหว่างท้องที่ ท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๕) ชุมชนสร้างกฎ กติกา หรือธรรมนูญหมู่บ้าน สำหรับเป็นกรอบในการอยู่ร่วมกัน และทุกคนปฏิบัติตามกติกา

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑) บทเรียนที่ได้จากการทำงานร่วมกันเป็นทีมของคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาคมหมู่บ้านได้ร่วมในการจัดทำแผนหมู่บ้านชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาความต้องการ เป็นการสอนให้ประชาชนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

๒) การมีเวทีประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน การมีกฎระเบียบของชุมชน และการสื่อสารกันในชุมชนด้วยหอกระจายข่าว การประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน และเวทีประชาคมต่าง ๆ

การบริหารพัฒนาระดับตำบลและอำเภอ

๑) การมีเวทีประชุมปรึกษาของผู้นำท้องที่ในตำบล และการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ เพื่อจัดลำดับความสำคัญโดยผ่านคณะกรรมการตำบลและคณะบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนงานโครงการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล มาบูรณาการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณตามลำดับปัญหาความสำคัญการ และส่งต่องานพัฒนา หรือการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างชุมชน อปท. และอำเภอ

๓) พื้นที่ดำเนินการที่อยู่ในเขตป่าจะมีปัญหาเรื่องการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ ประชาชนพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกับทางราชการ

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

๑) ในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ ชาวบ้านเกิดแนวความคิดว่า เมื่อกิจกรรม โครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐเข้ามาในบ้านน้ำใสแล้ว จะร่วมชาวบ้านบริหารจัดการและต่อยอดอย่างไร ดังนั้น ชาวบ้านจึงร่วมกันกำหนดกระบวนการคิด การวางแผน และลงมือทำร่วมกัน เช่น กรณีการลุกขึ้นมาใช้แรงงานจัดทำระบบส่งน้ำการเกษตรด้วยท่อ โดยใช้แรงงานตัวเอง ทำให้มีน้ำไว้ใช้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังร่วมกันมิให้ผู้ใดบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น โดยร่วมกันปักแบ่งเขตที่ดินทำกินของแต่ละครัวเรือน การไม่เผาป่าและวัสดุการเกษตร เพื่อลดปัญหาหมอกควัน

๒) นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลลงมาในขณะที่ชุมชนยังไม่ได้เตรียมความพร้อมมักจะนำไปสู่ความล้มเหลว แต่หากเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ตัดสินใจดำเนินการด้วยตนเองก็จะประสบความสำเร็จ

๓) หมู่บ้านชุมชนเองขาดบุคลากร และความรู้ในบางเรื่อง จึงจำเป็นต้องมีส่วนราชการเป็นที่เลี้ยงในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างใกล้ชิด

ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นเพื่อวิถีชีวิตชุมชน บ้านน้ำใส

กลุ่มปฏิบัติการ (กป.) ที่ ๖ มีข้อเสนอแนะการลงไปศึกษาสภาพปัญหาพื้นที่บ้านน้ำใส ตำบลฝายแก้ว อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นเพื่อวิถีชีวิตชุมชน บ้านน้ำใส ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ต้นทุนทรัพยากรน้ำ

จากศึกษาสภาพปัญหาพื้นที่ และทรัพยากรน้ำของบ้านน้ำใส พบว่าหมู่บ้านมีต้นทุนทรัพยากรน้ำอย่างมากมาย แต่ยังขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี ดังต่อไปนี้

๑) อ่างเก็บน้ำชลประทาน ความจุ ๖๐๐,๐๐๐ ลบ.ม.

๒) ลำห้วยน้ำใส และลำห้วยน้ำตัวนไหลผ่านกลางหมู่บ้านในฤดูฝนมีปริมาณน้ำมาก แต่ฤดูแล้งขาดน้ำ และขาดการพัฒนา

๓) ฝาย คสล.เดิมในลำห้วยน้ำใส จำนวน ๓ ตัว แต่มีสภาพชำรุดขาดการซ่อมแซมใช้การไม่ได้

๔) ระบบประปาหมู่บ้านขนาดใหญ่ จำนวน ๑ ชุด สามารถผลิตน้ำใช้ส่งด้วยระบบท่อถึงทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน และใช้ได้ตลอดปี

๕) โรงน้ำดื่มสะอาด พร้อมเครื่องทำน้ำสะอาด จำนวน ๑ โรง แต่หยุดดำเนินการเนื่องจากขาดผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการ และความไม่มั่นใจในน้ำดินมีสารเคมีการเกษตรปนเปื้อน

๖) สระน้ำสาธารณชนส่วนร่วม จำนวน ๒ สระ และสระน้ำส่วนตัว จำนวน ๑๔ สระ

๗) บ่อน้ำต้นส่วนตัวในครัวเรือน จำนวน ๒๐ บ่อ

๘) บ่อบาดาลสาธารณะ จำนวน ๒ บ่อ

๒. เป้าหมายการจัดการทรัพยากรน้ำ

๑) น้ำดื่มสะอาดสำหรับครัวเรือนที่เพียงพอตลอดปี จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน

๒) น้ำใช้สะอาดสำหรับครัวเรือนด้วยระบบประปาหมู่บ้านที่เพียงพอตลอดปี จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน

๓) น้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอสำหรับไม้ผล/พืชผัก จำนวน ๑๑๖ ไร่ การสัตว์เลี้ยง และการเลี้ยงสัตว์น้ำตามความต้องการของครัวเรือน

๔) น้ำเพื่อดูแลสุขภาพชุมชนในระบบนิเวศของหมู่บ้าน ด้วยการฟื้นฟูห้วยน้ำใส ให้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี

๓. ระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

๑) ฟื้นฟูลำห้วยน้ำใสซึ่งไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ระยะทางประมาณ ๕,๐๐๐ เมตร ให้มีน้ำไหลตลอดปี ด้วยการขุดลอก และผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใส ให้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี เพื่อรักษา ระบบนิเวศน์ และความชุ่มชื้นของดินในหมู่บ้าน อันเป็นการสร้างสายน้ำมีชีวิตให้กลับคืนมา

๒) ซ่อมและสร้างฝายเพิ่มในลำห้วยน้ำใส ด้วยฝายมีชีวิต จำนวน ๔ ตัว มีระยะห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตร

๓) วางระบบน้ำเพื่อการเกษตรด้วยระบบท่อ ระยะทาง ๒,๕๐๐ เมตร เข้าถึงพื้นที่ทุกครัวเรือน เพื่อผลิตพืชอาหาร ไม้ผล/พืชผัก ๑๑๖ ไร่ สัตว์เลี้ยงและการเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามโครงการวางท่อส่งน้ำอ่างเก็บน้ำบ้านน้ำใส ด้วยงบประมาณของมูลนิธิปิดทองหลังพระ

๔) ปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้านเดิมให้มีสะอาดปลอดภัย ด้วยการล้างทำความสะอาดระบบผลิตน้ำประปา และการสำรวจ ซ่อมแซมระบบท่อส่งน้ำไม่ให้เกิดการรั่วไหล

๔. กิจกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

๑) ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว และมูลนิธิปิดทองหลังพระ เพื่อดำเนินการวางระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตรด้วยระบบท่อ ขนาด ๓ นิ้ว ระยะทาง ๒,๕๐๐ เมตร เข้าถึงพื้นที่ทุกครัวเรือน เพื่อผลิตพืชอาหาร ไม้ผล/พืชผัก ๑๑๖ ไร่ สัตว์เลี้ยงและการเลี้ยงสัตว์น้ำ

๒) ชุมชนประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ต่าง ๆ ในจังหวัด เพื่อร่วมกันจัดหาวัสดุและแรงงานในการซ่อม และสร้างฝายเพิ่มในลำห้วยน้ำใส ด้วยรูปแบบฝายมีชีวิต จำนวน ๔ ตัว (ตามรูปแบบด้านหลัง) พร้อมทั้งดำเนินการขุดลอกลำห้วยน้ำใส และผันน้ำจากอ่าวน้ำห้วยน้ำใสลงในลำห้วยน้ำใสเพื่อให้มีน้ำไหลตลอดทั้งปี

๓) ชุมชนร่วมกันปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้านเดิมให้สะอาด และปลอดภัย มีการดูแลระบบท่อส่งน้ำให้ใช้การได้ตลอดทั้งปี

๔) ชุมชนร่วมกันจัดหาผู้รับผิดชอบเข้ามาดำเนินการปรับปรุงระบบโรงน้ำดื่มสะอาด และผลิตน้ำดื่มสะอาดบรรจุขวดให้ได้มาตรฐาน อย. ด้วยงบประมาณของชุมชน

๕) จัดประชุมราษฎรในหมู่บ้านทุกครัวเรือน เพื่อปรับระบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน และการจัดการน้ำทั้งระบบ โดยใช้ระบบคุ้มบ้านเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการ ตั้งทีมงานรับผิดชอบการพัฒนาหมู่บ้านในแต่ละด้าน

๖) จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อสร้างกติกากิจการน้ำชุมชน และจัดตั้งกองทุนบริหารจัดการน้ำชุมชน

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๗

หมู่บ้านเรื่อง ตำบลเรื่อง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

• กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

บ้านเรื่อง มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีลำห้วยไหลผ่านกลางหมู่บ้าน จำนวน ๒ สาย (ในฤดูแล้งประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ) ใช้น้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลักในการทำการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักชาวบ้าน

บ้านเรื่องเป็นสังคมชนบทในภาคเหนือ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายให้ความเคารพแก่ผู้อาวุโส ในหมู่บ้าน มีวัดศรีนาเรืองอยู่กลางหมู่บ้าน เป็นศูนย์ทางจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน มีการทำบุญที่วัดทุกวันพระชาวบ้านมีนิสัยโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป บ้านเรื่องยังมีวัฒนธรรมการลงแขก ในหมู่บ้าน เช่น ลงแขกเก็บเกี่ยวข้าว ลงแขกจับหมูขาย เป็นต้น

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

บ้านเรื่องเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลเรื่อง และอยู่ภายใต้การปกครองท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่อง โดยในส่วนของบ้านเรื่องมีระบบการบริหารจัดการภายในหลายรูปแบบ ซึ่งได้มีการพัฒนารูปแบบจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนี้

(๑) มีคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยให้กลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดให้มีหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจกรรมอันเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และทำหน้าที่บูรณาการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านให้มีเอกภาพ หมู่บ้านมีความเข้มแข็ง ก่อประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและที่ผ่านมา คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ได้มุ่งมั่นทุ่มเทเสียสละทำงาน ตามอำนาจหน้าที่ด้วยจิตสาธารณะ จนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่หมู่บ้านได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อหมู่บ้านเข้มแข็งแล้ว มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นคุ้มๆ จำนวน ๔ คุ้ม โดยกำหนดให้มีหัวหน้าคุ้มทำหน้าที่ช่วยเหลือและประสานงานดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน

(๒) มีระเบียบข้อบังคับหมู่บ้าน ซึ่งเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในหมู่ ที่จะกำหนดเงื่อนไข แนวทางปฏิบัติ ข้อบังคับ ข้อห้าม ฯลฯ เพื่อบังคับใช้กับสมาชิกของหมู่บ้าน โดยประกาศข้อบังคับของหมู่บ้าน ได้ปิดประกาศไว้ที่ศาลาประชาคมของหมู่บ้านอย่างชัดเจน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

(๑) นโยบายด้านแหล่งน้ำ

ปัจจุบันรัฐบาลได้เริ่มก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำสอด ขนาดความจุ ๓๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร พร้อมระบบส่งน้ำ ซึ่งจะแล้วเสร็จในเดือน มิถุนายน ๒๕๖๑ จะทำให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุด

และยั่งยืน โดยชาวบ้านจะได้รับประโยชน์ อย่างน้อย ๔ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑, ๒, ๓ และหมู่ ๕ รวมชาวบ้านจำนวน ๓,๕๐๐ครัวเรือน ของหมู่ ๓ (บ้านเรือง) เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับประโยชน์ เมื่อมีน้ำชาวบ้านจะสามารถใช้น้ำในการปลูกพืชในฤดูแล้ง สร้างรายได้ในการพัฒนาบ้านเรืองและบ้านอื่นๆ ในชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ในการเพาะปลูกในฤดูแล้ง แก้ปัญหาน้ำขาดในช่วงฝนทิ้งช่วง แก้ปัญหาการอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่น เมื่อชาวบ้านมีรายได้ จะทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาได้รวดเร็วขึ้น

(๒) นโยบายการจัดการที่ดิน

นโยบายการจัดการที่ดินที่ถูกต้อง จะมีผลกระทบต่อศักยภาพของชุมชนมาก เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ หรือเข้าถึงได้เป็นบางส่วน ชาวบ้านไม่มีแรงจูงใจลงทุนทำกินในที่ดินที่ครอบครองอยู่เพราะเกรงว่าลงทุนไปจะเป็นการเสียเปล่า ชาวบ้านต้องการโฉนดจากกรมที่ดินมากกว่าการได้เอกสารสิทธิ์จาก สปก. ดังนั้น นโยบายที่ลงมาหากผิดพลาด ไม่เป็นธรรม จะเกิดผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ควรเริ่มด้วยสร้างกระบวนการรับรู้ ส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายอย่างแท้จริง

(๓) นโยบายพัฒนาพื้นที่

นโยบายพัฒนาที่ลงพื้นที่โดยตรง เช่น โครงการ ตำบลละ ๕ ล้าน หมู่บ้านละ ๒ แสน เป็นนโยบายที่จับต้องได้ เป็นความต้องการของตำบล/หมู่บ้านอย่างแท้จริง ยังมีร่องรอยใช้ประโยชน์จากโครงการ เช่น ซ้อมเครื่องกรองน้ำดื่มประจำหมู่บ้าน แต่มีเสียงสะท้อนจากผู้นำว่า ยังมีสิ่งหมู่บ้านเห็นว่าจำเป็นมากแต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากผัดเจื้อนไขที่ส่วนกลางกำหนดกรอบมาให้ดำเนินการได้ จึงควรให้หมู่บ้านมีอำนาจพิจารณาตัดสินใจได้เองมากขึ้น ส่วนกรณีเรื่องไม่ชอบมา พากลที่ส่วนกลางวิตกกังวล (ถ้ามี) ขอให้ส่วนกลางดำเนินการลงโทษอย่างเฉียบขาดจะเป็นการแก้ปัญหาได้

(๔) ครอบคลุมตามนโยบาย

นโยบายที่ลงพื้นที่ ส่วนมากจะมีเวลาดำเนินการน้อยมาก (เร่งด่วนทุกเรื่อง) ทำให้ความเข้าใจในนโยบายไม่ทั่วถึงชาวบ้านทุกคน อาจมีจุดอ่อน ควรใช้เวลา หมู่บ้าน ตำบลให้ดำเนินการเพื่อความรอบคอบ ตรงความต้องการ คำนวณค่ากักงบประมาณที่ได้รับ

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

จากการเรียนรู้จริงในพื้นที่หรือเรียกว่า action learning ทำให้ทราบถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบต่ออุปสรรคและความสำเร็จในการประกอบสมาชิกของคนที่ชุมชนพบความเสี่ยงหรือสภาพปัญหาของชุมชน ดังนี้

๑.๑ ความเสี่ยงของบุคคลและครอบครัว พบว่า

(๑) ชาวบ้านเรื่อง ไม่มีอาชีพจำนวน ๕๙ คน หรือคิดเป็น ร้อยละ ๘.๕ ของประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงมาก การไม่มีงานทำ จึงไม่มีรายได้ ไม่มีเงินมาใช้จ่ายดำรงชีพ แม้จะมีวิธีการดำเนินชีวิต จะเรียบง่าย ค่าใช้จ่ายไม่มาก แต่ก็ต้องมีเงินไว้ใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็น จึงสุ่มเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาสังคมตามมาได้

(๒) จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ชาวบ้านเรื่องมีคนในครัวเรือนดื่มสุราไม่ผ่านเกณฑ์ ๒๒๖ คน จาก ๖๙๔ คน คิดเป็น ๓๒.๕๖ % และสัมพันธ์กับชีวิตจริงของชาวบ้าน จะเห็นว่า หมู่บ้านยังมีการดื่มสุราเป็นจำนวนมาก แม้จะเป็นวิถีชีวิต แต่การดื่มสุราเป็นการเสียค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทั้งที่รายได้มีไม่มากอยู่แล้ว อาจสุ่มเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาสังคมตามมาได้

จากความสุ่มเสี่ยงข้างต้น ดูเหมือนชาวบ้านเรื่องจะไม่ค่อยมีรายได้ แต่จากการตรวจสอบข้อมูลทุกบ้านในบ้านเรื่องมีรถจักรยานยนต์ใช้ และส่วนมากมีรถยนต์ใช้ นอกจากนี้ ทุกคนมีโทรศัพท์ใช้ทุกคน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น แสดงถึง ภาพรวมที่แสดงว่ารายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย แต่ที่อยู่กันได้ เพราะมีเงินกู้ต่างๆ มารับภาระค่าใช้จ่ายไว้เท่านั้น

๑.๒ ความเสี่ยงของชุมชน พบว่า ชุมชนยังไม่มีความเสี่ยงด้านสังคม เนื่องจากเป็นชุมชนชนบท เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ชุมชนสุ่มเสี่ยงต่อปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยธรรมชาติประกอบอาชีพ ปัญหาที่ค้นพบ มีดังนี้

(๑) ปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ผลกระทบทำให้พืชผลทางการเกษตรที่ชาวบ้านลงทุนไปแล้วได้รับความเสียหาย ทำให้ขาดทุน เกิดหนี้สินตามมา ชาวบ้านแก้ปัญหาโดยการไปขายแรงงานในต่างจังหวัด เช่น ไปรับจ้างตัดอ้อยที่จังหวัดสุโขทัย ซึ่งชาวบ้านที่ใช้แรงงานไปรับจ้างต่างถิ่น จึงทิ้งเด็กและผู้สูงอายุอยู่ในหมู่บ้าน อาจทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น สำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้ไปรับจ้างต่างถิ่น ก็ต้องดิ้นรนหารายได้เพิ่มในหมู่บ้าน ด้วยความจำเป็นอาจเกิดการบุกรุกพื้นที่เพื่อเพาะปลูกพืชบริเวณป่าต้นน้ำได้

(๒) ปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ผลกระทบกับปัญหานี้ ทำให้เกษตรกรขาดหลักประกันสำหรับใช้กู้ยืม หรือเป็นสินทรัพย์ในการค้าประกัน ไม่มีทุนในการลงทุนประกอบอาชีพ และเกิดความไม่มั่นคงในชีวิต รวมทั้ง เกิดความท้อแท้ ขาดแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ชุมชนย่ำอยู่กับที่ ขาดการพัฒนา ทำให้ชุมชนไม่เจริญเท่าที่ควรจะเป็น

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน จะเกิดขึ้นได้ ต้องแก้ไขปัญหาคความเสี่ยงที่เกิดขึ้นข้างต้น ดังนี้

๒.๑. แนวทางแก้ปัญหาคารขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

ตามที่รัฐบาลได้เริ่มก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำสอด ขนาดความจุ ๓๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร พร้อมระบบส่งน้ำ ซึ่งจะแล้วเสร็จในเดือน มิถุนายน ๒๕๖๑ ทำให้ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์อย่างน้อย ๔ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑, ๒, ๓ และหมู่ ๕ รวมชาวบ้านจำนวน ๓,๕๐๐ ครัวเรือน นั้น การใช้ประโยชน์จากน้ำในอ่าง จำเป็นต้องควรจัดให้มีระบบบริหารจัดการและแบ่งปันน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ประกอบด้วย กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.เรือง) เพื่อจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารน้ำร่วมกัน ควรให้ อบต.เรือง จัดสรรเงินจ่ายขาดเงินสะสมเพื่อพัฒนาระบบท่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบล ส่วนชาวบ้านที่มีส่วนกับการใช้น้ำควรมีตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด

๒.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหกรรมสิทธิ์ที่ดิน

การแก้ปัญหกรรมสิทธิ์ที่ดิน แม้รัฐบาลจะมีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาในภาพรวมของประเทศอยู่แล้ว แต่การค้นพบความต้องการของชาวบ้านและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่เป็นไปได้ จึงเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ดังนี้

(๑) การประกาศพื้นที่ สปก.คลุมทั้งอำเภอหรือจังหวัดโดยไม่ดูการอยู่อาศัยหรือการใช้ประโยชน์จริงของชาวบ้าน ทำให้เกิดปัญหากับชาวบ้าน จึงควรพิจารณาการอยู่อาศัยหรือการใช้ประโยชน์จริงของชาวบ้าน ให้ได้ข้อมูลชัดเจนตรงกับข้อเท็จจริงก่อน จึงออกกฎหมายหรือระเบียบของสปก.ต่อไป

(๒) ควรให้มีสำนักงานที่ดินสาขาให้ครบทุกอำเภอ เพื่อที่จะดำเนินการออกหลักฐานกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับชาวบ้านได้โดยง่าย เนื่องจาก หากมีความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ของราษฎรการใช้กฎหมายของกรมที่ดินจะมีความสะดวกรวดเร็วกว่า

(๓) ควรมีการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องของกรมที่ดิน และ สปก. ให้ชัดเจนคล้ายคลึงกัน เช่น เมื่อเกิดความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ของชาวบ้าน ระเบียบกรมที่ดิน สามารถตั้งเป็นคณะกรรมการลงไปตรวจสอบในพื้นที่ซึ่งประกอบด้วย ปลัดอำเภอ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านหัวหน้าส่วนราชการ และเจ้าหน้าที่ที่ดิน ร่วมแก้ไขปัญหาลแล้วสามารถเสนอความเห็นต่อผู้มีอำนาจเพื่อแก้ไขให้กับราษฎรได้ทันที ซึ่งต่างจากระเบียบหรือกฎหมายของ สปก.ซึ่งไม่สามารถทำได้ เป็นต้น

๓. บทเรียนที่ได้รับ

๓.๑ ด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

(๑) บ้านเรื่องมีแกนนำในชุมชนที่เข้มแข็งร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมตัวอย่างคือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ชุมชนสามารถแก้ไขได้อย่างเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่และงบประมาณ โดยการขุดเจาะบ่อบาดาล การทำประปาภูเขา มี อบต.เรื่อง ให้ความสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการอย่างเร่งด่วนให้กับประชาชนในพื้นที่

(๒) ปัญหาเสพติด บ้านเรื่องใช้มาตรการทางสังคมหรือธรรมเนียมของหมู่บ้านเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา เช่น หากมีผู้เสพจะถูกปรับและชุมชนจะไม่คบค้าสมาคมด้วย หรือกรณีเป็นผู้ที่ค้า นอกจากจะถูกดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว จะถูกชุมชนไม่คบค้าสมาคม และถูกปรับในอัตราที่สูงขึ้นตามที่กำหนดไว้ด้วย จนทำให้ปัจจุบันปัญหาเสพติดอยู่ในระดับต่ำมากๆ จนสามารถประกาศเป็นหมู่บ้านสีขาวและได้รับโล่ประกาศระดับจังหวัดแล้ว

ได้แนะนำเพิ่มเติม เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเสพติดคือ "การจัดกิจกรรม" งานศพปลอดเหล้า งานเสิร์ฟปลอดการพนัน" เพื่อขอความร่วมมือจากเจ้าภาพงานศพให้ช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ หากเจ้าภาพมีการดำเนินงานจนเป็นไปด้วยดี อำเภอบางอาจออกประกาศให้รางวัลโดยขอขอบคุณเจ้าภาพที่ให้ความร่วมมือในกรณีดังกล่าวด้วย

(๓) ปัญหากรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งอาจต้องแก้ไขกฎหมาย ซึ่งกฎหมาย สปก. ให้สิทธิในการทำกินของเกษตรกรเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ดังนั้น หากจะแก้ไขกฎหมายให้เป็นอำนาจของกรมที่ดิน ต้องกำหนดเงื่อนไขในเอกสารสิทธิ์ว่า "ห้ามซื้อ ขาย โอน เปลี่ยนมือ เว้นแต่ตกทอดทางมรดก เท่านั้น" เนื่องจากหากให้สิทธิแก่ชาวบ้านให้สามารถซื้อ ขาย โอน เปลี่ยนมือ ได้ ปัญหาบุกรุกที่ดินจะไม่สามารถแก้ไขได้และจะวนเวียนเป็นเช่นนี้ต่อไปไม่รู้จบ

(๔) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

นอกจากแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำและปัญหากรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว หากจะแก้ไขปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ ควรส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณเส้นทางธรรมชาติบริเวณป่าต้นน้ำ หรือเส้นทางธรรมชาติไร้ชาเมียง โดยเฉพาะบริเวณภูจะลอน ซึ่งทราบจากผู้นำว่าเป็นจุดชมวิวที่สวยงามมีศักยภาพที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่มีความลาดชันมาก ปัจจุบันไม่สามารถให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปชมตัวเมืองน่านได้เพราะอาจเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยว(คณะนักศึกษาไม่สามารถขึ้นไปดูได้เช่นเดียวกัน) ดังนั้น ควรให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้าไปสนับสนุนด้านงบประมาณในการทำบันได หรือราวบันไดขึ้นไปบริเวณจุดชมวิวดังกล่าว และส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถกางเต็นท์พักค้างคืนบริเวณดังกล่าวได้ เนื่องจากด้านล่างบริเวณภูหินลับมิต ปัจจุบันได้เปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถกางเต็นท์ได้ อันจะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ได้มาก และจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากบริการการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

๓.๒ การบริหารการพัฒนาในระดับตำบลและอำเภอ

บทบาทของหมู่บ้าน ตำบลสามารถทำหน้าที่เป็นหมุดเชื่อมโยง (Linking Pin) กับส่วนราชการทั้งอำเภอ จังหวัด ได้อย่างสมบูรณ์โดยสามารถสะท้อนปัญหาในชุมชนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเพื่อแก้ไข้ปัญหา และสามารถถ่ายทอดนโยบายจากภาครัฐลงสู่หมู่บ้าน ชุมชนได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยผ่านเครื่องมือต่างๆ ทั้งการประชุมหมู่บ้าน หอกระจายข่าว คณะกรรมการหมู่บ้าน และหัวหน้าคุ้ม รวมทั้งสื่อการสื่อสารสมัยใหม่ทางโทรศัพท์ และแอปพลิเคชันต่างๆ

๓.๓ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

เนื่องจาก กำนันมีบ้านอยู่ที่บ้านเรื่อง ทำให้ที่ทำการกำนันอยู่ในหมู่บ้านเรื่องด้วย การถ่ายทอดนโยบายของรัฐบาลจากอำเภอสู่ตำบล บ้านเรื่องจึงได้เปรียบกว่าหมู่บ้านอื่น ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลเป็นไปอย่างดี ทันตามกรอบนโยบายที่รัฐบาลกำหนด แต่จากการสัมผัสพื้นที่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลดี เกิดเพราะความเสียสละของกำนัน ที่มีเป้าหมายให้ลูกบ้านเกิดความอยู่ดีมีสุขเป็นหลัก นโยบายที่มีผลประสบความสำเร็จ โดยมากจะเป็นนโยบายด้านสังคม เช่น นโยบายแก้ไข้ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยธรรมชาติ ยังไม่ก้าวหน้ามากนัก เช่น นโยบายนาแปลงใหญ่ มีการเข้าร่วมโครงการแต่ขับเคลื่อนไม่ได้เต็มที่ เพราะขาดน้ำ เป็นต้น

ดังนั้น หากจะหวังผลต่อการพัฒนาบ้านเรื่องให้ดียิ่งขึ้น จำเป็นที่จะต้องแก้ไข้ปัญหาเรื่องน้ำและเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แล้วเสริมด้วยการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามที่เสนอข้างต้น จะทำให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลของนโยบายรัฐบาลสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๘

หมู่บ้านวังดาว หมู่ที่ ๗ ตำบลสะเนี่ยน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านวังดาว ได้รับการประกาศจากกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งเป็น “หมู่บ้านวังดาว” หมู่ที่ ๗ ตำบลสะเนี่ยน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ โดยขณะนั้นมีราษฎร ๘๑๐ คน ๑๙๐ ครัวเรือน มีนายวงศ์ เกียรติยศ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และในเวลาต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นกำนันตำบลสะเนี่ยน (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่)

ก่อนการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เมื่อราวปี พ.ศ.๒๓๘๑ (๑๘๐ ปีที่ผ่านมา) บ้านวังดาว เป็นเพียงกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิมทั้งหมู่บ้าน ซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากตัวอำเภอเมืองน่าน เข้ามาตั้งหมู่บ้านเริ่มแรกเพียง ๗ ครัวเรือน ต่อมาเมื่อประชาชนอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ทำให้ปัจจุบันบ้านวังดาวมีกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิม และกลุ่มผู้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากภาคเหนือ ประกอบด้วยกลุ่มคนพื้นเมืองชนเผ่าม้ง เผ่าขมุ เผ่าเมี่ยน เผ่าเย้า เผ่าลัวะ และเผ่าถิ่น จำนวนมาก

๑.๒ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

บ้านวังดาวเป็นสังคมชุมชนเมืองดั้งเดิม มีความสมัครสมานสามัคคี ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๙๐ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์ คิดเป็นร้อยละ ๐.๑๐ ประชาชนมีการทำบุญตักบาตรวัดในหมู่บ้าน และมีพระสงฆ์เดินบิณฑบาตเป็นประจำทุกวัน คิดเป็นร้อยละ ๙๒ ของจำนวนครัวเรือน

ฐานะทางสังคมของชาวบ้านวังดาว มีฐานะมั่นคงร้อยละ ๑๐.๖ มีฐานะพออยู่พอกินร้อยละ ๕๒.๖ และมีฐานะไม่มีความมั่นคงร้อยละ ๓๖.๘

สำหรับการจัดการชีวิตครอบครัวเป็นแบบดั้งเดิม คือ แบบบิดาปกครองบุตร เด็กเคารพผู้ใหญ่ มีประเพณีที่สำคัญในชุมชน เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่

๑) ประเพณีทำบุญปีใหม่สวดมนต์ข้ามปี เพื่อความเป็นสิริมงคล เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี โดยชาวบ้านวังดาวจะไปรวมตัวกัน ณ วัดประจำหมู่บ้านเข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามปีในวันที่ ๓๑ ธันวาคมของทุกปี และตักบาตรพระเข้าร่วมกันในวันที่ ๑ มกราคมของทุกปี

๒) ประเพณีรดน้ำดำหัว ส่วนใหญ่จะกระทำกันในวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ เพียงวันเดียวต่อเนื่องจากวันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ไทย เป็นประเพณีที่แสดงถึงความเคารพอ่อนน้อมต่อบิดามารดา ผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิตะของผู้เยาว์ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นการขอขมาลาโทษ พร้อมทั้งรับคำอวยพรเพื่อสิริมงคลของชีวิต และเป็นการขอพรเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองตลอดไป ด้วยการใช้น้ำส้มป่อยหรือน้ำมะกรูดอาบทั้งตัวและดำหัวคือ สระผม

๓) ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เนื่องจากชาวบ้านวังดาวส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก การลงแขกเกี่ยวข้าว จึงยังเป็นประเพณีที่ทุกบ้านยังคงยึดถือกันมาอย่างช้านาน เป็นสร้างความรักความสามัคคี แลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการช่วยลดต้นทุนการผลิต และช่วยแบ่งเบาภาระของชาวบ้านเดียวกันด้วย

๔) ประเพณีสืบชะตาของหมู่บ้าน พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าเป็นการต่ออายุหรือต่อชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาว มีความสุข ความเจริญตลอดจนเป็นการขจัดภัยอันตรายต่างๆที่จะบังเกิดขึ้นให้แคล้วคลาดปลอดภัย

พิธีสืบชะตาแบบพื้นเมืองของจังหวัดน่าน ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ชาวน่านในทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลต่างรู้จักและยึดมั่นปฏิบัติกันอยู่ เพราะเชื่อว่าทุกข์ภัยทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง และญาติพี่น้องจะหมดหายไปชีวิตก็จะยืนยาวยิ่งขึ้น อีกทั้งเชื่อว่าก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานพร้อมที่จะสู้กับชะตาชีวิตต่อไป

พิธีสืบชะตานี้แบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ

๔.๑) สืบชะตาคน นิยมทำเมื่อขึ้นบ้านใหม่ ย้ายที่อยู่ใหม่ ได้รับยศหรือตำแหน่งสูงขึ้น วันเกิดที่ครบรอบเช่น ๒๔ ปี ๓๖ ปี ๔๘ ปี ๖๐ ปี ๗๒ ปี เป็นต้น หรือพ้นจากป่วยหนัก หรือมีผู้ทักทายว่าชะตาไม่ดีจำเป็นต้องสะเดาะเคราะห์และสืบชะตา เป็นต้น

๔.๒) สืบชะตาบ้าน นิยมทำเมื่อคนในหมู่บ้าน ประสบความเดือดร้อน หรือเจ็บไข้ได้ป่วยกันทั่วไปในหมู่บ้าน หรือตายติดต่อกันเกิน ๓ คน ขึ้นไป ถือเป็นเสนียดของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านอาจพร้อมใจกันจัดในวันปากปี ปากเดือน หรือปากวัน คือวันที่หนึ่ง สอง หรือสามวันหลังวันเถลิงศก เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

๔.๓) สืบชะตาเมือง จัดขึ้นเมื่อบ้านเมืองเกิดความเดือดร้อนจากอิทธิพลของดาวพระเคราะห์ตามความเชื่อทางโหราศาสตร์ เพราะทำให้บ้านเมืองปั่นป่วนวุ่นวาย เพราะการจลาจล การศึกหรือเกิดโรคภัยแก่ประชาชนในเมืองเจ้านายท้าวพระยาบ้านเมืองจึงจัดพิธีสืบชะตาเมือง เพื่อให้อายุของเมืองได้ดำเนินต่อเนื่องสืบไป

๑.๓ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

บ้านวังดาว มีปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและวิญญู มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ดังนี้

- ๑) ด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี เป็นหมอสู่ขวัญในพิธีกรรม ได้แก่ นายปิ่น แก้วเนตร
- ๒) ด้านศิลปะพื้นบ้าน ได้แก่ นายสุนทร บุตรแก้ว
- ๓) ด้านเย็บปัก จักสาน ได้แก่ นายอินเขียน นันต๊ะยศ
- ๔) ด้านช่างไม้และงานก่อสร้าง ได้แก่ นายบุญช่วย คำมุง
- ๕) ด้านช่างไฟฟ้า นายเฉลิม ภูผาอินทร์

ทองหลังพระฯ มูลนิธิรากแก้ว และงบประมาณจากจังหวัดน่าน เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาจัดทำระบบกระจายน้ำด้วยระบบท่อ อ่างเก็บน้ำห้วยปู่ปาน งบประมาณก่อสร้างแนวเขตที่ ๑ เป็นเงิน ๖๕๕,๖๕๑ บาท และแนวเขตที่ ๒ เป็นเงิน ๖๑๑,๐๖๗ บาท รวมเป็นงบประมาณการก่อสร้างทั้งสิ้น ๑,๒๖๖,๗๑๘ บาท

โครงการดังกล่าวมีแนวทางการดำเนินงาน “ระเบิดจากข้างใน ขอบเขตพื้นที่ชัดเจน” โดยน้อมนำศาสตร์พระราชา และหลักการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ผสานกับศาสตร์สากลจากมหาวิทยาลัยและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน บูรณาการทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนโดยชุมชนต้องมีความพร้อม

๔.๒) ทำนบดินห้วยแก้ว มีพื้นที่ ๑๐ ไร่ ความจุน้ำ ๑๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เป็นทำนบดินขนาดเล็กในการดำเนินงานของโครงการชลประทาน พื้นที่โครงการ ๓๐๐ ไร่ โดยมีลำน้ำหลักจากแม่น้ำน่าน

๔.๓) ลำน้ำห้วยสมุน กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๐ กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปี ประชาชนที่ไม่ได้อยู่ในเขตใช้น้ำ จำนวน ๑๓๐ ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ ๖๘ ของครัวเรือนทั้งหมด ลำน้ำห้วยสมุนเป็นลำน้ำสาขาของกลุ่มแม่น้ำน่าน และเป็นชุมชนป่าต้นน้ำ ซึ่งลำน้ำห้วยสมุนอยู่ในการดำเนินงานของโครงการฝายสมุน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งนี้ โครงการชลประทานโดยได้จัดทำเป็นฝายคอนกรีตขนาดเล็ก ความยาว ๔๐ เมตร ความสูง ๓ เมตร พื้นที่โครงการ ๑๐,๐๐๐ ไร่ และอยู่ในภูมิภาคที่สูงเด่นคือ ดอยปู่ใต้ จึงสามารถพัฒนาฝายสมุนและดอยปู่ใต้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้

๔.๔) ป่าชุมชนบ้านวังดาว พื้นที่ขึ้นทะเบียนจำนวน ๓๕ ไร่ พิกัด (บ้าน) E : ๗๘๓๘๗ N : ๘๓๖๘๗ ขึ้นทะเบียนเป็นประเภทป่าสงวนแห่งชาติ ตามเลขที่หนังสืออนุมัติโครงการ : ทส ๑๖๐๕.๒๐๓/๑๐๘๗๘ ลงวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๐

๕) ข้อมูลการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของประชาชนบ้านวังดาว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนอาชีพรองได้แก่ การประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย ประชากรมีพื้นที่ทำกินเฉลี่ยประมาณ ๑๐-๓๐ ไร่ต่อครอบครัว สามารถจำแนกอาชีพการเกษตร ดังนี้

๕.๑) ไม้ผล ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ ส้ม ส้มโอ กล้วยน้ำว้า อุ่น

๕.๒) พืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ ยางพารา กาแฟ สับปะรด มันสำปะหลัง

๕.๓) พืชผัก ได้แก่ พริก พริกทอง แตงไทย ผักสลัด ผักกาด ผักกาดขาว ถั่วฝักยาว ถั่วดาวอินคา ถั่วเหลือง พริก ฯลฯ

๕.๔) ปศุสัตว์ ได้แก่ หมู ไก่ และวัว

๕.๕) หาของป่า เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย ต่า หืด กัง และสมุนไพร

๖) ข้อมูลด้านแหล่งเงินทุน

ประชาชนบ้านวังดาว อาศัยแหล่งเงินทุนจากกองทุนเงินล้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

๗) ข้อมูลการรวมกลุ่มของเกษตรกร

ประชาชนบ้านวังดาว มีการจัดตั้งกลุ่มด้านอาชีพต่างๆ ได้แก่ กองทุนกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ (โครงการเมืองสหกรณ์) และกองทุนส่งเสริมอาชีพ นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มสวัสดิการทางสังคม ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) และกองทุนหมู่บ้าน อฟป. โดยกองทุนต่างๆ ดังกล่าว มีคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการในแต่ละกองทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างสูงสุด

๑.๕ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกิดจากแรงกดดันภายนอกที่สำคัญ

จากข้อมูลความมั่นคงจังหวัดน่าน ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน พบว่าจังหวัดน่านยังเผชิญกับภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ ที่มีความสลับซับซ้อนและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ปัญหาแรงงานทั้งในและนอกระบบ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติและภัยธรรมชาติ

ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน รวมทั้งสภาพแวดล้อมของปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ ภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและมีการบูรณาการอย่างจริงจังจากทุกภาคส่วนราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้วยการมุ่งเน้นกระบวนการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากที่สุด ตลอดจนมีการบูรณาการด้านการข่าวและหน่วยงานด้านความมั่นคงภายในจังหวัดในทุกระดับ ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนหลายแห่ง เข้ามาร่วมบูรณาการที่จะพัฒนาภาคสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน โดยเฉพาะด้านการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวจังหวัดน่านด้วย (ข้อมูลแผนพัฒนาจังหวัดน่าน พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔)

บ้านวังดาว เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมและการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรภาคเอกชน ในรูปแบบของการดำเนินโครงการต่างๆ ในพื้นที่หมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ดังนี้

๑) สำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบริษัท เบทาโกร จำกัด ร่วมกันเข้ามาจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเกษตรพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งความรู้ แหล่งอ้างอิง ด้านการจัดการทรัพยากรการเกษตร ฝึกฝน เรียนรู้ วิจัย ทั้งของคณาจารย์ นิสิต และชุมชน เพื่อเป็นการสืบสานแนวพระราชดำริ “เกษตรทฤษฎีใหม่” “เศรษฐกิจพอเพียง” และโครงการเกี่ยวกับป่าใน จ.น่าน ที่มุ่งเน้นอนุรักษ์ป่าที่สมบูรณ์ ปลูกป่าในส่วนที่ถูกทำลายไป โดยใช้บุคลากรทั้งจากคณาจารย์ นิสิต เยาวชน และชุมชน เป็นกลไกในการขับเคลื่อน ซึ่งเป็นการสืบสานแนวพระราชดำริ ด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าไม้ การจัดการทรัพยากรน้ำ ที่มีผลอย่างมากต่อด้านการเกษตร ศูนย์ปฏิบัติการเกษตรพอเพียง มีการจัดทำโครงการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร และประชาชนบ้านวังดาวและอำเภอใกล้เคียงเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง เช่น

๑.๑) โครงการ ทำปุ๋ยหมักจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร (ซังข้าวโพด) เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสามารถลงมือปฏิบัติ และสามารถนำปุ๋ยหมักจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ในแปลงพืชผักสวนครัว แปลงพืชไม้ผล

๑.๒) โครงการอบรมการตัดแต่งไม้ผลหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการใช้เวลาว่างหลังการเก็บเกี่ยวในการตัดแต่งกิ่งไม้ผล ซึ่งจะส่งผลให้ไม้ผลที่มีการตัดแต่งกิ่งมีผลผลิตที่มากขึ้น นอกจากนี้ กิ่งไม้ เศษไม้จากการตัดแต่งกิ่ง ยังสามารถนำมารวบรวมทำถ่านไม้ เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมส่วนหนึ่งและใช้ในครัวเรือนด้วย ส่วนผลพลอยได้จากการเผาถ่านไม้ คือ น้ำส้มควันไม้ โดยเป็นผลผลิตที่ได้จากกระบวนการเผาถ่าน มีลักษณะเป็นของเหลวสีน้ำตาลแดงหรือสีเหลืองอมน้ำตาล เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ครัวเรือน เช่น ป้องกันปลวก มด แมลง กิ่งก้อ ป้องกันเชื้อราโรคพืช กำจัดกลิ่นเหม็นขยะ คอกปศุสัตว์ ใช้ป้องกันโรคและเพลี้ย แมลง ในพืชต่างๆ พืชผักสวนครัว ไม้ดอก ไม้ประดับ

๑.๓) โครงการ "น้ำสะอาดเพื่อชีวิต" เพื่อจัดทำโอ่งซีเมนต์ที่มีความจุประมาณ ๑,๘๐๐ ลิตร ผลิตเป็นจำนวน ๖๐ ใบ สำหรับใช้เก็บน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค และ การเกษตร หากผู้เข้าร่วมอบรมมีความชำนาญในการผลิตโอ่งก็สามารถรับผลิตโอ่งเพื่อให้เกิดเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการแก้ปัญหาภัยแล้งในระดับชุมชน เป็นต้นแบบในการเก็บน้ำได้ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ลิตร

๑.๔) การจัดกิจกรรมพิธี “สูขวัญข้าว” ขึ้น เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม และแสดงความกตัญญูต่อพระแม่โพสพหลังการเก็บเกี่ยว

๑.๕) การจัดกิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าวไร่พันธุ์ข้าวแม่จัน เพื่อลงแขกเกี่ยวข้าว และเป็นการศึกษาวิจัย ถ่ายทอดเทคโนโลยี และองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกและการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว

๒) โครงการเมืองสहरณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑ พระราชพิพัฒน์นาทร (ถาวร จิตตถาวโร) จึงได้ถวายพระพรขอพระราชทานจัดทำโครงการเมืองสहरณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้านสहरณ์ ที่ปลูกไว้กินผลตามบ้านเรือน ภายในบ้านมีสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ จำพวกเป็ดไก่ จัดบ้านเรือนให้สะอาดถูกสุขอนามัย สร้างให้ครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ดีกว่าเดิม เป็นเมืองน่าอยู่น่าอาศัย หน่วยงานดำเนินโครงการเมืองสहरณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ มูลนิธิถาวรจิตตถาวโร-วงศ์มาลัย เป็นหน่วยงานหลัก โดยมี องค์กรภาครัฐและเอกชนร่วมสนับสนุน อาทิ คณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กระทรวงมหาดไทย กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมชลประทาน กรมประชาสัมพันธ์ อ.ส.ม.ท. คณะพระวิปัสสนาจารย์เพื่อพัฒนาสังคม(รุ่นพิเศษ) มูลนิธิศาลาพระราชศรีธธา และคณะศิษย์พระราชพิพัฒน์นาทร (ถาวร จิตตถาวโร)

๓) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสะเนียง โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เพื่อจัดทำแผนที่ดินรายแปลงและนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับการจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่ การทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรแบบยั่งยืน การส่งเสริมการปลูกไม้

เศรษฐกิจ โดยการสนับสนุนร่วมกับเครือข่ายทรัพยากรป่าไม้ชุมชน และเครือข่ายในการประชุม คณะทำงานปลูกหญ้าแฝก มูลนิธิโครงการหลวง

ปัจจุบันพื้นที่เข้าร่วมโครงการหลวงสะเนียง มีการจัดแบ่งโซนพื้นที่ปลูกในแต่ละโซนตาม ความเหมาะสมกับสภาพดินและประเภทของพืชผัก ผลไม้ พืชไร่ เช่น โซนปลูกไม้ไผ่และไม้ใช้สอย โซนไม้ผล เช่น มะม่วงหิมพานต์ มะม่วง หม่อน เงาะ โซนไม้เศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ถั่วดาวอินคา โซนแปลงผักปลอดสารพิษ ผักสลัด ถั่วฝักยาว ฝรั่ง แอปเปิ้ลเขียว โซนปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงหมู เลี้ยง กบ เลี้ยงไก่ โซนปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ

นอกจากนี้ยังมีแผนงาน โครงการต่างๆ ของภาครัฐที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนิน โครงการพัฒนาในหมู่บ้านวังดาวอีกเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

ผลกระทบเชิงบวก

๑. นโยบายของจังหวัดน่าน ด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ไม้ให้มีการบุกรุกป่าไม้ และมีการดำเนินการจับกุมดำเนินคดีทางกฎหมายอย่างจริงจัง ทำให้ชาวบ้านปรับตัวจากการทำไร่เลื่อน ลอยมาเป็นการบริหารจัดการที่ดี มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน เพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกัน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งจะไปผลให้เกิดแหล่งน้ำธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

๒. การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตด้านการเกษตร เป็นการปลูก พืชแบบผสมผสาน ทั้งพืชหลักและพืชรอง และการปลูกพืชหมุนเวียน เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตร ออกได้ทั้งปี ทำให้ชาวบ้านวังดาวมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น และส่วนเกินจาก การบริโภคในครัวเรือนยังสามารถทำรายได้ให้แก่ครอบครัวด้วย

๓. การเข้ามาของมูลนิธิปิดทองหลังพระ มูลนิธิรักแก้ว โครงการหลวงสะเนียง ศูนย์การ เรียนรู้การเกษตรแบบพอเพียงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบริษัท เบทาโกร จำกัด เพื่อให้ ความรู้และวิธีการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประชาชนหันมาทำการเกษตรแบบประณีต ทำน้อยแต่ได้มากเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวยังขยาย ผลได้ไม่มาก

๔. การรวมกลุ่มของสหกรณ์ ทำให้มีการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้มากขึ้น ส่งผลดีต่อ ชาวบ้านในการกำหนดราคาพืชผลทางการเกษตรได้ เช่น กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มเกษตรปลอดภัย กลุ่ม ยางพารา ฯลฯ

๕. การปรับประเทศไทย ๔.๐ และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ทำให้หน่วยงาน ภาครัฐปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงาน โดยเน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมการ จัดทำแผนพัฒนาจากปัญหาความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง และใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การผลิตสมัยใหม่ให้มากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านวังดาวเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ พื้นที่บ้านวังดาวได้รับการพัฒนาด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น

ผลกระทบเชิงลบ

๑. การปลูกพืชเศรษฐกิจ ตามนโยบายของรัฐบาลในการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการปลูก ยางพาราตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๕ ทำให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการปลูกข้าวโพด เป็นการปลูก ยางพารา คิดเป็นร้อยละถึง ๒๐ ของครัวเรือนทั้งหมด และประกอบกับเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราบ้าน

วังดาว ส่วนใหญ่ไม่มีการปลูกพืชเสริมสวนยางพารา ส่งผลให้ปัจจุบันราคายางพาราตกต่ำ จึงกระทบต่อรายได้หลักของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราเป็นอย่างมาก

๒. การอพยพย้ายถิ่นฐานจากกลุ่มคนพื้นเมืองทางภาคเหนือ เพื่อมารับจ้างทำงานทั่วไปในหมู่บ้าน การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ ทำการเกษตร นอกจากนั้นยังมีการปัญหาเรื่องยาเสพติดด้วย ซึ่งอาจเกิดผลกระทบต่อความมั่นคง ด้านสาธารณสุขคุณภาพชีวิตและสังคม

๓. ระบบนายทุนเข้ามาสนับสนุนการให้เครดิตด้านปัจจัยการผลิต ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ล่งหน้า (ตกเขียว) ทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น นำเงินลงทุนในอนาคตมาใช้จ่ายล่งหน้า และหากได้ผลผลิตที่ไม่เพียงพอต่อต้นทุนการผลิตจึงเกิดภาระหนี้สินตามมา และปัจจุบันชาวบ้านวังดาวส่วนใหญ่เป็นหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

๔. การใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นผลมาจากระบบนายทุนที่เข้ามาสนับสนุนให้เครดิตด้านปัจจัยการผลิตและปุ๋ยเคมีต่างๆ ส่งผลทำให้การตรวจพบสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดเป็นจำนวนมาก และสารเคมีที่อยู่บนผิวดินได้ชะล้างลงไปในแหล่งน้ำของชุมชน ส่งผลให้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคชุมชนเป็นตะกอน ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตในระยะยาว

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

การปกครองหมู่บ้าน บ้านวังดาว มีการปกครองแบบหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) มีผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน อพป. แบ่งออกเป็นคุ้มบ้าน มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นแบบประชาธิปไตย การบริหารจัดการบ้านวังดาว ดังนี้

๑) การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ เพื่อทำหน้าที่พัฒนาหมู่บ้าน (ภาคผนวก ๑)

๒) การแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำแนวคลองชลประทาน เพื่อบริหารจัดการน้ำใช้เพื่อการเกษตร ให้ชาวบ้านในเขตพื้นที่ได้ใช้น้ำอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง (ภาคผนวก ๒)

๒) การจัดทำระเบียบข้อบังคับของหมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรที่อาศัยในหมู่บ้านอยู่ในระเบียบและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสามัคคีและเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความสุขสงบ โดยระเบียบข้อบังคับนี้ ได้มีการจัดทำขึ้นด้วยความเห็นชอบจากการประชุมหมู่บ้านเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๒ จากนั้นได้มีการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทและภูมิสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และข้อบังคับฉบับปัจจุบันได้ประกาศบังคับใช้โดยผ่านการพิจารณาจากที่ประชุมหมู่บ้านให้การรับรองโดยมติเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๑

สาระสำคัญของระเบียบข้อบังคับของบ้านวังดาว (ภาคผนวก ๓) กำหนดไว้ ๔ ด้านหลัก คือ ด้านมาตรการป้องกันแก้ไขเรื่องยาเสพติด (ยาบ้า) ด้านมาตรการความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านการใช้น้ำประปาหมู่บ้าน

ทั้งนี้ การบังคับใช้ระเบียบข้อบังคับดังกล่าว ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อมั่น ศรัทธา และยอมรับในตัวผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้านวังดาว ปัญหาความขัดแย้งเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ได้รับการไกล่เกลี่ยประนีประนอมจากคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้ปัญหาความเดือดร้อน คดีความต่างๆ ลดน้อยลง

ปัจจุบันมีนายสนั่น โนนิล เป็นผู้ใหญ่บ้านวังดาว โดยมีข้อมูลทำเนียบผู้นำหมู่บ้าน/ผู้ใหญ่บ้านในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา

การบริหารกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน บ้านวังตา ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ เพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆ จำนวน ๖ กองทุน ประกอบด้วย

๑) กองทุนหมู่บ้านเงินล้าน	๒) กองทุนหมู่บ้าน อพป.
๓) กองทุนแก้ไขปัญหาคความยากจน (กขคจ.)	๔) กองทุนป่าชุมชนหมู่บ้าน
๕) กองทุนกลุ่มผู้เลี้ยงโค-กระบือ (โครงการเมืองสหกรณ์)	๖) กองทุนส่งเสริมอาชีพ

โดยกองทุนการพัฒนาดังกล่าว มีคณะกรรมการในแต่ละกองทุน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ

๒.๑ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของภาครัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชน

จากการลงพื้นที่บ้านวังตาและได้พูดคุยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านวังตา ได้ให้ข้อมูลด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของภาครัฐที่มีผลกระทบต่อการใช้ หรือการประกอบอาชีพ หรือความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สรุปได้ดังนี้

๑) กฎหมายระเบียบการใช้ที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวน (สทก.) เขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.) และกฎหมายที่ดิน

เนื่องจากบ้านวังตา มีพื้นที่เอกสารสิทธิ์ (นส.๓) เพียงเล็กน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) จึงทำให้ไม่สามารถนำที่ดินเพื่อเป็นหลักประกัน หรือสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพได้ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคมีแนวทางปฏิบัติ ด้านการบริหารจัดการที่ดินของรัฐที่แตกต่างกัน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่บ้านวังตาที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ขาดความมั่นคงในการประกอบอาชีพและทำมาหากิน

ปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ยังส่งผลต่อการได้รับโอกาสในการพัฒนาของหมู่บ้านวังตา เช่น การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยอยู่ใต้ ซึ่งมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม สามารถมองเห็นสภาพพื้นที่โดยรอบเมืองจังหวัดน่าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้นการจะพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว หรือพัฒนาโดยก่อสร้างถนนขึ้นสู่ดอยปู่ใต้ จึงต้องเกี่ยวข้องกับการขออนุญาตและอนุมัติจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น ยังส่งผลต่อการจัดทำสายทางเพื่อเชื่อมต่อไปยังบ้านน้ำโค้ง หมู่ที่ ๔ ตำบลสะเนียน ซึ่งเป็นเขตติดต่อกันต้องผ่านแนวเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จึงทำให้การเดินทางของทั้งสองหมู่บ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีเพียงถนนลูกรังเพื่อการคมนาคมสัญจร

๒) กฎหมายระเบียบการจัดตั้งวัด ตามมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และระเบียบการขอใช้พื้นที่จาก สปก.

ด้วยสำนักสงฆ์บ้านวังตา ซึ่งเป็นสำนักสงฆ์ที่ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากพื้นที่ตั้งวัดอยู่ในพื้นที่ของ สปก. และประกอบกับจากกฎหมายการจัดตั้งวัด มาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ได้กำหนดว่าที่ดินที่ใช้เป็นสถานที่สร้างวัดต้องมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า ๖ ไร่ จึงทำให้เป็นประเด็นปัญหาให้สำนักสงฆ์บ้านวังตา ซึ่งมีพื้นที่ตั้งเพียง ๓ ไร่กว่า ไม่สามารถดำเนินการขอจัดตั้งวัดได้ หากมีการแก้ไขข้อกำหนดดังกล่าว โดยอนุโลมเรื่องการกำหนดเนื้อที่ในการสร้างวัดให้ลดน้อยลง จะทำให้ชาวบ้านวังตา มีวัดที่สร้างโดยถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้อยู่ในศีลธรรม และจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒.๒ การวิเคราะห์โอกาส หรือข้อจำกัดในการจัดการปัญหาของชุมชนบ้านวังดาว

ข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคของชุมชนบ้านวังดาว ซึ่งเป็นประเด็นควรจะได้รับ การสนับสนุน และพัฒนา โดยจัดลำดับความสำคัญ ดังนี้

๑) พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าและป่าสงวนแห่งชาติ จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ด้าน การคมนาคมสัญจรเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น หรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามได้ ซึ่งการพัฒนา จะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรับผิดชอบ ประกอบกับพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่ไม่มีหนังสือเอกสาร แสดงสิทธิ์ จึงทำให้ชาวบ้านวังดาวมีความไม่มั่นใจในการประกอบอาชีพ

๒) การบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ยังขาดประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ระบบการกระจายน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติยังไม่สามารถ ใช้ได้อย่างทั่วถึงการเกษตร ไม่มีการต่อระบบท่อน้ำจากลำห้วยไปเก็บกักไว้ในถังเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ แล้วปล่อยน้ำลงสู่แปลงเกษตร

๓) ระบบประปาของหมู่บ้านไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากการใช้น้ำผลิตประปาจากแหล่งน้ำ ธรรมชาติ น้ำดิบจากลำห้วยสลับกับน้ำใต้ดิน พบว่ามีการปนเปื้อนของสารเคมีในน้ำดินที่นำมาผลิต น้ำประปา และในช่วงฤดูน้ำหลากพบว่าน้ำจากลำห้วยขุ่น มีตะกอน และประกอบกับการไม่มีถังตก ตะกอน เพื่อกรองน้ำประปาที่มีคุณภาพ

๔) การประกอบอาชีพของชาวบ้านวังดาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ปลูกข้าว ข้าวโพด และยางพารา เป็นหลัก เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย การประกอบอาชีพ เสริมหรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของหมู่บ้านยังไม่มี และชาวบ้านวังดาวส่วนใหญ่มี รายจ่ายมากกว่ารายรับ เนื่องจากการขาดการบริหารจัดการด้านการเงินที่ดี ไม่มีการจัดทำบัญชี คร่าวเรือน เกิดการแข่งขันทางด้านวัตถุดิบ มีหนี้สินในระบบมาก รายได้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ใต้เส้น ความยากจน ซึ่งเกิดจากการลงทุนด้านการเกษตรสูงและได้รับผลตอบแทนต่ำรวมถึงมีภาระค่าใช้จ่าย ในการศึกษาบุตรส่งผลให้มีประชาชนบางส่วนออกไปรับจ้างและค้าขาย หรือทำงานอยู่ต่างพื้นที่

๕) ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยมีการศึกษาในระดับประถมถึงมัธยมศึกษา ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ มาตรฐานการศึกษาภาคบังคับ มีปัญหาด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรคติดต่อไม่ร้ายแรง เช่น โรคความดัน โลหิตสูง โรคเบาหวาน และมีการตรวจพบสารพิษในร่างกายของชาวบ้านวังดาว ซึ่งเมื่อเทียบสัดส่วน ผู้ตรวจพบสารพิษต่อจำนวนประชากรในหมู่บ้านแล้ว ค่อนข้างสูงถึงร้อยละ ๔๔ ของประชากรทั้งหมด

๖) กลุ่มทุนนอกพื้นที่เข้ามากว้านซื้อที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์แปลงใหญ่ และการอพยพย้ายถิ่น ฐานจากกลุ่มคนพื้นเมืองทางภาคเหนือ ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่และการทำลายป่าเพื่อเป็น พื้นที่ทำกิน และการขนยาเสพติดผ่านในพื้นที่ จากกลุ่มคนภายนอกที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามา และจากที่ บ้านวังดาวเป็นทางผ่านซึ่งสามารถเชื่อมออกไปพื้นที่ใกล้เคียง

๗) องค์ความรู้ และการสนับสนุนการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ (Value Added) จาก หน่วยงานต่างๆ ยังมีไม่มากและพอเพียงต่อความต้องการของชุมชน ททรัพยากรในชุมชนยังไม่มี การนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อย่างเต็มที่ เช่น ไม้ไผ่ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและ มี การส่งเสริมให้ปลูกไม้ไผ่ แต่การนำมาใช้เป็นเพียงการนำมาจักสานเพื่อเป็นส่วนประกอบของ ผลิตภัณฑ์หมวก ไม่ได้มีการนำมาเย็บหรือขึ้นรูปทรงเป็นหมวกสาน หรือนำมาผลิตเป็นชิ้นงาน

สำเร็จรูปอื่นๆ เพื่อจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของชุมชนแต่อย่างใด เป็นเพียงการส่งขาย ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์หมวกให้กับพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาสั่งซื้อในพื้นที่เท่านั้น

ความต้องการของชุมชนบ้านวังดาว ที่ต้องการได้รับการสนับสนุนและให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือ ดังนี้

๑) การได้รับเอกสารสิทธิ์ หรือการรับรองสิทธิ์ในที่ดินทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และเพื่อประโยชน์ในการที่จะได้รับการสนับสนุนพัฒนาจากภาครัฐในด้านต่างๆ เช่น การสนับสนุนงบประมาณพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางคมนาคมสัญจรเพื่อเชื่อมต่อไปยังพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียงโดยง่าย การตั้งวัดในพื้นที่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และการพัฒนาเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ได้มากขึ้น

๒) การให้รัฐสนับสนุนการพัฒนาระบบชลประทานที่สามารถนำน้ำจากแหล่งที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชได้ตลอดปีและสามารถกระจายน้ำอย่างทั่วถึง ส่วนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคต้องการน้ำบาดาลพร้อมระบบกรองน้ำที่ได้มาตรฐาน และการให้ความรู้เรื่องการวางแผนการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินเพื่อให้เกิดความชัดเจน รวมถึงการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรโดยชุมชนมีส่วนร่วมและรณรงค์การปลูกหญ้าแฝก

๓) ความต้องการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่จากห้วยสมุน เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านโดยรอบ แต่เนื่องจากการต่อต้านของ NGO และชุมชนบ้านห้วยปุกซึ่งหากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยสมุน จะต้องอพยพที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินออกจากพื้นที่ ๑๓๐ ครัวเรือน ประกอบกับแนวคิดในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำดังกล่าว ยังไม่ได้รับอนุมัติการใช้พื้นที่ก่อสร้างจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงไม่สามารถก่อสร้างได้

๔) การให้รัฐส่งเสริมการปลูกพืชทางเลือกใหม่หรือปรับปรุงคุณภาพไม้ผลที่มีอยู่เดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามความต้องการของตลาด ลดต้นทุนการผลิต หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี การปลูกพืชผักสวนครัวที่ใช้ระบบเกษตรอินทรีย์ และการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้ การส่งเสริมการปลูกป่าใช้สอยและป่าเศรษฐกิจ เช่น ไม้สัก ไม้ส้อ การบูร ยางพารา ใผ่รวก ใผ่ประาะ และการพัฒนางานหัตถกรรมให้มีมาตรฐาน และคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด รวมถึงการอบรมให้ความรู้ในด้านการเกษตรมีการจัดศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่างรวมถึงการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน

๕) การพัฒนากิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ให้มากขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ รวมทั้งต้องการการจัดระบบสวัสดิการต่างๆ ภายในชุมชนให้กระจายอย่างทั่วถึง

๒.๓ การวิเคราะห์ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของชุมชนบ้านวังดาว และปัจจัยภายนอกที่มากระทบต่อชุมชนบ้านวังดาวแล้ว พบว่าบ้านวังดาวมีศักยภาพและโอกาสที่จะพัฒนาบริหารจัดการชุมชนดังนี้

๑) ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านมีความเข้มแข็งและความสามัคคี มีกฎระเบียบข้อบังคับร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ประกอบกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนใน

ชุมชนค่อนข้างสูง ประชาชนมีความเคารพในกฎระเบียบที่กำหนดไว้และมีความขยันขันแข็งในการทำมาหากิน จึงเป็นศักยภาพของชาวบ้านวังดาวที่จะสามารถปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ และสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิด โดยผ่านผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านเป็นแกนนำปฏิบัติตนให้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี

๒) ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านที่อยู่ในที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ มีระบบนิเวศน์ที่มีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และระยะทางไม่ห่างจากความเจริญตัวจังหวัด จึงมีโอกาสดูแลและศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนในอนาคตพื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งต้นน้ำธรรมชาติ และมีทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาเป็นท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น ดอยปู่ใต้

๓) การได้รับส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรต่างๆ ในการให้ความรู้กับประชาชนในหมู่บ้าน และเป็นพื้นที่ตั้งเป้าหมายหลักของโครงการหลวงสะเนียง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มูลนิธิรากแก้ว และมูลนิธิปิดทองหลังพระ รวมถึงสถาบันการศึกษา จึงเป็นโอกาสของชาวบ้านที่จะสามารถพัฒนาพื้นที่ พัฒนาอาชีพให้เกิดรายได้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป เช่น

- มูลนิธิปิดทองหลังพระและมูลนิธิรากแก้ว ส่งเสริมการจัดทำโครงการระบบกระจายน้ำอ่างเก็บน้ำปู่ปาน ซึ่งจะทำให้น้ำเพื่อการเกษตรและน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคมีความสมบูรณ์มากขึ้น

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับบริษัทเบทาโกร จำกัด ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความรู้ด้านการตัดแต่งกิ่งเงาะ ลำไย มะม่วงและนำกิ่งไม้ที่ได้จากการตัดแต่งดังกล่าวในการเผาเป็นถ่าน การให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงหมูป่าและหมู่บ้าน โดยสนับสนุนพันธุ์หมูให้ชาวบ้านและส่งเสริมผลผลิตลูกหมูเพื่อส่งต่อให้ชาวบ้านครอบครัวอื่นต่อไป จึงเป็นโอกาสที่ประชาชนในหมู่บ้านวังดาวได้เรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดแนวคิดและเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรแบบพอเพียง

- โครงการหลวงสะเนียง ส่งเสริมการปลูกพืชผักฤดูใหม่ แบบเศรษฐกิจพอเพียง เกษตราบแบบปลอดภัย ซึ่งปัจจุบันประชาชนในหมู่บ้านวังดาวเริ่มมีการปลูกพืช ผัก ผลไม้ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผักกาด ผักสลัด องุ่น อโวคาโด ถั่วดาวอินคา มะม่วงน้ำดอกไม้สีทอง พักทองญี่ปุ่น สับปะรด ฯลฯ จากเดิมมีการปลูกข้าวโพดซึ่งชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาขายได้เอง ต้องเป็นไปตามราคาซื้อขายจากโรงงานและตลาดพ่อค้าคนกลาง ทำให้ขาดเสถียรภาพทางด้านราคา ประกอบกับภาวะอากาศที่ควบคุมได้ยาก เมื่อปรับเปลี่ยนมากทำเกษตรแบบประณีต ใช้พื้นที่น้อยและมีความเสี่ยงด้านราคาและสภาพแวดล้อมอื่นต่ำ จึงทำให้ชาวบ้านมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๔) นโยบายรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า เช่น โครงการผลิตภัณฑ์ชุมชน กองทุนหมู่บ้าน นโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นโยบายการส่งเสริมให้มีการจัดที่ดินทำกินให้ประชาชน โดยมีคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ทำให้เป็นโอกาสของชาวบ้านวังดาวได้มีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาพื้นที่และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง และโอกาสในการจะได้สิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะเกิดความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น

๕) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๔๘/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เรื่องการบริหารพื้นที่รูปแบบพิเศษเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน : พื้นที่จังหวัดน่าน

โดยคำสั่งดังกล่าวได้แต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวน ๒ คณะ โดยมีหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาด้านที่ดิน ป่าไม้ และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดน่าน รวมถึงการพัฒนาระบบกลไกบริหารจัดการการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่เป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ภาคผนวก ๔)

๕.๑) คณะกรรมการนโยบายและกำกับดูแล โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ และรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ

๕.๒) คณะกรรมการการดำเนินงานพื้นที่จังหวัดน่าน มีปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการภาครัฐ นายบัณฑิต ล่ำซำ เป็นประธานกรรมการภาคเอกชน ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน เป็นรองประธานกรรมการ และนายอดิศวร์ หลายชูไทย เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการทั้ง ๒ ชุดดังกล่าวเป็นโอกาสสำหรับประชาชนพื้นที่จังหวัดน่านในการจะแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และทำให้สามารถเป็นต้นแบบเพื่อขยายผลการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดอื่นต่อไป

๒.๔ การวิเคราะห์ภาพรวมของภาคการเกษตร

ด้านระบบการผลิตเชิงเกษตรกรรม ชาวบ้านวังตาว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเป็นการผลิตแบบขาดเฉพาะในด้านการเกษตร ไม่มีการผลิตซ้ำที่สอง เช่น ด้านการท่องเที่ยว ควบคู่ไปตามนโยบายของจังหวัด หรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ทำให้การใช้พื้นที่การเกษตรขาดความหลากหลาย เช่น การปลูกข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วควรปลูกผักหรือปลูกปอเทือง เพื่อเป็นการพักฟื้นและบำรุงดิน แล้วจึงกลับมาปลูกข้าวในฤดูกาลถัดไป เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนและก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

สามารถพิจารณาเป็นห่วงโซ่ เรื่อง วัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต การแปรรูป การตลาด รวมถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น คือ ภาคการเกษตรยังขาดความเชื่อมโยงห่วงโซ่ ตั้งแต่วัตถุดิบไม่มีการผลิตด้านเมล็ดพันธุ์เองในชุมชน ปัจจัยการผลิตซื้อจากร้านค้า มีการทำปุ๋ยเองบ้างแต่ไม่ต่อเนื่อง การแปรรูปแทบจะไม่มี การตลาดผ่านพ่อค้าคนกลาง จึงกำหนดราคาเองไม่ได้ ในอนาคตอาจตกเป็นภาคเกษตรแบบพึ่งพานายทุนภายใต้การเอารัดเอาเปรียบจากบริษัทเอกชน

๒.๕ การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านการบริหารจัดการในครัวเรือน ไม่มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง ทำให้ไม่ทราบถึงสถานะการใช้จ่ายของตนเองในส่วนที่ไม่จำเป็น ทำให้เกิดภาระหนี้สินโดยไม่รู้ตัวและนำไปสู่ภาวะในการไม่สามารถชำระหนี้สินของครอบครัวได้ ซึ่งชาวบ้านวังตาว ประชาชนส่วนใหญ่ทราบถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง แต่ที่สำคัญคือ ไม่มีการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเท่าที่ควร ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตแบบเดิมๆ และอีกเหตุผลหนึ่งคือ ความไม่มีน้ำต้นทุนในการผลิต จึงไม่มีทางเลือกในการทำเกษตรกรรม รัฐควรจัดสรรงบประมาณ หรือขอจัดอุปสรรคด้านกฎหมายป่าไม้ เพื่อให้เกิดน้ำต้นทุน เช่น อ่างเก็บน้ำ เหมืองฝาย แก้มลิง มิเช่นนั้นแล้วจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านให้มีความอยู่ดีกินดีได้

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๓.๑ นโยบายภาครัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนทางด้านลบ

๑) นโยบาย คสช.ในการทวงคืนผืนป่า เนื่องจากบ้านวังตาอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยยึดข้อมูลการเข้าครอบครองที่ดินก่อนปี พ.ศ.๒๕๔๕ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน และมีชีวิตความเป็นอยู่โดยขาดความมั่นคง

๒) นโยบายการบริหารจัดการน้ำแห่งชาติที่มีการพัฒนาเป็นลุ่มน้ำต่างๆ ซึ่งบ้านวังตาเป็นพื้นที่ต้นน้ำนาน ดังนั้น จึงต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์เป็นป่าต้นน้ำ ในปัจจุบันพบว่ามีการบุกรุกค่อนข้างมาก มีการทวงคืนผืนป่าบางส่วนจากประชาชน

๓.๒ นโยบายภาครัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนทางด้านบวก

๑) นโยบายการพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยนำแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการพัฒนาโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทำให้ปัญหาและความต้องการของประชาชนมีโอกาสได้รับการแก้ไข

๒) นโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ทำให้บ้านวังตามีการเฝ้าระวังโดยผ่านกระบวนการตาสับปรดดูแลเป็นคุ้มบ้าน

๓) นโยบายการจัดการน้ำแห่งชาติ ที่ให้แต่ละลุ่มน้ำได้มีการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ พื้นที่ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง ซึ่งจะเป็นโอกาสที่หมู่บ้านวังตาซึ่งเป็นพื้นที่ต้นทางได้รับการพัฒนา

๔) นโยบายการจัดการที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ที่ต้องการให้ประชาชนมีพื้นที่ทำกิน ซึ่งหมู่บ้านวังตามีปัญหาเร่งด่วนเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินที่ต้องได้รับการแก้ไข

๕) นโยบายการพักชำระหนี้ของ ธ.ก.ส. จากภาระหนี้สินภาคการเกษตร ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านวังตาเป็นหนี้ ธ.ก.ส. จึงได้รับประโยชน์จากการพักชำระหนี้ดังกล่าว

๖) นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนมากขึ้น

๗) นโยบายการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมในทุกระดับ ทำให้ประชาชนมีที่พึ่งและได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

๘) นโยบายในการดูแลสุขภาพของประชาชน เช่น การดูแลเด็กแรกเกิด ผู้สูงอายุ ผู้พิการ จากที่หมู่บ้านวังตาเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เป็นภาระกับญาติพี่น้อง

๙) นโยบายในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนง่ายขึ้นและสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ซึ่งหมู่บ้านวังตามีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน "เกษตรปลอดภัย" จึงได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวมากขึ้น

๑๐) โครงการเกษตรแปลงใหญ่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชาวบ้านวังตามีความต้องการโครงการเกษตรแปลงใหญ่ แต่มีปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน จึงทำให้ไม่สามารถจัดทำโครงการดังกล่าวในหมู่บ้านได้

๑๑) โครงการเน็ตประชารัฐ ชาวบ้านมีความต้องการใช้ประโยชน์จากเน็ตประชารัฐเช่นกัน แต่อยู่ระหว่างการรอกระบวนการติดตั้งในหมู่บ้าน จึงยังมีได้ใช้ประโยชน์จากโครงการดังกล่าว

๑๒) โครงการสวัสดิการแห่งรัฐ ประชาชนส่วนใหญ่ของหมู่บ้านได้รับสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐ และใช้สิทธิประโยชน์อย่างทั่วถึง มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการลงทะเบียนรับสิทธิสวัสดิการ

๑๓) โครงการไทยนิยมยั่งยืน หมู่บ้านวังตาเป็นหมู่บ้านนำร่องในการดำเนินโครงการ

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑.๑) ความเสี่ยงของบุคคล

จากการตรวจสอบสารพิษตกค้างในกระแสเลือด พบว่าประชาชนในหมู่บ้านมีอัตราเสี่ยงที่สูง คิดเป็นร้อยละ ๔๔ ของประชาชนในหมู่บ้าน และไม่พบว่ามีกิจกรรม แผนงาน โครงการที่มีความชัดเจนว่าจะทำให้ความเสี่ยงดังกล่าวลดลง

ข้อเสนอของกลุ่ม ควรให้ความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรอย่างถูกต้อง และการลดใช้สารเคมีในการเกษตร ปรับเปลี่ยนเป็นการเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรปลอดภัย

๑.๒) ความเสี่ยงของครอบครัว

จากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่มั่นคง จำเป็นต้องส่งบุตรหลานไปเรียนนอกพื้นที่ และไปทำงานต่างพื้นที่มากขึ้น อาจทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวลดน้อยลง

ข้อเสนอของกลุ่ม ควรมีการจัดกิจกรรมวันรวมญาติ ในช่วงเทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวและในชุมชน

๑.๓) ความเสี่ยงของชุมชน

การขยายยึดครองที่ดินในเขตบ้านวังตา โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจากหมู่บ้านอื่น ซึ่งอาจทำให้อาณาเขตประชาชนพื้นถิ่นเดิมไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และอาจมีการลักลอบขนยาเสพติดกลับเข้ามาแพร่ระบาดในหมู่บ้าน

ข้อเสนอของกลุ่ม ควรสร้างกฎ กติกาของหมู่บ้าน เพื่อห้ามมิให้มีการขายสิทธิ์พื้นที่ทำกิน มิฉะนั้นจะมิได้รับความช่วยเหลือจากหมู่บ้านและภาครัฐ

๒. ความอยู่ดีมีสุขและประชาชน ครอบครัว และชุมชน

๒.๑) ความสุขด้านจิตใจ ประชาชนบ้านวังตาามีระดับความสุขด้านจิตใจในระดับสูง สังเกตได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของคนชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอย่างดี การเข้าวัดและการปฏิบัติศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอ

๒.๒) ความสุขด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับต่ำ จากการสอบถามฐานข้อมูล จปฐ. พบว่าสถานะการเงินของครอบครัวไม่มีการเก็บออมมากถึงร้อยละ ๗๙ ของประชาชนในหมู่บ้าน ทำให้ไม่เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิตประจำวัน

๓. บทเรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้และปฏิบัติในพื้นที่

๓.๑) การบริหารแผนพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น ตำบล และอำเภอ

ด้วยการพัฒนาของหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้แผนเป็นเครื่องมือนำทางไปสู่เป้าหมาย แต่แผนดังกล่าวอาจไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ หากขาดในการนำไปใช้ ซึ่งบ้านวังตาไม่มีการจัดทำแผนการ

พัฒนาหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ในทางปฏิบัติคือ เมื่อภาครัฐมีการสนับสนุนงบประมาณ จึงจัดทำแผนงานโครงการเสนอเป็นรายครั้ง จึงทำให้หมู่บ้านไม่มีการพัฒนาแก้ไขปัญหาตามความต้องการที่แท้จริง และการขาดการเชื่อมโยงข้อมูลความต้องการของหมู่บ้าน ไปสู่การจัดทำแผนระดับตำบลและอำเภอ จึงส่งผลให้โครงการของหมู่บ้านที่เกิดจากความต้องการของประชาชนไม่ได้รับการเสนอขอรับจัดสรรงบประมาณจากจังหวัด

ข้อเสนอของกลุ่ม

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญกับเรื่องการจัดทำแผนชุมชนและให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในด้านการจัดทำแผนชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้แสดงแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างตรงตามความต้องการ และนำความต้องการนั้นบรรจุในแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ

๓.๒) การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดิน

เนื่องจากพื้นที่บริเวณหมู่บ้านวังตาวเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นเขตต้องห้ามในการออกเอกสารสิทธิ์ต่างๆ เว้นแต่มีหลักฐานการแจ้งครอบครองที่ดิน (สค.๑) ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ปัญหาที่สะสมมาอย่างยาวนานของหมู่บ้านวังตาว โดยเฉพาะปัญหาด้านเอกสารสิทธิ์ของที่ดินทำกิน การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ปัญหานี้สินของประชาชน ด้านการเกษตร ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล ไม่สนองตอบต่อต้นเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงประเด็น ส่วนหนึ่งจากการขาดการทบทวนประเมินผลการดำเนินนโยบายของรัฐบาล เป็นการสั่งการจากระดับบนลงสู่ประชาชน ขาดการรับฟังความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา ความต้องการจากประชาชนก่อนที่จะกำหนดนโยบาย หรือหาวิธีการแก้ไข

ข้อเสนอของกลุ่ม

กรณีดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์ตาม พรบ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) หรือการออกหนังสือรับรองสิทธิจากการจัดที่ดินตามนโยบายคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เนื่องจากกระทบต่อปัญหาความเป็นอยู่ความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม โดยประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น ภาครัฐควรทบทวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแบบสองทาง ทั้งด้านแนวตั้งและแนวนอน โดยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักในทุกขั้นตอน และควรชดเชยสิทธิที่ประชาชนควรจะได้รับโดยการแก้ไขกฎหมาย หรือดำเนินการในสิ่งอื่นใดที่ลดผลกระทบจากข้อกฎหมายดังกล่าวโดยเร็ว

๓.๓) ด้านการศึกษาของประชาชนในหมู่บ้าน

ส่วนใหญ่ประชาชนบ้านวังตาว มีการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ทำให้ขาดโอกาสในการแข่งขัน การเข้าถึงโครงการสำคัญของภาครัฐ และการถูกเอารัดเอาเปรียบจาก

บุคคลภายนอกได้ง่าย (ไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี) รวมการเข้าถึงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรแบบใหม่ๆ

ข้อเสนอของกลุ่ม

ระยะสั้น

๑) ควรให้ประชาชนเข้าถึงระบบการศึกษาออกโรงเรียน เช่น การจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้น หรือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดย กศน.ตำบล เข้ามาในหมู่บ้านวังตา

๒) ควรให้หมู่บ้านมีเปิดรับการถ่ายทอดสัญญาณจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในช่วงข่าว ๗ โมงเช้า รายการผู้ว่าพบประชาชน รายการเดินทางประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนรับฟังข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์จากภายนอกได้อย่างทั่วถึง

ระยะยาว

๑) ควรกำหนดนโยบายการศึกษาเรียนฟรี อยู่ฟรี กินฟรี เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการศึกษาเรียนรู้อย่างเต็มที่

๓.๔) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

เนื่องจากพบว่าชาวบ้านวังตาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ปลูกยางพารา และข้าวโพด มีรายได้ในครอบครัวจากการเกษตรเป็นหลัก มีหนี้สินจากการประกอบอาชีพเกษตรกร หนี้สินจากการกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. โดยเฉพาะเมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวข้าวโพดแล้ว ส่วนใหญ่มีได้มีอาชีพอื่นเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว

ข้อเสนอของกลุ่ม

๑) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์หมวกไม้ไผ่ พบว่า ภายในชุมชนมีต้นไผ่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และมีชาวบ้านบางกลุ่มใช้ประโยชน์โดยการตัดไม้ไผ่นำมาจักตอกและสานเป็นหมวกไม้ไผ่ เพื่อส่งขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาติดต่อรับซื้อในหมู่บ้าน ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว จึงเห็นว่าควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการรายได้ที่ยั่งยืน โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์หมวกไม้ไผ่ ให้มีรูปแบบที่สวยงาม การใช้ประโยชน์ที่หลากหลายมากขึ้น เป็นการสร้างคุณค่าผลิตภัณฑ์และสร้างราคาได้มากขึ้น

๒) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลุกสัตว์ เนื่องจากพบว่าบ้านวังตาไม่มีการประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์ในชุมชน ซึ่งภายในชุมชนบ้านวังตามีศูนย์การเรียนรู้ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ความรู้ และสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้แก่ชาวบ้านในด้านการปลูกพืช การเลี้ยงเป็ด ไก่ หมูป่า หมูบ้าน และเลี้ยงผึ้ง ซึ่งเป็นโอกาสของประชาชนในชุมชนที่จะสามารถพัฒนาต่อยอดนำความรู้ และปัจจัยการผลิตที่ได้รับมาขยายผลเป็นอาชีพเสริมในครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน โดยให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และศูนย์การเรียนรู้ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกันจัดทำโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัด

๓) โครงการส่งเสริมการปลูกพืชผักผลไม้เมืองเหนือ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด ร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และโครงการหลวงสะเนียง เพื่อขยายผลการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ดังกล่าวเป็นต้นแบบไปสู่ชุมชนอื่นๆ ให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นการลดการปลูก

พืชเชิงเดี่ยว (ยางพารา ข้าวโพด) และสร้างรายได้ให้กับประชาชน โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัด

๔. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวคิดเสนอแนะเพื่อแก้ไขและพัฒนาสนองความต้องการของชุมชนบ้านวังดาว ดังนี้

๑) การแก้ไขความต้องการของชาวบ้านด้านแหล่งน้ำในเบื้องต้น คือ ควรมีการจัดหาแหล่งน้ำทางเลือก โดยใช้หลักการและทฤษฎีขนมครก หรือ สร้างหลุมน้ำขนมครก กระจายอยู่ตามพื้นที่ซึ่งจะทำได้ง่ายกว่าการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่มีการต่อต้านจาก NGO ค่อนข้างมาก

๒) ด้านระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับด้านระบบการจัดการน้ำ เช่น ชลประทาน ได้สำรวจ ออกแบบ และขยายเขตพื้นที่ชลประทานให้ครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งประกอบกับข้อจำกัดของลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชัน การทำระบบการกระจายและส่งน้ำอาจทำได้ยาก ซึ่งยังมีครัวเรือนที่ไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำของชุมชน ๑๓๐ ครัวเรือน ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมให้มีการนำ “ศาสตร์พระราชา” มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เช่น โมเดล “โคก หนอง นา” เพื่อให้การบริหารพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๓) การพัฒนาอ้อยปู้โต เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเชิงนิเวศของชุมชน มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ดังนั้น จึงควรให้อำเภอเมืองน่าน และหน่วยงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่า ให้การสนับสนุนหรือคำแนะนำแนวทางในการพัฒนาปรับภูมิทัศน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

๔) ด้านระบบประปาหมู่บ้าน เสนอแนวทางแก้ไขคือ ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลสะเนียน ปรับปรุงระบบถังกรองน้ำประปาให้เหมาะสมและมีมาตรฐานของน้ำประปาที่มีคุณภาพ

๕) การส่งเสริมการปลูกพืชทางเลือกใหม่หรือปรับปรุงคุณภาพไม้ผลที่มีอยู่เดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามความต้องการของตลาด ลดต้นทุนการผลิต หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี โดยเสนอความต้องการและข้อเสนอแนะดังกล่าวให้ภาครัฐ องค์กรต่างๆ สถาบันการศึกษา ที่มีโครงการตั้งอยู่ในพื้นที่ เพื่อเพิ่มการให้ความรู้กับประชาชนในหมู่บ้านให้ตรงตามความต้องการที่จะพัฒนาอาชีพให้เกิดรายได้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป

๖) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๔๘/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เรื่องการบริหารพื้นที่รูปแบบพิเศษเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน : พื้นที่จังหวัดน่าน เป็นการสั่งการโดยใช้อำนาจของนายกรัฐมนตรี ที่เห็นความสำคัญที่ต้องการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดน่านเป็นการเฉพาะ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในจังหวัดน่าน ควรใช้โอกาสและอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งนี้ดำเนินการโดยเร่งด่วน และควรเพิ่มในด้านการติดตาม รายงานผลการปฏิบัติงานตามคำสั่งนี้เพื่อให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๙

หมู่บ้านดอนเฟื่อง หมู่ ๒ ตำบลเรือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน

ชุมชนบ้านดอนเฟืองเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากถิ่นฐานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีเพียงการเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ก่อตั้งมาประมาณ ๔๐๐ ปี หรือประมาณ พ.ศ.๒๑๐๐ มีครัวเรือน ๓๐ ครัวเรือน ตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำห้วยหลวงทางทิศใต้ มีป่าและทุ่งนาอยู่ท้ายหมู่บ้าน แต่สันนิษฐานว่าที่นาเป็นของชาวบ้านศรีนาป่า ซึ่งบางส่วนได้อพยพมาอยู่บ้านดอนเฟือง ต่อมาได้มีการสร้างวัดเป็นที่สถานที่ทำบุญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนในหมู่บ้าน ชื่อว่า วัดดอนเฟือง และมีการสร้างโรงเรียนชั่วคราวใกล้วัดดอนเฟืองเป็นแห่งแรกของตำบลเรื่อง เพราะเป็นจุดศูนย์กลางระหว่างบ้านศรีนาป่า-ตาแวนกับบ้านนางาม บ้านเรื่อง ต่อมาจึงได้ย้ายมาตั้งโรงเรียนแห่งใหม่ในปัจจุบันนี้

ชุมชนบ้านดอนเฟืองมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและยึดขนบธรรมเนียมประเพณีโดยมีวัดดอนเฟืองเป็น ชุมชนมีความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ผู้นำท้องที่และท้องถิ่นเข้มแข็งและความเชื่อถือยึดมั่นในศาสนาและประเพณีดั้งเดิม

ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนบ้านดอนเฟืองมุ่งเน้นทางด้านการศาสนาและการสร้างความสงบทางจิตใจ โดยมีภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมต่างๆ และหมอสู่วัณ สืบชะตา สะเดาะเคราะห์ จัดทำบายศรี รวมทั้งยังมีภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพทั้งงานประติมากรรม งานปั้นสิ่งโต พญานาค การตัดภาพทางพุทธศาสนา งานตีเหล็ก และดนตรีพื้นบ้าน เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในชุมชนบ้านดอนเฟืองและชุมชนใกล้เคียง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านดอนเฟืองมีศักยภาพชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ การมีป่าต้นน้ำเป็นฐานให้แก่ชุมชนดำรงชีวิตร่วมกับชุมชนอื่นในพื้นที่เดียวกัน รวมทั้งยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเป็นแหล่งน้ำสำหรับเพาะพันธุ์และอนุรักษ์สัตว์น้ำจืดในตำบล และมีป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีต้นไม้อายุหลายร้อยปี เช่น ต้นตะเคียน มะม่วงป่า และพืชตระกูลชา อันมีผลต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่บ้านดอนเฟืองในการดำรงชีพ และมีความสัมพันธ์ร่วมกันภายในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจในการใช้ประโยชน์และปกป้องรักษาต้นทุนทางธรรมชาติเหล่านี้เพื่อการดำรงอยู่และพัฒนาอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเกิดจากแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ บทบาทภาครัฐในการพัฒนาชนบทผ่านนโยบายของรัฐบาล ยุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือ ยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดน่าน และยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเรื่องนำไปสู่แผนชุมชนของบ้านดอนเฟืองเป็นกรอบและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ขณะเดียวกันพลังของเศรษฐกิจระบบตลาดเสรี เช่น การส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะข้าวโพด ระบบสินเชื่อผ่านธนาคาร การผลิตสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมตามความต้องการของตลาด อาทิ ยางพารา ส่งผลให้ชุมชนบ้านดอนเฟือง

ต้องดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของรัฐ และพลังทางเศรษฐกิจจากภายนอกอันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์

๒. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

นโยบายของรัฐบาลบางนโยบายมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ที่ดินบนที่สูงรวมถึงไม่สอดคล้องการบริหารของพื้นที่บ้านดอนเฟื่อง บางโครงการของภาครัฐไม่คำนึงผลกระทบต่อเกิดขึ้นและไม่ได้แก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ รวมทั้งระเบียบกฎหมาย ขั้นตอนการพัฒนาแหล่งน้ำไม่เอื้อต่อการพัฒนา ทำให้มีผลกระทบต่อการใช้หรือการประกอบอาชีพภายในชุมชน ระบบการบริหารจัดการเงินทุนผ่านกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระบบการผลิตเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมทั้งการปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะข้าวโพด ทำให้เป็นปัจจัยเสี่ยงในการเกิดหนี้สินและความเสี่ยงในการไม่สามารถชำระหนี้ภายในชุมชนจากการที่รายรับไม่พอกับรายจ่าย

การบริหารจัดการชุมชนบ้านดอนเฟื่องมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

๑) จุดแข็งของชุมชน

- (๑) มีทุนทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ที่ประกอบด้วย ป่าไม้ และแหล่งน้ำ
- (๒) มีการสืบทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี ดั้งเดิม เช่น การสู้ขวัญ
- (๓) ประชาชนมีความรัก ความสามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- (๔) ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชนของทุกภาคส่วนในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน
- (๕) มีผู้นำเข้มแข็ง
- (๖) มีกฎกติกาของหมู่บ้านที่ประชาชนยอมรับ
- (๗) มีอาชีพเสริมที่สำคัญ เช่น การทำสวนเมี่ยง
- (๘) มีแหล่งท่องเที่ยว เช่น อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก

๒) จุดอ่อนของชุมชน

- (๑) ประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ใช้ต้นทุนการผลิตสูง เพราะขาดความรู้ในเรื่องปุ๋ยเคมี และไม่ยอมรับวิธีการผลิตใหม่ๆ
- (๒) ประชาชนไม่มีการพัฒนาในการปลูกพืชที่หลากหลาย โดยจะปลูกพืชซ้ำแบบเดิมๆ เพราะรู้วิธีการปลูกและดำเนินการได้ง่าย
- (๓) วิถีชีวิตและอาชีพแบบดั้งเดิมบางอย่างสูญหายไปเนื่องจากไม่ได้ถ่ายทอดสู่ลูกหลานหรือคนรุ่นหลัง
- (๔) เยาวชนคนรุ่นใหม่รับวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้ามาใช้ในหมู่บ้าน ทำให้วัฒนธรรมที่เก่าแก่สูญหายไป
- (๕) รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่าย
- (๖) การขนส่งพืชผลทางการเกษตรยังไม่สะดวกและเพียงพอ

- (๗) การบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการบุกรุกเพื่อทำไร่ปลูกข้าวโพด
- (๘) การเตรียมพื้นที่ทำให้มีการเผาส่งผลให้เกิดปัญหาหมอกควัน ไฟป่า
- (๙) ดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมี
- (๑๐) มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวส่งผลให้หน้าดินพังทลายและดินเสื่อมสภาพ
- (๑๑) ปัญหามลภาวะจากขยะมูลฝอย น้ำเสีย และมีการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม
- (๑๒) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วและประชากรวัยเด็กลดลง
- (๑๓) เยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงจากมีค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ไม่รู้เท่าทันสื่อ, โฆษณา

๓) โอกาสของชุมชน

- (๑) ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนทุกครัวเรือนทำการเกษตรแบบพอเพียง เช่น ปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง
- (๒) รัฐบาลมีนโยบายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก
- (๓) มีการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและขยายผลโครงการปิดทองหลังพระ

- (๔) รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการบริการจัดการต้นน้ำอย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนส่งเสริมแนวทางการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน
- (๕) กระแสความต้องการบริโภคเพื่อสุขภาพมีมากขึ้น
- (๖) นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ

๔) อุปสรรค/ผลกระทบที่เกิดขึ้น

- (๑) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงไม่มีทุนในการหมุนเวียนปลูกพืช
- (๒) ประชาชนบางส่วนไม่ให้การยอมรับและไม่ลงมือทำอาชีพใหม่ที่เข้ามา เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในอาชีพนั้นๆ
- (๓) ไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน
- (๔) ราคาผลผลิตตกต่ำ ขายในราคาถูก และถูกกำหนดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง
- (๕) นโยบายของรัฐมีผลกระทบต่อการใช้ที่ดินบนที่สูง และระเบียบขั้นตอนการพัฒนาแหล่งน้ำไม่เอื้อต่อการพัฒนา
- (๖) พื้นที่ทำกินมีจำกัดขาดแคลนเทคโนโลยีด้านการเกษตร
- (๗) วัฒนธรรมบริโภคนิยม ไหลเข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์

ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนบ้านดอนเพ็ญมีการจัดการทางด้านการเมืองการปกครอง พบว่าผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนได้กระจายอำนาจโดยการมอบหน้าที่ให้กับผู้นำชุมชนและใช้เวทีประชาคม เป็นหัวใจในการทำกิจกรรม จึงเป็นจุดแข็งในการจัดการชุมชนทุกเรื่อง คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ จึงได้มีการแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นอย่างดี ส่วนด้านสังคม ชุมชน

มีความเข้มแข็ง มีสภาพสังคมเอื้อเพื่อเกื้อหนุนกันและกัน โดยยึดถือศาสนาและวัฒนธรรมประจำถิ่น ในการดำรงชีวิต อีกทั้งการมีผู้นำที่มีคุณธรรม จึงมีปัญหาด้านสังคมเพียงเล็กน้อย อาทิ ปัญหาเสพติด ซึ่งมีเพียงเล็กน้อย สำหรับด้านเศรษฐกิจมีการบริหารจัดการเงินทุนในหมู่บ้าน โดยมีกองทุน/แหล่งทุนสำคัญได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสุขาภิบาล กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งคณะกรรมการบริหารเงินทุนดังกล่าวมีความเข้มแข็ง โดยมีจุดแข็งในการบริหารกองทุนคือความมีวินัยทางการเงินของสมาชิกจากทุกครัวเรือน ทั้งนี้ การกู้เงินส่วนใหญ่จะนำไปใช้จ่ายเพื่อการประกอบอาชีพ และดูแลครอบครัว ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย สรุปได้ว่าส่วนที่สำคัญที่สุดคือ การส่งเงินคืนตามสัญญา ไม่มีหนี้เสีย และในกรณีที่มีเหตุจำเป็นทำให้ส่งเงินไม่ทันตามกำหนด คณะกรรมการฯ จะร่วมกันพูดคุยเพื่อช่วยเหลือในการชะลอหนี้ หรือปรับโครงสร้างหนี้ที่เหมาะสม

ภาพรวมของภาคการเกษตรในพื้นที่บ้านดอนเฟื่อง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบด้วย ปลูกข้าวสำหรับบริโภค ข้าวโพด ถังเหลือง และมีอาชีพเสริมโดยการทำสวนเมี่ยง มีการนำผลผลิตออกสู่ตลาดเพื่อจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน รวมทั้งส่งขายไปยังต่างจังหวัดอีกด้วย นอกจากนี้ทุกครัวเรือนยังมีการถักตอกที่แปรรูปมาจากไม้ข้าวหลาม

การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนบ้านดอนเฟื่องเป็นพื้นที่ของโครงการปิดทองหลังพระในการจัดทำโครงการปรับปรุงคลองส่งน้ำและฝายชะลอน้ำในพื้นที่ บ้านดอนเฟื่อง ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำบ้านดอนเฟื่อง มีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการการใช้น้ำร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการแสดงออกถึงความสามัคคีในการร่วมแรงจัดทำคลองส่งน้ำบ้านดอนเฟื่องตามโครงการปิดทองหลังพระ ซึ่งการบริหารจัดการน้ำของหมู่บ้านเป็นไปโดยการตกลงแบ่งความรับผิดชอบ ในการจัดการน้ำมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน บางท่านคอยดูแลการเปิด-ปิดประตูน้ำ การตรวจสอบรูรั่ว หรือการชำรุด การจัดเก็บค่าบำรุงรักษาซ่อมแซม โดยมีการตกลงสูบน้ำเข้าแปลงเกษตรกร เป็นต้น

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

๓.๑ นโยบายรัฐบาลตามโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ (หมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท และ ๒๕๐,๐๐๐ บาท)

- ก่อสร้างถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน ระยะทาง ๒๐๐ เมตร กว้าง ๔ เมตร หนา ๐.๑๕ เมตร เพื่อให้ประชาชนมีความสะดวกในการสัญจร

- ปรับปรุงซ่อมแซมระบบประปาหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีน้ำสะอาดสำหรับใช้อุปโภค-บริโภคอย่างเพียงพอ

๓.๒ นโยบายรัฐบาลตามโครงการเพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กองทุนละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท)

- ส่งเสริมกิจการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพ

- ส่งเสริมกองทุนเศรษฐกิจชุมชนเพื่อเป็นแหล่งทุนในการประกอบอาชีพของชุมชน
- ขุดลอกฝายปู่ลื้อ ขุดลอกลำห้วยหลวงขุดลอกลำเหมือง เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำให้มีพื้นที่

กักเก็บน้ำสำหรับการเกษตรอย่างพอเพียง

๓.๓ นโยบายรัฐบาลตามโครงการมาตรการส่งเสริมความเป็นอยู่ระดับตำบล (ตำบลละ ๕ ล้านบาท)

- ปรับปรุงถนนลูกรัง เชื่อมระหว่างบ้านศรีนาป่าวน บ้านตาแวนตำบลเรือง ถึงบ้านห้วยลี ตำบลสะเนียง ประชาชนมีเส้นทางขนถ่ายผลผลิตทางการเกษตรและเดินทางสะดวกปลอดภัยยิ่งขึ้น

๓.๔ โครงการที่สนับสนุนโดยมูลนิธิปิดทองหลังพระ

- ปรับปรุงคลองส่งน้ำ คสล.ลำเหมือง และฝายชะลอน้ำ คสล.ลำห้วยในพื้นที่บ้านดอนเฟื่อง โดยสนับสนุนวัสดุ และราษฎรสมทบแรงงานในการก่อสร้าง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกระจายน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเข้าสู่พื้นที่รับน้ำแปลงเกษตรกรรม ทำให้เกิดการใช้น้ำอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

๔. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นเพื่อวิถีชีวิตชุมชน

บ้านดอนเฟื่องเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลประโยชน์จากป่าต้นน้ำในตำบลเรือง และยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์บริหารจัดการน้ำที่เป็นระบบ โดยเฉพาะไม่มีตัวชะลอน้ำหรือสถานที่กักเก็บน้ำถาวร ทำให้ประสบปัญหาและได้รับความเดือดร้อนจากภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และน้ำเพื่อการเกษตร ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน หรืออพยพออกไป ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีหนทางไปก็จะว่างงานอยู่ในหมู่บ้านเสี่ยงต่ออบายมุขและยาเสพติด จนกระทั่งมีโครงการที่สนับสนุนโดยมูลนิธิปิดทองหลังพระเข้ามาช่วยเหลือให้ชุมชนได้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรน้ำและป่าต้นน้ำรวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของในการใช้แรงงานก่อสร้างปรับปรุงลำเหมืองและลำห้วยเพื่อผันน้ำมาใช้ในการเกษตรกรรม นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลเรืองยังได้จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านและผู้ที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่แล้ว ที่ประชุมประชาคม มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการก่อสร้างระบบส่งน้ำฝายน้ำสวด ตามยุทธศาสตร์พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพเศรษฐกิจการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ๑ อำเภอ ๑ แหล่งน้ำ (งบพัฒนาจังหวัดน่าน) ภายใต้โครงการระบบส่งน้ำฝายน้ำสวด ของกรมชลประทาน วงเงินงบประมาณ ๖,๐๐๐,๐๐๐ บาท และขอใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพื่อก่อสร้างระบบส่งน้ำฝายน้ำสวด และในปี ๒๕๖๑ กรมชลประทานได้ดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบกระจายน้ำ เพื่อสนับสนุนภาคการเกษตร “อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำสวดพร้อมระบบส่งน้ำ” ในพื้นที่ตำบลเรือง ภายในงบประมาณ ๔๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งบ้านดอนเฟื่องก็จะได้ใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำพร้อมระบบส่งน้ำดังกล่าว

สรุป โครงการตามนโยบายของรัฐบาลนับได้ว่าสร้างมูลค่าให้กับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างสูง เพราะมาจากประชาชนคิด ประชาชนทำ และประชาชนได้รับประโยชน์ ซึ่งนับเป็นพื้นฐานตามหลัก

ระบบประชาธิปไตย รวมทั้งส่งผลให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ นโยบายของรัฐควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำและยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สมบูรณ์ แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ แต่ไม่สามารถนำน้ำมาใช้สำหรับเกษตรกรรมได้ ถ้ามีการวางท่อส่งน้ำและ มีการบริหารจัดการน้ำที่ดีประชาชนในพื้นที่จะได้ประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมเพิ่มอีก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การที่มูลนิธิปิดทองหลังพระเข้าไปช่วยเหลือ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เข้าไปตามหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- น้ำอุปโภค-บริโภคไม่เพียงพอ (ประปาหมู่บ้าน) เนื่องจากชุมชนจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้น และระบบประปาของเดิมก่อสร้างนานแล้ว

- ถนน/คมนาคมขนถ่ายผลผลิตการเกษตรขำรด
- ไฟฟ้าส่องสว่างไม่เพียงพอ
- การคมนาคมไปสู่แหล่งการเกษตรยังไม่เพียงพอ

ด้านเศรษฐกิจ

- ราคาผลผลิตตกต่ำ ได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ยางพารา ตะไคร้ ตอก
- การมีหนี้สินของครัวเรือนเนื่องจากรายได้ไม่พอกับรายจ่าย
- ว่างานหลังฤดูเก็บเกี่ยว
- มีการอพยพประชากรวัยแรงงานไปทำงานนอกพื้นที่
- ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน
- ขาดตลาดจำหน่ายสินค้าการเกษตร
- ขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการจำหน่ายสินค้าการเกษตร
- ขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน
- ระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อทำการเกษตรยังไม่สมบูรณ์

ด้านสาธารณสุข

- มีการใช้สารเคมีซึ่งน่าจะมีผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว
- น้ำประปาในหมู่บ้านไม่สะอาดไม่สามารถให้ชาวบ้านดื่มบริโภคได้ และต้องเสียเงิน

ซ้ำซ้อนเกี่ยวกับค่าน้ำ

ด้านสังคม

- มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดเข้ามาในพื้นที่ (ผู้ค้ารายย่อย , ผู้เสพ)
- อบายมุข
- แหล่งมั่วสุม
- ไม่ทำงาน (เกียจคร้าน)

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ดินเสื่อมสภาพ
- สารพิษในลำน้ำ
- หมอกควันจากการเผา
- ขยะในชุมชน

๒. ความอยู่ดีมีสุขของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

- ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยผู้นำท้องถิ่น ท้องถิ่น ประชาชนในหมู่บ้านมีความสามัคคีร่วมมือกันเป็นอย่างดี

- ใช้จุดแข็งของหมู่บ้านเพื่อเป็นการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่

- ส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่ เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ลำไย และเพิ่มผลผลิตให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพที่ดีขึ้น และหาตลาดรองรับ

- ส่งเสริมอาชีพนอกภาคการเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ และจัดหาตลาดรองรับให้ด้วย

- อบรมแนะนำอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ให้กับชุมชน รวมทั้งอาชีพเสริม เช่น การปลูกเมี่ยง การจักสานไม้ไผ่ทำหมวก ก่องข้าว และถักเป็นเส้นเพื่อขาย

- ส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้ด้านอาชีพต่างๆ

- สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมต่อการดำรงชีวิต

- มีการดำเนินชีวิติตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการออม มีคุณธรรม ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี

- ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์สำหรับบริโภคภายในครอบครัวเพื่อลดค่าใช้จ่าย

- จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุและลูกหลานให้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น

- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิตและการขนส่งสินค้าการเกษตร โดยเฉพาะสร้างถนนภายในหมู่บ้านให้ครบทุกเส้นทาง ติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะและป้ายจราจรในทางแยกและจุดเสี่ยง และสร้างรางระบายน้ำ

- พัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งในการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรและอื่นๆ อย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริเพื่อความมั่นคง

- จัดทำคลังสมอง ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านทุกระดับ

- ขยายและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ให้ครอบคลุมเพิ่มขึ้น

- พัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายภาคประชาชนให้เข้มแข็งเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำป่าไม้เพื่อลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม

- สร้างงานสร้างอาชีพในพื้นที่ เพื่อให้บุตรหลานคืนถิ่น ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน

- ขยายผลโครงการในพระราชดำริเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- ผลักดัน/ส่งเสริมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและลดการบุกรุกพื้นที่โดยชุมชนมีส่วนร่วม

- สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การจัดหาตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

- เสริมสร้างกลไกเฝ้าระวังความเสี่ยงของเยาวชน ให้มีความเข้มแข็ง

- ส่งเสริมให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม

- จัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ และส่งเสริมอาชีพและจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ

- รณรงค์การงดให้สารเคมีในพืชผักผลไม้

๓. การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการชุมชน

๑) การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

- มีผู้นำที่เข้มแข็ง
- มีชุมชนที่เข้มแข็ง
- มีความสามัคคีในชุมชน
- ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี
- มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดี
- มีการทำแผนชุมชนโดยกระบวนการประชาคม

๒) การบริหารการพัฒนาในระดับตำบล และอำเภอ

- มีการประสานงานและได้รับความร่วมมือจากเทศบาลตำบลเรื่อง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอเป็นอย่างดี
- มีการประสานงานแผนชุมชน แผนพัฒนาเทศบาล และแผนพัฒนาอำเภอ

๓) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

- โครงการตำบลละ ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท นำไปก่อสร้างถนน คสล.เพื่อการคมนาคมและขนถ่ายสินค้าเกษตร ซึ่งสอดคล้องตรงตามความต้องการของประชาชนที่ต้องการถนนเพื่อการคมนาคมและขนถ่ายสินค้าการเกษตร
- โครงการหมู่บ้านละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท และ ๒๕๐,๐๐๐ บาท นำไปก่อสร้าง ถนน คสล. ในหมู่บ้านสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทำให้การคมนาคมสะดวกไม่มีฝุ่นละออง
- โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (๕๐๐,๐๐๐ บาท) โดยการนำเงินไปซื้อปุ๋ยและปัจจัยการผลิต มาจำหน่ายให้กับสมาชิก ในราคายุติธรรม ทำให้สมาชิกซื้อได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด สามารถลดต้นทุนการผลิตได้
- โครงการปิดทองหลังพระ ขยายผลโครงการปรับปรุงคลองส่งน้ำและฝายชะลอน้ำในพื้นที่บ้านดอนเฟือง เพื่อส่งน้ำจากคลองเข้าสู่พื้นที่การเกษตรซึ่งสอดคล้องตรงตามความต้องการของประชาชน ทำให้มีน้ำทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี โดยการสนับสนุนวัสดุก่อสร้าง และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของใช้แรงงานในการก่อสร้างโครงการดังกล่าว เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้วก็เห็นสมควรให้ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ เพื่อบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งการบำรุงรักษาและซ่อมแซมให้คลองส่งน้ำและฝายชะลอน้ำมีความมั่นคงถาวรตลอดไป

๔. สรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ ประชาชนบ้านดอนเฟืองให้ความสำคัญกับการไม่บุกรุกทำลายป่าเพิ่มเติมตามนโยบายของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ทำให้นโยบายดังกล่าวได้ช่วยให้ทรัพยากรป่าไม้ไม่ถูกบุกรุกทำลายเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้านโยบายสิ้นสุดลงคาดว่าสถานการณ์บุกรุกทำลายป่าอาจมีขึ้นอีก รัฐบาลควร

กำหนดมาตรการตามนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่ว่าจะบริหารราชการโดยรัฐบาลชุดใด มาตรการนี้ยังคงอยู่เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าอย่างถาวรมั่นคงสืบไป

๔.๒ จากศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ถ้านำน้ำจากใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรโดยเฉพาะการใช้ระบบท่อ โดยของบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิปิดทองหลังพระ เช่นเดียวกับคลองส่งน้ำ เพื่อสามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ทั้งนี้จากการดำเนินโครงการของมูลนิธิปิดทองหลังพระของโครงการคลองส่งน้ำบ้านดอนเฟื่อง ประชาชนพร้อมให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการอย่างเต็มที่ และช่วยกันดูแลรักษา พร้อมทั้งการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ และไม่เกิดความขัดแย้งของชุมชน ซึ่งนับเป็นการรวมกลุ่มที่มีศักยภาพอย่างยิ่ง จึงเห็นว่ามูลนิธิปิดทองหลังพระควรสนับสนุนดำเนินการให้โดยเร่งด่วน เนื่องจากมีสระห้วยม่วงซึ่งเป็นสระน้ำมีอยู่เดิมแล้ว และสถานที่ตั้งของสระน้ำ อยู่ในเขตพื้นที่สาธารณะประโยชน์ และประชาชนในพื้นที่มีความพร้อม และมีความต้องการอย่างมาก โดยเฉพาะเกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งประชาชนในพื้นที่มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีในหลักการของมูลนิธิปิดทองหลังพระ

กลุ่มปฏิบัติการที่ ๑๐

หมู่บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำเกียน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน

- กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเพื่อเข้าถึงวิถีชุมชน

๑. การเรียนรู้ภูมิสังคมและวิถีชีวิตชุมชน

๑.๑ สภาพภูมิสังคมและวิถีชีวิตของชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน

ตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นตำบลเล็ก ๆ ตั้งอยู่ที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน มี ๕ หมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์อยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือ มีลำน้ำเกี๋ยนไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๐ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ทำสวนผลไม้ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ และอีกร้อยละ ๒๐ ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ รายได้เฉลี่ย ๒๕๓,๘๔๔ บาท ต่อครอบครัวต่อปี

ในด้านวิถีการดำเนินชีวิต ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ มีจำนวน ๗๑๖ หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๒,๘๑๐ คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และอีกส่วนนับถือศาสนาคริสต์ ชาวบ้านเป็นชาวพื้นเมืองที่ใช้ภาษาพูดเป็นภาษาพื้นเมือง มีวัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง และสถานีอนามัย ๑ แห่ง การดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงปีของชาวบ้านน้ำเกี๋ยน จะประกอบอาชีพ ดังนี้ คือ ในเดือนพฤษภาคม จะเป็นฤดูของการเริ่มเพาะปลูกพืชไร่ การหว่านกล้าในนา การลงแขกดำนา ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม เป็นช่วงที่พืชไร่ และข้าวกำลังเจริญเติบโต ชาวบ้านจะดูแลให้ปุ๋ยและจะหาปลาจากลำน้ำเกี๋ยนเป็นอาชีพเสริม เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต คือในเดือนกันยายนถึง เดือนมีนาคม ชาวบ้านจะมีการลงแขกเก็บเกี่ยวพืชผล ช่วงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่ว่างจากการดูแล ไร่นา สวน เป็นช่วงเดือนที่สนุกสนานรื่นเริง หยุดพักจากการทำงานทั้งปี และจะทำบุญเช่นการทำบุญในวันสงกรานต์

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนชาวบ้านน้ำเกี๋ยนมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน แม้แต่ในกลุ่มผู้นำจำนวน ๔๒ คน ที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีความเป็นเครือญาติกัน จึงทำให้มีความรักเอื้ออาทรกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีการทำงานร่วมกัน ดังจะเห็นได้ว่าชุมชนน้ำเกี๋ยน มีการจัดตั้งกลุ่มกองทุนด้านต่างๆในระดับตำบลและหมู่บ้านมากมาย เช่น กองทุนฌาปนกิจศพ กองทุนสุขภาพ กลุ่มผลิตน้ำดื่ม กองทุนแม่บ้านสุขาภิบาล กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก กลุ่มทอผ้า กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเสี้ยว (กลุ่มคนที่อยู่เกิดปี พ.ศ.เดียวกัน) กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน และกลุ่มชีวิตวิถี เป็นต้น

ประชาชนของชุมชนน้ำเกี๋ยน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีร่วมกัน เช่น งานปอยงานศพ การจุดบั้งไฟที่เชื่อว่าเป็นการส่งให้อายุยืน การลอยกระทง การเข้าพรรษา งานประเพณี ๖ เป็ง งานไหว้สาพระธาตุแช่แห้ง ประชาชนมีการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญากัน เช่น การจัดเวทীর่วมกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ การตั้งคณะกรรมการตรวจป่าเพื่อจัดการกับปัญหาหลักลอบตัดไม้ในป่าต้นน้ำลำน้ำเกี๋ยน การตั้งมาตรการทางสังคม เพื่อจัดการกับปัญหาการพนัน ยาเสพติด มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในด้านวัฒนธรรมสู่กลุ่มชนในชุมชน เช่น การทอผ้า การเย็บใบตองทำบายศรี การเล่นดนตรีพื้นบ้าน หมอสู่วัช/สงผี ซอพื้นบ้าน เป็นต้น

ตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากการร่วมแรงร่วมใจกันรักใคร่ปรองดอง เอื้ออาทรกัน มีการรวมกลุ่มทำงานร่วมกัน มีการระดมทุนต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่เคารพกฎระเบียบ หรือกติกาของชุมชน มีผู้นำจำนวน ๔๒ คน ใช้ชื่อเรียกว่า “๔๒ ขุนศึก” เป็นผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ผู้นำท้องที่ พระสงฆ์ สาธารณสุข ผู้อำนวยการโรงเรียน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยมีกำนัน เป็นหัวหน้าขุนศึก มีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน

สามารถพึ่งตนเองได้ มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง มีความเป็นประชาธิปไตย และมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง

ชีวิตของชุมชนน้ำเกียน เป็นชีวิตของชุมชนชนบทที่มีความผูกพันกับธรรมชาติ มีความเป็นเครือญาติ มีความคุ้นเคยกันและกันในชุมชน กล้าคิดกล้าทำ ทุกคนในชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน และต่างก็ได้รับผลกระทบกับปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันในการคิดและลงมือแก้ไขปัญหานั้น ๆ

ประสบการณ์ของชุมชน ในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาค้นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การแก้ไขปัญหายาเสพติด ตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ – ปัจจุบัน การอนุรักษ์ป่าชุมชน การแก้ไขปัญหาค้น การเล่นการพนันในชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน การสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลน้ำเกียน (กองทุนวันละบาท) และกระบวนการทำงานผู้นำแบบ ๔๒ ชุนศึก เป็นต้น ในการแก้ปัญหาค้นจะเป็นการขับเคลื่อนไปพร้อมกันทั้งตำบลไม่แยกเฉพาะหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง

ปัจจุบันตำบลน้ำเกียน เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่มีชื่อเสียงมาก ในระยะ ๑๕ ปีที่ผ่านมามีคณะมาศึกษาดูงานแล้วกว่า ๖๕๐ คณะ จากทั่วประเทศ

อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน

๑. ความโดดเด่นด้านสถานที่

ในพื้นที่ตำบลน้ำเกียน มีอัตลักษณ์ของตนเองที่โดดเด่น คือ ทั้งตำบลมีวัดเพียง ๑ แห่ง เพื่อเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาาร่วมกัน มีโรงเรียน ๑ แห่งที่เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา และมีสถานบริการสาธารณสุข เพื่อให้บริการด้านสุขภาพ ในมิติองค์กรร่วมด้านสุขภาพทั้งด้านการรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค การควบคุมโรค และการฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วยและทุพพลภาพ จำนวน ๑ แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำเกียน (รพ.สต.น้ำเกียน) ซึ่งอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในการดำเนินชีวิตร่วมกันนี้ นำไปสู่การใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาค้นที่เรียกชื่อว่า “บวรส.” คือ เน้น บ้าน วัด โรงเรียนและสถานีอนามัย (ส่วนราชการ) เป็นฐานสำหรับการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาค้นของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. ความโดดเด่นด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

ความโดดเด่นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้ำเกียน มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นในลักษณะเครือญาติ มีสายสกุลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ดี” ถึง ๒๗ สายสกุล อาทิ ดีปินตา ดีปานา ดีสีไล เป็นต้น ด้วยความเป็นอัตลักษณ์นี้ในกลุ่มแกนนำในการพัฒนาระดับตำบล จึงมีความเป็นเครือญาติกันด้วยความรักเอื้ออาทรและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับกลุ่มแกนนำชุมชน เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนน้ำเกียน ในนาม “๔๒ ชุนศึก” นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนน้ำเกียน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของชุมชน อาทิ กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กลุ่มเสี้ยว (กลุ่มเพื่อนที่เกิดปีพุทธศักราชเดียวกัน) ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

ชาวน้ำเกียน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน เช่น งานปอย (งานบวช) งานศพ การจุดบั้งไฟที่เชื่อว่าเป็นการส่งให้อายุยืน การลอยกระทง เข้าพรรษา งานประเพณี ๖ เป็นงานไหว้สาพระ

ธาตุแห่งหนึ่ง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในด้านวัฒนธรรมสู่กลุ่มชนในชุมชน เช่น การทอผ้า การเย็บใบตอง ทำบายศรี การเล่นดนตรีพื้นบ้าน หมอสู่วิญ/ส่งผี ซอพื้นบ้าน การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ สะล้อ ซอพิณ จากผู้เฒ่าผู้แก่สู่เยาวชน นอกจากนี้ มีการจัดเวทีประชาคมและกระบวนการเพื่อจัดการปัญหาชุมชนร่วมกัน เช่น การตั้งคณะกรรมการตรวจป่า เพื่อจัดการกับปัญหาลักลอบตัดไม้ในป่าต้นน้ำลำน้ำเกียน การกำหนดมาตรการทางสังคม เพื่อจัดการกับปัญหาการพนันและยาเสพติด เป็นต้น ประชาชนโดยส่วนใหญ่ให้การเคารพกฎระเบียบหรือกติกาของชุมชน มีแกนนำชุมชนที่มีคุณลักษณะผู้นำที่ดี สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น แกนนำ ๔๒ ชุนศึก มีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ความเป็นประชาธิปไตยและมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนร่วมกัน คือ “กินอ่อม นอนอุ่น และฝันดี” ชุมชนมีหลักการทำงานแบบกลุ่ม ทุกหมู่บ้านจึงไม่แยกความสัมพันธ์กัน ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งในกระบวนการเชิงบริหารในลักษณะท้องที่และลักษณะท้องถื่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกียน (อบต.น้ำเกียน) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นต้นมา

๓. ความโดดเด่นด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

ตำบลน้ำเกียน มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร และกองทุนต่างๆ ในระดับตำบลและหมู่บ้าน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชน อาทิ กองทุนฌาปนกิจศพ กองทุนสุขภาพตำบลและหมู่บ้าน มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน และรวมเป็นรูปแบบกลุ่ม หลากหลาย อาทิ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มผลิตน้ำดื่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสมาชิกธนาคารข้าว กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก กลุ่มทอผ้า กลุ่มตีเหล็ก กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลน้ำเกียน (กองทุนวันละบาท) และวิสาหกิจชุมชน ชีววิถี ซึ่งเป็น การรวมกลุ่มที่มีสมาชิกมากที่สุด มีสมาชิกครอบคลุมทั้ง ๕ หมู่บ้าน

ตำบลน้ำเกียน ได้มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และจัดทำวิสัยทัศน์ชุมชน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ และยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ของชุมชนบ้านน้ำเกียน มีวิสัยทัศน์ของตำบล คือ “กินอ่อม นอนอุ่น ฝันดี”

กินอ่อม	หมายถึง ชาวบ้านในชุมชน มีเศรษฐกิจที่พอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้
นอนอุ่น	หมายถึง การที่พี่น้องในชุมชนมีสุขภาพดี
ฝันดี	หมายถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีปัญหาหาเสพไม่มีหนี้สิน

กินอ่อม ชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- มีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ได้แก่ การส่งเสริมการเกษตรผสมผสาน, การส่งเสริมอาชีพเสริม, การลดต้นทุนการผลิต โดยใช้ชีวภาพแทนสารเคมี
- มีการหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในชุมชนซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค จากศูนย์สาธิตการตลาด และซื้อสินค้าการเกษตรจากธนาคารชุมชน
- มีการระดมทุนภายในชุมชนส่งเสริมการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- มีการเสริมสร้างศักยภาพให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆ ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร

นอนอุ่น ชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- สร้างสุขภาพ ด้วยการออกกำลังกาย
- ลดการใช้สารเคมีกำจัดแมลง และปุ๋ยเคมี
- ส่งเสริมการปลูกและใช้สมุนไพรและพืชอาหาร ในชีวิตประจำวัน
- ชาวบ้านพึ่งตนเอง ช่วยกันดูแลสุขภาพเบื้องต้น

ฝืนดี ชุมชนได้กำหนด ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- การแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร ทั้งปราบปราม ป้องกัน และบำบัด
- ยุทธศาสตร์การออมทรัพย์ภายในชุมชน(กองทุนสวัสดิการชุมชน)

โดยในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ของชุมชน ได้มีองค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน และองค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน วัด และสถานีนอนามัย เป็นแกนหลักในการจัดเวทีเพื่อทบทวนวิสัยทัศน์ชุมชน และขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ

ข้อมูลด้านการเกษตร

ด้านการปลูกพืชอาหารหลัก ได้แก่ การทำนา ทำไร่ยางพารา

ด้านการปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง งา

ด้านการปลูกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง มะขาม ลำไย ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน กระท้อนฯ

ภัยธรรมชาติ จะเกิดขึ้นในบางปี ดังนี้

๑. อุทกภัยบริเวณพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับลำห้วย ซึ่งจะเกิดขึ้นกับ บ้านน้ำเกี๋ยนใต้ หมู่ที่ ๑ - บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ ๔
๒. ภัยแล้ง เนื่องจากในบางปีฝนเกิดทิ้งช่วงเป็นระยะเวลาานาน

สรุปภาพรวมของการขับเคลื่อนชุมชนตำบลน้ำเกี๋ยน

๑.๒ สภาพภูมิสังคมและวิถีชีวิตของ “ชุมชนบ้านน้ำเกียนเหนือ”

ประวัติชุมชน

บ้านน้ำเกียน มีประวัติการตั้งถิ่นฐานประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยก่อนหน้านั้นมีคน บ้านรองตอง บ้านม่วงตัด และจากตัวอำเภอเมืองน่าน คือบ้านน้ำล้อม บ้านท่าล้อ บ้านศรีบุญเรือง บ้านพญา และบ้านแสงดาว มาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านน้ำเกียนใต้ หมู่ที่ ๑ และบ้านต้นกอก หมู่ที่ ๓ จำนวน ๕๐ หลังคาเรือน เพื่อทำการเกษตร เนื่องจากเป็นบริเวณที่ลุ่มติดกับลำน้ำ มีปลาโดยรอบ มีความอุดมสมบูรณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้มาปักหลักตั้งถิ่นฐาน คือ กลุ่มข้าทาสบริวารของผู้ครองนครน่าน โดยกลุ่มนี้จะเข้ามาทำงานให้กับผู้ครองนครน่าน งานที่ทำ คือ การเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า ทำการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกผัก และทำเครื่องเรือนไม้

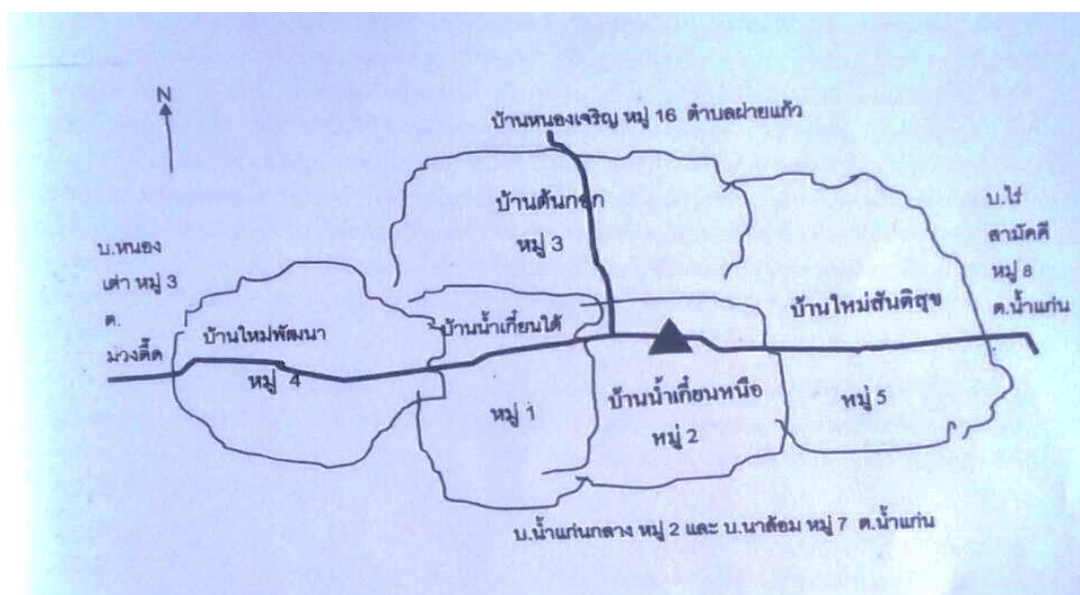
คำว่า “น้ำเกียน” ไม่มีความหมายตรงตัวทั้งความหมายในภาษากลาง และภาษาเหนือ แต่ชาวบ้านคาดการณ์ว่าน่าจะเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “เคียน” ซึ่งเป็นภาษาเหนือแปลว่า “กลิ้ง” มีการเล่าสืบต่อมาว่า สมัยเมื่อร้อยกว่าปีก่อนข้าทาสบริวารของเจ้าเมืองน่าน เข้ามาอยู่ในพื้นที่เพื่อมาเลี้ยงม้าทำเครื่องเรือน เครื่องใช้ ที่บริเวณใกล้ ๆ กับลำน้ำ เพราะมีป่าไม้สักอุดมสมบูรณ์ จึงเรียก ลำน้ำนั้นว่า “ลำน้ำเคียน” วันเวลาผ่านไป จึงเพี้ยนมาเป็น “ลำน้ำเกียน” ชาวบ้านบางคนก็คาดการณ์ว่าน่าจะเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “เกียน” หรือ “เพียน” ซึ่งเป็นภาษาเหนือแปลว่า “เกณฑ์” เพราะในสมัยก่อนนั้นข้าทาสบริวารที่มาเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้า บริเวณป่าขุนน้ำเกียนในปัจจุบัน เมื่อมีข้าศึกก็จะต้องเกณฑ์ช้างม้าและไพร่พลไปออกศึก จึงเรียกคนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ว่า “คนเกียน” หรือ “คนเพียน” เมื่อเวลาผ่านไปก็เพี้ยนเป็น “เกียน” ซึ่งตามหลักฐานใบุติการศึกษาของคน ที่จบโรงเรียนบ้านน้ำเกียน เมื่อ ๗๐ - ๘๐ ปีก่อน เชื่อว่า “โรงเรียนบ้านน้ำเกียน” โดยไม่มีใครทราบว่าเป็นโรงเรียนบ้านน้ำเกียน ตั้งแต่เมื่อใด

ต่อมาเมื่อมีการร่วมกันเป็นกลุ่มในชุมชนกันมากขึ้นได้มีการสร้างวัด โดยมีตำนานว่ามีหงส์ตัวหนึ่งคาบแผ่นทองคำผ่านหน้าหมู่บ้าน ขณะนั้นได้มีกลุ่มชาวบ้านหลายคนวิ่งตามหงส์ และ

พอลงบริเวณทุ่งแห่งหนึ่งในหมู่บ้าน หงส์ตัวนั้นบินวนเวียนไปมา แลตามองชาวบ้านที่วิ่งไล่แล้วบินหายลับตาไป ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นเรื่องปาฏิหาริย์และได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้น เรียกว่า “วัดทุ่งจะแล”

ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ใช้ชื่อว่า “วัดโป่งคำ” ด้วยเหตุว่า “โป่ง” หมายถึงบริเวณที่เป็นแอ่ง มีน้ำซึมอยู่ตลอดและเป็นดินเค็มที่มีความเป็นกรดสูง ชาวบ้านมีความเชื่อว่าบริเวณโป่งแห่งนี้ เคยมีทองคำอยู่เป็นจำนวนมากและมีฝีม้อยู่ มีตำนานเล่าสืบทอดกันมาว่าเมื่อ ๖๐๐ กว่าปีก่อน ในช่วงที่มีการสร้างพระธาตุแช่แห้ง ได้มีการขุดทองที่บริเวณโป่งคำแห่งนี้ เพื่อนำไปสมทบสร้างวัดพระธาตุแช่แห้ง จึงมีตำนานบางส่วนเล่ากล่าวขานกันมาว่า คำว่าน้ำเกียนในอดีต เพี้ยนมาจากคำว่า “เกวียน” ที่มาลากเอาทองคำที่ขุมคำ คือ ลำน้ำเกียน ซึ่งเป็นลำน้ำสายสำคัญสุดของตำบล

แผนชุมชนบ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒

แผนที่โดยสังเขปบ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำเกียน อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านต้นกอก	หมู่ที่ ๓
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านน้ำเกียนใต้	หมู่ที่ ๑
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านใหม่สันติสุข	หมู่ที่ ๕
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านน้ำเกียนใต้	หมู่ที่ ๑

ต้นกำเนิดของลำน้ำเกียน อยู่ที่ดอยแปะขวาง เขตอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ความยาวประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ไหลผ่านบ้านป่าสัก ตำบลฝายแก้ว, บ้านน้ำเกียน ตำบลน้ำเกียน และบ้านหนองเต่า ตำบลม่วงดีด แล้วไหลลงสู่แม่น้ำน่าน ที่หมู่บ้านร้องตอง ตำบลม่วงดีด

ชนชาติดั้งเดิม ตามตำนานกล่าวว่า มีบุคคล ๒ จำพวก ที่อพยพเข้ามาอาศัยที่ บ้านน้ำเกียน คือ

๑. พวกที่อพยพมาทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ มาจากบ้านหนองเต่า บ้านศรีบุญเรือง บ้านม่วงตัด บ้านท่าล้อ บ้านแสงดาว โดยมาก คือ บุคคลที่อาศัยอยู่บ้านน้ำเกียนใต้ หมู่ที่ ๑ ตั้งแต่ดั้งเดิม

๒. พวกที่เป็นข้าทาสบริวารของเจ้าผู้ครองนครน่าน ได้ถูกส่งมาเลี้ยงช้าง เลี้ยงม้าที่ ตำบลน้ำเกียน โดยตั้งหลักแหล่งในพื้นที่บ้านต้นกอก หมู่ที่ ๓ และได้กระจัดกระจายร่วมกับพวกที่ ๑ เป็นชุมชนน้ำเกียน ในปัจจุบัน

เดิมบ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ เป็นบ้านน้ำเกียน หมู่ที่ ๖ ตำบลน้ำแก่น อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้ขยายการปกครอง มาเป็นตำบลน้ำเกียน กิ่งอำเภอกู่เพียง ได้แยกออกจากตำบลน้ำแก่น มาเป็นตำบลน้ำเกียน มีทั้งหมด ๕ หมู่บ้าน บ้านหมู่ที่ ๒ ก็คือ “บ้านน้ำเกียนเหนือ” หมู่ที่ ๒ นั่นเอง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ คนปัจจุบัน คือ นายประพันธ์ บุญตัน

การปกครอง

บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ มีหลังคาเรือนในความรับผิดชอบ จำนวน ๑๑๗ ครัวเรือน ประชากร ทั้งหมด จำนวน ๓๖๘ คน จำแนกเพศชาย จำนวน ๑๘๐ คน เพศหญิง ๑๘๘ คน โดยจำแนกการปกครองเป็นคุ้ม จำนวน ๑๐ คุ้ม แต่ละคุ้มจะมีหัวหน้าคุ้ม ทำหน้าที่ดูแลร่วมกับกับผู้ใหญ่บ้าน

ประชากร/จำนวนครัวเรือน

จำนวนครัวเรือน ๑๒๑ ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น ๓๔๔ คน ชาย ๑๗๑ คน หญิง ๑๗๓ คน แยกตามอายุ ได้ดังนี้ (ข้อมูล จปฐ.ปี ๒๕๖๐)

ช่วงอายุ	เพศ		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
น้อยกว่า ๑ ปี (เต็ม)	-	๑	๑
๑ - ๒ ปี	๒	๒	๔
๓ - ๕ ปี	๒	๗	๙
๖ - ๑๒ ปี	๘	๑๒	๒๐
๑๓ - ๑๔ ปี	๑	๖	๗
๑๕ - ๑๘ ปี	๘	๙	๑๗
๑๙ - ๒๕ ปี	๑๖	๑	๑๗
๒๖ - ๓๔ ปี	๑๕	๑๓	๒๘
๓๕ - ๔๙ ปี	๓๐	๓๑	๖๑
๕๐ - ๕๙ ปี	๓๙	๔๓	๘๒
มากกว่า ๖๐ ปี (เต็ม) ขึ้นไป	๕๐	๔๘	๙๘

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน ปี ๒๕๖๐ ตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์

ตัวชี้วัด	ไม่ผ่านเกณฑ์ (ร้อยละ)
-----------	-----------------------

๑. เด็กอายุ ๖-๑๔ ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี	๓.๗๐
๒. คนอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป มีอาชีพและรายได้	๓.๑๖
๓. รายได้เฉลี่ยของคนในครอบครัวเรือนต่อปี	๒.๔๘
๔. คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุรา	๒.๓๓
๕. คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีอาชีพและรายได้	๑.๖๓
๖. คนในครัวเรือนไม่สูบบุหรี่	๑.๔๕
๗. ครัวเรือนไม่มีการเก็บออมเงิน	๐.๘๓
๘. คนอายุ ๑๕-๕๙ ปี อ่าน เขียนภาษาไทย และคิดเลขอย่างง่ายได้	๐.๔๙

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศ ของตำบลและหมู่บ้าน ๔๐ % เป็นที่ราบ ๖๐ % เป็นที่ลาดเนินเขา มีลำน้ำเกียนไหลผ่าน สามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศของตำบล เป็น ๓ ลักษณะ คือ

- ที่ราบ เป็นพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเพาะปลูกข้าวนาปี และพืชฤดูแล้ง เช่น ข้าวโพด งา ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง และพืชผักต่าง ๆ

- ที่ราบเชิงเขา ส่วนใหญ่ทำการเพาะปลูก เช่น ข้าวโพด ยางพารา ไม้ผลต่าง ๆ เช่น มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่ มะขาม เป็นต้น

- ที่ราบสูง เป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ยางพารา ถั่วดำ และถั่วเขียว

พื้นที่ /ทรัพยากร /พื้นที่ทำกิน /ผลผลิต

จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรอำเภอภูเพียง มีรายละเอียดของพื้นที่ทรัพยากร ดังนี้

๑. พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน	๘,๘๕๕ ไร่
๒. พื้นที่สาธารณะ	๓,๐๔๙ ไร่
๓. ที่ดินทำกินรวมทั้งหมด	๕,๔๖๑ ไร่
๔. ที่ดินของตนเอง	๔,๙๑๕ ไร่
๕. เช่าที่ดินของคนอื่น	๕๖๑ ไร่
๖. อาศัยที่ทำกินของคนอื่น	๘๕ ไร่
๗. พื้นที่ปลูกข้าวนาปี	๘๒๔ ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย ๖๐๐ กิโลกรัมต่อไร่

การคมนาคม

บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ อยู่ห่างจากตัวอำเภอภูเพียง ระยะทาง ๓ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ๒๐ นาที โดยใช้พาหนะเป็นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และอยู่ห่างจากตัวจังหวัด ๙ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ไม่เกิน ๓๐ นาที มีถนนสายหลักเป็นถนนลาดยาง มีระยะทาง ๕๐๐ เมตร ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

การติดต่อกับภายนอกพื้นที่ ไม่มีรถประจำทาง ประชาชนต้องใช้รถยนต์ส่วนตัวหรืออาศัยญาติ หรือคนรู้จักในการเดินทาง ในกรณีการเจ็บป่วยฉุกเฉิน องค์การบริหารส่วนตำบล มีรถฉุกเฉินสายด่วน ๑๖๖๙ ไว้ให้บริการ

สถานบริการทางสังคม

๑. ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน	จำนวน ๑ แห่ง
๒. หอประชุมเอนกประสงค์	จำนวน ๑ แห่ง
๓. หอกระจายข่าว / เสียงตามสาย	จำนวน ๑ แห่ง
๔. โรงเรียนบ้านน้ำเกียน	จำนวน ๑ แห่ง
๕. ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒	จำนวน ๑ แห่ง
๖. ศูนย์สมุนไพรมันบ้าน	จำนวน ๑ แห่ง
๗. ตลาดสดบ้านน้ำเกียน	จำนวน ๑ แห่ง
๘. อาคารจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร (โครงการ SML) จำนวน ๑ แห่ง	

ด้านสาธารณูปโภคและบริการ

- มีไฟฟ้าใช้	จำนวน ๑๑๗	ครัวเรือน
- มีโทรศัพท์มือถือ	จำนวน ๓๕๐	เครื่อง
- มีโทรศัพท์บ้านพักอาศัย	จำนวน ๑๐	ครัวเรือน
- มีโทรศัพท์สาธารณะ	จำนวน ๒	จุด
- มีตู้เย็น	จำนวน ๑๑๘	ครัวเรือน
- มีรถจักรยานยนต์	จำนวน ๒๕๐	คัน
- มีรถยนต์	จำนวน ๕๘	คัน
- มีรถไถ	จำนวน ๑	คัน
- มีรถไถนาเดินตาม	จำนวน ๑๐	คัน
- มีเครื่องตัดหญ้า	จำนวน ๑๐๐	เครื่อง
- มีเครื่องสูบน้ำ	จำนวน ๕	เครื่อง
- มีถนนลาดยาง	จำนวน ๑	สาย ระยะทาง ๕๐๐ เมตร
- มีถนน คสล.	จำนวน ๔	สาย ระยะทาง ๒,๐๐๐ เมตร
- มีแก๊สหุงต้ม	จำนวน ๑๑๕	ครัวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ลำคลอง	จำนวน ๒	แห่ง
- ฝาย	จำนวน ๒	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	จำนวน ๑๐๐	แห่ง
- สระน้ำ	จำนวน ๑	แห่ง
- บ่อบาดาล	จำนวน ๓	แห่ง
- ประปาหมู่บ้าน	จำนวน ๑	แห่ง

ด้านสุขภาพและอนามัย

- โรคความดันโลหิตสูง	จำนวน ๓๔	คน
- โรคเบาหวาน	จำนวน ๑๙	คน

- ผู้พิการ จำนวน ๑๕ คน
- ผู้สูงอายุ จำนวน ๔๒ คน
- โรคติดต่อทางเดินอาหาร ประชาชนบางกลุ่มมีการบริโภคอาหารสุกๆ ดิบๆ และมีการเกิดโรคอุจจาระร่วงในพื้นที่

การศึกษา / การออกกำลังกาย

- ประชาชนยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย
- ขาดครูฝึกสอนที่มีความรู้ทางการออกกำลังกาย
- ขาดงบประมาณในการสนับสนุนทางการออกกำลังกาย

การปลอดภัยเสพติด

- ยังมีกลุ่มเยาวชนและผู้ใช้แรงงานที่เสี่ยงต่อการเสพยาเสพติด ที่ต้องเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านอาชีพ บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ มีการประกอบอาชีพ ดังนี้

๑. ปลูกข้าวโพด
๒. ปลูกยางพารา
๓. ทำนา ทำสวน
๔. เลี้ยงวัว
๕. เลี้ยงหมู

ด้านธุรกิจในเขตหมู่บ้าน มีดังนี้

๑. กลุ่มตีเหล็ก
๒. กลุ่มปลูกยางพารา
๓. กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน
๔. ร้านค้า
๕. โรงสีข้าว
๖. ปั๊มน้ำมัน
๗. ตลาดสด

ประเพณี / วัฒนธรรม

- ประชาชนบ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ประชาชนมีภาษาในการสื่อสารในชุมชน ใช้ภาษาเมือง การแต่งกายเป็นแบบล้านนา มีสิ่งยึดเหนี่ยวและเชื่อมโยงจิตใจให้เป็นสายสัมพันธ์สามัคคีของคนในชุมชนได้ ซึ่งได้แก่

๑. ประเพณีสงกรานต์ / ปีใหม่เมือง
๒. ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ
๓. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ

๔. ประเพณีเลี้ยงผีปู่ – ย่า
๕. ประเพณีส่งเคราะห์
๖. ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา
๗. ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา
๘. ประเพณีทำบุญตักบาตร บวชป่าประจำปี (๗ เป็ง)
๙. ประเพณีลอยกระทง
๑๐. ประเพณีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ

๑. นายอำนาจ	ชนะเลิศ	ด้านพิธีกรรม / ส่งเคราะห์ / จักสาน
๒. นายอนันต์	นุเสณ	ด้านสมุนไพรพื้นบ้าน
๓. นางดวงดี	กุลกัลป์ชัย	ด้านจักสาน
๔. นายบุญเรือน	ดีอินคำ	ด้านจักสาน
๕. นายเจริญ	ชนะเลิศ	ด้านเย็บบายศรีสู่ขวัญ
๖. นางสาวนงนุช	ชนะเลิศ	ด้านเย็บบายศรีสู่ขวัญ
๗. นางละไม	ดีกัลลา	ด้านเย็บบายศรีสู่ขวัญ
๘. นางจันทา	นุเสณ	ด้านเย็บบายศรีสู่ขวัญ
๙. นางระเบียบ	สารรัตน์	ด้านเย็บผ้า
๑๐. นายจรัญ	นุเทพสุ	ด้านช่างเชื่อมโลหะ
๑๑. นางลำตวน	ดีอุต	ด้านนวดแผนโบราณ
๑๒. นายชูศิลป์	สารรัตน์	ด้านช่างศิลป์ / ก่อสร้าง

ข้อมูลศักยภาพชุมชน

ประชาชนบ้านน้ำเกียน หมู่ที่ ๒ ได้น้อมนำกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีคณะกรรมการทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้าน รับรู้รับทราบ นำหลักการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือนมาใช้ โดยการปลูกผักกินเอง ทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น และยังได้มีการจัดประชุมชี้แจงแก่ประชาชน ให้มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือกันในกรณี เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำการรวมกลุ่มกันเพื่อระดมทุนในการผลิตพืชผลทางการเกษตร จัดสวัสดิการต่างๆ และมีการกำหนดมาตรการทางสังคม เพื่อควบคุมให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและปลอดภัย ดังวิสัยทัศน์ของชุมชน “กินอิ่ม นอนอุ่น ผันดี”

มาตรการทางสังคม

บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ ๒ ตำบลน้ำเกียน ได้นำประชาชนในความรับผิดชอบเข้าร่วมประชุม ประชาคมกับหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑, ๓, ๔ และหมู่ที่ ๕ เพื่อกำหนดมาตรการทางสังคม เนื่องจาก

ตำบลน้ำเกีฮ้น เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน มีวัด โรงเรียน และสถานอนามัยแห่งเดียวกัน ซึ่งเป็นจุดหลอมรวมความคิดและความสัมพันธ์สามัคคีของคนในชุมชน

ดังนั้น จึงมีการกำหนดมาตรการทางสังคม เพื่อควบคุมประชาชนทั้งตำบล ให้เดินหน้าหรือขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน โดยกำหนดกฎกติการ่วมกัน ดังนี้

ด้านการรักษาความปลอดภัยและความสงบสุข

๑. ควบคุมการเล่นการพนันทุกชนิด ในเขตพื้นที่หมู่บ้าน ฝ่าฝืนปรับคนเล่น ๕๐๐ บาท เจ้าของสถานที่ปรับ ๒,๐๐๐ บาท

๒. ควบคุมการทะเลาะวิวาท ชกต่อยในหมู่บ้าน ปรับทั้งสองฝ่ายคนละ ๕๐๐ บาท หากเกิดความเสียหายต่อกิจกรรมหรือคน และงานของชุมชนที่มีเจ้าภาพจัดขึ้น ต้องจ่ายค่าเสียหายทั้งหมด

๓. ควบคุมการยิงปืน การยิงปืนในหมู่บ้าน โดยไม่มีเหตุอันควร ปรับ ๕๐๐ บาท

๔. ควบคุมการใช้สารเคมีในเขตชุมชน พ่นยาฆ่าหญ้าในเขตชุมชน ปรับ ๕๐๐ บาท

๕. ควบคุมการอยู่เวรงานศพ ไม่นอนเป็นเพื่อนในงานศพ เมื่อถึงคิวที่ตามคณะกรรมการจัดให้ ปรับเงินคืนละ ๑๐๐ บาท

๖. ควบคุมการมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาหมู่บ้าน จะต้องทำการพัฒนาทดแทนในครั้งต่อไป

๗. ควบคุมการประชุมประจำหมู่บ้าน คราวเรือนที่ขาดการประชุมโดยไม่มีเหตุอันควร จะต้องไปทำการพัฒนาหมู่บ้าน และการพิจารณาให้ความช่วยเหลือภาครัฐและเอกชน จะถูกตัดคิวไปต่อท้าย

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๑. ห้ามตัดไม้ในเขตป่าชุมชน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ บาท

๒. ห้ามทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะ ที่ไม่ใช่พื้นที่ที่กรรมการกำหนดไว้ ฝ่าฝืนปรับครั้งละ ๑,๐๐๐ บาท

๓. ห้ามมิให้ผู้ใดบุกรุกที่สาธารณะ ฝ่าฝืนปรับ ๑,๐๐๐ บาท และถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ด้านการควบคุม/ป้องกันยาเสพติด

๑. การตรวจปัสสาวะหาสารเสพติด โดยคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ตรวจพบ ครั้งที่ ๑ จะถูกตักเตือนและส่งบำบัด หากไม่ยอมรับ นำส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ตรวจพบ ครั้งที่ ๒ ปรับเงินจำนวน ๕๐๐ บาท และส่งบำบัด

ตรวจพบ ครั้งที่ ๓ ปรับเงินจำนวน ๑,๐๐๐ บาท และส่งดำเนินคดี คณะกรรมการ

ทำหน้าที่สื่อคัดค้านการประกันตัว

ด้านการควบคุมผู้ค้ายาเสพติด

๑. ตัดสิทธิจากกองทุนฌาปนกิจศพ นับตั้งแต่ปรากฏความผิดชัดเจน จนถึงวันพ้นโทษมาแล้ว ๒ ปี หากจะกลับเข้าเป็นสมาชิกต้องจ่ายย้อนหลังตั้งแต่วันถูกตัดสินจนถึงวันที่จะเข้าเป็นสมาชิก

๒. หากผู้กระทำผิดเป็นหัวหน้าครอบครัว ชุมชนจะไม่ให้ความร่วมมือกับครอบครัวนั้น และจะไม่ให้ยืมสิ่งของ วัสดุ/อุปกรณ์ของส่วนร่วมไปใช้ในงานต่างๆ ของครอบครัวนั้น

วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ชุมชนบ้านน้ำเกียนเหนือ ได้จัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน ในตำบลน้ำเกียน โดยมีการระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนา หากมองศักยภาพในภาพรวม พอที่จะสรุปศักยภาพและปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาตำบลน้ำเกียน ต่อไปในอนาคตได้ ดังนี้

จุดแข็ง (Strength)

๑. หมู่บ้านมีพื้นที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอและตัวจังหวัด มีการคมนาคมที่สะดวก รวดเร็ว
๒. มีการเกษตรกรรมที่หลากหลาย สามารถนำผลผลิตและวัสดุที่เหลือใช้มาแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าได้
๓. มีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น แปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ทำให้ประชาชนมีรายได้เสริม
๔. มีขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คนตรีพื้นบ้าน ซึ่งประชาชนได้อนุรักษ์สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน
๕. ประชาชนในตำบลน้ำเกียนทุกหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล
๖. พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา หากมีการพัฒนาระบบชลประทานที่ดี เกษตรกรก็สามารถทำการเกษตรได้ทั้งปี ประชาชนมีรายได้ตลอดทั้งปี
๗. มีป่าชุมชนที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ประชาชนสามารถหาของป่า เพื่อนำมาบริโภคภายในครัวเรือนและเหลือเพื่อจำหน่าย เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง
๘. ชุมชนเครือญาติ หรือ เรียนรู้ร่วมกัน

จุดอ่อน (Weakness)

๑. ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรยังไม่ทั่วถึง
๒. ปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ทางการเกษตรบริเวณสองฝั่งลำน้ำ ในฤดูน้ำหลาก
๓. ระบบโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ
๔. การว่างงานหลังจากฤดูเก็บเกี่ยว ประชาชนขาดทักษะในการประกอบอาชีพเสริม
๕. ปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ราคาไม่แน่นอน ประกอบกับมีปัญหาจากภัยธรรมชาติต่างๆ
๖. ขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน

โอกาส (Opportunity)

๑. ประชาชนมีความสนใจและตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมและอาหารปลอดภัยมากขึ้น

๒. ประชาชนในหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง สามัคคี มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักสงบและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ภาครัฐจึงได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารและพัฒนาโครงการต่างๆ

๓. การน้อมนำเอากระแสพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปฏิบัติ

๔. มีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้ถึงรายรับ รายจ่าย

๕. นโยบายการส่งเสริมการปลูกยางพารา ทำให้เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคง ยั่งยืน และบรรเทาปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับศักยภาพของพื้นที่มีมากขึ้น ทำให้การปลูกยางพาราเป็นช่องทางในการพัฒนาอาชีพ พัฒนารายได้และระบบเศรษฐกิจในชุมชน

๖. อนาคตสามารถให้งบประมาณ ไปสนับสนุนนโยบาย คทช. ได้

อุปสรรค

๑. ความยากจนและภาวะหนี้สินที่ทำให้ประชาชนยากจน ขาดความสนใจในการดูแลสุขภาพ เกิดปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ที่เกิดจากพฤติกรรมในการบริโภคของประชาชน

๒. ภัยธรรมชาติ ทำลายผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร

แนวทางการพัฒนา

๑. หาอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้

๒. พัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้ว ให้มีคุณภาพและมีตลาดทางการค้าที่กว้างขึ้น

๓. ส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร

วิสัยทัศน์ชุมชน "กินอิ่ม นอนอุ่น ฝืนดี"

กินอิ่ม หมายถึง ชุมชนมีเศรษฐกิจที่พอเพียง พึ่งตนเองได้

นอนอุ่น หมายถึง คนในชุมชนมีสุขภาพดี รู้จักการสร้างสุขภาพ

ฝืนดี หมายถึง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่มีปัญหาเสพติดไม่มีหนี้สิน

ยุทธศาสตร์ชุมชน

กินอิ่ม ชุมชนกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

- เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองได้ ได้แก่ การส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน การส่งเสริมอาชีพ ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ชีวภาพแทนสารเคมี

- การหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในชุมชน มิให้เงินรั่วไหลออกไปนอกตำบลมาก (แนวคิดทำงบบ้านเงิน) ซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค และสินค้าการเกษตรจากศูนย์สาธิตการตลาด

- การระดมทุนภายในชุมชน

- เสริมสร้างศักยภาพกลุ่มอาชีพต่างๆ

นอนอุ่น ชุมชนกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

- สร้างสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย

- ลดการใช้สารเคมีกำจัดแมลง และปุ๋ยเคมี

- ส่งเสริมการใช้สมุนไพร และพลิกฟื้นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิม

- ชาวบ้านพึ่งตนเอง ช่วยกันดูแลสุขภาพเบื้องต้น

ฟันดี ชุมชนกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

- การแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจร ทั้งปราบปราม ป้องกัน และบำบัด

- เน้นการออมทรัพย์ภายในชุมชน

- สร้างสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุม

“น้ำเกียน เป็นชุมชนนำอยู่ ดูแลสภาพแวดล้อมพร้อมวัฒนธรรม ดำเนินการพัฒนาแบบยั่งยืน พลิกฟื้นชีวิตเกษตรกรกรรม น้อมนำเศรษฐกิจแบบพอเพียง การเมืองการบริหารโปร่งใส ทุกดวงใจร่วมพัฒนา”

พันธกิจ

๑. ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน ให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒. จัดให้มีการบำรุงรักษาเส้นทางคมนาคมและพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน

๓. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ที่ดีงามของท้องถิ่น

๔. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกหน่วยงานในพื้นที่ ในการพัฒนาชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

๕. อนุรักษ์ฟื้นฟู บูรณะและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

๖. พัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาพอนามัยและแก้ไขปัญหายาเสพติด

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

๑. ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพิ่ม เกิดพัฒนาการทางเศรษฐกิจ พืชิตความยากจน สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม บำรุงรักษาระบบคมนาคม ระบบประปา ไฟฟ้า รางระบายน้ำ

๓. ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ

๔. พัฒนาคอนให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่ปลอดภัย

๕. ส่งเสริมให้มีการสืบสาน อนุรักษ์ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

๖. พัฒนาศักยภาพการบริหาร การให้บริการขององค์กรและบุคลากรในท้องถิ่น

๗. ส่งเสริม ฟื้นฟู การพัฒนาการ การอนุรักษ์ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาความรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการสร้างความมั่นคงทางสังคม

สถานศึกษา

๑) โรงเรียนบ้านน้ำแก่นกลาง

- ผู้บริหารสถานศึกษา คือ นายรัชชัย แต่กุล
- เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- จำนวนครู จำนวน ๒ คน นักการภารโรง จำนวน ๑ คน
- จำนวนนักเรียน ๑๗ คน

จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำแก่นกลาง ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐

ระดับชั้น	จำนวน		รวม
	ชาย	หญิง	
-อนุบาล ๒	๓	-	๓
-อนุบาล ๓	๑	๑	๒
รวมชั้นอนุบาล	๔	๑	๕
-ประถมศึกษาปีที่ ๑	๑	๑	๒
-ประถมศึกษาปีที่ ๒	๒	-	๒
-ประถมศึกษาปีที่ ๓	๒	-	๒
-ประถมศึกษาปีที่ ๔	-	๑	๑
-ประถมศึกษาปีที่ ๕	๑	๒	๓
-ประถมศึกษาปีที่ ๖	-	๒	๒
รวมชั้นประถมศึกษา	๖	๖	๑๒
รวมนักเรียนทั้งหมด	๑๐	๗	๑๗

๒) โรงเรียนบ้านน้ำเกียน

- ผู้บริหารสถานศึกษา คือ นายกุลเชษฐ์ แก้ววี
- เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ – ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา)
- จำนวนครู จำนวน ๑๒ คน ครูพี่เลี้ยงเด็กพิการเรียนร่วม จำนวน ๑ คน เจ้าหน้าที่ธุรการ ๑ คน
- นักการภารโรง จำนวน ๑ คน
- จำนวนนักเรียน ๑๒๔ คน

จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านน้ำเกียน ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐

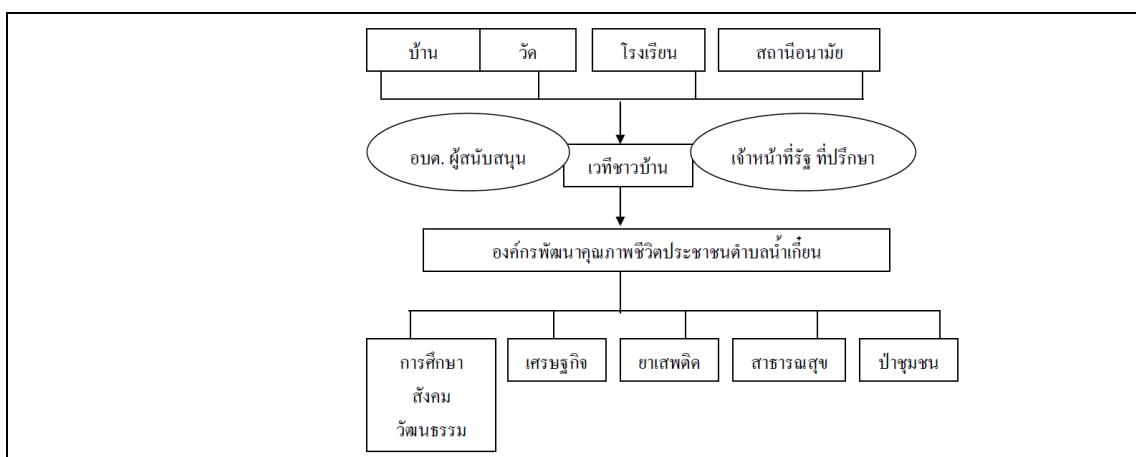
	จำนวน	
--	-------	--

ระดับชั้น	ชาย	หญิง	รวม
-อนุบาล ๒	๔	๗	๑๑
-อนุบาล ๓	๑๐	๗	๑๗
รวมชั้นอนุบาล	๑๔	๑๔	๒๘
-ประถมศึกษาปีที่ ๑	๔	๔	๘
-ประถมศึกษาปีที่ ๒	๑๑	๙	๒๐
-ประถมศึกษาปีที่ ๓	๘	๕	๑๓
-ประถมศึกษาปีที่ ๔	๕	๔	๙
-ประถมศึกษาปีที่ ๕	๔	๗	๑๑
-ประถมศึกษาปีที่ ๖	๗	๘	๑๕
รวมชั้นประถมศึกษา	๓๙	๓๗	๗๖
-มัธยมศึกษาปีที่ ๑	๕	๑	๖
-มัธยมศึกษาปีที่ ๒	๓	๖	๙
-มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๕	๐	๕
รวมชั้นมัธยมศึกษา	๑๓	๗	๒๐
รวมนักเรียนทั้งหมด	๖๖	๕๘	๑๒๔

๒. การเรียนรู้ระบบบริหารจัดการชุมชน

น้ำเกียน เป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่ขึ้นอยู่กับอำเภอกุเพียง ซึ่งแยกเขตการปกครองออกมาจากอำเภอมืองน่าน จังหวัดน่าน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๙ ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๔ น้ำเกียนประสบวิกฤต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนศีลธรรมและสุขภาพอนามัยของประชาชน กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างงานและเป็นหนี้ ธกส. กันมาก ผลผลิตส่วนใหญ่ไม่พอต่อการยังชีพและชำระหนี้ ส่วนหนึ่งจึงอพยพไปทำงานต่างถิ่น ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งก็ต้องบุกเบิกที่ป่า ซึ่งเป็นต้นน้ำของชุมชน เพื่อตัดไม้ขายและขยายที่ทำกิน ทำให้น้ำแห้งขอด ทนทางทรัพยากรของชุมชนก็ยิ่งหมดไป ชาวบ้านต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว จึงเริ่มเครียด และติดยาบ้า รวมทั้งหันมาเล่นการพนัน โดยหวังจะหารายได้ให้มากขึ้น จนเป็นที่มาของอาชญากรรม ในหลายรูปแบบ ทั้งลักขโมย โจรกรรม และทะเลาะวิวาท อีกทั้งยาเสพติดได้ขยายตัวจากผู้ใหญ่มาสู่เด็ก ที่เดิมทีก็ถูกทอดทิ้งและว่าเหว่ยอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อเรียนจบและจะไปเรียนต่อยังโรงเรียนในเมือง ก็ถูกรังเกียจหรือไม่ต้อนรับ ด้วยถูกเกรงว่าจะติดยาบ้า เพราะมาจากแดนยาบ้าของจังหวัด (ในขณะนั้น) การแก้ปัญหาโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ ก็ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ พระสงฆ์และครูที่พยายาม จะเป็นแกนนำในการแก้ปัญหา ต่างก็ถูกผู้มีอิทธิพลที่สูญเสียผลประโยชน์ กดดันให้ต้องออกจากพื้นที่ไปทั้งสิ้น

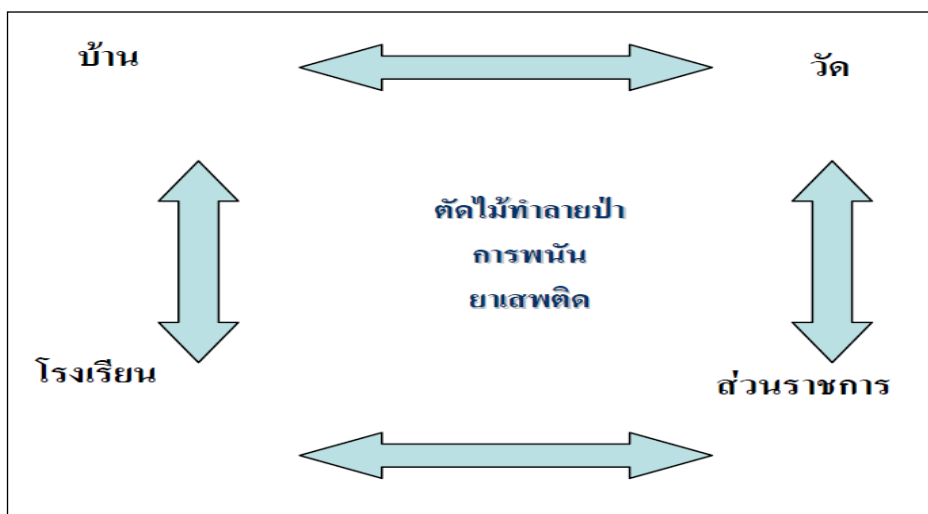
จากบทเรียนที่เกิดขึ้น ชาวน้ำเกียน จึงคิดจะเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยการรวมตัวกันลุกขึ้นตั้งเอาศักยภาพของตนเอง ออกมาร่วมกันแก้ไขปัญหาย่างเป็นบูรณาการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และสถานีนามัย หรือเรียกย่อ ๆ ว่า “บวรส.” ภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินการในช่วงแรก (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๓๖) โดย การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน ในรูปแบบของการรวมตัวของทุกภาคส่วนในชุมชน คือ มีคณะกรรมการมาจากตัวแทนทุกกลุ่มในชุมชน โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทั้งโรงเรียน สถานีนามัย นักวิชาการเกษตร พัฒนาการ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มีการจัดตั้งคณะทำงาน ออกเป็น ๕ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายการศึกษา สังคม วัฒนธรรม ฝ่ายสาธารณสุขฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายควบคุมป้องกันยาเสพติด และฝ่ายป่าชุมชน เพื่อให้การทำงานสอดคล้องกับสถานการณ์เพราะครอบคลุมทุกปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และเกิดการดำเนินงานอย่างบูรณาการ ไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสรุปที่ได้จากการทำเวทีประชาคมหรือเวทีชาวบ้าน

ผังโครงสร้างองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนชุมชนน้ำเกียน

จากการดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชนบ้านน้ำเกียน ตามหลักบวรส. ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขและประสบความสำเร็จในหลายด้าน อาทิ ในการดำเนินโครงการธรรมน้ำใจด้านภัยยาเสพติด ที่มีมาตรการทั้งป้องกัน บำบัดรักษา และสร้างกระแสต่อต้าน ยาเสพติดกับชุมชนทุกระดับ เกิดหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งได้ขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ จนทุกหมู่บ้านได้รับรางวัล มีกรรมการดูแลป่าต้นน้ำ สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับบริโภค เริ่มระดมทุนจากเงินออมในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ว่างงานและผู้สนใจ อย่างไรก็ตามการดำเนินการในช่วงนี้ ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง เช่น ในด้านเครือข่ายร่วมพัฒนา ที่ยังไม่กว้างขวางพอ การระดมทุนในชุมชนยังไม่แพร่หลาย และทุนสนับสนุนจากภายนอกยังมีน้อย รวมทั้งยังมีการอพยพไปทำงานต่างถิ่นอยู่บ้าง ต่อมาก็ได้มีการนำแนวทางการดำเนินงาน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนบ้านน้ำเกียน แบบมีส่วนร่วมที่เรียกว่า “บวรส.” ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนามัย เพื่อร่วมกันคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติด จนเกิดรูปแบบการ

แก้ไขปัญหามีส่วนร่วม ในชื่อคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลน้ำเกี๋ยน บนฐานคิดที่ว่า “ปัญหาอุปสรรคและความขัดแย้งต่าง ๆ เราสามารถหาหนทางแก้ไขได้ ไม่ว่าในระยะสั้น หรือระยะยาว การแก้ไขปัญหาชุมชนที่ดีที่สุด คือ การให้ชุมชนแก้ไขปัญหาของตนเอง ต่อมาอักษร “ส” ที่ย่อมาจาก สถานีอนามัย ได้เปลี่ยนแปลงความหมายให้ครอบคลุมกว้างมากขึ้นกว่าเดิมกลายเป็นอักษร “ส” ที่ย่อมาจากส่วนราชการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จากภาคส่วนราชการต่างๆในพื้นที่

ในระยะต่อมา (พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๑) จากการที่ปัญหาบางด้านของชุมชนเริ่มคลี่คลายลง เช่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น มีแนวร่วมพัฒนามากขึ้นโดยเปรียบเทียบ แต่ก็ยังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอยู่บ้าง จึงได้มีการจัดตั้ง “องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน” ซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับตำบล ที่ทำหน้าที่ทั้งการวางแผน การติดตาม และการประสานงาน และนำไปสู่การปฏิบัติให้กับชุมชน ทั้งนี้ โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมโดยมีคนเป็นศูนย์กลาง และยังคงเน้นการมีส่วนร่วมแบบ บวรส. โดยมีภาคีอื่น ๆ เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายมากขึ้น ซึ่งผลการดำเนินงานในช่วงนี้ ทำให้สามารถดำเนินโครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรแบบที่ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหา เช่น ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนของชุมชน ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ รุ่นพี่ที่เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยไปแล้ว กลับมาตีวงหนังสือน้องให้มีความรู้และสามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไป และการจัดตั้งกลุ่มเสี้ยว (คือ กลุ่มคนที่เกิด พ.ศ. เดียวกัน) เพื่อพัฒนาช่วยเหลือแก่สมาชิกในกลุ่มของตนและชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนน้ำเกี๋ยน จะประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มกันเป็นภาคีเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ชาวบ้านน้ำเกี๋ยนต่างตระหนักดีว่า การจะบรรลุถึงวิสัยทัศน์การพัฒนาที่ทุกคนในชุมชนต้องการ คือ “กินอิ่ม นอนอุ่น และผืนดี” ได้นั้น จะต้องเร่งพัฒนา

อาชีพและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ควบคู่กันไปด้วย ดังนั้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ชวน้ำเกียนจึงเน้นความเกี่ยวข้องกัน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม โดยมีการเชื่อมรากเหง้าของแต่ละปัญหาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งพัฒนาเชื่อมโยงไปพร้อม ๆ กัน โดยได้จัดตั้ง “สหกรณ์พัฒนาคุณภาพชีวิตตำบลน้ำเกียน” ขึ้น เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อระดมทุนและสร้างนิสัยในการออม รวมทั้งสร้างระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และพึ่งตนเองขึ้นภายในชุมชน เสมือนธนาคารในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อปลดปล่อยหนี้ ๑๑ ล้านบาท ของสมาชิกออกจาก ธกส. นอกจากนี้ยังมีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ โดยจะมีการแบ่งโครงสร้างการปกครอง ออกเป็น ๕ หมู่บ้าน แต่ชาวบ้านน้ำเกียนก็ไม่แบ่งแยกความสัมพันธ์ตำบลน้ำเกียน ยึดหลักการปกครองแบบรวมเป็นหนึ่งทั้งตำบลน้ำเกียน โดยมีคณะกรรมการ ๔๒ ชุนศึก เป็นแกนหลักในการปกครองของทั้งตำบล จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาเสพติด ๔๒ ชุนศึก จึงเป็นชื่อเรียกที่สร้างขวัญกำลังใจและปลุกใจให้ผู้นำที่มาทำงานร่วมกัน โดยยึดหลัก “พระเอกแบบหมู่” เป็นการผนึกกำลังของฝ่ายปกครอง ประกอบด้วย ฝ่ายปกครองท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ฝ่ายท้องถิ่น คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และสมาชิก และฝ่ายตัวแทนชาวบ้าน ยึดหลักการทำงานแบบเสมอภาคเท่าเทียมไม่มีใครเป็นพระเอก ทุกคนเป็นพระเอกร่วมกัน ทำงานเชิงรุกกับปัญหา (แบบดาหน้าเข้าหาปัญหา) ทุกเรื่องผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจร่วมกัน คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำ ๔๒ ชุนศึก คือ การเอาใจจริงเอาใจ ถ้าได้กล้าเสีย หุมเท เสียสละ และเคารพในกฎกติกาการทำงานร่วมกัน เช่น จะมีการปรับครั้งละ ๒๐๐ บาท หากกรรมการคนใดไม่เข้าร่วมกิจกรรม หรือขาดประชุม และกรรมการต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ทุจริต และต้องไม่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง หรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้รับเหมาก่อสร้าง คณะกรรมการชุดนี้จึงเป็นแกนนำหลักในการทำงานแบบมีส่วนร่วม และมีความเข้มแข็งในการนำการพัฒนาของตำบลน้ำเกียน

จากผลการดำเนินการ ทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า อัตราการเรียนต่อสูงขึ้น ปัญหาเสพติด การพนัน อาชญากรรมหมดไป ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และเข้าร่วมการพัฒนาโดยพร้อมเพรียงกัน เกิดประสบการณ์และองค์ความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นทุนของชุมชน ที่ได้ขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายในลักษณะพหุภาคี ออกไปยังนอกชุมชนได้อย่างกว้างขวาง จนทำให้สามารถกล่าวได้ว่า เป็นชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ตลอดจนร่วมมือกับชุมชนอื่น เพื่อขยายผลออกไปแก้ไขปัญหาวิกฤต ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ของประเทศได้อย่างเป็นเครือข่าย

หากวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและความสำเร็จของชุมชนน้ำเกี๋ยน เพื่อเป็นรูปแบบตัวอย่าง แก่ชุมชนอื่นในการแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน และแก้ไขปัญหาวิกฤตของประเทศที่กำลังเกิดขึ้น ควบคู่กันไปด้วย พร้อมทั้งหารูปแบบในการแปลงแผนพัฒนาประเทศ ไปสู่การปฏิบัติอย่างสัมฤทธิ์ผล สมดังเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาประเทศแล้ว พบว่า ชุมชนน้ำเกี๋ยนประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาชุมชน เพราะ ๓ ปัจจัยหลัก กล่าวคือ ประการแรก การมีผู้นำทางความคิดและการเปลี่ยนแปลงที่สามารถจุดประกายทางความคิด ปลุกจิตสำนึก และผนึกกำลังทุกกลุ่มแกนนำในชุมชน ตลอดจนกลไกภาครัฐ เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ ประการที่สอง คือ มีการสร้างกลไกในการ ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา ซึ่งในกรณีนี้ ก็คือ “องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน” ที่มีสมาชิกมาจากทุกภาคี เข้ามาใช้กลไกร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน และประการ สุดท้าย คือ การใช้ทุนเดิมภายในสังคม เช่น ความรักถิ่นฐาน ความเป็นเครือญาติ สถาบันศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งช่วยหล่อหลอมเจตคติในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการ และรับผิดชอบ ตลอดจนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยนำทั้งปัจจัยเข้ามาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ร่วมกัน

๓. การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐ ที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

การวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐที่มีต่อศักยภาพและการพัฒนาของชุมชน

ประเด็น	ผลกระทบ		ข้อเสนอแนะ (ชุมชน)
	บวก	ลบ	
- การจัดที่ดินทำกิน ให้ชุมชน (คทช.)	- ชาวบ้านสามารถ ทำการเกษตรในพื้นที่ได้ อย่างถูกกฎหมาย	- การจัดสรรที่ดินทำกิน ให้เกษตรกรยังไม่ทั่วถึงยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ ทำ กิน และ ทั่ว ถึง กิน	- ควรเสนอ คทช.ให้จัด ที่ดินครอบคลุมทุกพื้นที่ ทำ กิน และ ทั่ว ถึง ทุกชุมชน
-การจัดที่ดินทำกิน ให้ชุมชน (คทช.)	- สามารถของบประมาณ เพื่อเข้ามาช่วยเหลือชุมชน ในพื้นที่ได้	-	-ขอให้กำหนดแนวทาง ในการนำไม้ที่ชาวบ้าน เคยปลูกในพื้นที่ออกมา จำหน่ายหรือใช้ได้ตาม กฎหมาย
-การบริหารจัดการ น้ำ	- กรมชลประทานได้ ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำน้ำ เกี๋ยน ซึ่งสามารถกักเก็บ น้ำได้ ๑ ล้าน ลบ.ม. พร้อมแหล่งน้ำ ๓ สาย และ คู คลอง ไล่ ไก่ สามารถส่งเสริมการทำ	- มีพื้นที่การกักเก็บ น้ำไม่ เพียงพอสอดคล้องความต้องการ ด้านการเกษตรตลอดทั้ง ปี และชุมชนยังขาด องค์ ความรู้ด้านสถิติปริมาณ การใช้น้ำในแต่ละปี	- สร้างอ่าง/สระ/แหล่ง น้ำขนาดเล็กเพิ่มเติมใน พื้นที่ทำการของตนเอง หรือ ใน ที่ ดิน เขต สาธารณะ กักเก็บน้ำไว้ เพื่อ การ เกษ ตร ใน ฤดูแล้ง

<p>จัดการกองทุน หลักประกัน สุขภาพระดับ ท้องถิ่นหรือพื้นที่</p>	<p>ในการบริหารจัดการ -แก้ไขปัญหาได้ตาม ความต้องการของ ประชาชน</p>	<p>ระเบียนการเบิก-จ่าย รายละเอียดค่อนข้างมาก สำหรับประชาชน</p>	<p>ขั้นตอนในการปฏิบัติ ให้กระชับรัดกุม</p>
	<p>-บูรณาการร่วมกัน หลายฝ่ายมีความ โปร่งใส -พัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนทุกกลุ่มดี ขึ้น</p>	<p>-การชี้แจงเรื่องเกี่ยวกับ ระเบียนการเบิกจ่าย งบประมาณของ อปท. จากหน่วยเหนือไม่ชัดเจน เกิดอุปสรรคกับหน่วย ปฏิบัติ</p>	<p>-มีระเบียนการเบิกจ่าย เป็นการเฉพาะ</p>
	<p>-ประชาชนสนใจในเรื่อง สุขภาพมากขึ้น</p>	<p>-ภารกิจของชุมชนใน ปัจจุบันมีมาก ที่มีทั้งใช้ งบประมาณและไม่มี งบประมาณ กองทุนฯ งบประมาณน้อยแต่ ขั้นตอนการปฏิบัติ การ เก็บเอกสารหลักฐาน ค่อนข้างมากอาจทำให้ ชุมชนไม่สนใจงานของ กองทุน</p>	
		<p>- ผู้เข้าร่วมโครงการมัก เป็นกลุ่มเดิมๆ</p>	

ประเด็น	ผลกระทบ		ข้อเสนอแนะ (ชุมชน)
	บวก	ลบ	
- เศรษฐกิจชุมชน	- ชุมชนยังพึ่งพาอาศัย	- ประชาชนยังไม่รู้ทิศทาง	- ขอให้รัฐหรือ

(วิถีพอเพียง)	ซึ่งกันและกัน	ในการขจัดปัญหาความยากจน	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ถั่วเหลือง เพื่อเพิ่มรายได้
	-สร้างรายได้จากการส่งพืชสมุนไพรในชุมชนให้กับศูนย์ชีววิถีเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ	-แนวทางในการเพิ่มรายได้ลดจ่ายของชุมชนยังไม่ชัดเจน	- ขอให้รัฐบาลรับประกันราคาพืชผลทางการเกษตร
- ด้านกฎหมาย	- มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อระงับข้อพิพาทและลดข้อขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน	- ความห่วงกังวลว่ากติกาที่ถูกกำหนดโดยชุมชนจะทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติ (๔๒ ชุนศึก) ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย	- ไม่มีข้อเสนอจากชุมชน
		-ขาดการประสานงานกับหน่วยงานรัฐ เพื่อขอคำแนะนำด้านกฎหมาย	

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการเรียนรู้ Action Learning

๑. ความเสี่ยงของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ด้านที่ดินทำกิน

ที่ดินเป็นทั้งปัจจัยการผลิต เป็นที่รวมของความเป็นครอบครัวและชุมชน เป็นแหล่งทุนที่มีมูลค่าเพิ่มทุกวินาที เนื่องด้วยเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด เมื่อเป็นของที่มีจำกัดก็กระทบ ประชากรของประเทศเพิ่มมากขึ้น ความต้องการในการใช้ที่ดินก็เพิ่มขึ้นตามมา จะเห็นว่ามีบุคคลที่เดือดร้อน ที่เกี่ยวเนื่องกับที่ดินทำกินมากมาย และเป็นปัญหาที่ทุกรัฐบาลได้พยายามแก้ไข โดยการกำหนดนโยบายด้านที่ดินทำกิน ตำบลน้ำเกียนก็ประสบปัญหาดังกล่าว เนื่องจากพื้นที่ทั้งตำบล ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ ๒๗,๒๘๒ ไร่ เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณ ๒๐,๔๒๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗๕ ของพื้นที่ตำบล อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประมาณ ๑,๓๑๑ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕ ของพื้นที่ตำบล และเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ ประมาณ ๗๓๐ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓ ของพื้นที่ตำบล คงเหลือพื้นที่ที่ประชาชนเป็นเจ้าของ หรือมีเอกสารสิทธิ์ ประมาณ ๔,๘๔๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๗ ทั้งนี้ ในส่วนของพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ เกือบทั้งหมด เป็นเพียงเฉพาะพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย ส่วนที่ทำกินส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตที่ดินของรัฐ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ ส่งผลให้เกิดปัญหาการเข้าไปครอบครองและทำประโยชน์ที่ดินไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ประชาชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ทั้งของบุคคล ครอบครัว และชุมชนโดยรวม

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแม้จะสามารถรักษาที่ดินของรัฐไว้ได้ในทางกฎหมาย แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง และข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินระหว่างราษฎรกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็น ได้ดังนี้

- ๑) ความไม่ชัดเจนเรื่องแนวเขตที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ
- ๒) หน่วยงานของรัฐไม่ได้กั้นที่ดินทำกินออกจากเขตที่ดิน ป่าไม้
- ๓) ความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินของราษฎร เนื่องจากไม่ทราบว่าจะถูกรัฐยึดคืนเมื่อใด
- ๔) การถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหาเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ การตัดไม้ทำลายป่า หรือการลักลอบเก็บของป่า
- ๕) การแผ้วถาง บุกรุกป่าไม้เพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ

- ๑) เร่งรัดการปรับปรุงแผนที่ แนวเขตที่ดินของรัฐแบบบูรณาการ มาตราส่วน ๑:๔,๐๐๐ (One map) ให้มีความชัดเจนและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านแผนที่และแนวเขตที่ดินของรัฐในพื้นที่จริง
- ๒) การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล หรือการเร่งรัดสำรวจข้อมูล ที่ถูกต้อง เป็นธรรมและทั่วถึง รวมทั้งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- ๓) การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในที่ดิน โดยสร้างเครื่องมือ กลไก และมาตรการที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
- ๔) การบังคับใช้กฎหมายกับผู้ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัด
- ๕) การกำหนด Zoning และการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ชัดเจน

ด้านการบริหารจัดการน้ำ

ตำบลน้ำเกี๋ยน ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าแม่ น้ำ น่าน ผึ่ง ตะวัน ออก ตอนใต้) มีพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วย พื้นที่ชุมชน ๘,๒๗๖ ไร่ พื้นที่ป่า ๑๙,๐๐๖ ไร่ และพื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่ป่าสงวน ๗,๐๘๕ ไร่ โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ อ่างเก็บน้ำน้ำเกี๋ยน ซึ่งกรมชลประทานได้ก่อสร้างตามโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กตามแนวพระราชดำริ มีขนาดความจุ ๗๑๒,๒๐๐ ลบ.ม. เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ สามารถหล่อเลี้ยงชุมชนและพื้นที่การเกษตรในฤดูฝนได้ ๒,๐๐๐ ไร่ และในฤดูแล้งได้ ๑,๔๕๐ ไร่ จากสถิติปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปี ๑,๑๕๓ มม. มีปริมาณน้ำไหลลงอ่าง ๘.๖๙๓ ล้าน ลบ.ม. จึงเห็นได้ว่า ปริมาณน้ำที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำ ๑๒ ส่วน สามารถกักเก็บได้เพียง ๑ ส่วน ทำให้สูญเสียโอกาสในการใช้น้ำเพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค ในบางช่วงเวลาประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ส่งผลให้ขาดแคลนรายได้ และเกิดปัญหาการบุกรุกที่ดินทำกินเพิ่มเติม นอกจากนี้ หากมีปริมาณฝนตกมากเกินความสามารถในการกักเก็บของอ่าง ก็จะทำให้เกิดกรณีน้ำท่วมพื้นที่ทำกินและชุมชนสร้างความเสียหายได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐควรคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้น้ำของประชาชนควบคู่กับการดูแลรักษาพื้นที่ป่า โดยการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพิ่มเติมในพื้นที่ที่เหมาะสม และสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชน ในการร่วมบริหารจัดการแหล่งน้ำควบคู่กับการปลูกและดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งในกรณีของชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยน มีความเข้มแข็งในการร่วมดำเนินการดังกล่าวอยู่แล้ว

ด้านการบริหารจัดการกองทุนสุขภาพตำบล

ตามพระราชบัญญัติกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ได้กำหนดให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขของชุมชนเอง จึงกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับเงินจากกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล ต้องสมทบทุนเข้ากองทุนสุขภาพตำบล ตำบลละ ๔๕ บาท ต่อหัวประชากร และองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่สมทบเงินตามขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ ซึ่งตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง ต้องสมทบทุน เข้ากองทุนสุขภาพตำบล จำนวน ๗๐ เพอร์เซ็นต์ จากข้อมูลการลงพื้นที่ที่คณะศึกษาดูงานพบว่ากระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้โอนเงินกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลดังกล่าว ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว แต่พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๋ยน ยังไม่มีการโอนเงินสมทบเข้ากองทุน จึงมีหนังสือทวงถามจาก สปสช. ให้ชี้แจงถึงเหตุขัดข้อง และองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๋ยน ได้ทำหนังสือแจ้งว่าจะส่งเงินสมทบดังกล่าวเข้ากองทุน ภายในวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ แต่ปรากฏว่ายังไม่มีการดำเนินการดังกล่าวแต่อย่างใด โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๋ยน ถูกพักทวงจากสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ว่าระเบียบการเบิกจ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่ชัดเจน คณะผู้ศึกษาจึงได้สอบถามข้อมูลจาก สปสช. และกระทรวงมหาดไทย ได้รับคำแนะนำว่า องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถเบิกจ่ายดังกล่าวจากองค์การบริหารส่วนตำบลได้

ข้อเสนอแนะ

๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ควรกระตุ้นให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เห็นถึงความสำคัญของกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล โดยสร้างความเข้าใจถึงขั้นตอนการสมทบเงินเข้ากองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล เพื่อให้ชุมชนสามารถนำเงินที่ได้รับจากกองทุนดังกล่าวไปใช้ในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนได้จริง

๒) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ต้องให้ความสำคัญ และสร้างความเข้าใจกับองค์การบริหารส่วนตำบล และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล และรับผิดชอบเงินกองทุนด้วยตนเอง

ด้านกฎหมาย

ชุมชนยังมีความห่วงกังวลในข้อกฎหมายว่าการปฏิบัติตามกติกาของชุมชนโดยเฉพาะการขอตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติด จะเป็นการกระทำละเมิดสิทธิของผู้รับการตรวจหรือไม่ และต้องรับผิดชอบตามกฎหมายหรือไม่ และ ๔๒ ชุมชนสามารถนำมาตราการในการดักเตือน ภาคทัณฑ์ กับผู้กระทำความผิด โดยไม่แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้หรือไม่ โดยเฉพาะการตรวจหาสารเสพติดและพบผลบวกนอกจากนี้ชุมชนยังไม่เคยมีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านกฎหมายในการหารือ หรือกำหนดแนวทางในการดำเนินการ โดยไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

แนะนำให้ผู้นำชุมชนประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคุมครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ซึ่งเป็นหน่วยงานของสำนักงานอัยการสูงสุด ตั้งอยู่ในสำนักงานอัยการทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านการกฎหมาย และช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพื่อจัดวิทยากรที่มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการตรวจค้นจับกุมผู้กระทำความผิด และประสานกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อขอแบบความยินยอมให้เก็บปัสสาวะเพื่อตรวจหาสารเสพติด เพื่อจัดให้ผู้รับการตรวจลงชื่อ ให้ความยินยอมก่อนทำการเก็บตัวอย่างปัสสาวะ และหากพบว่าบุคคลใดมีสารเสพติดในร่างกาย ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อรับดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ด้านอาชีพ

รายได้ของชุมชนไม่แน่นอน รายได้จากสินค้าเกษตรที่เป็นสินค้าไม่เพียงพอใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ต้นทุนสูงขึ้นแต่ราคาสินค้าต่ำ ค่าใช้จ่ายหลัก คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาบุตร เมื่อรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายจึงต้องกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ ทั้งที่เป็นสถาบันการเงิน โดยคาดหวังว่า ในอนาคตหากบุตรหลานจบการศึกษาจะมาช่วยชำระหนี้สินดังกล่าวอันเป็นการคาดหวัง สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ไม่แน่นอน

ข้อเสนอแนะ

๑) ให้ชุมชนหาจุดแข็งซึ่งจะสร้างรายได้หลัก ที่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเสนอกับผู้นำชุมชนเพื่อจัดทำในรูปวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มชีวิตวิถี เพื่อนำผลผลิตที่ได้ในพื้นที่มาแปรรูป และเน้นที่คุณภาพ สร้างจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

๒) ส่งเสริมสนับสนุนให้ใช้ทุนชุมชน ภายในหมู่บ้าน ตำบล ให้เป็นแหล่งเงินทุน สำหรับประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อทดแทนการกู้เงินจากแหล่งเงินทุนภายนอกหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพิ่มการผลิต กองทุนสวัสดิการชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งมีอยู่เดิม

๒. ความอยู่ดีมีสุขของคน ครอบครัว และชุมชน

ตำบลน้ำเกี๋ยน มี ๕ หมู่บ้าน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน คือ “กินอิ่ม นอนอุ่น ฝนดี” และชุมชนมีวิธีการขับเคลื่อนโดยใช้หลัก “บวรส.” คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน-ส่วนราชการ และสาธารณสุข มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก โดยจัดให้มีเวทีชาวบ้านหรือเวทีประชาคม ระดมความคิดเห็นเสนอปัญหา และแนวทางแก้ไข จนเกิดมาตรการทางสังคมของชุมชน แผนร้อยแปด อันนำไปสู่วิสัยทัศน์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. บทเรียนที่ได้รับในด้าน

- การบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนน้ำเกี๋ยนสะท้อนแนวคิดในการบริหารจัดการชุมชนแบบบูรณาการในรูปแบบ “บวร+ส” คือ บ-บ้าน ผู้ลงมือ ได้แก่ คณะผู้บริหาร และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน กลุ่มต่างๆ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเสี้ยว กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข มีหน้าที่หลักในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรม, ว-วัด หรือ โบสถ์ ศูนย์รวมศรัทธา มีบทบาทสำคัญในการรวมศรัทธาของสมาชิกในชุมชน การสอดแทรกแนวคิดการพัฒนาชุมชน ในการแสดงธรรมตามวาระต่างๆ รวมทั้งการกระตุ้นการมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึก รวมถึงการใช้กลไกของความศรัทธาในการดำเนินกิจกรรม เช่น การบวชป่า, ร-โรงเรียน ครู อาจารย์ ประสานความรู้ มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ร่วมดำเนินกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นทั้งวิชาการและหลักสูตรท้องถิ่น และ ส-ส่วนราชการ ซึ่งทำหน้าที่ประสานความร่วมมือสร้างการบูรณาการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นอย่างเป็นเอกภาพ โดยมีจุดประสงค์ในการแก้วิกฤติในชุมชนทั้งสามวิกฤติ โดยเริ่มต้นจากการแก้ไขวิกฤตการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชนโดยการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนน้ำเกี๋ยน กำหนดมาตรการชุมชน ออกมาตรการเพื่อการอยู่ร่วมกันใหม่ ตามแนววิสัยทัศน์ “กินอิ่ม นอนอุ่น ฝนดี” คือ การมีเศรษฐกิจพอเพียงที่พึ่งตนเองได้ การมีสุขภาพดี และการมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากยาเสพติดและหนี้สิน โดยมีองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน ที่จัดตั้งโดยชุมชนเองในปี พ.ศ.๒๕๔๑ ประกอบด้วยกรรมการที่มาจากทุกกลุ่มในชุมชน ร่วมกับ อบต. และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมตัวเป็น “๔๒ ชุนศึก” ในลักษณะพระเอกแบบหมู่บ้าน หลักการทำงานแบบเสมอภาค เท่าเทียมไม่มีใครเป็นพระเอก โดยกิจกรรมชุมชนทุกเรื่องจะผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจร่วมกัน โดยองค์กรฯ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานความร่วมมือระหว่าง บวรส ภาคีรัฐนอกพื้นที่ องค์กรเอกชนต่างๆ เพื่อพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาแหล่ง

เงินทุนสนับสนุนจากภายนอกชุมชน โดยแบ่งเป็น ๕ ฝ่าย คือ วัฒนธรรมและการศึกษา เศรษฐกิจ ปัญหา ยาเสพติด สาธารณสุข และป่าชุมชน

การดำเนินงานจากการนำแนวทาง “บวรส.” มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติของชุมชนทั้งสามวิกฤติบรรเทาลงไปในระดับที่ชุมชนสามารถควบคุมได้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ ในขณะที่ผลทางด้านทุนทางสังคมที่สำคัญ คือ ชุมชนมีความสามัคคี มีการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์และประเพณีชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แบบบูรณาการ ในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจัยหนุนเสริมที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมภายใต้หลักการ “บวรส.” ของน้ำเกีฮ่น คือ การที่ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันและเป็นความต้องการร่วมกันของคนในชุมชนผ่านวิสัยทัศน์ชุมชน “กินอ้ม นอนอูน ฝืนดี” ซึ่งส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน นอกจากนี้ แนวความคิด “บวรส.” สามารถใช้กับกิจกรรมชุมชนได้ทุกกิจกรรม โดยมีปัจจัยสำคัญ คือ ผู้นำชุมชนต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นแบบอย่างในการดำเนินกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญ ทั้งในส่วนของ การรับรู้ (communication) การมีส่วนร่วม (participation) การเชื่อมโยง (connection) เพื่อให้เกิดการยอมรับเป็นข้อตกลงของชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการดำเนินการสร้างการยอมรับนี้ต้องอยู่บนหลักการของการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การรับรู้จนถึงขั้นการตัดสินใจ โดยดำเนินการผ่านเวทีชาวบ้านซึ่งจะเป็นการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกชุมชน เป็นกระบวนการหล่อหลอมชุมชนให้มีความสัมพันธ์ และยอมรับซึ่งกันและกัน ก่อตัวพัฒนา เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน และจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนเป็นหัวใจหลักของ “บวรส.” โดยแต่ละส่วนทำหน้าที่ของตน และหนุนเสริมหน้าที่ของส่วนอื่น คือ บ้านเป็นผู้ลงมือกระทำ วัดเป็นศูนย์รวมศรัทธา โรงเรียนเป็นศูนย์ความรู้ และสถานีอนามัยหรือส่วนราชการเป็นส่วนสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ โดยแต่ละภาคส่วนจะต้องไม่ยึดติดกับบทบาทหน้าที่ทางการของตน มีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ยึดติดกับตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ต้องเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้น แต่ละภาคส่วนสามารถผลักดันแสดงบทบาทในแต่ละกิจกรรมตามความถนัดของตนได้ ซึ่งก็คือแนวความคิดของการเป็นพระเอกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม

- การบริหารการพัฒนาในระดับตำบลและอำเภอ

๑) เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ เพื่อจัดลำดับความสำคัญโดยผ่านคณะกรรมการตำบลและคณะบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำแผน/โครงการ ของหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบล มาบูรณาการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และจัดสรรงบประมาณตามลำดับปัญหาความสำคัญ

๓) พื้นที่ดำเนินการอยู่ในเขตป่าจะมีปัญหาเรื่องการอนุญาตให้ใช้พื้นที่

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พาชชาวบ้านศึกษาดูงานเพื่อสร้างจิตสำนึกการ ดำรงชีวิตตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน ตามนโยบายของรัฐบาล

- ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและโครงการ ตามนโยบายของรัฐบาลที่ลงมา สู่ชุมชน ด้วยการจัดให้มีเวทีประชาคมตำบลทุกครั้ง ทำให้แผนงานตามนโยบายของรัฐบาลสอดคล้อง กับความต้องการของชุมชน

บทวิเคราะห์การศึกษาเรียนรู้ Action Learning ของอาจารย์ที่ปรึกษา
หลักสูตรนักปกครองระดับสูง (นปส.) รุ่นที่ ๗๐

โดย อาจารย์พินัย อนันตพงศ์
อาจารย์ปริญญา อุดมทรัพย์

เนื้อหาส่วนใหญ่ในเอกสารนี้ ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ ๒ กรอบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เพื่อเข้าใจเข้าถึงวิถีชีวิตชุมชนและ

ส่วนที่ ๓ ข้อเสนอแนะและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปได้ว่า ประเด็นที่มีการอภิปราย ส่วนใหญ่เกี่ยวกับ

- (๑) ที่ดินทำกิน
- (๒) ป่าไม้
- (๓) แหล่งน้ำ
- (๔) อาชีพภาคเกษตร
- (๕) อาชีพนอกภาคเกษตร
- (๖) รายได้ หนี้สิน
- (๗) คุณภาพชีวิต
- (๘) ปัญหาสังคม

ซึ่งขอให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยดังนี้

๑. ปัญหาที่ดินทำกิน น่าจะ ๘๐% ของหมู่บ้านที่ศึกษาปัญหารูปแบบต่างๆ กัน

๑.๑ มีที่ดินทำกิน แต่ไม่มีเอกสารตามกฎหมาย เช่น โฉนด นส.๓ สปก.๔-๐๑ สค.๑ สาเหตุจาก

๑.๑.๑ มีที่ดินทำกินครอบครองมานานแล้ว อาจเป็น ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีเอกสารรับรองกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองทำให้ประกอบอาชีพในที่ดิน หนึ่งไม่มั่นคง ไม่กล้าลงทุนเพื่อปรับปรุงอาชีพ โดยชาวบ้านแจ้งว่า ทางราชการป่าไม้ประกาศเขตรุกป่าที่ทำกินของชาวบ้าน

๑.๑.๒ มีเอกสารรับรองแต่ไม่มีทางถาวร เช่น สปก.๔-๐๑ หนังสืออนุญาตรูปแบบต่างๆ

๑.๒ ไม่มีที่ดินทำกิน

๑.๒.๑ ต้องไปรับจ้างทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวลำบาก เช่น ไปรับจ้างตัดอ้อย เช่น บ้านเรือง หมู่ ๓ ตำบลเรือง (กบ.๗)

๑.๒.๒ ต้องเข้าไปบุกรุกทำกินในเขตป่าทุกประเภท ทั้งที่เป็นป่าสงวนธรรมดา หรือเป็นป่าต้นน้ำลำธาร ทั้งๆ ที่ รู้เป็นการถูกรุกตัดไม้ทำลายป่า แต่ก็จำเป็น เช่น ปลูกข้าวโพด จนกลายเป็นเขาหัวโล้น ทั้งจังหวัดน่าน

๒. ปัญหาป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย ก่อให้เกิดผลเสียตามมา เช่น ทำลายต้นน้ำลำธาร ซึ่งแม่น้ำน่าน เป็นต้นน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ราบลุ่มภาคกลางถึงอ่าวไทย รวมทั้งการฟื้นฟูและปลูกป่าทำได้ยากลำบากมากขึ้นในปัจจุบัน กลายเป็นปัญหาที่ภาครัฐและภาคประชาชน ไม่สามารถแก้ไขได้ในปัจจุบันเช่น

๒.๑ เผาป่าเกิดหมอกควันพิษทุกปี

๒.๒ ภูเขาหัวโล้น

๒.๓ แห้งแล้ง น้ำขาดแคลน

๒.๔ ยากต่อการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของป่า

จากปัญหาที่ดิน ป่าไม้ และการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ตามข้อ ๑ และข้อ ๒ ดังกล่าว ที่ทุกรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งได้รับทราบข้อมูลจากกำนัน ตำบลสะเนียง อำเภอเมืองน่าน ในที่ประชุม กป.๘ เมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ว่า พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ออกหนังสือ สร.ที่ ๔๘/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ แต่งตั้ง คกก. แก้ไขปัญหาเป็น ๒ ชุด คณะกรรมการนโยบายและกำกับดูแล มี นรม. เป็นประธานกรรมการ สวัสดิการ พัฒนาทรัพยากร เป็นกรรมการและเลขานุการ (๒) ตกก.ดำเนินงานพื้นที่ มีปลัดกระทรวงทรัพยากร เป็นประธาน กรรมการภาครัฐ นายบัณฑิต ล่ำซำ เป็นประธานกรรมการภาคเอกชน ผู้ว่าราชการ จังหวัดน่านเป็นรองประธานกรรมการ

ผู้คิดว่าการตัดสินใจออก คส. ดังกล่าว ถือเป็นความกล้าหาญของ พรบ.เพราะองค์ประกอบ คกก. ไม่มีรูปแบบเดิมของราชการ แต่ดูเหมือนต้องการให้ทำงานสำเร็จมากกว่า เช่น ตั้งบุคคลนอก ภาครัฐ เป็น กรรมการ ถึง ๑๕ คนในจำนวน ๒๔ คน

ถ้ายังตั้งหลักแก้ปัญหาไม่ได้ภายใน ๖ เดือน (ส.ค.๒๕๖๑) ควรถือว่าเป็นความล้มเหลวของระบบ และตัวข้าราชการโดยเฉพาะ เลขาธิการ กพร. ปลัดกระทรวงทรัพยากรฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน อธิบดีกรมป่าไม้ อธิบดีกรมอุทยาน และกรรมการสหกรณ์จังหวัดน่าน ทรัพยากรฯ จังหวัดน่าน ที่ดินจังหวัดน่าน ปฎิรูปที่ดินจังหวัดน่าน และพาณิชย์จังหวัดน่าน ควรให้คณะกรรมการรัฐสภาเชิญไปสอบถามสาเหตุว่า เหตุใดจึงแก้ปัญหาไม่ได้ แล้วแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบภายใน ธันวาคม ๒๕๖๑

๓. ปัญหาแหล่งน้ำ อยู่ในระบบการผลิตของมนุษย์ เกี่ยวกับ ที่ดินทำกินป่าไม้ ต้องแก้ปัญหาหรือตัดออกไปพร้อมกัน ในลักษณะ ต้นทาง – กลางทาง – ปลายทาง

๓.๑ มีน้ำแต่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า

๓.๑.๑ ฝนตกน้ำในป่าจำนวนมากไหลลงสู่แม่น้ำน่าน แม่น้ำเจ้าพระยา และอ่าวไทย ปล่อยน้ำธรรมชาติไม่สามารถกักเก็บ เชื่อน อ่างน้ำ ฝาย คลองสูบน้ำ ใช้เพื่อการเกษตรและบริโภคของคนและสัตว์เลี้ยง ถือเป็นสูญเสียของทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๑.๒ ใช้ระบบชลประทานทั้งภาครัฐและภาคประชาชน (ที่มีมาแต่บรรพบุรุษของชาวเหนือ) เก็บและใช้น้ำได้บางส่วน แต่ก็ยังไม่พอเพียงกับการประกอบอาชีพ ทำให้บางหมู่บ้านที่เก็บพูดว่า น้ำเป็นสิ่งต้องการมากที่สุด มีน้ำแล้วทำให้อาชีพได้มีรายได้ ดำรงชีพได้ ซึ่งในระยะหลายปีที่ผ่านมา มูลนิธิปิดทองหลังพระได้เข้าไปสนับสนุนชาวบ้านพัฒนาการแหล่งน้ำสำเร็จหลายแห่ง

๓.๑.๓ มีระบบชลประทาน เช่น อ่างเก็บน้ำ ขนาดใหญ่ แต่ขาดคลองส่งน้ำ ทำให้ไม่คุ้มค่าราคาอ่าง หรือมีคลองใส่ได้แต่ชาวบ้านยังไม่ทำอะไร

๓.๒ หมู่บ้านมีสภาพแห้งแล้ง เช่น บ้านทุ่งผิง หมู่ ๓ ตำบลทุ่งศรีทอง อําเภอเมือง (กบ.๓) ว่าแล้งมาก ทั้งข้อเท็จจริงไม่ทราบว่าจะระดับใดและเพราะสาเหตุใด

๔. ปัญหาอาชีพ ปัญหารายได้น้อย ปัญหาหนี้สิน ปัญหาคุณภาพชีวิต เช่น มลพิษจากยาเคมีพืช และปัญหาสังคมอื่นๆ มีลักษณะใกล้เคียงกับขนาดทั่วไปของภาคเหนือที่มีภูมิศาสตร์คล้ายคลึง แต่ของจังหวัดน่านอาจมีจุดอ่อนที่เกิดจากประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานตามนโยบายของ (ทุก)รัฐบาลมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ถึงอย่างไร คนจังหวัดน่าน ก็มีความสามารถผลงานดี วิสาหกิจชุมชน ชื่อวิถีน้ำเกียน อําเภอภูเพียง FB:OTOPNAMKIAM ได้รับพระราชทานรางวัลดีเด่นระดับประเทศ วันพีชมงคล เมื่อ ๑-๒ ปีที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะการเรียนรู้ของกลุ่มปฏิบัติการที่ ๑-๑๐

๑. เกี่ยวกับที่ดินทำกินและป่าไม้ มีข้อเสนออยู่มากพอสมควร เนื่องจากมีผู้เข้าอบรมมาจากสำนักงานทรัพยากรฯ จังหวัด จพน.ที่ดินจังหวัด พาณิชยจังหวัด นายอำเภอในเขตป่าไม้ โครงการส่งน้ำ กรมชลประทาน อัยการจังหวัด หัวหน้าสำนักงานจังหวัด พัฒนาการจังหวัด สำนักงานในพื้นที่อนุรักษ์ กรมอุทยาน แต่ไม่อาจไม่ละเอียดมากพอ ที่หมู่บ้านตำบล จะไปดำเนินการต่อ

๒. เรื่องแหล่งน้ำและอาชีพเกษตร ก็มีข้อเสนอแทบทุก กบ. แต่คงไม่มีเวลาทำรายละเอียด เช่น มีอ่างเก็บน้ำแล้วและคลองส่งน้ำเข้าถึงพื้นที่เพาะปลูก จะผลิตอะไร ราคาเท่าไร ขาดทุนกำไร หนี้สินตามมา ฯลฯ

๓. ด้านสังคม การมีงานทำ การศึกษาของเด็กด้อยโอกาส อาชีพนอกภาคการเกษตร ไทยแลนด์ ๔.๐ ผลิตภัณฑ์ OTOP กบ. ต่างๆ คงไม่มีเวลาอภิปราย

สรุป เห็นว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่น่าจะได้ประโยชน์ต่อการช่วยเหลือประชาชน ควรหาทาง

๑. ให้รัฐบาลเชิญชวน กระทรวงต่างๆ นำไปใช้ อาจแก้ปัญหาได้ตั้งแต่ต้นทาง เช่น ปัญหาโรงไฟฟ้าถ่านหิน ปัญหาสิ่งแวดล้อม การบูรณาการหลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่นข้าราชการตั้งแต่ระดับ ๑๕ พิเศษ (๘) ขึ้นไปควรทำ Action Learning ได้

๒. ควรส่งเอกสารรายงาน จังหวัดน่าน ของ นปส. รุ่น ๖๘-๖๙ และ ๗๐ ไปได้ คกก.ที่ นรม. ตั้งแต่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เพื่อรับฟังความเห็นของภาคประชาชนส่วนหนึ่ง